

Güncel Kent, Çevre, Yerel Yönetim Politikaları ve Uygulamaları

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Sibel Çalışkan Ercan

ÖZGÜR
YAYINLARI

Güncel Kent, Çevre, Yerel Yönetim Politikaları ve Uygulamaları

Editör:

Dr. Öğr. Üyesi Sibel Çalışkan Ercan

Published by

Özgür Yayın-Dağıtım Co. Ltd.

Certificate Number: 45503

📍 15 Temmuz Mah. 148136. Sk. No: 9 Şehitkamil/Gaziantep

☎ +90.850 260 09 97

📞 +90.532 289 82 15

🌐 www.ozgur yayinlari.com

✉ info@ozgur yayinlari.com

Güncel Kent, Çevre, Yerel Yönetim Politikaları ve Uygulamaları

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Sibel Çalışkan Ercan

Language: Turkish

Publication Date: 2025

Cover design by Mehmet Çakır

Cover design and image licensed under CC BY-NC 4.0

Print and digital versions typeset by Çizgi Medya Co. Ltd.

ISBN (PDF): 978-625-5958-62-4

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub684>

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>
This license allows for copying any part of the work for personal use, not commercial use, providing author attribution is clearly stated.

Suggested citation:

Çalışkan Ercan, S. (ed) (2025). *Güncel Kent, Çevre, Yerel Yönetim Politikaları ve Uygulamaları*. Özgür Publications.

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub684>. License: CC-BY-NC 4.0

The full text of this book has been peer-reviewed to ensure high academic standards. For full review policies, see <https://www.ozgur yayinlari.com/>

Ön Söz

Günümüzde kent, çevre ve yerel yönetimler alanlarındaki akademik çalışmalar, hem kuramsal hem de uygulamalı boyutlarıyla giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Kentlerin sürekli olarak dönüşen yapısı, çevresel sorunların artan karmaşıklığı ve yerel yönetimlerin bu değişimlere adapte olma gerekliliği, akademik dünyada yeni araştırma alanlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, “Güncel Kent, Çevre, Yerel Yönetimler Politikaları ve Uygulamaları” başlıklı bu kitap, söz konusu alanlarda disiplinlerarası bir yaklaşım benimseyerek farklı akademisyenlerin nitelikli çalışmalarını bir araya getirmektedir.

Kitabın ilk bölümü, sürdürülebilir çevresel politikalar ve su yönetimi konusunda yenilikçi çözüm arayışlarını ele almaktadır. Sibel ÇALIŞKAN ERCAN, sürdürülebilir su yönetimi alanında karşılaşılan temel sorunları ve bu sorunlara yönelik geliştirilen inovatif yaklaşımları irdelemektedir.

Kent planlaması ve kentleşme süreçleri üzerine odaklanan bölümlerde, Eray KARA ve Ece Bengi TÜFEKÇİOĞLU, Doğu-Batı ayrımı perspektifinden hareketle Türkiye’deki kent planlama sürecini tarihsel ve teorik çerçevede ele almaktadır. Yeter AVŞAR, Türkiye’deki kentleşme sürecini, küreselleşmenin etkileri ışığında, dirençli ve sürdürülebilir kent oluşumuna yönelik çabalarla değerlendirerek, bu sürecin zorluklarına dikkat çekmektedir.

Yerel yönetimlere ilişkin olarak; Hilmi SÖZEN, engelli bireyler için uygulanan belediye politikalarını Bağcılar Belediyesi örneği üzerinden incelemektedir. Bu konuyla ilgili bir diğer çalışma ise Öznur KÜÇÜKKELEPÇE ve Sena ŞAHİN tarafından ele alınmış olup, engellilik literatürüne ilişkin bir değerlendirme sunmaktadır. Ayrıca, Şerife PEKKÜÇÜKŞEN ve Vasfiye ÇELİK, çocukların güvenliği, gelişimi ve yaşam haklarının korunmasına yönelik olarak, çocuk dostu kentler için geliştirilen akıllı şehir politikalarının nasıl bir etki yarattığını ve bu teknolojilerin çocukların şehir yaşamına katılımını nasıl güçlendirebileceğini kapsamlı bir şekilde tartışmaktadır. Alperen AKGÜL ise Denizli Kent Lokantası örneği üzerinden, kent lokantalarının sosyal belediyeçilik anlayışı içindeki yerini ve toplumsal etkilerini ele almaktadır.

Metropolitan alanlar ve kırsal dinamikler bağlamında, Gamze ÇÜRÜKSULU USTA, Ordu ili özelinde kır ve kent nüfusunun

belirlenmesine yönelik bir araştırma yürütmüştür. Yerel yönetimlerin finansal ve kurumsal yapılarına ilişkin olarak ise Melih BAŞ, entegre raporlama modelinin yerel yönetimlerdeki uygulanabilirliğini Kadıköy Belediyesi örneği üzerinden ele almaktadır. Melek TOPRAK ise yerel yönetimlerin tarım ve gıda stratejilerindeki yeni gelişmeleri, İzmir Karşıyaka Belediyesi örneği üzerinden değerlendirmektedir.

Bu kitap, kent, çevre ve yerel yönetimler alanlarında farklı akademik disiplinlerden gelen uzmanların katkılarıyla, güncel politikaları ve uygulamaları bilimsel bir perspektifle değerlendirmektedir. Çalışmanın, alanındaki akademisyenlere, politika yapıcılara ve uygulamacılara yol gösterici nitelikte bir başvuru kaynağı olması temenni edilmektedir.

Bu vesileyle, kitabı rahmetli babam İrfan ÇALIŞKAN'a ithaf etmek isterim. O'nun azmi, vizyonu ve desteği, akademik hayatım boyunca bana ilham kaynağı olmuştur. Kendisine minnet ve özlemle...

Dr. Öğr. Üyesi Sibel ÇALIŞKAN ERCAN

Mart / 2025

İçindekiler

Ön Söz

iii

Bölüm 1

Sürdürülebilir Su Yönetiminde Yenilikçi Çözümler ve Karşılaşılan Engeller 1
Sibel Çalışkan Ercan

Bölüm 2

Doğu-Batı Ayrımı Üzerinden Türkiye’de Kent Planlama Süreci 19
Eray Kara
Ece Bengi Tüfekçioğlu

Bölüm 3

Küreselleşen Türkiye’de Kentleşme Sürecinin Sürdürülebilir ve Dirençli Kent Oluşumuna Etkisi 37
Yeter Ayrıar

Bölüm 4

Türkiye’de Engelli Bireyler İçin Uygulanan Politikalarda Belediyelerin Katkısı: Bağcılar Belediyesi Örneği 57
Hilmi Sözen

Bölüm 5

Yerel Yönetimler Bağlamında Engellilik Literatürüne İlişkin Bir Değerlendirme 99
Öznur Küçükkeleşçe
Sena Şahin

Bölüm 6

- Çocuk Dostu Kent İçin Akıllı Politikalar 133
Şerife Pekküçükşen
Vasfiye Çelik

Bölüm 7

- Sosyal Belediyecilik Bağlamında Kent Lokantaları: Denizli Kent Lokantası
Örneği 153
Alperen Akgül

Bölüm 8

- Metropolitan Ölçekte Kır ve Kent Nüfusunun Tespiti: Ordu İli Araştırması
(2013-2023) 183
Gamze Çürüksulu Usta

Bölüm 9

- Yerel Yönetimlerde Entegre Raporlama ve Kadıköy Belediyesi 205
İsmail Melih Baş

Bölüm 10

- Yerel Yönetimlerin Tarım ve Gıda Stratejilerinde Yeni Gelişmeler: İzmir
Karşıyaka Belediyesi Örneği 219
Melek Toprak

Sürdürülebilir Su Yönetiminde Yenilikçi Çözümler ve Karşılaşılan Engeller

Sibel Çalışkan Ercan¹

Özet

Su, yaşamsal bir kaynak olmakla birlikte, küresel çapta artan su kıtlığı ve su kirliliği sorunları, acil ve etkin çözümler gerektiren kritik konular arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, su yönetimi ve sürdürülebilirlik alanlarında, yenilikçi yaklaşımların benimsenmesi ciddi bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu çalışma, son yıllarda su yönetimi ve sürdürülebilirlik alanlarında gerçekleşen inovatif gelişmeleri mercek altına almakta ve bu yeniliklerin su kıtlığı ve kirliliğine karşı nasıl etkili çözümler sunabileceğini incelemektedir. Araştırma, teknolojik ve ekolojik temelli metodolojilerin, su kaynaklarının korunması ve sürdürülebilirliğini sağlamada gösterdiği başarıyı vurgulamaktadır. Ancak bu yenilikçi çözümlerin yaygınlaştırılmasının önünde maliyet, teknolojik karmaşıklık ve düzenleyici mevzuat gibi engeller bulunmaktadır. Bu engellerin üstesinden gelinmesi halinde, yenilikçi yaklaşımların su yönetimi ve sürdürülebilirlik alanında, özellikle su kıtlığı ve kirliliği gibi küresel sorunlarla mücadelede önemli katkılar sağlayabileceği öngörülmektedir. Araştırmanın sonuçları, su yönetimi ve sürdürülebilirlik alanlarında geliştirilen inovatif çözümlerin, su kaynaklarının korunmasına ve gelecek nesillere daha iyi bir çevre bırakma yolunda umut verici adımlar oluşturabileceğini göstermektedir. Bu yeniliklerin, su kıtlığı ve kirliliği gibi büyük sorunlara karşı etkili stratejiler geliştirmede yardımcı olabileceği öngörülmektedir. Ayrıca, bu bulguların su yönetimi politikalarının ve uygulamalarının geliştirilmesine katkıda bulunabileceği ve bu alanda daha fazla araştırma ve geliştirme çalışmasına ilham verebileceği düşünülmektedir.

1 Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Arel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, sibelcaliskan@arel.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8675-0643.

GİRİŞ

Dünya yüzeyinin büyük bir bölümünü sular kaplasa da, insanlık için uygun olan tatlı su kaynakları oldukça sınırlıdır ve mevcut suyun yalnızca küçük bir kısmı ekosistemlerin ve insan kullanımının elverişli olduğu şekilde mevcuttur. Bu sınırlı kaynak, giderek artan insan nüfusu ve kapsamlı kullanım talepleri nedeniyle stres altındadır. Küresel ölçekte artan su kıtlığı ve kirliliği, bu değerli kaynağın sürdürülebilir yönetiminin önemini daha da artırmaktadır. Birleşmiş Milletler'in 2023 Dünya Su Gelişme Raporu'na göre, dünya genelinde yaklaşık iki ila üç milyar insan su kıtlığından etkilenmektedir (UNESCO, 2023: 1). Bu rapor, 2 milyar insanın (%26) güvenli içme suyuna erişiminin olmadığını ve 3,6 milyar insanın (%46) güvenli bir şekilde yönetilen sanitasyon hizmetlerine erişiminin olmadığını ortaya koymaktadır (UNESCO, 2023: 1-2). Ayrıca 2050 yılına kadar şehirlerde yaşayan su kıtlığından etkilenen insan sayısının iki katına çıkması ve aşırı ve uzun süreli kuraklıkların ekosistemleri tehdit etmesi beklenmektedir (UNESCO, 2023: 3).

Bu istatistikler, su kaynaklarının yönetiminin, korunmasının ve sürdürülebilir kullanımının zorunluluğunu gözler önüne sermektedir. Sürdürülebilir kalkınma ve su yönetimi konularında uluslararası iş birliği ve yenilikçi çözümler, bu küresel sorunun üstesinden gelmek için hayati öneme sahiptir. Bu bağlamda, bu çalışma su yönetimi ve sürdürülebilirlik alanlarında yenilikçi yaklaşımları ve bu yaklaşımların su kıtlığı ve kirliliği sorunlarına nasıl etkili çözümler sunabileceğini derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Diğer bir deyişle çalışmanın amacı, günümüzün en acil ve karmaşık sorunlarından biri olan su kıtlığı ve kirliliğiyle mücadelede yenilikçi yaklaşımların ve teknolojilerin önemini vurgulamak ve bu alandaki gelişmeleri incelemektir. Yenilikçi çözümlerin yaygınlaştırılması ve etkin bir şekilde uygulanması, su kaynaklarının korunması ve sürdürülebilirliğini sağlamada kritik öneme sahiptir. Araştırma sonuçları, su yönetimi ve sürdürülebilirlik alanlarında geliştirilen inovatif çözümlerin, su kaynaklarının korunmasına ve gelecek nesillere daha iyi bir çevre bırakma yolunda umut verici adımlar oluşturabileceğini göstermektedir.

1. Küresel Su Krizinin Boyutları ve Nedenleri

Su krizi, dünyamızın karşı karşıya olduğu en ciddi çevresel ve sosyal sorunlardan biridir ve bu krizin temelinde *su kıtlığı ve su kirliliği* yatmaktadır. UNESCO'nun 2019 Dünya Su Gelişme Raporu'nda vurgulandığı gibi su krizi, sadece suyun fiziksel varlığı ile ilgili değil, aynı zamanda suyun kalitesi, erişilebilirliği ve yönetimi ile de ilgilidir (UNESCO, 2019: 1-3).

Su kıtlığı, yeterli su kaynaklarının olmaması veya bu kaynaklara erişimin kısıtlanması durumudur. Bu durum, doğal su kaynaklarının tükenmesi, yanlış yönetim veya iklim değişikliği gibi faktörler nedeniyle ortaya çıkabilir. Su kıtlığı, tarım, sanayi ve evsel kullanım için gerekli suyun azalmasını ifade eder ve bu durum, gıda güvenliği ve ekonomik istikrarın yanı sıra birçok diğer önemli alanı da tehdit eder. Su kıtlığı, insan sağlığını doğrudan etkileyen içme suyunun teminini zorlaştırır, ekosistemlerin sağlığını bozar ve biyoçeşitliliğin korunmasını tehlikeye atar. Ayrıca, su kıtlığı, toplumların sosyal yapısını ve yaşam koşullarını da olumsuz etkiler, göç ve yerinden olma gibi sosyal sorunlara neden olabilir. Dolayısıyla, su kıtlığının etkileri çok yönlüdür ve sadece gıda ve ekonomiyle sınırlı kalmaz; aynı zamanda çevresel, sosyal ve sağlıkla ilgili geniş kapsamlı sorunlara yol açar. UNESCO'nun 2019 Dünya Su Gelişme Raporu'na göre, su kullanımındaki artışın, 2050 yılına kadar mevcut seviyelerin %20 ila %30 üzerine çıkması öngörülmektedir. Bu artan su talebi nedeniyle, dünya genelinde suya erişim konusunda zorluklar yaşayan yaklaşık 2 milyar insan ve her yıl belirli dönemlerde ciddi su kıtlığıyla karşılaşan yaklaşık 4 milyar insan etkilenecektir (UNESCO, 2019: 1). Bu, dünya nüfusunun büyük bir bölümünü etkileyecek ve su kaynaklarına yönelik baskıyı artıracak bir durumdur.

Su kirliliği, su kaynaklarının endüstriyel atıklar, tarımsal kimyasallar, evsel atıklar ve diğer kirleticiler tarafından kirlenmesi durumudur. Bu kirlilik, suyun içilebilirliğini ve sucul ekosistemlerin sağlığını olumsuz etkiler. Kirli su, insan sağlığını tehdit eden hastalıklara yol açabilir ve su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımını engeller. Erişilebilirlik ise tüm toplulukların temiz ve güvenli suya eşit erişimine vurgu yapar. Bu, özellikle gelişmekte olan ülkelerde büyük bir meydan okumadır çünkü suya erişim sıklıkla ekonomik ve sosyal eşitsizliklerle bağlantılıdır. Dolayısıyla, su krizi, çok yönlü bir yapıya sahiptir ve bu krizin kıtlık, kirlilik, yönetim ve erişilebilirlik gibi birden fazla boyutunun dikkate alınarak ele alınması gerekmektedir (UNESCO, 2019: 1-5). Bu nedenle, su krizinin çözümü, kapsamlı bir süreç olarak kabul edilmeli ve bu süreç, uluslararası işbirliğini, sürdürülebilir yönetim stratejilerinin uygulanmasını ve yenilikçi teknolojik çözümlerin entegrasyonunu zorunlu kılmaktadır. Su krizinin yönetimi, su kaynaklarının etkili ve adil bir şekilde kullanılmasını içerir. Bu, suyun hem mevcut nesillerin ihtiyaçlarını karşılaması hem de gelecek nesiller için korunması anlamına gelir.

2. Sürdürülebilir Su Yönetimi: Entegre Yaklaşımlar ve Teknolojik Çözümler

Su kaynaklarının durumu ve yönetimi oldukça hassas bir konudur. Günümüzde su yönetimi; su, enerji, gıda güvenliği ve çevresel ilişkiler gibi

birbiriyle iç içe geçmiş konuların karmaşıklığıyla yüzleşmektedir. Etkili su yönetimi, su kaynaklarının korunması, kirliliğin önlenmesi ve su tasarrufu uygulamalarının benimsenmesi gibi çok yönlü stratejileri kapsamaktadır. Bu stratejilerin uygulanması, sürdürülebilir su kullanımını ve kaynakların dikkatli yönetimini mümkün kılar. 2013 yılı, Birleşmiş Milletler tarafından suyun barış ve kalkınma süreçlerindeki merkezi rolünü vurgulamak için uluslararası su işbirliği yılı olarak belirlendiğinde, BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'un bu kaynağın korunması ve yönetimi için uluslararası işbirliğinin vazgeçilmez olduğuna dair vurgusu, su yönetimi pratiklerinin bütüncül bir bakış açısını gerektirdiğinin altını çizer. Bu bütüncül yaklaşım, çeşitli kullanım alanları ve sektörler arasındaki etkileşimleri kapsar ve sürdürülebilirlik için gerekli olan işbirliği ve koordinasyonu sağlamak üzere tasarlanmıştır (Muluk vd., 2014: 1).

Bu entegre perspektif, suyun, şehirleşme ve teknolojik gelişmeler ışığında, "akıllı şehir" kavramının bir parçası olarak ele alınmasına olanak tanır ve kentlerin, sadece altyapısal ihtiyaçlarını değil, aynı zamanda sosyal ve çevresel boyutları da kapsayan akıllı su yönetimi sistemlerine yatırım yapmasını gerekli kılar. Bu sistemler, içme suyu, atıksu ve yağmur suyu yönetimini bütüncül bir şekilde ele alır ve su kaynaklarının sürdürülebilir ve verimli kullanımını sağlamak üzere tasarlanmıştır. Bu akıllı su yönetimi yaklaşımı, yerel yönetimlerin su kaynaklarını daha etkin bir şekilde yönetmesini sağlayarak, bireylerin temiz ve sağlıklı içme suyuna erişimini artırır ve su kaynaklarının gelecek nesiller için korunmasını destekler. Gelişmiş su yönetimi sistemleri, su kaybını azaltma, enerji verimliliğini artırma ve atık suların çevreye uygun şekilde arıtılması gibi önemli işlevleri yerine getirirken, aynı zamanda su altyapılarına yönelik potansiyel tehditlere karşı hızlı ve etkili bir müdahale kapasitesi sunar (Polat vd., 2017: 366).

Bu entegre ve teknoloji destekli yönetim uygulamaları, su kaynakları yönetiminin karmaşıklığına ve giderek artan nüfus ile kentleşmenin getirdiği zorluklara karşı etkili çözümler sunmaktadır. Bu gelişmiş yönetim sistemlerinin uygulanması, su kaybının azaltılması, enerji verimliliğinin artırılması ve atık suların çevreye uygun şekilde arıtılması gibi kritik işlevleri başarıyla yerine getirir. Bu süreç, su ve atıksu altyapı tesislerinin yönetiminde karşılaşılan miktar ve karmaşıklık gibi zorluklara etkili çözümler sunarken, aynı zamanda bu tesislerde meydana gelebilecek teknik aksaklıkların neden olabileceği sağlık risklerini ve sosyoekonomik sorunları önlemeye yardımcı olur. Bu nedenle, şehirlerdeki su yönetimi artık sadece geleneksel yöntemlerle değil, aynı zamanda teknoloji destekli sistemlerle de desteklenmeli ve bu entegre yaklaşım, potansiyel tehditlere karşı hızlı ve etkin müdahale imkanı sağlamaktadır (Polat vd., 2017: 366).

Sürdürülebilir su yönetimi, multidisipliner bir yaklaşım gerektirir ve su kaynaklarının uzun vadeli korunması, yönetilmesi ve kullanılmasıyla ilgili kapsamlı stratejileri içerir. Bu, suyun hem insanlar hem de ekosistemler için sürdürülebilir bir şekilde kullanılabilmesini sağlamak amacıyla yapılan planlama ve uygulamaları kapsar. Sürdürülebilir su yönetimi; su verimliliğinin maksimize edilmesi, kirliliğin önlenmesi, ekolojik sistemlerin korunması, ve iklim değişikliği gibi global değişikliklere adaptasyon stratejilerini içerir. Ayrıca, katılımcı yönetim anlayışı, su yönetimi süreçlerine yerel toplulukların ve paydaşların dahil edilmesini vurgular. Bu yaklaşım, su kaynakları üzerine yapılan bilimsel araştırmalar ve teknolojik gelişmelerle desteklenmelidir.

Özetle, sürdürülebilir su yönetimi, hem mevcut hem de gelecek nesiller için su kaynaklarının korunması ve adil kullanımını sağlayacak şekilde, entegre ve kapsamlı bir yönetim stratejisi geliştirmeyi amaçlar. Bu bağlamda modern kentsel su yönetimi, su kaynaklarının sürdürülebilirliğini ve verimliliğini artırmak için ileri teknolojileri ve yenilikçi çözümleri entegre eder. Bu alandaki teknolojik ilerlemeler, su kaynaklarının daha akıllı ve etkin kullanımına olanak tanır. Akıllı şebeke sistemleri, su tüketimini gerçek zamanlı izleyerek, sızıntı ve kayıpları minimize eder ve suyun daha verimli kullanılmasını sağlar. Web tabanlı iletişim platformları, su yönetimi verilerinin toplanması, analizi ve paylaşılmasını kolaylaştırarak, karar verme süreçlerini destekler. Kentsel su yönetimi modelleri, su talep ve arzının doğru tahmin edilmesini sağlayarak, altyapı yatırımlarının ve operasyonel kararların optimizasyonuna katkıda bulunur. Bu teknolojik çözümler, kentsel alanlarda su yönetimini daha sürdürülebilir, esnek ve etkili hale getirerek, gelecek nesillere sağlıklı su kaynakları bırakmayı amaçlar (Polat vd., 2017: 368-370).

2.1. Sürdürülebilir Su Yönetiminde Yenilikçi Çözümler

Sürdürülebilirlik, su kaynaklarının etkin yönetimini ve korunmasını gerektiren hayati bir konudur. Son yıllarda, su yönetimi ve çevresel sürdürülebilirlik alanlarında dikkat çeken yenilikçi gelişmeler, global çapta önemli atılımlar sağlamıştır. Bu gelişmeler, toplumların sürdürülebilir çözümlere olan artan bağlılığını ve su tasarrufu ile yönetimi konusundaki zorlukların, teknolojik ve doğaya dayalı yaratıcı yöntemlerle nasıl aşılabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda suyun gelecek nesillere sağlıklı ve yeterli miktarda ulaştırılabilmesi için her geçen gün çeşitli ve yenilikçi teknolojiler geliştirilmektedir. Su yönetiminde ileri teknolojilerin kullanımı, hem su tasarrufunu hem de su kalitesini artırma potansiyeline sahiptir. Örneğin, akıllı su şebekeleri ve sensör tabanlı izleme sistemleri, suyun daha verimli kullanımını sağlamakta ve sızıntıları hızlı bir şekilde tespit etmektedir. Ayrıca, atık suyun geri kazanımı ve yeniden kullanımı, su kaynaklarının

sürdürülebilirliğine büyük katkı sunmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynakları ile entegre edilen su arıtma sistemleri de, enerji verimliliğini artırarak çevresel etkiyi azaltmaktadır. Tarımda su kullanımını optimize eden akıllı sulama sistemlerinden havadan nem çeken atmosferik su jeneratörlerine kadar her bir yenilik, umut verici çözümler sunmaktadır. Bu yenilikler, su kıtlığına karşı etkili çözümler sunmakta ve su kaynaklarının uzun vadeli korunmasına yardımcı olmaktadır. Böylece, hem ekosistemlerin sağlığı korunmakta hem de toplumların su güvenliği sağlanmaktadır.

2.1.1. Yapay Zekâ ile Güçlendirilmiş Akıllı Tarım: Sulama Yöntemleri ve Teknoloji Trendleri

Son yıllarda, su yönetimi ve çevresel sürdürülebilirlik alanlarında kaydedilen yenilikçi gelişmeler, tarımsal uygulamalarda önemli bir dönüşümü teşvik etmiştir. Bu dönüşümün merkezinde, yapay zeka (AI) ve hassas tarım tekniklerinin entegrasyonu yer almaktadır. Bu entegrasyon, tarımsal verimliliğin artırılması ve su kaynaklarının daha etkin kullanımı gibi kritik hedeflere ulaşılmasında kilit bir rol oynamaktadır. Hassas tarım, tarımsal faaliyetlerin yönetiminde büyük veri, uydü görüntüleri, uzaktan algılama teknolojileri ve yerinde sensörler gibi çeşitli veri kaynaklarından yararlanır. Bu teknolojiler, bitkilerin ve toprağın ihtiyaç duyduğu su miktarını daha doğru bir şekilde belirlemeye yardımcı olur. Yapay zeka algoritmaları, bu verileri analiz ederek, sulama zamanlaması ve miktarı konusunda önerilerde bulunur. Bu sayede, su kullanımı optimize edilirken, tarımsal üretimde su israfının önlenmesi ve su verimliliğinin artırılması mümkün hale gelir.

Optimize edilmiş sulama yöntemleri ve yapay zekanın hassas tarıma entegrasyonu, sürdürülebilir su kullanımını teşvik ederek, küresel su krizine karşı etkili bir çözüm sunmaktadır. Yapay zeka destekli sistemler, topraktaki nem seviyelerini analiz ederek ve kaçakları otomatik olarak tespit ederek, sulama süreçlerini verimli hale getirir. Bu yaklaşım, su kaynaklarının korunması ve tarımsal üretkenliğin artırılmasında hayati öneme sahiptir. Gelişmiş teknolojiler, çiftçilere su kullanımını optimize etme ve aşırı tüketimi önleme konusunda rehberlik eder, bu da suyun daha adil ve etkili bir şekilde dağıtılmasını sağlar. Bu teknolojik ilerlemeler, tarımda su verimliliğini artırmak ve gelecek nesillere sağlıklı bir çevre bırakmak için kritik öneme sahiptir (Alcolca, 2024). Örneğin, Avustralya'da bir çiftlikte uygulanan bulut tabanlı su yönetim sistemi, uydü verileri ile desteklenerek, su kullanımında önemli bir verimlilik artışı sağlamıştır. Bu sistem, çiftliğin su ihtiyacını gerçek zamanlı olarak belirleyerek, gereksiz sulamayı önler ve su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımını teşvik eder (NGIS, 2024).

Geleneksel sulama uygulamaları; verimsiz su kullanımı, aşırı sulama ve yetersiz dağılım sistemleri gibi çeşitli güçlüklerle karşı karşıyadır. Bu durum, su kaybına, artan maliyetlere ve çevresel endişelere yol açmaktadır. Teknolojik yeniliklerle donatılan hassas ve mikro sulama sistemleri ise toprak nem sensörleri gibi araçlar vasıtasıyla bu zorlukların üstesinden gelmede önemli bir rol oynamaktadır. Küresel ölçekte su kaynaklarının giderek azalması ve iklim değişikliğinin etkilerinin artması, tarımda suyun daha verimli ve sürdürülebilir kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, yapay zeka destekli hassas tarım uygulamaları, tarımsal faaliyetlerde suyun yönetimini optimize ederek su tasarrufunu artırma potansiyeline sahiptir. Bu teknolojiler, çiftçilerin mevcut koşulları gerçek zamanlı izleyerek, sulama süreçlerini hassas bir şekilde planlamalarına ve uygulamalarına imkan tanır. Yapay zeka ve veri analitiğindeki ilerlemelerle birlikte, tarımsal su yönetiminde daha sofistike ve etkili çözümler geliştirilmektedir. Bu çözümler, yalnızca su tasarrufunu değil, aynı zamanda tarımsal üretimin verimliliğini de artırarak, sürdürülebilir tarım hedeflerine ulaşılmasına katkıda bulunur.

2.1.2. Döngüsel Su Ekonomisi: Su Kaynaklarının Geri Kazanımına Yönelik Öncü Stratejiler

Döngüsel su ekonomisi, su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımını, geri kazanımını ve yeniden kullanımını vurgulayan yenilikçi bir yaklaşımdır. Bu kavram, su kıtlığı, kirlilik ve iklim değişikliğinin etkileriyle karakterize edilen büyüyen küresel su krizine yanıt olarak giderek daha fazla ilgi görmektedir. Döngüsel su ekonomisi, suyun çıkarılıp kullanıldıktan sonra atık olarak deşarj edildiği geleneksel doğrusal modelden, suyun yeniden kullanımı, geri dönüştürülmesi ve kaynak geri kazanımını içeren daha sürdürülebilir bir modele geçişi hedeflemektedir. Bu yaklaşım, yalnızca su tüketimini ve atığı azaltmayı amaçlamakla kalmaz, aynı zamanda değişen çevresel ve sosyal koşullara uyum sağlayabilen dayanıklı sistemler oluşturmayı da hedefler (Chia-Yang Chen vd., 2021: 2).

Döngüsel su ekonomisinin temel ilkelerinden biri, suyun her damlasının bir değer taşıdığı ve bu nedenle hiçbir şekilde boşa harcanmaması gerektiğidir. Bu bağlamda, evsel, endüstriyel ve tarımsal su kullanımında atık suyun geri kazanımı ve yeniden kullanımına odaklanılır. Örneğin, evsel atık suların arıtılarak tarımsal sulamada kullanılması veya endüstriyel süreçlerde kullanılan suların arıtılıp yeniden sisteme dahil edilmesi gibi yöntemler bu ekonominin pratik örneklerindedir. Böylelikle, suyun doğrudan kaynaklardan çekilme ihtiyacı azalırken, aynı zamanda çevresel etkiler de minimize edilir (Brears, 2023; Chia-Yang Chen, 2021: 13).

Yenilikçi teknolojilerin kullanımı ve gelişimi, döngüsel su ekonomisinin başarısında önemli bir rol oynamaktadır. Gelişmiş arıtma sistemleri, enerji ve malzeme verimliliği sağlayan süreçler ve dijital su yönetim platformları, su kaynaklarının daha etkin yönetimini destekleyen araçlardır. Özellikle, membran biyoreaktörler, ters ozmoz gibi ileri arıtma teknolojileri, kirlenici maddelerin su kaynaklarından etkili bir şekilde uzaklaştırılmasını ve geri kazanılmasını sağlar. Ayrıca, IoT (Nesnelerin İnterneti) ve veri analitiği, su tüketim alışkanlıklarının izlenmesi ve yönetimi açısından yeni fırsatlar sunmaktadır (Brears, 2023).

Döngüsel su ekonomisi aynı zamanda sürdürülebilir şehircilik uygulamaları ve politika değişiklikleri gerektirir. Şehirlerin su yönetiminde daha entegre yaklaşımlara yönelmesi, yeşil altyapının artırılması, yağmur suyu hasadı sistemlerinin kurulması ve suyun daha etkin kullanımı için toplumsal farkındalığın artırılması gibi unsurlar, bu dönüşümde kritik öneme sahiptir. Suyun yeniden kullanımı ve geri kazanımının teşvik edilmesi, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için şehir yönetimlerinin öncelik vermesi gereken konular arasında yer alır (Christian ve Claudia, 2016: 2160-2162).

Sonuç olarak, döngüsel su ekonomisi, su kaynaklarının daha etkin ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesini sağlamak için yeni yaklaşımlar ve çözümler sunmaktadır. Bu model, yalnızca su kıtlığını ve su kaynakları üzerindeki baskıyı azaltmakla kalmaz, aynı zamanda su güvenliğini artırarak iklim değişikliğine karşı daha dirençli bir gelecek inşa etmeye de yardımcı olur.

2.1.3. Yağmur Suyu Hasadı ve Doğa Tabanlı Su Yönetimi: Sürdürülebilir Çözümler

Yağmur suyu hasadı sistemleri ve doğa tabanlı su yönetimi yaklaşımları, su güvenliğini artırma ve çevresel sürdürülebilirliği destekleme konusunda birbirini tamamlayan önemli stratejilerdir. Yağmur suyu hasadı, özellikle su kıtlığı yaşanan bölgelerde ek bir su kaynağı sağlayarak geleneksel su kaynaklarına olan bağımlılığı azaltır. Modern yağmur suyu toplama sistemleri, çatılardan toplanan yağmur suyunu depolayarak sulama, tuvalet sifonu ve çamaşır yıkama gibi içme suyu dışındaki amaçlar için kullanıma sunar. Bu sistemler, aynı zamanda gelişmiş filtreleme ve arıtma süreçleri sayesinde depolanan suyun temiz ve güvenli olmasını sağlar. Böylece, su kıtlığı yaşayan bölgelerde içilebilir su kaynağı olarak dahi kullanılabilir hale gelir (Martinez, 2024).

Yağmur suyu hasadı sistemleri, özellikle kuraklık ve su kıtlığı dönemlerinde önemli bir rol oynar. Bu sistemler, suyun korunmasına katkıda bulunarak

nehirler ve yeraltı suları gibi doğal su kaynaklarına olan baskıyı azaltır. Aynı zamanda, aksi takdirde akışa ve sel riskine yol açabilecek yağmur suyunu toplayarak, kentsel altyapı üzerindeki baskıyı hafifletir. Çevresel açıdan ise, suyun doğal döngüsünü koruyarak ekosistemlerin sürdürülebilirliğine katkıda bulunur. Ekonomik anlamda, su faturalarını düşürmenin yanı sıra, birçok ülkede yağmur suyu hasadı sistemlerine yönelik teşvikler ve indirimler de sağlanmaktadır (Martinez, 2024).

Doğa tabanlı yağmur suyu yönetimi yaklaşımları ise, yağmur suyunun doğal süreçlerle yönetilmesini hedefler. Geleneksel mühendislik çözümleri, yağmur suyunu geçirimsiz yüzeylerden hızla şehir dışına yönlendirirken, doğa tabanlı çözümler suyun toprak tarafından emilmesi ve doğal yollarla arıtılmasını sağlar. Yeşil çatılar, yağmur bahçeleri ve geçirgen yüzeyler gibi çözümler, yüzey akışını azaltarak taşkın riskini minimize eder ve yer altı suyu seviyelerinin korunmasına yardımcı olur. Ayrıca, bu yöntemler kentsel ısı adası etkisini azaltarak daha yaşanabilir şehirler yaratır. Doğa tabanlı çözümler, ekosistem hizmetlerinden yararlanarak sadece çevresel değil, toplumsal ve ekonomik faydalar da sunar. Şehirlerin iklim değişikliğine karşı direncini artırarak su yönetiminde sürdürülebilirliği teşvik ederler. Ancak, bu tür çözümlerin uygulanması, yüksek başlangıç maliyetleri, teknik bilgi eksikliği ve mevcut altyapı ile entegrasyon zorlukları gibi bazı engelleri de beraberinde getirebilir. Bu nedenle, doğa tabanlı çözümlerin farklı coğrafi ve iklimsel koşullarda nasıl optimize edilebileceği üzerine daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir (North Carolina Coastal Federation, 2021).

Sonuç olarak, hem yağmur suyu hasadı sistemleri hem de doğa tabanlı su yönetimi yaklaşımları, su güvenliği ve çevresel sürdürülebilirliği destekleyen etkili stratejiler sunmaktadır. Suyun korunmasına ve daha verimli kullanılmasına katkıda bulunan bu yöntemler, gelecekte su yönetimi politikalarının ayrılmaz bir parçası olmalıdır. Öyle ki ekosistem hizmetlerinden yararlanarak şehirlerin su yönetiminde yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler sunan bu yaklaşımlar, sürdürülebilir şehircilik stratejilerinin vazgeçilmez bir unsuru haline gelecektir.

2.1.4. Su Nötr Binalar: Öncü Sıfır Su Ayak İzi Tasarımları

Su nötr binalar, tatlı su kaynaklarına yönelik talebi minimize etmek ve çevresel, sosyal ve ekonomik faydalar sağlamak amacıyla yenilikçi tasarım ve teknolojilerle sıfır su ayak izine ulaşmayı hedefleyen yapılardır. Küresel ölçekte artan su kıtlığı sorunu, binaların su tüketiminin azaltılmasını zorunlu kılmakta, bu doğrultuda su nötr binalar, yağmur suyu hasadı, su tasarruflu cihazlar ve su arıtma ve yeniden kullanım sistemleri gibi yenilikçi çözümler

sunmaktadır. Su nötr binalar, su tüketimlerini ürettikleri veya yeniledikleri su miktarıyla dengeleyen, böylece net sıfır su ayak izi sağlayan yapılardır. Bu hedefe ulaşmak için kullanılan başlıca yöntemler arasında yağmur suyu hasadı, su tasarruflu armatür ve cihazlar ile suyun arıtılarak yeniden kullanımı yer almaktadır. Bu binalar, su kaynaklarının korunmasına yönelik etkin çözümler sunarken, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirliği de desteklemektedir (Federal Energy Management Program, 2023).

Su nötr binaların temel faydalarından biri, tatlı su kaynaklarına olan talebi azaltarak bu kaynakların başka kullanım alanlarına yönlendirilmesine olanak sağlamasıdır. Bunun yanı sıra, su nötr binalar, kentleşmenin su kaynakları üzerindeki baskısını hafifleterek su kirliliğini azaltma ve su kalitesini artırma potansiyeline sahiptir. Bu çevresel faydalar, su kıtlığına karşı dayanıklılığı artırmakta ve sürdürülebilir kentsel gelişime katkıda bulunmaktadır. Ekonomik açıdan, su nötr binalar su temini ve atık su arıtma maliyetlerini düşürebilmektedir. Ayrıca, bu binalar genellikle yeşil çatılar ve canlı duvarlar gibi su ve enerji tasarrufu sağlayan yenilikçi tasarımlarla donatılmış olup, bina sakinlerine daha sağlıklı ve yaşanabilir bir ortam sunarak sağlık ve refah açısından da olumlu etkiler yaratmaktadır (Naserisafavi vd., 2022: 1)

Danimarka'daki Green Solution House, su nötr, karbon nötr ve enerji pozitif bir yapı olarak öne çıkan bir örnektir. Bu otel ve konferans merkezi, yağmur suyu hasadı, su tasarruflu armatürler ve su arıtma ve yeniden kullanım sistemleri ile su nötr statusüne ulaşmıştır. Binanın yağmur suyu hasadı sistemi, çatıdan toplanan yağmur suyunu depolayarak, tuvaletlerde ve pisuarlarda yeniden kullanım için işlemektedir. Ayrıca, düşük akışlı musluklar, duş başlıkları ve çift sifonlu tuvaletler su tüketimini önemli ölçüde azaltmaktadır. Arıtma sistemi ise binadan gelen atık suyu işleyerek içme suyu dışındaki kullanımlarda yeniden değerlendirilmesini sağlamaktadır. Green Solution House, bu yöntemlerle su tüketimini %75 oranında azaltmayı başarmış ve yağmur suyu hasadı ile yılda 120.000 litre tatlı su tasarrufu sağlamıştır. Bu başarı, su nötr binaların sürdürülebilir şehirler ve binalar yaratma yolunda ne kadar etkili olabileceğini göstermektedir (Brears, 2023).

2.1.5. Su Kalitesi ve Taşkın Kontrolü İçin Doğa Temelli ve Teknoloji Tabanlı Çözümler

Su kalitesi ve taşkın kontrolü, sürdürülebilir çevre yönetimi ve kamu sağlığı açısından kritik öneme sahiptir. Geleneksel mühendislik çözümlerinin yanı sıra, doğa temelli çözümler, bu alanlarda etkili bir alternatif sunmaktadır. Doğa temelli çözümler, ekosistemlerin doğal işlevlerini kullanarak su yönetimini ve taşkın kontrolünü gerçekleştirmekte, böylece çevresel dengeyi

desteklemektedir. Su kalitesinin bozulması, tarım, sanayi, kentleşme ve iklim değişikliği gibi etkenlerden kaynaklanmakta ve su kaynaklarının azalmasına, ekosistemlerin tahrip olmasına yol açmaktadır. Doğa temelli çözümler, doğal ekosistemleri kullanarak kirleticileri filtreleme ve su kalitesini artırma yolunda etkili bir yöntem sunmaktadır. Özellikle sulak alanların restorasyonu, su kalitesinin iyileştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Sulak alanlar, besin maddeleri, tortular ve zararlı kimyasallar gibi kirleticileri emme ve filtreleme kapasitesine sahiptir. Bu özellikleri nedeniyle, sulak alanlar doğal bir su filtresi işlevi görmekte ve kirleticilerin su kaynaklarına ulaşmasını önleyerek su kalitesini artırmaktadır (Rotary Service and Engagement, 2018). Ormanlar da su kalitesi üzerinde önemli bir etkiye sahip bulunmaktadır. Ormanlar, yağmur sularını emme ve toprakta depolama yoluyla su kalitesini iyileştirmekte ve erozyonu azaltarak su kaynaklarını korumaktadır. Doğa temelli çözümler kapsamında ormanların korunması ve restorasyonu, su kalitesini artırmak için kritik bir strateji oluşturmaktadır (UNEP-DHI, 2020: 9).

Su kalitesi ve taşkın kontrolü için doğa temelli çözümler yanında, teknoloji tabanlı yaklaşımlar da önemli bir yer tutmaktadır. Akıllı su yönetim sistemleri, su kalitesinin izlenmesi ve taşkın kontrolü için giderek daha fazla kullanılmaktadır. Bu sistemler, sensörler ve veri analitiği kullanarak su kaynaklarının gerçek zamanlı izlenmesini sağlamaktadır. Örneğin, su kalitesini izlemek için kullanılan dijital sensörler, kirleticilerin ve besin maddelerinin seviyelerini sürekli olarak takip ederek, hızlı bir şekilde müdahale edilmesini mümkün kılmaktadır. Ayrıca, coğrafi bilgi sistemleri (CBS) ve uzaktan algılama teknolojileri, su kaynaklarının yönetiminde kritik bir rol oynamaktadır. Bu teknolojiler, taşkın riski taşıyan bölgelerin belirlenmesi ve su akışlarının analiz edilmesi için kullanılmakta, böylece önleyici önlemlerin alınmasına olanak tanımaktadır. Bunun yanı sıra, yapay zeka ve makine öğrenimi algoritmaları, geçmiş veri setlerinden yararlanarak gelecekteki su kalitesi ve taşkın risklerini tahmin edebilmektedir. Son olarak, şehirlerde doğa temelli çözümlerle entegre edilmiş akıllı altyapı uygulamaları, kentsel taşkınları azaltma potansiyeline sahiptir. Örneğin, yağmur suyu toplama sistemleri, kentsel alanlarda suyun depolanmasına ve yeniden kullanımına olanak tanırken, dijital yönetim platformları, bu sistemlerin etkinliğini artırmaktadır (Ehsani vd., 2021: 2435).

Ayrıca kentsel alanlarda uygulanan doğa temelli çözüm unsurları, taşkın kontrolünde de önemli bir rol oynamaktadır. Geçirgen kaldırımlar, yağmur bahçeleri ve yeşil çatılar, yağmur suyu akışını yöneterek taşkın riskini azaltmakta ve su kalitesini artırmaktadır. Bu uygulamalar, doğal ekosistemleri taklit ederek kentsel çevrelerde suyun daha etkili bir şekilde yönetilmesine olanak

tanılmaktadır. Sonuç olarak, su kalitesi ve taşkın kontrolü için doğa temelli ve teknoloji tabanlı çözümler, sürdürülebilir su yönetimi açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Doğal ekosistemlerin korunması ve restorasyonu, su kalitesinin iyileştirilmesi ve taşkın risklerinin azaltılması amacıyla etkili bir strateji sunmakta ve çevresel sürdürülebilirliği desteklemektedir. Bu nedenle, bu tarz çözüm uygulamalarının yaygınlaştırılması ve entegrasyonunun sağlanması, gelecekteki su yönetimi politikalarının önemli bir parçası olmalıdır.

2.1.6. Atıksu Yönetiminde Endüstriyel Simbiyoz Modeli

Endüstriyel simbiyoz modeli kapsamında atık su yönetimi, kaynak verimliliği ve çevresel sürdürülebilirlik açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu model, atık suyun yeniden kullanımı ve arıtılması yoluyla doğal su kaynaklarının korunmasına ve atıkların çevresel etkilerinin azaltılmasına önemli katkılar sağlar. Atık su, endüstriyel simbiyozda yalnızca bertaraf edilmesi gereken bir atık değil, aynı zamanda yeniden değerlendirilebilecek bir kaynak olarak görülmektedir. Endüstriyel simbiyozun en başarılı örneklerinden biri olan Kalundborg Eko-Endüstriyel Parkı, atık suyun yeniden kullanımında öncü uygulamalar sunmaktadır. Parktaki farklı endüstriyel tesisler arasında oluşturulan iş birliği sayesinde, bir tesisin atık suyu diğer bir tesisin üretim süreçlerinde yeniden kullanılmaktadır. Örneğin, Kalundborg'daki ilaç üretim tesisinden çıkan atık su, ileri arıtma süreçlerinden geçirilerek yakındaki petrol rafinerisinde proses suyu olarak kullanılmaktadır. Bu yaklaşım, su kaynaklarının verimli kullanımını teşvik etmekle birlikte, hem su tüketimini azaltmakta hem de atık suyun çevresel etkilerini en aza indirmektedir (Brears, 2023).

Atık suyun yeniden kullanılması sadece endüstriyel süreçlerde su tasarrufu sağlamamakta, aynı zamanda çevre üzerindeki kirlilik yükünü de azaltmaktadır. Arıtma tesisleri, atık sudaki kirletici maddeleri azaltarak çevreye salınan suyun kalitesini iyileştirmekte ve yerel ekosistemlerin korunmasına katkı sağlamaktadır. Kalundborg'da görüldüğü gibi, atık suyun endüstriyel süreçlerde yeniden kullanılması, doğrudan su kaynaklarına olan talebi düşürmekte ve endüstrilerin su ayak izini azaltmaktadır. Endüstriyel simbiyoz modelinde atık su yönetiminin bir diğer önemli yönü, enerji tasarrufudur. Atık su arıtma süreçlerinde açığa çıkan ısı enerjisi, Kalundborg örneğinde olduğu gibi, diğer endüstriyel tesislerde farklı amaçlarla kullanılabilir. Örneğin, atık su arıtma sürecinden elde edilen fazla ısı, tarım alanlarındaki biyolojik gübre üretimi için kullanılabilir. Bu, enerji verimliliğini artırarak endüstrilerin çevresel etkilerini daha da azaltmaktadır. Endüstriyel simbiyozda atık suyun etkin bir şekilde yönetilmesi, sadece

çevresel sürdürülebilirlik için değil, aynı zamanda ekonomik verimlilik için de kritik önemdedir. Atık suyun yeniden kullanımına yönelik uygulamalar, işletmelerin su tedarik maliyetlerini düşürmesine ve atık su bertarafı için harcanan maliyetlerin azalmasına olanak tanımaktadır. Bu da endüstrilerin hem çevresel hem de ekonomik performanslarını iyileştirmektedir (Ramin vd., 2024: 1-2).

Sonuç olarak, endüstriyel simbiyoz modelinde atık suyun yeniden kullanımı, sürdürülebilir su yönetiminin ve döngüsel ekonominin önemli bir unsuru olarak öne çıkmaktadır. Atık suyun farklı endüstriyel süreçlerde değerlendirilmesi, doğal kaynakların korunmasına, çevresel kirliliğin azaltılmasına ve endüstriyel verimliliğin artırılmasına katkı sağlamaktadır. Kalundborg Eko-Endüstriyel Parkı, bu konuda başarılı bir örnek sunarak, atık su yönetiminin endüstriyel simbiyozda nasıl stratejik bir kaynak olarak kullanılabileceğini göstermektedir.

SONUÇ

Dünya genelinde su kıtlığı ve su kirliliği, insanlığın karşı karşıya olduğu en acil çevresel ve sosyal sorunlar arasında yer almakta ve bu sorunlar, su kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi için uluslararası iş birliği ve yenilikçi yaklaşımların gerekliliğini ortaya koymaktadır. Artan nüfus, iklim değişikliği ve yanlış yönetim, su kaynakları üzerinde büyük bir baskı oluştururken, bu baskıyı hafifletmek için etkin ve uzun vadeli çözümler gerekmektedir. Su kaynaklarının korunması, yalnızca mevcut nesillerin değil, gelecekteki nesillerin de temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için kritik önemdedir. Bu bağlamda, su krizinin çözümünde sürdürülebilir yönetim stratejileri ve teknolojik inovasyonların entegrasyonu, hayati bir rol oynamaktadır.

Sürdürülebilir su yönetimi, modern kentleşme ve iklim değişikliği gibi küresel zorluklarla başa çıkabilmek için bütüncül ve yenilikçi yaklaşımlar gerektirmektedir. Su kaynaklarının korunması ve verimli kullanımı, ileri teknolojilerin entegrasyonu ve katılımcı yönetim modelleriyle mümkün hale gelmektedir. Akıllı su şebekeleri, sensör tabanlı izleme sistemleri ve atık suyun geri dönüşümü gibi yenilikçi çözümler, su yönetiminde etkinliği artırarak hem ekosistemlerin hem de toplumların su güvenliğini sağlamaya yönelik önemli katkılar sunmaktadır. Bu bağlamda, teknolojik ilerlemeler, su kaynaklarının gelecek nesiller için sürdürülebilirliğini sağlamada hayati bir rol oynamaktadır.

Son yıllarda yapay zeka ile güçlendirilmiş hassas tarım uygulamaları, su kaynaklarının daha verimli kullanımını teşvik ederek sürdürülebilir tarımsal üretimi desteklemektedir. Bu teknolojiler, sulama süreçlerini optimize

ederek, su israfını azaltmakta ve tarımsal verimliliği artırmaktadır. Yapay zeka algoritmaları, toprak nemi ve bitki su ihtiyaçlarını gerçek zamanlı olarak analiz ederek, tarımsal faaliyetlerin su kullanımını en aza indirmekte ve çevresel sürdürülebilirliği artırmaktadır. Bu yenilikçi yaklaşımlar, küresel su krizine karşı tarımsal su yönetiminde etkili çözümler sunmaktadır.

Dahası, döngüsel su ekonomisi, su kaynaklarının sürdürülebilir yönetimini ve geri kazanımını teşvik eden yenilikçi bir yaklaşımdır. Atık suyun yeniden kullanımını ve geri dönüştürülmesini sağlayan bu model, su kıtlığı ve iklim değişikliği gibi küresel sorunlara karşı etkili çözümler sunmaktadır. İleri arıtma teknolojileri ve dijital su yönetim sistemlerinin desteğiyle, su tüketimi ve çevresel etkiler azaltılmakta, su güvenliği artırılarak daha dirençli bir gelecek inşa edilmektedir.

Ayrıca, yağmur suyu hasadı ve doğa tabanlı su yönetimi çözümleri, su güvenliği ve çevresel sürdürülebilirliğin güçlendirilmesine yönelik yenilikçi stratejiler sunmaktadır. Bu yaklaşımlar, su döngüsünün korunmasına katkı sağlarken, ekosistem hizmetlerini de devreye sokarak şehirlerin iklim değişikliğine karşı direncini artırmaktadır. Suyun etkin kullanımı ve taşkın risklerinin azaltılması gibi somut faydalar sunan bu yöntemler, sürdürülebilir kentleşme politikalarının temel bileşeni olarak değerlendirilebilir.

Bunlarla birlikte, su nötr binalar, küresel su kıtlığına karşı sürdürülebilir çözümler sunarak, çevresel, ekonomik ve sosyal faydalar sağlamaktadır. Yağmur suyu hasadı, su tasarruflu cihazlar ve suyun geri dönüştürülmesi gibi yenilikçi yöntemlerle su tüketimini minimize eden bu yapılar, tatlı su kaynaklarının korunmasına katkı sağlarken, kentleşmenin su kaynakları üzerindeki baskısını da azaltmaktadır. Green Solution House gibi başarılı örnekler, su nötr binaların sürdürülebilir şehirlik politikalarının ayrılmaz bir parçası olma potansiyelini göstermektedir.

Yine su kalitesi ve taşkın kontrolü için doğa temelli ve teknoloji tabanlı çözümler, sürdürülebilir su yönetimi açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Sulak alanların restorasyonu, ormanların korunması ve geçirgen yüzeyler gibi doğa temelli çözümler, su kalitesini iyileştirirken taşkın risklerini de azaltmaktadır. Bunun yanı sıra, akıllı su yönetim sistemleri ve veri analizine dayalı teknolojiler, su kaynaklarının daha etkin izlenmesini ve yönetilmesini sağlamaktadır. Bu yöntemlerin entegre edilmesi, gelecekte su yönetiminde çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması adına kritik bir rol oynayacaktır.

Tüm bu çözümlerin yanında, endüstriyel simbiyoz modeli çerçevesinde atık su yönetimi de sürdürülebilir su kullanımı ve çevresel sürdürülebilirlik açısından kritik bir rol oynamaktadır. Atık suyun yeniden kullanımı, doğal

su kaynaklarının korunmasına ve çevresel kirliliğin azaltılmasına önemli katkılar sağlamaktadır. Kalundborg Eko-Endüstriyel Parkı gibi örnekler, atık suyun endüstriyel süreçlerde stratejik bir kaynak olarak değerlendirilmesinin ekonomik verimliliği artırdığını ve çevresel etkileri minimize ettiğini göstermektedir. Bu modelin yaygınlaştırılması, dögüsel ekonomi hedeflerine ulaşılmasına ve endüstriyel sürdürülebilirliğin sağlanmasına önemli katkılar sunacaktır.

Ancak, tüm bu yenilikçi çözümlerin uygulanmasında çeşitli engeller de bulunmaktadır. Öncelikle, finansal kaynakların yetersizliği ve yüksek başlangıç maliyetleri, teknolojik yeniliklerin hayata geçirilmesini zorlaştırmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, sürdürülebilir su yönetimi uygulamaları için gereken yatırımlar genellikle yetersiz kalmakta ve bu durum, su kaynaklarının etkin yönetimini engellemektedir. Ayrıca, mevcut politikaların yetersizliği ve bürokratik engeller, yenilikçi çözümlerin benimsenmesini geciktirmekte ve yerel düzeyde iş birliğini zorlaştırmaktadır. Eğitim eksiklikleri ve farkındalık düzeyinin düşük olması da, toplulukların bu tür çözümleri kabul etmesini engelleyen önemli bir faktördür. Sonuç olarak, bu engellerin aşılması, sürdürülebilir su yönetimi çözümlerinin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için kritik öneme sahiptir.

Sonuç olarak, sürdürülebilir su yönetimi ve yenilikçi çözümlerin entegrasyonu, su kaynaklarının korunması ve yönetimi konusunda umut verici bir perspektif sunmaktadır. Bu çözümlerin uygulanması, hem çevresel sürdürülebilirliği artıracak hem de toplumların su güvenliğini sağlamada önemli bir adım olacaktır. Dolayısıyla, su yönetimi politikalarının ve uygulamalarının geliştirilmesine yönelik daha fazla araştırma ve inovasyon çabası, gelecekte su kaynaklarının etkin ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Alcolca, J. (2024). “Tarım için Görme Yapay Zekası Kullanmanın En Önemli 10 Faydası”, Ultralytics. <https://www.ultralytics.com/tr/blog/top-10-benefits-of-using-vision-ai-for-agriculture>. Erişim Tarihi: 28.02.2024.
- Brears, R. C. (2023). “Circular Water Economy: Innovative Approaches to Water Resource Recovery and Resiliency”, Medium. <https://medium.com/mark-and-focus/circular-water-economy-innovative-approaches-to-water-resource-recovery-and-resiliency-57d33dc6cf92>. Erişim Tarihi: 12.09.2024.
- Chen CY, Wang SW, Kim H, Pan SY, Fan C, Lin YJ (2021). “Non-conventional water reuse in agriculture: A circular water economy”, *Water Res*, 2021 Jul 1, 199 (117193), 1-17. doi: 10.1016/j.watres.2021.117193.
- Christian K., Claudia P., (2016). “A Comparative Analysis of Water Governance, Water Management, and Environmental Performance in River”. *Water Resources Management*, 30(7), 2161–2177.
- Ehsani, N., Didehvar, F., Moosavian, M. A. (2021). “Application of artificial intelligence in water quality prediction: A review of state-of-the-art methods”. *Water Resources Management*, 35(8), 2435-2452. <https://doi.org/10.1007/s11269-021-02841-3>
- Federal Energy Management Program (2023). “Net Zero Water Building Strategies”, <https://www.energy.gov/femp/net-zero-water-building-strategies>, Erişim Tarihi: 06.10.2024.
- Lehtoranta, S., Nissinen, A., Mattila, T., Melanen, M., (2011). “Industrial symbiosis and the policy instruments of sustainable consumption and production”, *J. Clean. Prod.* 19, 1865–1875. <https://doi.org/10.1016/J.JCLEPRO.2011.04.002>.
- Martinez, D. (2024). “Innovative Solutions for Sustainable Water Management: Top Technologies”, *Woke Waves*. <https://www.wokewaves.com/posts/sustainable-water-management-technologies>. Erişim Tarihi: 06.10.2024.
- Muluk, Ç., Kurt, B., Turak, A., Türker, A., Çalışkan, M., Balkız, Ö., Gümrükçü, S., Sarıgül, G., Zeydanlı, U. (2014). “Türkiye’de Suyun Durumu ve Su Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar: Çevresel Perspektif”, *Sürdürülebilir Kalkınma Derneği*, FAO, Doğa Koruma Merkezi, Yaşama Dair Vakıf, Türkiye.
- Naserisafavi N., Yaghoubi, E., Sharma, A.K. (2022). “Alternative water supply systems to achieve the net zero water use goal in high-density mixed-use buildings”. *Elsevier, Sustainable Cities and Society*, 76 January (103414), 1-11
- NGIS (2024). “Fortescue Globe”, <https://ngis.com.au/case-studies/fortescue-globe/>. Erişim Tarihi: 09.09.2024.
- North Carolina Coastal Federation (2021). “Action Plan for Nature-based Stormwater Strategies: Promoting Natural Designs that Reduce Floo-

- ding and Improve Water Quality”, <https://www.nccoast.org/resource/nbss/#:~:text=The%20key%20principle%20of%20nature,and%20large%2Dscale%20watershed%20restoration.>, Erişim Tarihi: 06.10.2024.
- North Carolina Department of Environmental Quality (2020). “Stormwater Design Manual,” deq.nc.gov/about/divisions/energy-mineral-land-resources/energy-mineral-land-permit-guidance/stormwater-bmp-manual, Erişim Tarihi: 06.10.2024.
- Polat, N., Bilgiç, E., Gündüz, O. (2017). “Akıllı Kentlerde Su Yönetimi Uygulamaları”, Uluslararası 4. Su Kongresi, 2-4 Kasım, İzmir, s.365-375.
- Ramin, E., Faria, L., Gargalo, C.I., Ramin, P., Flores-Alsina, X., Andersen, M.M., Gernacy, K.V. (2024). “Water innovation in industrial symbiosis - A global review”, *Journal Environmental Management*, 349 (119578), 1-16.
- Soylu, N., Suişmez, B.R., Baran, E. A., Alemdaroğlu, E., Gözar M.; Ünal, S. (2006). Türkiye Su Kaynakları ve Sulama Hizmetleri Yapılanması, TMMOB Su Politikaları Kongresi 21-23 Mart 2006, TMMOB, Ankara, s.331-348.
- UNEP-DHI (2020). “Nature-Based Solutions For Water Management”, UN Environment-DHI, UN Environment and IUCN, A Primer.
- UNESCO (2019). UN World Water Development Report 2019: Leaving no one behind. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000367306>, Erişim Tarihi: 29.01.2024.
- UNESCO (2023). UN World Water Development Report 2023: Partnerships and cooperation for water. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://unesco.org/un-world-water-development-report-2023>, Erişim Tarihi: 25.01.2024.

Doğu-Batı Ayrımı Üzerinden Türkiye’de Kent Planlama Süreci

Eray Kara¹

Ece Bengi Tüfekçioğlu²

Özet

Türkiye’de kent planlama süreçleri, Doğu ve Batı arasındaki tarihsel, kültürel ve sosyolojik farklılıkların etkisiyle şekillenmiş, bu durum kentsel gelişimde derin bir ikilik yaratmıştır. Batı’da kapitalizmin ve rasyonel otoritenin gelişimi, planlama kültürünün temellerini atarken, Doğu’da kolektif mülkiyet, geleneksel otorite ve esnek zaman-mekân algısı, planlama süreçlerinin daha parçalı bir yapı sergilemesine neden olmuştur. Bununla birlikte Türkiye, modernleşme çabalarına rağmen, tarihsel olarak Doğu toplumu karakteristiğini taşımakta, bu durum kentleşme süreçlerine doğrudan yansımaktadır. Bu nedenle, kent planlama sürecinin önemli aşamalarından biri olan Ankara’nın planlı bir başkent olarak imarı; kırsal alışkanlıkların kentlere taşınması, gecekondulaşma, sınıfsal bilincin eksikliği ve merkezi otoritenin baskın yapısı gibi nedenlerden dolayı görece başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Hayatın her alanında olduğu gibi kentleşme sürecinde de yönetici elitlerin Batılı modelleri uygulama çabaları, halkın feodal yapılar ve geleneksel normlara bağlılığı nedeniyle sekteye uğramıştır. Bu çalışmada ise, Türkiye’deki kent planlama süreçlerindeki aksaklıkların temelinde, otoriter yönetim anlayışı, kentlilik bilincinin eksikliği ve mülkiyet problemlerinin yattığı savunulmaktadır. Bu anlamda, gecekondulu sorunu ve rant odaklı dönüşüm projeleri, planlamanın etkinliğini baltalayan yapısal sorunlar arasında yer almaktadır. Aynı zamanda Türk toplumunun zaman ve mekân algısındaki esneklik, Batılı normların rasyonelliği ile keskin bir tezat oluşturmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye’nin kentsel planlama kültürünü geliştirmek için Batılı normların esas alınmasının yanı sıra bu normların yerel dinamiklere uygun şekilde yeniden yorumlanması gereklidir. Bu yorumlama yapılırken, Türkiye’nin özgün sosyo-kültürel yapısını dikkate alan bir planlama anlayışı geliştirilmesi elzemdir.

1 Arş. Gör, İstanbul Arel Üniversitesi, eraykara@arel.edu.tr, 0000-0002-0057-8625

2 Arş. Gör, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, ecebengi.saglamcer@medeniyet.edu.tr, 0000-0001-8375-231X

Giriş

Artı değerini toplandığı ve paylaşıldığı yerler olarak kentler, Sanayi Devrimi sonrasında farklı bir boyut kazanmıştır. Başta İngiltere olmak üzere, Kıta Avrupası ve Kuzey Amerika ülkelerinde kentlerin fabrika üretimiyle birlikte gelişmesiyle görülen “sanayi kentleri”, çevresel problemlerin yanı sıra ekonomik, kültürel ve sosyal konularda da pek çok sorunun temelini oluşturmuştur. Bu sorunların çözümü için, 20. yüzyılın başlarından itibaren “kent planlaması” kavramı altında çok sayıda çalışma yapılmış ve kentlerin yaşanabilir hale gelmesi hedeflenmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı ülkelerindeki kentler, bir plan doğrultusunda şekillenmiş ve büyümeleri sınırlandırılmıştır. Bugün de kentlerin direncinin arttırılması, akıllı kentlerin kurulması ve sürdürülebilirlik gibi konularda çalışmalar yapılmaktadır. Batı ülkelerindeki kentlerde birbirine benzer süreçler yaşanması; üretim tarzı ve buna bağlı olarak planlama kültürünün gelişmiş olmasının yanı sıra sömürgecilikle birlikte gelen büyük zenginlik ile de yakından ilişkilidir.

Türkiye’de ise kentleşme olgusu, 19. yüzyıl itibariyle İstanbul merkezli olarak gelişmeye başlamıştır. Kurtuluş Savaşı sonrasında ise modern Türkiye’nin yeni başkenti Ankara olarak belirlenmiş ve başkent Ankara’nın imar süreci planlı olarak gerçekleşmiştir. Bu anlamda, Ankara’nın imar süreci Türk kentleşmesinin ilk planlı hareketidir. İkinci Dünya Savaşı’nın başlangıcı olan 1939 yılına kadar, aksayan yönler olsa dahi, Ankara’nın planlı kentleşmesi diğer şehirlere de örnek teşkil etmiştir. Dünya Savaşı’nın etkisi ve savaş sonrası 1947 Planı ile birlikte Türkiye’de planlama olgusunun göz ardı edilmesi ile kırdan kente göç süreci beraber şekil almaya başlamış ve birbirini tetiklemiştir. Bu göç dalgaları ile birlikte, kentlerin nüfusu hızla artmış ve kentleşme kontrolsüz bir hâl almıştır. 1960’larda Türkiye, yeniden planlı döneme geçiş yapsa da kentlerde hızlanan düzensiz göçün getirdiği gecekondulaşma, altyapı problemleri, çevre kirliliği gibi pek çok sorun ile mücadele konusunda eksik kalmıştır. Kentsel sorunların çözümüne ilişkin mücadeledeki eksiklik, günümüzde etkisini daha da hissettirmektedir.

Literatürde Türkiye’deki kentlerin sorunlarını teknik anlamda inceleyen ve çözüm önerileri sunan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Ancak, Cumhuriyet Dönemi kentleşme sürecinin hangi nedenlerden dolayı başarısız olduğuna ilişkin tarihsel arka planı açıklamayı hedefleyen çalışmaların sayısı ise oldukça azdır. Türkiye’deki kentlerin planlamasındaki temel sorun sadece yönetim eksikliği midir? Yoksa, tarihsel süreçte Türk toplumunun planlama kültürünün gelişmemiş olması kentlere de mi yansımaktadır? Bu soruların cevabını ararken ve günümüzde İstanbul, Ankara, Bursa, Adana, Antalya

gibi büyükşehirlerin kentleşme öykülerini ve düzensiz kentleşmelerini anlamaya çalışırken yalnızca şehirlerin kendi yapılanmalarına değil, toplumsal kentleşme anlayışına da bakmak gerekmektedir.

Çalışmanın ön kabulü, Türkiye'nin bir Doğu toplumu olduğudur. Geleneksel tarih yazınında Doğu-Batı arasında köprü görevi görme misyonu da yüklense de hem Türkiye'nin tarım toplumu geçmişi hem de Osmanlı Devleti ve İslam geleneğinin etkisi Türkiye'nin Doğu toplumu algısına daha fazla uyduğunu göstermektedir. Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ve Cumhuriyetin ilk yıllarında Batılılaşma temel hedef olarak görülse de hiçbir zaman kültürün “yozlaşmaya uğraması” istenmemiştir. Bozdoğan bu durumu, “Cumhuriyet liderleri, modernlik deneyiminin merkezinde yatan ‘yabancılaşma’ ve bireysel öznellik hislerini ithal etmeden Batı'nın formlarını, kurumlarını ve hayat tarzlarını ithal etmek istiyorlardı” şeklinde ifade etmiştir (Bozdoğan, 2012: 254). Bu anlamda, Batı'nın kurumlarının örnek alınması, kılık-kıyafet tarzının benimsenmesi, Latin alfabelerinin kullanılması gibi pek çok Batılılaşma hamlesi de aslında Türk toplumunun kendisini geliştirmek istemesiyle yakından ilişkilidir. Bu durum, günümüzde Avrupa Birliği'ne giriş sürecindeki müzakereler ve açılan fasıllara ilişkin atılan adımlarda açıkça görülmektedir. Ancak en nihayetinde; M. Kemal Atatürk'ün de söylediği gibi “Biz Türkiyalılar Asyai bir milletiz, Asyai bir devletiz” (Atatürk'ün Bütün Eserleri, 1998: 297) ifadesi çalışmada esas alınan temel düşüncedir.

Kentlerin planlanması ve gelişim süreçleri incelendiğinde de Türkiye'nin Doğu toplumunun bir parçası olduğu anlaşılmaktadır. Bu kapsamda çalışmada, öncelikle Doğu ve Batı toplumlarında planlama meselesi; üretim tarzı, mülkiyet, otorite, zaman ve mekâna bakış açısı ve merkez-çevre diyalektiği gibi hususlar üzerinden incelenecektir. Daha sonra ise Türkiye'deki kentleşme süreci, planlama kavramı ile birlikte yorumlanacaktır. Çalışmanın temel varsayımı ise; temel kurumlarının Batı'dan ithal edildiği kentsel yönetim anlayışının aslında Türk kültürünü tam olarak yansıtmadığı ve Türkiye'nin kendine özgü bir anlayış geliştirmesi gerekliliğine ilişkindir. Bu varsayım, Batı'dan bir kopuşu ifade etmemekte, sadece yapısal olarak katı bir planlama anlayışının Türk kültürüne uyumlu olmadığı düşüncesine dayanmaktadır. Bir kopuş olmadığının ifade edilmesindeki neden ise, gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye'de kentlerin evrensel normlara uygun bir şekilde planlanabilmesi için Batı'nın kurumlarına duyulan ihtiyaçtır. Bu kurumsal yapının Türklere uygun bir şekilde yeniden ele alınması ise, kentsel planlamanın sağlıklı bir gerçekleştirilmesinin yegâne çözümüdür.

1. Doğu ve Batı Toplumlarında Planlamayı Etkileyen Unsurlar

Toplumların “Doğu” ve “Batı” şeklinde incelenmesinin tarihi oldukça eskiye dayanmaktadır. Bu ayrımın ortaya çıkışının özellikle sömürge hareketleriyle başladığını öne sürmek yanlış olmayacaktır. Hammadde arayışı ile dış topraklara açılan bir Batı ve kaynak bolluğu içerisindeki Doğu figürü tarih okumalarında sıklıkla karşılaşılan bir tanımlamadır. Yalnızca coğrafi ayrılıklara atıf yapmayan Doğu-Batı ayrımı temelinde modern Batı ve uygarlaşmamış bir Doğu ortaya koymaktadır. Doğu toplumlarının “Doğu (Şark)” olarak isimlendirilmesinin dahi Batı kaynaklı olduğu görülmektedir. Tam olarak neresi olduğu hususunda bile kesinlik olmayan Doğu kimi zaman bir toprağı, kimi zaman zihniyeti, kimi zaman da geri kalmışlığı ifade etmektedir (Said, 2025: 11-18). Özellikle 16. yüzyıldan itibaren Doğu toplumları ile teması başlayan modern Batı toplumları yüzyıllar içerisinde Doğu hakkında tanımlama yapabilecek raddeye ulaştırmış ve “öteki” olarak konumlandığı Doğu’yu “durağan”, Batı toplumunu ise “dinamik” olarak vurgulamıştır (Sunar, 2012: 113).

Temelinde ideolojik bir ayrım olan Doğu-Batı meselesini tümüyle yok saymak yanlış olacaktır. Tarihsel süreçler her toplumun ilerlemesinde farklılıklar doğururken kültürün ve coğrafyanın etkisi yadsınmamaktadır. Fikirsal ayrılıklardan uzaklaşıldığında benzer toplumların pratiklerinin de benzer yanlarının olduğu görülecektir (Chakrabarty, 2000: 110). Aile bağları, çocuk yetiştirme, toplumsal normlar gibi benzerliklerin yanı sıra bu çalışmanın konusu olan planlama hususunda da toplumsal paralellikler gözlenebilmektedir. Bu paralellikler yalnızca zamanında değil, geleneksel modernliğin birleşiminde de baş göstermektedir. Bahsi geçen noktalardan hareketle geleneksel değerlerin kent planlamalarına etkisi de Doğu-Batı toplumlarında farklılaşmaktadır.

Hareketle ve yenilikle kendini özdeşleştiren Batı düşüncesi bahsi geçen dinamizmi özellikle Sanayi Devrimi sonrası hızlanan üretim ilişkilerine de yansıtmıştır. Kendini kapitalizm ile tanımlayan Batı (Sezer, 2018: 97-104), sermayedarın kârına odaklı üretim biçiminde işçi yönetimi, hammadde sorunu, üretim zamanının hesabı gibi konular burjuvanın gündemine girmiştir. Marx’ın kullanım değerinden daha fazlası olarak tanımladığı artı değer imkânı (Marx, 2011: 188) için üretimin tektipleşmesi ve çıkabilecek sorunların öngörülmesi ise belirli bir planlama yetisi gerektirmektedir. İktisadi ilişkiler temelli tanımlanan Batı toplumları üretim tarzını düzene sokma gayesiyle planlamacı davranışı, emeğin değere dönüştüğü alanlar olan kentlere de yansıtmıştır (Lefebvre, 2014: 22-23). Bu kentler, sanayi üretimi ile birlikte gelişen ve bu nedenle pek çok sorunu da içerisinde barındıran

mekânlar olmasına karşın, 20. yüzyıl itibarıyla “kent planlamaları” ile birlikte üretimi destekleyici çevre koşullarına ulaşmıştır. Bu durum, Batı’nın planlama anlayışının dinamik olduğuna yönelik değerlendirmeleri güçlendirmektedir.

Doğu-Batı ayrımına ilişkin bir diğer husus da zaman ve mekâna bakış açısı ile ilgilidir. Tüm ilişkilerin çalışma hayatı üzerinden şekillendiği Batı toplumlarında özellikle Fordist üretim tarzının getirdiği mesai saatinin de iş hayatına entegre oluşuyla yirmi dört saatten oluşan gün çizgileri ayrılmış (Raff, 1988: 387), etkinlikler çalışma hayatına göre planlanırken bir yandan da yaşanan mekânlar dönüşmeye başlamıştır. Doğu kültüründe ise Batı’nın aksine zamanın ikindi, kuşluk vakti gibi daha esnek parçalara ayrıldığı görülmektedir. Bu bağlamda zaman anlayışının toplumların kültürüne göre değişmesi zaman yönetimini de belirlemektedir (Akbulut, 2002: 40).

Modern üretim tarzını oluşturan bu planlı davranışlar örüntüsü bir yandan Batı toplumunun kültürüyle uyurken bir yandan da yeni bir çağdaş Batı anlayışı ortaya koymaktadır. Yeni Batı sosyal hayatını ve yaşam düzenini çalışma şartlarına göre ayarlamak durumundayken zamanla yeni kentleşme ve sosyal hayat düzeni öğrenilmiş hâle gelmiş ve Batı kültürünün özellikleri haline dönüşmüştür. Bu anlamda zaman ve mekân mefhumları rasyonelleşmiştir. Erdoğan ve Övgün’e göre ise, “insanın araç ve zaman üzerinde tahakküm kurma isteği plan yapmasının da ilk nedenidir” (Erdoğan ve Övgün, 2018: 54). Batı, bu tahakkümü planlama ile kurmuş ve en önemli araçlardan biri olan kentsel yaşam mekânlarını dönüştürmüştür. Doğu’da ise zamanın muğlaklığı hem planlamaya ilişkin kültürü hem de mekânları dönüştürme isteğini etkilemiştir. Örneğin günümüzde, aynı ölçekteki doğal afetlerin Batı’ya göre Doğu’yu daha fazla etkilemesinin sebebi de mekân üzerinde tahakkümün kurulamamasından kaynaklanmaktadır.

Doğu-Batı arasındaki planlama anlayışının farklılığına ilişkin bir diğer önemli husus da özel mülkiyet kavramının içeriğine ilişkindir. Marx, Doğu toplumlarını tanımlarken üretim araçlarında, yani toprakta özel mülkiyetin olmayışının ve bireyin özgürlüğünü kazanamadığından ötürü sınıf mücadelesinin ortaya çıkmamasının altını çizmektedir. Devleti toprağın tek sahibi olarak konumlandığı Doğu yapılanmasında, bireyin toprağın mülkiyetine değil, kullanım hakkına sahip olduğunu vurgulayan Marx, bireyin topluma bağımlı olduğunu ve bu bağımlı olma hâlinin toplumda durağanlığa yol açtığını söylemektedir (Sunar, 2012: 111). Yalnızca topluma değil, yöneticiye de bağımlılığı getiren bu sistemin Batı tarzı kapitalist üretim biçiminde olmayışı Marx’a göre burjuva sınıfının oluşmamasındandır. Osmanlı Devleti örneğinde de özellikle merkezi yapıyı koruma amaçlı ortaya

çıkan ve devletin mülkiyet haklarını elinde tuttuğu, yalnızca babadan oğula devrin mümkün olduğu toprak sistemi görülmektedir (Genç, 1989: 178).

Bu mülksüzlük hem burjuva sınıfının ortaya çıkışını engellerken hem de yönetimi kolaylaştırmış ve yöneticinin konumunu sağlamlaştırmıştır. Karpat’ın vurguladığı üzere 19. yüzyıldan sonra Osmanlı Devleti’nin toplumsal yapısında bir yandan bürokrasi ağırlıklı bir merkezileşme oluşurken bir yandan da Batı ile temasların artışıyla ve özellikle yabancı sermayenin ülkeye girişi ile özel mülkiyet artmaya başlamıştır. Özel mülkiyetin gelişmesi ile beraber bireyci bir yapıya dönüşmeye başlayan Osmanlı toplumu geleneklerine bağlıdır ve kültürünü koruma açısından da muhafazakârdır. Devletin toplumdaki etkisi Osmanlı Devleti’nin ilk zamanları kadar keskin olmasa da hem Türk hem de Osmanlı geleneğinden devam eden devlet geleneği bireylerin üzerindeki etkisini sürdürmektedir (Karpat, 2014: 7-11; Keyder, 2013: 15-35).

Konuya ilişkin bir diğer ayrım da egemenlik ve otorite kavramına bakış ile ilgilidir. Bu bağlamda, “egemenlik” kavramı en temelinde bir kişi ya da gruptan gelen emirlere aynı topluluğun üyesi olan bireylerin kabul göstermesi olarak tanımlanabilmektedir. Egemenliğin kuruluşu ve hâkimiyeti ise yalnızca güç kullanımı ile olmamaktadır, gerçekte sağlanan otoriteden bahsedilebilmesi için düşük düzeyde de olsa bile bir gönüllülüğten bahsetmek gerekir. Otorite türlerini ise üçe ayıran Weber’in bu çalışmada bakılacak perspektife uygun görülen otorite tiplerinden ilki karizmatik otoritedir (Weber, 2005: 35-39). Liderin kutsal görünümüne ya da kahramanlığına bağlı olarak doğan karizmatik otorite biçimi başa geçiş biçimiyle geleneksel yapıyı yıkmaktadır. Ancak otoritesini sürdürebilmesi için hitap ettiği kitleyi etkileyen özelliklerinin yerine yönetimini rutinleştirmek durumunda kalan karizmatik otorite, nihayetinde yerine geldiği yönetim biçimine benzeyecek ve etkisini kaybedecektir (Ritzer & Stepinsky, 2015: 32-35). Aynı zamanda, geleneksel otorite kavramı ile yönetilen arasındaki bağıllık ilişkilerini de vurgulayan Weber, bahsi geçen otoritenin soyla aktarılmasının yanı sıra yönetilenin kendi isteğiyle bağıllık gösterdiği durumların da altını çizmektedir (Weber, 2011: 343-348). Geleneksel otorite ile karizmatik otoritenin bir arada görülebildiği durumlarda ise halk tarafından yönetimde olması istenen liderin geleneksel özellikleri vurgulanmaktadır. Buna göre, modern devletin kuruluşu ile birlikte Batı toplumlarında geleneksel ve karizmatik otorite figürlerinden uzaklaşıldığını, Doğu toplumlarında ise otoritenin halen baba-oğul ya da güçlü liderler ile özdeşleştirildiğini söylemek hatalı olmaz. Devletin ve devlete saygının Türk kültüründeki yerini aktaran Heper, Osmanlı Devleti ve Türkiye’de Batı tarzı eğitim almış bireylerin de köklerinden kopmadığını ve devletin meşruiyetini ve otoritesini tanıdıklarını

çeşitli kaynaklara dayandırarak vurgulamaktadır (Akt. Heper, 1985: 42-46). Otoritenin bu kadar ön plana koyulduğu toplumlarda kararların meşru görülen liderin yönetimine bırakılması makalenin ele aldığı asıl sorunsal olan kent planlaması hususunda da kendini göstermektedir.

Doğu ve Batı toplumlarındaki ayrımı açıklamak için kullanılacak bir diğer kavram ise merkez-çevre diyalektiğidir. Mardin, Türk toplumuna uyarladığı merkez-çevre kuramında, çağdaş devlet ve bürokrasiyi merkeze konumlandırırken geleneksel kalmış yönetilen halkı da merkezin çevresinde görmektedir. Merkez ile çevre arasında çatışma olduğundan bahseden Mardin, merkezin bir yandan çevreye hükmederken bir yandan da ayrıcalıklı konumunu korumak istediğinin altını çizmektedir (Akin, 2020: 131-135; Sunar, 2018: 188-190). Mardin ise, 1978 yılında kaleme aldığı *Görkemli Yapılar-Küçük Yapılar* makalesinde Türkiye'deki "yapı" sorunlarına da ayrıca değinmiştir. Düzen içinde devletin baskın rolünün altını çizen Mardin, Batı medeniyetinin ülkeye entegresinin bir sonucu olarak mahalli geleneklerin etkisinin azaltılma isteğini görmektedir. Kendi vurgusuyla devlet "mitos"unun güçlü bir şekilde kurgulanması halk nezdinde saygı ile korkuyu beraber uyandırmakta ve bu iki unsur ideolojik olarak farklı olan tüm görüşlerde de bulunmaktadır. Bu hususun tümünden faydasız bir durum olmadığını ve yalnızca Türkiye'ye özgü olmadığını söyleyen Mardin, devletin örgüt ve plan eksikliklerinin de bu yolla kapatılabildiğini vurgulamaktadır. Mardin'e göre, "oluşmamış" devlet yapısı bir taraftan yetkilerini ikincil yapılarla paylaşmak istememekte, bir yandan da süreçleri tamamlamaya istek göstermemektedir (Mardin, 2018: 355-360). Mardin'in görüşlerinde altını çizdiği devlet ve temsillerine halk tarafından duyulan saygı ile yapılardaki eksikliklerin bu duygulardan hareketle kapatılabilmesi ise planlamanın veyahut planlanamamanın halk tarafından algısı ile ilgili önemli veriler sunmaktadır.

Planlama hususunun örgütlenme sonucundan ziyade yönetsel araçlarla uygulandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Weber'e göre Batı ile özdeşleşen profesyonel yönetim, akılcı hukuk, emeğin akılcı örgütlenmesi ve en sonunda akılcı kapitalizm Batı toplumlarına özgü kavramlardır. Doğu'yu ise Batı ile tam ters noktada konumlandıran Weber'e göre bu özelliklerin hiçbiri Doğu toplumlarında gözlenmemektedir (Sunar, 2012: 188-189). Rasyonel olanın Batı olduğu Weberci sosyoloji geleneğinden hareketle özellikle planlama ve yönetim konularında uzmanlaşmanın Batı'ya has özgüllükler olduğunun altı çizilmesi gerekmektedir. Doğu toplumlarını ise geleneksel ve değerlere bağlı olarak hareket ile tanımlayan Weber bir yandan da bahsi geçen toplumların yerleşik hayata geçişinde sulama kanalları inşa ettiğini ve bu kanallar etrafında yaşadığını belirtmektedir. Yaşanılan yerlerin istilaya açık olması ise Doğu

toplumlarında yönetimi ve savunmayı geliştirmiştir. Yönetimin babadan oğula geçişi mülkiyetin de tek bir yöneticide olmasını sağlamış, diğer tüm aktörler ise hem mülk bakımından hem de güç bakımından söz sahibi olan yöneticiye itaatkâr hâle gelmiştir. Öte yandan da sulama kanallarının bazı Batı toplumlarında da görüldüğünü ileri süren Weber’e göre toplumsal yapı Doğu toplumları gibi şekillenmemiştir (Sunar, 2012: 193-198).

Kültürün toplumları şekillendiren önemli etmenlerden biri oluşunun altını çizmek gerekir. Doğu ve Batı toplumları arasında da kapitalist üretim tarzının gelişimi ve buna bağlı olarak mülkiyete bakış açısı ile zaman ve mekân algılayış şekilleri arasında keskin farklar bulunmaktadır. Aynı zamanda Doğu toplumları için otorite bir liderin ya da grubun şahsında özdeşleşirken, Batı’da bu durum yaklaşık 300 yıl önce çözümlenmiş ve otoritenin kaynağı hukuka dayandırılmıştır. Ayrıca, merkez-çevre diyalektiği üzerinden de bakıldığında Doğu toplumlarında merkezin çevreyi şekillendirmeye çalıştığı ancak çevrenin direnci nedeniyle bu durumun yeteri kadar gerçekleşmediği söylenebilir.

Doğu ve Batı arasındaki bu ayrımlara ilişkin olgular daha da çoğaltılabilir. Çalışmanın sınırlılıkları kapsamında yukarıda ele alınan konulara ilişkin sorulması gereken temel soru ise şudur: Doğu kendine has ekonomik, kültürel ve siyasi nedenlerden dolayı farklı bir planlama anlayışına mı sahip olmalıdır? Batı’nın gelişim sürecinde yaşamış olduğu çalkantılı yüzyıllar Doğu’da gerçekleşmeden, feodalite kendi içerisinde çözünmeden, otoriteye itaat konusunda mücadele edilmeden ve özel mülkiyet kavramı gelişmeden planlama mefhumu nasıl rasyonelleşebilir? Chang’e göre, bütün ülkelerin kısa bir zamanda ‘asgari küresel standartlara’ erişmesi olanaklı değildir. Bu anlamda, kurumsal yapının gelişimi de toplumların seçimlerine dayanmalıdır. Gelişmemiş ve tarihsel olarak aşamaları tam anlamıyla yaşamamış bir ülkeye, Batılı bir normda anlayış empoze etmek, ‘merdiveni itmek’ anlamına gelir. Bu nedenle ülkeler kendilerine uygun politika ve kurumları yeniden düşünmeli ve kararlarını kendileri verebilmelidir (Chang, 2021: 223-231). Kent planlamalarına ilişkin durum da bu minvalde düşünülmelidir. Tarihsel gelişim süreçleri farklı olan toplumların kentsel mekânlarını aynı şekilde planlayabilmeleri de olanaklı değildir. Bu nedenle, kentler için uygun planlama politikalarının belirlenmesi ve kurumların da bu planlara uygun olarak seçilmesi elzemdir. Ancak bu seçim yapılırken, Batı’nın gelişimi göz ardı edilmemeli ve nihai amaç her zaman kendi özgü koşullarına uygun şekilde inşa edilen merdivenin basamaklarında kararlı bir şekilde ilerlemek olmalıdır.

2. Türkiye’de Kent Planlama Süreci

Türkiye’de kentleşme tarihi çok uzun bir zamana dayanmamaktadır. Bu nedenle, 20. yüzyılın ortalarına kadar Türkler için “köylü toplumu” ifadesini kullanmak pek de hatalı değildir. Bu yıllara kadar nüfusun büyük bir çoğunluğu kırsal alanlarda yaşarken, 1950 sonrasında durum tersine dönmeye başlamış ve kentsel nüfus hızla artmıştır. Ancak, kentlerde artan bu nüfus beraberinde “kentlileşme” olarak ifade edilen unsurları da beraberinde getirmedeği literatürde sıklıkla karşılaşılan ve kentsel planlamayı da etkileyen bir tartışma konusudur. Kentbilimciler arasındaki yaygın görüşe göre Türkiye’de kentleşme, kırsal alandaki alışkanlıkların kentlere taşınması şeklinde gerçekleşmiştir. Keleş’in ifadesiyle, “kentleşme akımı ile ortaya çıkan toplumsal değişimin, insanların gerek davranış ve ilişkilerine gerekse tutum ve değer yargılarına sirayet etmesi, söz konusu alanlarda maddi ve manevi değişiklikler meydana getirmesi” (Keleş, 2021: 70) şeklinde tanımlanan “kentlilik bilinci” kavramına göre Türklerin “kentlileşmeden kentleşen” bir toplum olduğu söylenebilmektedir.

Bu noktada konunun daha iyi anlaşılabilmesi adına “kent görgülülük” kavramının da üzerinde durmak gereklidir. Tankut’a göre; belirli düzeyde kentsel yaşam pratiğine haiz olmak kent görgülülüğün en kısa tanımıdır. Kentlerde, deneyim ve gözlem yoluyla elde edilen işlevsel bilgilerin uygulamaya aktarılması ve bir geleneğin oluşturulması kent görgülülük kavramı ile ifade edilmektedir. Kent görgülü bir toplum; kentsel hizmetlerde çağdaş çevre standartlarının sağlanmasını ve çağdaş bir kent imajının yaratılmasını isterken, aynı zamanda bunların talep edilebilmesi için bazı ön koşullar da bulunmaktadır. Bu ön koşullar; uzun bir kentlilik ve kentsel mülk sahipliği geçmişi ile belirli düzeyde bir yerel yönetim deneyime sahip olmaktır (Tankut, 1993: 213).

Türk toplumunda kent görgülülük kavramının yeterince gelişmemesinin temel nedeni, kentleşme sürecinin geç yaşanmasından kaynaklanmaktadır. Gelişmekte olan diğer ülkelere benzer olarak Türkiye’de kentleşme, İkinci Dünya Savaşı’nın sonrasında kırdan kente göç ile birlikte hızlanmıştır. Bu sürecin, 1950-1960 yılları arasındaki “plansız dönem” diye ifade edilen zamana denk gelmesi ise kentleşme sorununu daha da arttırmıştır. Zaten önceki yıllarda (1925-1939) planlı bir şekilde sıfırdan inşa edilmeye çalışılan tek kent olan Ankara’da da durum farksızdır. Ankara’nın imarında bireylerin çıkarları ön plandadır ve İmar Planı kağıt üzerindeki farklı uygulanarak kaçak yapılaşmanın önü açılmakta ve oldu-bittiler büyük ölçüde kabul edilmektedir (Tankut, 1993: 130). Bu oldu-bittiler, ilerleyen yıllarda başta

İstanbul olmak üzere diğer kentlere de sirayet etmiş ve kentleşme büyük ölçüde plansız ya da günü kurtaran geçici planlar ile ilerlemiştir.

Cumhuriyet tarihi açısından, Ankara’nın planlı imar sürecinde başlayan kentleşmedeki bu sorun, merkez-çevre diyalektiği üzerinden açıklanabilmektedir. Bu bağlamda Ankara’nın planlı imar sürecinde, merkezde bulunan bürokrasideki elit cumhuriyet yöneticilerinin Avrupa’daki kentlere benzer bir başkent kurmak için çabaladıkları ancak çevrede yer alan halkın bu çabalar konusunda pek de istekli olmadığı görülmektedir. Bu isteksizlik ise en temelde, halk yığınlarının sınıfsal bir bilincinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Çınar’a göre, mekâna ilişkin verilen kararları sınıf mücadelesinin varlığı ile ilişkili düşünmek gerekir. Ankara’nın imar sürecinde de sınıfsal az gelişmişlik kırılmamış, özellikle mülk sahibi olan çıkar gruplarının baskılarına boyun eğilmiştir (Çınar, 2004: 238-239). Bu anlamda merkezin, çevreyi dönüştürememesi ya da dönüştürmek istememesi söz konusudur. Çevrede ise sınıfsal bir bilincin olmaması kent planlama sürecini olumsuz etkilemiş ve özellikle dönemin feodal ilişkileri içerisinde belirli grupların zenginleşmesi, alt kesimlerin ise gecekondulara mahkûm edilmesi ile sonuçlanmıştır.

Diğer kentlerde ise büyük çaplı kentsel imar planları mevcut değildir. Başta İstanbul olmak üzere diğer kentlerde imar süreci, kısmi bölgesel imar planları doğrultusunda, eskiden imara açık olmayan yerlerin yapılaşması ile gerçekleşmektedir. Bu durumda yine merkezle feodal ilişkiler üzerinden gelişen bir grup insan arazi spekülasyonları üzerinden zenginleşirken, sosyoekonomik koşulları daha aşağıda olanlar ise altyapısı olmayan kamu arazilerine gecekondular yaparak kentleşme sürecini daha da plansız hale getirmiştir. Yılmaz’a göre, bu “illegal” ve “plansız” yapılaşmaların merkezi ve yerel yönetimler tarafından göz ardı edilmesinin en önemli sebebi ise gecekonduların yaratmış olduğu gizli ekonomik ilişkiler bütünüdür. Ayrıca, gecekondulaşma sadece nüfusun artışına yol açmamış, aynı zamanda tüm kırsal yaşam alışkanlıkları da kente taşımıştır (Yılmaz, 2011: 2). Bu durum günümüzde, gecekondular mahalleleri üzerinde yükselen gökdelenlere de yansımış, kırsal alışkanlıklar bu mekanlara da taşınmıştır.

Plansızlık halinin bir diğer önemli sebebi de kentsel mülkiyet kavramına ilişkindir. Ülkede kapitalist üretim tarzı henüz yerleşmediği ve güçlü bir burjuva sınıfı oluşmadığı için kentleşmede sorunlar yaşanmaktadır. Kırdan kente yeni gelmiş insanların barınma ihtiyacını gidermek için gecekondular yapması ve süreç içerisinde siyasetçilerin oy kaygısı nedeniyle gecekondulara tapu dağıtılması şeklinde gerçekleşen “af politikaları” da mülkiyete ilişkin sorunları daha da karmaşılaştırmıştır. Bu mülkiyet sorunları, kente

ilişkin planlama yapmayı da zorlaştırmakta, işleri içinden çıkılmaz hale getirmektedir. Ayrıca, yapılan bu evlerin doğal afetlere karşı dayanıksız olması da kent planlamasını olumsuz yönde etkileyen bir durumdur. Davis'e göre kentler, ilk kuşak şehir planlamacılarının öngördüğü gibi cam ve çelikten değil, büyük oranda kaba tuğla, saman, geri dönüştürülmüş plastik, briket ve hurda tahtalardan inşa edilmektedir. Işıklı güzel kent ütopyaları yerini çöp ve pislik içinde kentlere bırakmıştır. Davis, Anadolu'da dokuz bin yıl önce kurulan Çatalhöyük'ün kerpiç evlerinin bile daha dayanıklı olduğunu söylemektedir (Davis, 2020: 34). Türkiye'deki gecekondu mahallelerinin de durumu Davis'in anlattığına benzer şekildedir. Günümüzde; özellikle büyük kentlerdeki gecekondu mahalleleri de doğal afetlere karşı dayanıksız haldedir. Sokakların dar olması, evlerin ahşap doğramalarının bulunması, altyapı yetersizlikleri gibi nedenlerden dolayı deprem, yangın, sel gibi durumlar bu mekanları doğrudan etkilemektedir.

Kentlerde yerel yönetim sisteminin 19. yüzyılın ortaları gibi geç bir tarihte görülmeye başlanması kent görgülülüğü etkileyen bir diğer husustur. Ancak bu durum Osmanlı Devleti'nde taşra yönetimlerinin olmadığı şeklinde algılanmamalıdır. Tekeli ve Ortaylı'ya göre, Osmanlı taşra yönetimi ile Batı Avrupa kent yönetimleri 16. yüzyıla kadar birbirine benzer şekilde yönetilmektedir. Osmanlı'da eyalet ve sancak düzeyindeki mülki amirler (kadılar), askeri amirler, beylerbeyi ve sancak beyleri ile örneğin İspanya'daki "Maire", "Precator" veya "Alcade" birbirine özdeş yapıları ifade etmektedir. Ancak buradaki temel farklılık, halk ile istişarenin kurumsallaşma düzeyidir. Avrupa'da feodal otoriteler mahalli yönetim içerisinde resmi olarak yer alırken Osmanlı'da ise yerel unsurlar 19. yüzyıla kadar böyle bir konumda yer almamıştır (Tekeli ve Ortaylı, 1978: 4-5).

Yerel yönetimlerin geç bir tarihte ortaya çıkışı ve bunun toplumsal bir mücadele çerçevesinde gerçekleşmemesi ise feodal sınıfların, Avrupa'dakine benzer şekilde, kentsel burjuvaziye dönüşmemesine yol açmıştır. Bu durum kentsel mülkiyet kavramının da oluşmamasına neden olmuştur. Nihayetinde, bu üç unsurun yokluğu Cumhuriyet dönemi kent planlamalarını derinden etkilemiştir. Cumhuriyet'in elit yöneticilerinin milli bir burjuva sınıfı yaratma hedefi de bu durumla yakından ilişkilidir. Keyder'e göre, Erken Cumhuriyet dönemi öncesi Osmanlı Devleti'nde görülen burjuva sınıfının çoğunlukla gayrimüslim halktan oluşması savaş sonrası sınırlar değişince özellikle sermaye sahibi kesimin oldukça azalmasına yol açmıştır. Kurulan Cumhuriyet'in bürokrasi sınıfı çoğunluğu ve gücü rakipsiz bir biçimde elinde tutmaktadır, ancak bir yandan da kalkınma hedefleyen devlet için burjuva sınıfının güçlendirilmesi temel amaçlardan biri hâline gelmiştir. Bu gaye ise bürokrasinin imtiyazlarla desteklediği milli burjuva sınıfının

temellerini oluşturmaktadır (Keyder, 2013: 93-115). Ancak yaratılan bu burjuva sınıfı kentlilik bilincine sahip olmadığı için, kent planlaması konusunda da bir fikir sahibi değildir. Bunların içerisinde bulunan büyük toprak sahiplerinin de kentsel burjuvaya dönüşmemesi ve bu anlamda kendi çıkarları doğrultusunda kentleri kırsal alan mantığında şekillendirmesi, kent planları önünde büyük engel oluşturmuştur.

Türkiye’deki kentlerin plansız bir şekilde büyümesine ilişkin önemli hususlardan biri de otorite kavramı ile ilişkilidir. Bu anlamda, demokrasi kavramının içselleştirilememesi ve neredeyse pek çok kurumun başındaki yöneticinin uzun yıllar boyunca aynı konumda görev yapması Türklerin otoriteyle kurduğu ilişkiyi göstermektedir. Türklerin otoriter güce eğilimli olmalarının nedenleri arasında ise; köklü devlet geleneğinin yanı sıra aile hayatında baba otoritesinin güçlü olması da bulunmaktadır. Bu anlamda, devlet de “vatandaşlara bakması gereken baba” olarak algılanmaktadır. Bu nedenle Türk kültüründe güçlü figürlerin sevilmesi ve tüm planlamanın da bu figürler tarafından gerçekleştirilmesi tarih boyunca görülmüştür. Osmanlı Dönemi’nde sultanın halifelik statüsü ile birlikte ülke sathındaki tek hakim güç olması ile cumhuriyetin ilk yıllarında kurucu iradenin ülkeyi muhalefetsiz bir şekilde yönetmesi benzer bir altyapıdan kaynaklanmaktadır. Cumhuriyet tarihi boyunca uzun yıllar yönetimde bulunan siyasi figürlerin de aynı şekilde güçlü liderler olması, Türklerin otoriter güce eğilimleri ile yakından ilişkilidir. Ayrıca, Türkiye’de, karşılaşılan bir baskı sonucu ortaya çıkan her otoriter güç, zamanla yerine geldiği yönetim anlayışına benzemiştir. Karizmatik otoriteye sahip liderler ülkeye ilişkin planlar konusunda ana belirleyici haline gelmişlerdir. Bu durum, geleneksel olarak aile içerisindeki “baba” figürünün, devlet yönetimine yansması ile açıklanabilir.

Cumhuriyet Dönemi boyunca yerel yönetimlerde de karizmatik otorite figürleri sıklıkla görülmektedir. Bu figürler, çok uzun yıllar boyunca belediye başkanı olarak görev yapan isimlerdir. Örneğin; 1929-1946 yılları arasında tam 17 yıl Ankara’nın hem valisi hem de belediye başkanı olan Nevzat Tandoğan karizmatik otoriteye verilecek önemli yerel önderlerdendir. Günümüze yakın tarihlerde ise Aytaç Durak, Yılmaz Büyükerşen, Mehmet Özhasaki, Yusuf Ziya Yılmaz, Ahmet Eşref Fakıbbaba gibi isimler de kendi bölgelerinde uzun dönem belediye başkanlığı yapmıştır. Bu durum yerel yönetimlerde de aynı merkezi hükümete benzer şekilde karizmatik otorite figürlerinin güçlü olduğunu göstermektedir.

Planların hazırlanması ve uygulamasında karizmatik lider figürleri süreç hız kazandırsa dahi; ihale süreçlerinde şeffaflığın sağlanamaması, hizmetlerde toplum yararının öncelik hale getirilmemesi ya da çeşitli projelere gereksiz

kaynak ayrılması gibi durumlarla karşılaşılması gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilir. Ayrıca, bu liderlerden sonra gelenlerin kentlerde eskisinden farklı bambaşka bir plan ortaya koyma ihtimali de oldukça yüksektir. Bu durum hem zaman hem de kaynak israfı doğurmakta ve kentlerin bir türlü tam anlamıyla planlı gelişmemesine yol açmaktadır. Bu nedenlerden dolayı, otorite figürünün güçlü olması kentlerde planlamayı azaltan hususlardan biridir.

Kent planlamasına ilişkin bir diğer sorun da merkez-çevre ilişkisi olarak ifade edilen sürece dayanmaktadır. Osmanlı Devleti'nin son yılları ile Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki modernleşme ve Batılılaşma isteği yönetici elitlerin içerisinde en önemli tutku olarak göze çarpmaktadır. Lale Devri sonrasında Osmanlı padişahlarına kadar sirayet eden bu tutku, Anadolu köylüsünde hiçbir zaman karşılığını tam anlamıyla bulamamıştır. Merkezin özellikle modernleşme hareketleri ile dönüştüğünü, ancak halkın merkeze uyum sağlayamadığını belirten Mardin, bu uyumsuzluğun aşılması için yerleşmenin önünün açıldığını da aktarmaktadır. Yarı-özerk olarak tanımlanan yerel kurumlar, merkez ile çevre arasında tampon görevi görürken resmî görevlilerin yerelde üst konumda olması da yeni bir hiyerarşi doğurmaktadır (Mardin, 2017: 35-48). Bu bağlamda yerel yöneticilerin hem devleti temsil etmesi hem de halkla korkulan devlet arasında bir iletişim aracı olmasının benimseme duygusu uyandırdığı çıkarımı yapılabilmektedir.

Aynı zamanda Türkiye'de yerel yönetimler, Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında da demokrasinin halka yayılması için önemli bir işlev görmüştür. Kentleşme süreci ise, tam da bu merkez-çevre diyalektiği ile açıklanabilmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında merkezi temsil eden kurucu iradenin Ankara üzerinde Batılı anlamda planlar yapması ama halkın bu planlara karşı direnmesi merkez-çevre diyalektiğinin en iyi örneklerinden bir tanesidir. Zamanla merkezde yer alan iktidar elitlerinin de çevre nezdinde dönüşüme uğraması ve taşra zihniyeti ile kentlerde rantın kapısını aralaması da plansızlığa ilişkin önemli bir aşmaktır.

Kent planlamalarına ilişkin son husus ise Türk insanının zaman ve mekâna bakış açısı ile ilişkilidir. Zamanın yönetiminin ve gün içi planlamanın sanayileşme ile birlikte Batı toplumlarında yaşam biçimlerini şekillendirmesi Doğu toplumlarında daha geç ortaya çıkmıştır. Üretim tarzının değişmesi ve Batılılaşma hareketlerinin etkileri zaman hususunda özellikle iş günlerinin planlanmasında görülmüş ve kentli bireyin yaşamı mesai saatlerine adapte olmuştur. Kırsalın ise bir yandan kent ile maddi ve kültürel alışverişi zaman algısını kente göre uydursa da iş görme ile ilgili güneşin doğuşu ve batışı gibi coğrafi sebepler ve namaz vakitleri gibi dini sebepler günlerini planlamada

daha önemli etkenler olarak göze çarpmaktadır. Ancak günümüzde tüm bu kültürel etmenlerin ardında toplumun bütünündeki zaman algısının değiştiği, özellikle de kentli Türk insanının Batı tarzı zaman yönetimini uyguladığı görülmektedir. Türk insanı, mesai saatlerine uygun şekilde iş gidip-gelmekte, toplu taşıma saatlerini buna uygun olarak düzenlemekte ve sosyal hayatındaki buluşmalarda net bir saat dilimine göre hareket etmektedir.

Mekân da zamana bağlı olarak değişen kavramlardan bir tanesidir. Lefebvre’ye göre mekân toplumsal bir üründür ve her üretim tarzı kendine uygun mekânı belirlemektedir. Mekân, siyasal ve stratejik olduğu için homojen olamaz ve mekânın üretimi ile metanın üretimi arasında diyalektik bir ilişki vardır. Bu anlamda, mekân planlamalardan oluşmaktadır. Buna göre Lefebvre, mekân gibi doğanın da siyasallaştığını ve şehir planlamalarının politik anlamlar ifade ettiğinin altını çizmektedir. Buna göre, “egemen sınıfların mekânı bir enstrüman gibi kullandığını” söyleyen Lefebvre, otoritenin toplumu yönetebilmek için her ilişkiyi mekân üzerinden kurabildiğini ve kontrol edebildiğini belirtmektedir (Lefebvre, 2014: 21-29). Harvey’ce göre ise mekân, doğal bir olgu olarak günlük anlamların atfedildiği yerlerdir. Farklı toplumların ya da alt grupların değişik şekillerde kavradığı mekân olgusu, tek ve nesnel değildir. Bu anlamda mekâna dair süreçler, özgül üretim tarzları ile yakından ilişkilidir (Harvey, 2019: 229-230). Bu anlamda Türk insanının kentleşme sürecinde mekânı algılama şekli Batı’dan daha farklıdır. Bunun en temel nedeni ise, “sanayi kentleri” sürecinin Türkiye’de yaşanmamış olmasıdır. Ulaşım, konut, sağlık gibi kent haklarının talep edilmesindeki eksiklik de mekânla kurulan ilişki ile açıklanabilmektedir. Bu anlamda Türk toplumunun Batı’ya göre mekân algısının daha geçici olduğu ve bunun da kent planlaması yaparken işleri zorlaştırdığı söylenebilir.

Sonuç

Doğulu bir toplum özellikleri gösteren Türkler, kent planlaması sürecinde belli başlı sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunların temelinde ise Doğu-Batı ayrımı üzerinden açıklanan; üretim tarzı, mülkiyet, otorite, zaman ve mekâna bakış açısı ve merkez-çevre diyalektiği gibi kavramlar yer almaktadır. Batılı ülkelerde kapitalizm belirli bir üretim biçimi oluşturmuş ve bu oluşan üretim anlayışı özel mülkiyet ile birlikte gelişmiştir. Doğu’da ise üretim kırsal alana dayandığı için genellikle kolektif mülkiyet anlayışı içerisinde hareket edilmiştir. Aynı zamanda Batı toplumları egemenlik ve otoritenin meşruluğunu hukuka dayandırırken, Doğu toplumları için geleneksel ve karizmatik otorite unsurları egemenliğin temsilcisi olmuşlardır. Ayrıca Doğu için zaman ve mekân mefhumları daha belirsiz bir olgu iken, Batı için bu kavramlar rasyonelleşmiştir. Son olarak, Doğu toplumlarında merkezde

bulunan bürokrasinin çevre ile sürekli etkileşim ve çatışma halinde olması da kent planlamaları ile ilişkilendirilebilir.

Batılı tarzda modernleşme çabaları içerisinde olan, ancak pek çok açıdan Doğu toplumu özelliği gösteren Türk toplumu, kentleşme sürecinde de belirli başlı zorluklar yaşamaktadır. Kentleşme sürecinin geç bir tarihte başlayarak halen hızını sürdürmesi, kentsel mülkiyet kavramının oturmaması ve modern yerel yönetim sisteminin geç bir tarihe kadar kurulamaması bu zorlukların temel başlıklarıdır. Bunları etkileyen temel olgular incelendiğinde; burjuva sınıfının bir mücadele sonucu değil merkezin eliyle yaratılması, merkez ve çevre arasındaki çatışma, geleneksel ve karizmatik otoritelere bağlılık gibi hususların yanı sıra zaman ve mekân mefhumuna bakış açısına ilişkin farklılıklar da görülmektedir. Nihayetinde, Türkiye'nin halen kapitalist üretim ilişkileri içerisindeki yerini tam olarak bulamaması kentsel planlamayı etkileyen temel husustur.

Türkiye'deki kent yönetimlerine ilişkin temel kurumlar Batı'dan ithal edilmiştir. Personel yönetimi, seçim sistemi, denetim, karar alma süreçlerine katılım, mali yönetim gibi pek çok konuda Türkiye'deki kent yönetimleri Batı'ya benzer modeller ile hareket etmektedir. Bu durum, yaklaşık 200 yıldır Batılılaşma hedefi ile ilerleyen Türkiye için normaldir. Ancak bu kavramların Türkiye'ye özgü bir şekilde geliştirilmesi gerektiği de aşıkârdır. Tarihsel süreçte, uluslararası örgütlerin isteklerine göre şekillendirilen yerel yönetim anlayışının sürekli bir değişime uğradığını ve çok kısa zaman aralıklarında sistemlerin değiştiği görülmektedir. Büyükşehir Belediyelerinin gelişim süreci bu konudaki en önemli örneklerdendir. Merkezi hükümette herhangi bir iktidar değişikliği yaşandığında, sistemin yeni gelenlere uygun bir şekilde yeniden ele alınacağını öngörmek de zor değildir. Bu durum, kent planlamasına ilişkin hususlarda da büyük bir çıkmaza yol açmaktadır. Bu çıkmaz, kent planlamalarının Türk toplumunun özelliklerine uygun olarak hazırlanması ve bu genel planlama kültürünün uzun yıllar boyunca korunması ile çözülebilir.

Bunun için öncelikle yapılması gereken, kentsel mülkiyet sorunları ve gecekondu probleminin çözülmesidir. Her ne kadar geçmişe göre etkisi azalsa da kaçak yapılaşma ve gecekonduyla mücadele konusunda merkezi hükümet, kamunun yararını gözetken kentsel dönüşüm projelerine ağırlık vermelidir. Ayrıca, burjuva sınıfının eskisine göre kentlerde daha fazla olması ve feodal alışkanlıkların azalmaya başlaması da kentsel planlamalarının daha sağlıklı bir şekilde yapılabilmesini sağlayacaktır. Bu politikayı destekleyecek çalışmalara devam edilmeli ve kent yönetimlerindeki feodal toprak sahiplerinin varlığı ile mücadele edilmelidir. Bu anlamda, kent meclislerinde

halkın her kesiminden insanların yer alacağı bir seçim sisteminin kurulması planlamanın kamu yararı gözetilerek hazırlanmasını kolaylaştıracaktır. Bu seçim sisteminin kurulabilmesi için mahalle yönetimlerinin öne çıkarılması bir çözüm olarak sunulabilir. Aynı zamanda, Türklerin otoriter güce eğilimli olmasının fırsata çevrilmesi de kent planlamalarını olumlu yönde etkileyebilir. Bu anlamda, kent yönetimlerinde güçlü bir başkanlık sisteminin kurulması ve kararların denetimi için iç örgütlenmede fren ve denge mekanizmalarının geliştirilmesi ile kent planlamalarındaki tıkanıklıklar giderilebilir. Bunlara benzer öneriler çoğaltılabilecek olsa da genel olarak söylenebilecek temel sonuç ise, Türkiye’de kent yönetimlerine ilişkin Batı’dan alınan kurumların varlığının korunması, fakat bu kurumların Türklerin yapısına ve tarihsel gelişim süreçlerine uygun olarak yeniden düşünülmesidir.

Kaynakça

- Akbulut, Ö. (2002). “Türkiye’de Planlama Kültürü Üzerine Bir Deneme”, *Amme İdaresi Dergisi*, 35(1), 29-54.
- Akın, M. H. (2020). “Tarihsel ve Sosyolojik Bir Mesele Olarak Türk Modernleşmesi”, L. Sunar (Der.) *Müslüman Dünyada Çağdaş Düşünce I içinde* (123-143), Ankara: YTB Yayınları.
- Atatürk’ün Bütün Eserleri (1998). “Afgan Sefiri Ahmet Han’ın Nutkuna Cevap, 2 Mart 1922”, Cilt 12 [1921-1922] içinde, 1. Baskı, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Bozdoğan, S. (2012). *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Döneminde Mimari Kültür*, 3. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.
- Chakrabarty, D. (2000). *Provincializing Europe: Postcolonial Thought and Historical Difference*, New Jersey: Princeton University Press.
- Chang, H. (2021). *Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü*, 9. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çınar, T. (2004). *Dünyada ve Türkiye’de Başkentlik Sorunu*, 1. Baskı, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.
- Davis, M. (2020). *Gecekondu Gezegeni*, 4. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları
- Erdoğan, Ş. Ö. ve Övgün, B. (2018). “Planlama Tartışmalarına Farklı Bir Yaklaşım: Planlamayı İnsan Üzerinden Düşünmek”, *Memleket Siyaset Yönetim*, 13(29), 31-58.
- Genç, M. (1989). *Osmanlı İktisadi Dünya Görüşünün İlkeleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 3(1), 175-186.
- Harvey, D. (2019). *Postmodernliğin Durumu*, 8. Baskı, S. Savran (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Karpat, K. (2014). *Osmanlı Modernleşmesi*, 2. Baskı, C. Elitez (Çev.), İstanbul: Timaş Yayınları
- Keyder, Ç. (2013). *Türkiye’de Devlet ve Sınıflar*, 18. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları
- Keleş, R. (2021). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, 3. Baskı, Ankara: İmge Yayınları
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın Üretimi*, 2. Baskı, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Mardin, Ş. (2017). *Türkiye’de Toplum ve Siyaset: Makaleler 1*, 23. Baskı, M. Türköne, T. Önder (Der.), İstanbul: İletişim Yayınları
- Mardin, Ş. (2018). *Türk Modernleşmesi: Makaleler 4*, 26. Baskı, M. Türköne, T. Önder, (Der.), İstanbul: İletişim Yayınları
- Marx, K. (2011). *Kapital, Kapitalist Üretim Eleştirel Bir Tahlili, Birinci Cilt*, A. Bilgi (Çev.), Ankara: Sol Yayınları
- Raff, D. (1988). *Wage Determination Theory and the Five-Dollar Day at Ford*, *The Journal of Economic History*, 48(2), 387-399.

- Ritzer, G., & Stepnisky, J. (2015). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri*, 4. Baskı, I.E. Howison (Çev.), Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Said, E. W. (2025). *Şarkiyatçılık: Batı’nın Şark Anlayışları*, 13. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.
- Sezer, B. (2018). *Doğu-Batı İlişkileri Açısından Batı Tarımı*, 2. Baskı, İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Sunar, L. (2012). *Marx ve Weber’de Doğu Toplumlari*, 2. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sunar, L. (2018). *Sosyal Tabakalaşma: Kavramlar, Kuramlar ve Temel Meseleler*, 1. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tankut, G. (1993). *Bir Başkent’in İmarı Ankara: (1929-1939)*, 2. Baskı, İstanbul: Anahtar Yayınları.
- Tekeli, İ. ve Ortaylı, İ. (1978). *Türkiye’de Belediyeciliğin Evrimi Birinci Kitap*, 1. Baskı, E. Türkcan (Ed.), Türk İdareciler Derneği Bilimsel Araştırmalar Dizisi (Belediyecilik Araştırma Projesi), Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Weber, M. (2005). *Bürokrasi ve Otorite*, 1. Baskı, H. Bahadır Akın (Çev.), Ankara: Adres Yayınları.
- Weber, M. (2011). *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı*, 1. Baskı, Ö. Ozankaya (Çev.), İstanbul: Cem Yayınevi.
- Yılmaz, E. (2011). “Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Kentleşme ve Konut Politikaları”, Seminer, Bahar 2011.

Küreselleşen Türkiye’de Kentleşme Sürecinin Sürdürülebilir ve Dirençli Kent Oluşumuna Etkisi

Yeter Avşar¹

Özet

Türkiye 1950’li yıllar ile birlikte hızlı bir kentleşme süreci içerisinde girmiştir. Dönem itibariyle yaşanan teknolojik gelişmeler neticesinde tarıma modern araçların girmesi, kırsal alanın itici unsurları ve kentsel alanların cazibe merkezi olması kentleşme sürecini tetiklemiştir. Günümüz itibariyle ise özellikle de küreselleşmenin etkisiyle dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kent nüfusunun ihtiyaçları çeşitlenmekte ve farklılaşmaktadır. Bu kapsamda barınma, ulaşım, altyapı, eğitim ve sağlık gibi büyüyen kent nüfusu hizmetlerinin karşılanması zorlaşmakta ve bu süreçte çevreye olan baskı da artmaktadır. Bu noktada kentler beklentilerini karşılayacak, çevreye zarar veremeyecek, sistemin sürdürülebilirliğini devam ettirecek akabinde küresel olarak ciddi boyutlara ulaşan iklim değişikliği ve meydana gelen afetlere yönelik de kentlerin sürdürülebilir olmasını sağlayacak yeni arayışlara koyulmuşlardır. Bunun sonucu olarak dirençli kent yaklaşımı günümüzde yaygınlık kazanmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, küreselleşen dünyanın ve özelinde Türkiye’nin meydana gelen bu değişimlere karşı kentleşme noktasında nasıl bir tutum sergilediğini ortaya koymaktır. Çalışmada Türkiye’de dirençli kent yaklaşımı noktasında neler yapıldığı ele alınmış ve çalışmaya yansıtılmıştır. Bu kapsamda yerli ve yabancı literatür taraması yapılmak üzere kurgulanan çalışmada ilk olarak, Türkiye’de kentleşme sürecinin nasıl başladığı ve günümüzdeki mevcut durumu anlatılmıştır. Akabinde sürdürülebilir ve dirençli kent yaklaşımı hakkında kavramsal açıklamalar ve tarihsel bilgiler verilmiştir. Son olarak Türkiye’nin dirençli kent olma noktasındaki tutum ve yaklaşımları ele alınmıştır. Türkiye’nin dirençli kent olma yolunda önemli çalışmaları uygulamaya koyduğu ancak bu noktada mevcut hukuki normların günün koşullarına göre revize edilmesi, denetimlerin daha da etkinleştirilmesi, ilgili projelerin sayısının artırılması gerektiği ve kentin yönetiminden sorumlu olan yerel yönetimlere büyük görevler düştüğü aşikârdır.

1 Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, Kentleşme ve Çevre Sorunları ABD, yetercicek@ksu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-7190-7150.

1. Türkiye’de Küreselleşmenin Kentleşme Sürecine Etkisi

Küreselleşmenin çok eskiye dayanan bir geçmişi olmamakla birlikte küreselleşme, son 20 yıldır dünya gündemini meşgul eden en önemli kavramlar arasında yerini almıştır. Kavram uluslararası diplomasi ve politika alanlarında kullanılmakla beraber bu alanlara ait akademik çalışmalarda da sıklıkla kullanılan kavramların başındadır. Kavramın bu yaygın kullanıma özelliği olmasına karşın, genel kabul gören bir tanımlanması bulunmamaktadır. Keza kavram birbirinden değişik anlamları ifade edecek şekilde kullanılmaktadır. Yine kavram günümüzde de hemen hemen her konuyla ilişkilendirilmekte ve neden- sonuç ilişkisi kapsamında ana faktör olarak yansıtılmaktadır (Bayar, 2008: 25).

Küreselleşme kavramını açıklayıcı net ve tam bir tanım vermek kolay değildir. Ancak, dünya genelinde, mal, hizmet ve sermayenin hareketliliğinin artmasının bir sonucu olarak sınır ötesi karşılıklı ekonomik bütünleşme ve ulusal ekonomilerin dünya piyasalarının içirişine girme sürecinde dünyanın çeşitli bölgelerindeki toplum ve devletlerarasındaki iletişim ve etkileşim artmaktadır. Bu gelişmelerle birlikte devletlerin birbirlerine bağımlı hale gelmesi şeklinde küreselleşmenin bir tanımını vermek mümkündür (Kıvılcım, 2013: 221). Küreselleşme genel olarak, dünyanın çok yönlü olarak daralması ve müşterek bir yer olarak algılanması olarak da ifade edilir. Yine kavram, ulaşılabilirlik, aktarılabilirlik ve iletilebilirlik gibi becerilerin günümüzde çoğalması neticesinde zaman ve mekân unsurlarının daralması olarak da tanımlanmaktadır. Tüm bu tanımlardan hareketle küreselleşmenin çok boyutlu olduğu anlaşılmaktadır (Botan, 2017).

Küreselleşme çok boyutlu bir kavram olmakla birlikte, ayrıca küreselleşme bu boyutların birbiriyle etkileşimi neticesinde biçimlenmektedir. Dolayısıyla küreselleşme kavramı ele alınırken bu boyutların da göz önünde bulundurulması önem teşkil etmektedir. Bu boyutları kısaca şu şekilde açıklamak mümkündür (Çelik, 2012: 65- 69; Bayar, 2008: 27- 30):

- **Ekonomik Boyut;** Küreselleşmenin en önemli boyutlarından biri olmakla beraber, ekonomik küreselleşme, devletlerin ekonomilerinin dünya ekonomisiyle entegrasyonunu, yani dünyanın tek bir pazarda bütünleşmesini ifade etmektedir. Yani ekonomik küreselleşme, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin paralelinde, ülkeler arasında mal, sermaye ve emek akışkanlığının artması sonucu ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin yoğunlaşması ve ülkelerin birbirlerine yakınlaşması anlamına gelmektedir.

- **Siyasi/Güvenlik Boyut;** Siyasi küreselleşme en genel ifadeyle, günümüz dünyasında siyasi güç, otorite ve yönetim biçimlerindeki yapısal dönüşüm olarak belirtilmektedir. Yine siyasal küreselleşme Çelik' e göre (2012: 69), “*siyasal sınırların bir devlete belirli bir toprak parçası üzerinde mutlak egemenlik sağlama gücünü yitirmesi; yönetim sistemlerinin karşılıklı etkileşiminin artması; demokrasi, sivil toplum örgütleri, insan hakları ve özgürlükler temelinde dış müdahalelerin ve etkileşimin yoğunluk kazanması; dil, din, etnik köken, bayrak vb. siyasal-kültürel semboller düzeyinde monolitik, tek tipçi bir yapıya dayanan ulus devletin işlevleri değişerek, uluslararası üst kuruluşların öne çıkması süreci*” olarak da ifadelendirilmektedir.
- **Teknolojik/İletişimsel Boyut;** Küreselleşmenin yaşanmasına sebep olan en önemli faktörlerden biri teknolojik gelişmelerdir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde 1980’li yıllarda başlayan hızlı gelişim ve yenilikler her alanda teknolojinin yaygınlık kazanmasını sağlamış ve teknolojik küreselleşme ile dünyada mekân ve mesafe kavramı ortadan kalkmıştır.
- **Çevresel/Demografik Boyut;** Özellikle 1990’lı yıllar ile birlikte çevre alanında yaşanan küresel ısınma, hava kirliliği, kuraklık, sel felaketleri vb. durumlar küreselleşme süreci ile ilintili olmakta ve bu yaşanan sorunlar küresel ölçekte sonuçlar yaratmaktadır. Küresel çevre sorunları bunun en net göstergesi olmaktadır.
- **Kültürel Boyut;** Sosyo-kültürel küreselleşme, bütün insanlığı ilgilendiren konuların başında gelen demokrasi, insan hakları, çevrenin korunması, uyuşturucu, AIDS ve terörizmle savaşım gibi hususlarda ülkelerin ortak bir düşünce yapısına ulaşmaları anlamına gelmektedir.

Şekil 1. Küreselleşmenin Boyutları

Kaynak: Çelik, 2012: 66.

Yukarıda şekilde görüldüğü üzere küreselleşmenin boyutları birbirinden de etkilenmektedir. Burada dikkati çeken husus ise, teknolojinin küreselleşmenin baş aktörü olması ve toplumsal olarak yaşanan gelişme ve değişimlerin, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlara yansımalarıyla küreselleşmenin her alana etki ettiği (Çelik, 2012: 65).

Küreselleşmenin 1980’li yıllardan sonra etki alanlarının ve sonuçlarının tüm dünyayı etkilemesi kentleşmeyi etkileyen bir faktör olarak algılamamızı sağlamaktadır. Bu noktada etkilenen pek çok unsur olmakla birlikte çalışmanın temel konusu olan kent de küreselleşmenin etki ettiği temel zemin olarak karşımıza çıkmaktadır (Botan, 2017). Küreselleşme doğrudan kentlere de etki etmekte küreselleşmenin boyutları kentleri günümüzde şekillendirmektedir. Tüm dünya kentleri küreselleşmeden etkilenmekle birlikte özelinde Türkiye’de son dönem küreselleşme sürecinde etkilenen ülkelerden biri olmakta ve Türkiye’de kent ve kentleşmeye dair durumlar küreselleşmenin etkisinde şekillendiği ifade edilebilmektedir. Türkiye’de küreselleşmenin, kentleşme üzerine yarattığı etkileri ortaya koymadan önce Türkiye’deki kentleşme sürecinin nasıl başladığı hakkında tarihsel süreçle başlamak çalışma için faydalı görünmektedir.

Birleşmiş Milletler verilerine göre dünyada kentli nüfus oranı %55’dir. Bu oranın 2050 yılında ise %68’ e ulaşacağı öngörülmektedir. Kentsel nüfus artışının yoğunlaşacağı ülkeler olarak Hindistan, Çin ve Nijerya gösterilmektedir. Dünyada kentsel nüfus artışının %35’nin bu ülkelere gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 1950 yılında 751 milyon olan dünya kentsel nüfusu 2024 yılında 4,2 milyara yükselmiştir. Bunda küreselleşmenin büyük etkisinin olduğu aşikârdır. Dünya kentsel nüfusunun %54’ü Asya kıtasında yaşarken, %13’ü Avrupa ve %13’ü Afrika kıtasında yaşamaktadır. Dünyanın kentleşme yönünden en gelişmiş bölgesi %82 ile Kuzey Amerika’dır. Bu bölgeyi %81 ile Latin Amerika ve Karayipler, %74 ile Avrupa izlemektedir. Asya kıtasındaki kentleşme oranı yaklaşık %50 iken Afrika’da bu oran %43 olmaktadır. Dünya genelinde yoğun bir kentleşme süreci yaşanmakta ve nüfus büyük kentlere doğru göç etmektedir. Büyük kentler yüksek nitelikte çaba ve koordinasyon gerektiren faaliyetin yapılmasında avantajlı konumdadırlar. Ulusal ve uluslararası siyasi, ekonomik ve kültürel kuruluşların merkezlerinin olduğu yer olması ayrıca önemlerini artırmaktadır (Şengül, 2019: 140; 15.01.2025, www.worldometers.info; data.tuik.gov.tr; Kaypak, 2013: 81).

Gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan Türkiye’nin kentleşme pratiği batılı ülkelerden pek çok noktada değişiklik göstermektedir. Bundaki en önemli etken Türkiye’de sanayileşmenin ve teknolojik büyümenin batılı

ülkelere nispeten daha sonra başlamasıdır. Türkiye toplumsal ve kültürel özellikleriyle incelendiğinde, kentleşme sürecini yaşadığı, sürekli olarak göç alan ülke olduğu ve tarih boyunca pek çok uygarlıklara ev sahipliği yaptığı çıkarımı yapılabilmektedir. Türkiye’de kentleşme olgusuna bakıldığında, kentleşme olgusunun ülkenin toplumsal ve ekonomik sistemini şekillendiren ana unsurların başında yer aldığı görülür. Bu durum hem tarımda yaşanan gelişmelerin ve sanayileşmenin bir neticesi olarak hem de toplumsal değişme sürecinin de bir göstergesi olarak yorumlanmalıdır (Niray, 2002: 9; Yılmaz, 2019: 125).

Türkiye’de kentleşme hareketinin sürecine bakıldığında bu süreci, 1950’li yıllar öncesi ve sonrası olmak üzere iki farklı dönemde ele almak gerekir. 1950’ye kadar olan ki kentleşme süreci ve kurumlaşma çok yavaş ilerlemiştir. Bu süreç öncesi kentleşmeye dair, küreselleşmeye bağlantılı çalışmanın konusuyla alakalı olarak, önemli durumlardan bahsetmek pek de mümkün olmamaktadır. Özellikle 1950 sonrası tarımsal alanlarda yaşanan çözülmenin, kentlere doğru yoğun göçlere sebep olmasıyla birlikte kent nüfusunda hızlı bir yükseliş süreci yaşanmıştır. 1950’den sonra tarıma makinenin girmesi, tarım alanında çalışan yoğun işçinin işsiz kalmasına neden olmuş ve bu durum kırdan kentlere yoğun göçlerin yaşanmasını sağlamıştır. Bu göçlerin şekillendirdiği kentleşme, ilk etapta yoğun sanayileşmiş bölgelere yönelik olmuştur. Günümüzde de devam eden bu hızlı kentleşme bugün farklı nedenlerle daha geniş alanlara yayılmış durumdadır (Yılmaz ve Çitçi, 2011: 258; Özel, 2005; Yılmaz, 2004: 255; Keleş, 2010: 28).

Türkiye’de kentleşme özellikle 1980’li yıllar ve sonrası dönemle birlikte yeni bir sürece girmiş ve ayrıca bu dönem pek çok yönden bir dönüm noktası olmuştur. 1980’li yıllar tüm dünyanın küreselleşmeye kapılarını açtığı yıllar olmakla birlikte Türkiye de özellikle ekonomik politikalarındaki değişimle yeni bir sürece adım atmıştır. Türkiye’nin küresel dünyaya dâhil olmak noktasında üç önemli politika oluşturduğu görülür. Bunlar (Niray, 2002):

- Türkiye’nin 1980’e kadar sürdürdüğü, ithal ikamesiyle kalkınma modeline son verilmiş ve bunun yerine dışa açık ihracata özgü bir kalkınma modeli benimsenmiştir.
- Yeni benimsenin model doğrultusunda alt yapı yatırımlarında telekomünikasyon yatırımları ön plana çıkmıştır.
- Küresel ekonominin gerektirdiği yeni kurumlar oluşturulmuş ve geliştirilmiştir.

1980 sonrası dönemde serbest piyasa koşullarının işlerlik kazanması neticesinde özellikle kentlerdeki sınıflar arasındaki uçurum derinleşmiştir. Bu

durum, kentle bütünleşme sürecini olumsuz etkilemiştir. Akabinde bu durum kentlerdeki grupların içene dönük cemaatlere evrilmesine sebep olmuştur. Özellikle 1990’lı yıllarda büyük kentlerin gecekondulu bölgelerindeki bu dönüşüm, farklı boyutlar kazanarak siyasi alana da yansımıştır. Kentleşme konusunda bu dönemde 3 önemli gelişmenin yaşandığı görülmektedir. Birincisi; Toplu Konut İdaresi’nin kurulması, ikincisi; İmar İskân Bakanlığı’nın kaldırılması, üçüncüsü de; 1983-84 yılında çıkarılan yasalarla belediyelerin kaynaklarının büyük ölçüde artırılması, merkezi yönetim denetiminin bir oranda hafifletilmesi ve imar planı yapımına ve onanmasına yönelik yetkilerin belediyelere bırakılmasıdır (Tekeli, 1998: 23). Türkiye’de 1980’li yıllar ile birlikte varlık göstermeye başlayan yeni siyasi dengeler ve ekonomik yapılanmaların görüldüğü üzere yeni bir dönemi başlattığı aşikârdır. Çünkü kentleşme ile ekonomik kalkınma ve siyasi yapılar arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bu dönem küreselleşme, özellikle de ekonomik kalkınma üzerinde ciddi değişimlerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Akabinde bu dönem kentleşme sürecindeki en önemli gelişme, sermayenin mekânsal dağılımındaki değişim olmaktadır. Küreselleşen dünyaya uyum sağlayabilmek adına, liberal ekonomik politika sonucu yürütülen dışa dönük piyasa modeli, Anadolu kentlerindeki girişimcileri de etkilemiş ve onların dış ekonomiyle bütünleşmesine vesile olmuştur. Bu gelişmenin Türkiye’nin kentleşme yapısında kayda değer değişimler yarattığı görülmüştür. Altyapı yatırımlarıyla birlikte iletişim ve ulaştırma yatırımlarına da yoğunlaşarak ülke genelinde kentleşme ağının bütünleşmesi hedeflenmiş ve bu hedefe ulaşma yolunda çabalara girilmiştir (Yılmaz ve Çitçi, 2011: 263; Kayan, 2017: 161).

Dünya gibi Türkiye de yoğun kentleşmeye doğru yol alırken bu süreçte barınma, ulaşım, enerji sistemleri ve altyapı hizmetlerinin yanı sıra istihdam, eğitim ve sağlık gibi hizmetlerde artan kent nüfusunun ihtiyaçlarının giderilmesi günümüzde gün geçtikçe güçleşmektedir. Kentlerin kendi kendilerine yetebilmeleri, doğal kaynakları fazlaca kullanarak bitirmemeleri ve sistemin işleyişini durdurmadan devam ettirebilmeleri beklentisine karşılık gelebilecek arayışlara ülkeler yönelmişlerdir. Küreselleşmenin daha da hız kazandığı bu süreçte ülkeler kentlerini bu küresel sürece uyumlu hale getirme noktasında yeni yaklaşımlar oluşturmuşlardır. Bunlardan biri de sürdürülebilir kent anlayışı olmaktadır. Ayrıca günümüzde küresel koşulların kaçınılmaz durumlarını hafifletmek adına sürdürülebilir kent modellerinden biri olan dirençli kentler de önemli bir yaklaşım (Erdem, 2017: 183) olarak ülkeler tarafından ve özelinde de Türkiye’de benimsenin kent modellerinden olmaktadır.

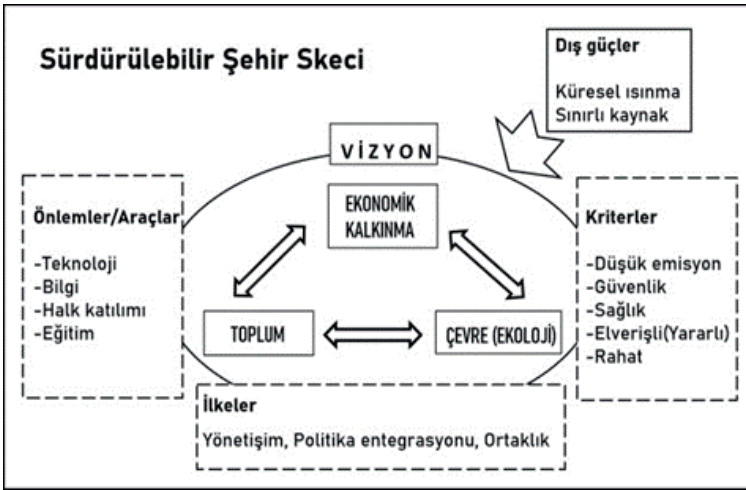
2. Sürdürülebilir ve Dirençli Kentler Oluşturma Yaklaşımı Üzerine Türkiye’de Mevcut Durum

Tarihsel süreç içerisinde bir değerlendirme yapıldığında dünya genelinde kentlere olan rağbet giderek artmaktadır. Kırsaldan kentlere doğru yoğun bir göç yaşanmaktadır. Türkiye özelinde ise 1950’li yıllar sonrası sanayi devrimiyle birlikte köylerden kentlere doğru bir iç göç hareketi yaşanmaya başlamıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre ülkenin 1950 yılındaki kentsel nüfus oranı %25 iken bu oran 1985 yılında %53 olmuştur. 2020’li yıllardan sonra ise oran %95’lerin üzerine çıktığı görülmüştür. Bu verilerden hareketle kentsel nüfus oranının ilerleyen yıllarda daha da yukarıları çıkacağı aşikârdır. Türkiye’de kentlere göçün nedenleri arasında, tarıma modern araçların girmesi ve tarımda çalışanların işsiz kalması, yoğun ve hızlı nüfus artışının yaşanması, kırsal alanların sağlık, eğitim ve altyapı gibi hizmetlerde yetersiz kalması ve kentlerin ekonomik anlamda daha çok fırsat sunmaları gibi durumlar sayılabilir. Yaşan bu iç göçler sonucunda kentsel alanda artan hızlı nüfus, kentsel alanların genişlemesine neden olurken akabinde kentlerde kontrolsüz ve plansız yapılaşmalar meydana getirmiştir. Ayrıca bu durum kentlerde altyapı, konut, ulaşım ve istihdam imkânı gibi ihtiyaçları artırmış ve kentlerde ve yakın çevresinde hava kirliliği, su kirliliği, ekolojik döngünün bozulması, doğal kaynakların azalması ve doğal afetlere karşı savunmasızlık gibi çevresel sorunların oluşmasına sebebiyet vermiştir (Şener ve Akın Tanrıöver, 2023: 47). Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yaşanan bu sorunlara karşı ülke yeni yaklaşımlara açık hale gelmiş ve sürdürülebilir kent ve dirençli kent anlayışı kentsel planlara dâhil edilmeye başlanmıştır. Buradaki amaç ise kentlerde ortaya çıkan sorunlara karşı kenti dirençli hale getirmek ve kentin gelişimini sürdürülebilir kılmak olmaktadır.

Sürdürülebilirlik, sanayileşmeyle birlikte dünya gündeminde yer bulan bir kalkınma düşüncesi olarak ön plana çıkmış ve akabinde, sınır tanımayan biçimde üretim ve tüketim gereksinimlerini artırmasıyla popüler bir kavram haline gelmiştir. Artan üretim ve tüketim ihtiyaçları sonrasında kaynakların sınırsız olarak kullanılması anlayışına sebep olmuştur. 1970’lerle birlikte artan çevre hareketlerinin de etkisiyle bu anlayış ağır eleştiriler almıştır. Bu eleştiriler, kalkınma ve çevre arasında bir denge kurma gerekliliğinin gündeme gelmesinin yolunu açmıştır. 1970’lerden sonra kalkınma kavramı, sürdürülebilirlik kavramıyla birlikte anılmaya başlamış ve başta Birleşmiş Milletler (BM) olmak üzere birçok uluslararası kuruluş kavramın yerleşmesi için yoğun çalışmalar gerçekleştirmiştir. 1987 yılında yayınlanan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun “Ortak Geleceğimiz” (Brundtland Raporu) adlı raporunda kalkınmayla ilişkilendirilen sürdürülebilirlik kavramı, bu tarihten sonra dünyada yaygın kullanılan bir kavram haline gelmiştir.

Raporda sürdürülebilirlik; gelecek kuşakların gereksinimlerini tehlikeye sokmadan, bugünün gereksinimlerini de karşılayacak şekilde, kalkınmayı sürdürülebilir kılma becerisi olarak ifade edilmiştir (Pınarcıoğlu ve Kanbak, 2020: 11). Sürdürülebilir kentleşme ise, sürdürülebilir kalkınma ilkelerini uygulamaya koyan bir kentleşme süreci olarak belirtilebilir. Bu kapsamda kentsel toplumun ekonomik, sosyal ve çevresel değerlerinde gerçekleştirilecek olan değişiklik ve yenilikler sürdürülebilir kent olma hedefine ilişkin bir vizyon oluşmasını sağlayacaktır (Şekil 2). Ancak bu vizyona ulaşabilmesi için çeşitli paydaşların aktif katılımı şart görülmektedir. Diğer taraftan kentsel yönetimin de kent yönetiminde etkin olması gerekmektedir. Etkin olmayan bir kentsel yönetim akabinde kentin iyi yönetilmemesine, kentleşme sürecinin çevreye zarar vermesine, doğal kaynakların bilinçsiz bir şekilde tüketilmesine ve dolaylı olarak emek gücünün bozulmasına, yoksulluk ve eşitsizliklerin artmasına sebebiyet vermektedir. Bu nedenle sürdürülebilir kentleşme, sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir (Gökmen vd., 2023: 463; Tuğaç, 2018: 704).

Şekil 2. Sürdürülebilir Şehir Skeci

Kaynak: Erdem, 2022: 186.

1990’lı yıllardan itibaren küresel ölçekte dünyada kabul gören “kentsel sürdürülebilirlik” anlayışı, yeni bir yönetim ve politika anlayışı olarak son dönemde ciddi rağbet görmüştür. Bu yaklaşım, kentsel sorunlara çözüm noktasında önemli bir yaklaşım olmuştur. Bunun temel dayanağı ise kentsel sürdürülebilirlik, politika ve uygulamaları ile gelecekteki kentlerin ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutlarını da dikkate alarak, gelecek

nesillerin de ihtiyaclarını düşünerek yönetilmesini hedeflemesidir. Nitekim sanayileşmenin ve kalkınmanın bir sonucu olarak görülen kentleşme olgusu sağlıktan, eğitime, çevreden, ekonomik büyümeye, toplumsal gelişmeden yaşam standartlarının yükseltilmesine kadar kentsel alanlarda gerçekleşen değişim ve dönüşümün devamlılığını hedeflemekte ve bunun sürdürülebilir politika ve stratejiler ile mümkün olacağını savunmaktadır. Çünkü kentleşme bir yandan ekonomik ve toplumsal ilerlemenin de geliştirici bir ögesi olmaktadır. Bundan dolayı ekolojik kısıtları göz önünde bulunduracak şekilde kentlerin gelişim ve değişim sürecinin sürekliliğinin sağlanması hedeflenerek sürdürülebilir kentleşme disiplini ortaya çıkmıştır (Yıldırım, 2022: 1524).

Sosyal, canlı ve devingen varlıklar olan kentlerin gelişiminin ve değişiminin sağlanması, sürdürülebilir ekonomik kalkınma için lazım olan birincil konulardandır (Belli, 2019: 1936). Günümüzde kentlerde yaşayan nüfus ve kentlerin kapladıkları bölge genişlerken, karşılaştıkları tehlikeler de benzer şekilde artış göstermektedir. Kentlerde ikamet eden nüfusun ileriki zamanlarda fazlasıyla artacağı tahmini doğrultusunda, kentlerin ekosistemleri üzerindeki etkisinin artacağı aşikâr bir sonuçtur. Bu sebepten dolayı kentlerde gelecekte karşılaşılması yüksek muhtemel olan, iklim değişikliği, doğal afetler, nüfus yoğunluğu, su ve besin yetersizliği, enerji kaynaklarının bitmesi gibi sorunlara çare bulabilmek amacıyla yeni çalışmalar yapılmakta ve yaklaşımlar da aranmaktadır. Var olan kaynakların bitmesinin engellenmesi ya da meydana gelecek zararların minimuma indirilmesi için en hızlı ve etkin yöntemlerin belirlenmesi bu noktada büyük bir önem taşımaktadır. Yaşanan olumsuz bir durum anında gösterilen tepki, kentin direnci ile doğru orantılıdır. Bu kapsamda kentin ekonomik ve sosyal açıdan dinamikleri ne kadar sağlamsa kent olumsuzluklara karşı o derece dirençli demektir (Doğaner, 2022: 61- 62). Günümüzde büyük ilgi gören dirençli kentler sürdürülebilir kentleşmenin bir modeli olmaktadır.

Dirençli kent kavramını ele almadan önce dirençlilik kavramının anlaşılması önemlidir. Direnç kavramı, çeşitli alanlarda özellikle de mühendislik, psikoloji ve sosyoloji gibi bilimlerde detaylı ele alınmakta, araştırılmakta ve tanımı yapılmaktadır (Belli, 2024: 270). Ayrıca kavramın tam olarak ne anlama geldiği belirsiz olmakla birlikte pek çok farklı disiplin tarafından kullanılmaktadır. Kavram günümüzde ise ağırlıklı olarak kent ve ekoloji alanlarında kullanılan bir kavram olmaktadır (Chelleri, 2012: 287; Doğaner, 2022: 67). Kavramın kelime anlamına bakıldığında, direnç kelimesinden türetilen dirençlilik, sistemin içten ve dıştan sebep olduğu değişim süreçlerine uyum göstermesi ve kendini geliştirmesi olarak tanımlanır. Direnç, en genel ifadeyle sistemin uzun dönemli uyum ve kısa dönemli başa çıkma kabiliyetidir. Kentler ise sistemler üzerine inşa edilmiş yaşam alanları olduğu

için kentlerin, sistemlerin üzerine inşa edilmesi bu sistemlerin fazlasıyla dayanıklı ve esnek olmasını da gerekli kılmaktadır. En basit şekilde kentlerin karşılaşılabilecek sorun ve tehditlere karşı vereceği olası tepkiler kentsel direnç olarak karşımıza çıkmaktadır (Erdoğan vd., 2022: 169). Dirençlilik, aynı zamanda, sistemlerin ölçekler arasında nasıl davranabileceğine dair bir teori, sosyal alanlar arasında geçerli olan sistemlerin planlanmasına yönelik bir uygulama veya proaktif bir yaklaşım ve araştırmacıların bazı sistemlerin bozulmaya nasıl ve neden yanıt verebildiğini incelemelerini sağlayan analitik bir araçtır (Vale, 2014: 192). Yine dirençlilik, kentsel alanların ve bireysel varlıklarının çok çeşitli koşullar altında kullanıcılar ve yatırımcılar için performans gösterme yeteneğini ölçen bir kentsel tasarım ve yatırım ölçütü olarak detaylandırılması şeklinde ifade edilmektedir (Brugmann, 2012: 215).

Direnç kavramı, günümüzde en yaygın kullanılan haliyle kentlerin çevre felaketlerini önlemek adına alınması gereken tedbirleri ve sonrasında ortaya çıkan yeni durumlara yönelik uyum sağlaması anlamına gelmektedir. Dirençli kent kavramında dikkati çeken önemli noktalardan biri kentin yalnızca fiziki yapılardan ibaret olmadığı aynı zamanda kentin toplumsal, politik, ekonomik, ideolojik birtakım özellikleri de taşıdığı kabul edilir. Bundan dolayı bir kentin dirençli olması demek ani değişikliklere ya da beklenmedik bozulmaya karşı verilen yanıtın daha fazlasını vermesi gerektiği anlamına gelir (Doğaner, 2022: 67). Giderek artan çevre kirliliği ve dünyanın ekolojik krizi, “dirençli kentler” kavramını kentsel araştırmalarda çok sık ele alınan bir konu haline getirmektedir. İklim değişikliği, depremler ve 2019 yılından itibaren tüm dünyada etkili olan koronavirüs hastalığı (COVID-19) gibi olayların günümüzde sık sık meydana gelmesi, insan faaliyetlerinin peyzajda dramatik değişikliklere neden olması ve biyoçeşitliliğin hızla kaybolmasıyla birlikte, insanların hayatta kalmak için güvendiği kentsel çevre ciddi bir tehlike altına girmiştir. Kentlerin ani sosyal krizler karşısında hızlı tepki verme, hızlı uyum sağlama, dinamik bir şekilde geri bildirimde bulunma ve büyümeyi sürdürülebilir kılma yeteneği olarak tanımlanan dirençli kentlerin aktif olarak uygulamaya geçirilmesi, kentsel yaşanan sorunların azaltılmasına büyük katkılar sunacaktır. Dirençli kent pratiklerinin kentsel planlara yansıtılması ve dirençli kentlerin kurumsal olarak standartlaştırılması, kentleşmeyle birlikte ortaya çıkan ve giderek karmaşıklaşan kırılganlık ve belirsizlik risklerinin çözülmesine ve sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanmasına yardımcı olacağı aşikardır (Wu vd., 2022: 25; Bulur & Aslan, 2023: 921). Buradan hareketle kentsel dirençlilik kavramının, gerçekte sabit bir özellikten ziyade, günümüzde dönüşebilen ve değişen şartlar karşısında kentsel sistemin de geliştirilmesi olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde bir

gelişmeyi mümkün kılacak kentsel imkânlar ki bunlar kapsamında kentin ekonomisi, altyapısı, becerisi, yenilikçilik durumu, sosyal kaynak ve ağırları sayılabilir, bulunmaktadır (Gergin, 2023: 98).

Kentler çok sayıda ekonomik, sosyal, mekânsal ve fiziksel faktörden etkilenir ve bunların planlaması geniş bir paydaş yelpazesini içermektedir (Jabareen, 2013: 220). Kentlerin dirençli olup olmadığını ortaya koyan göstergeler noktasında dirençli kent ölçütleri farklı gruplar tarafından ortaya atılmıştır. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), kentlerin dirençli olup olmadığını ekonomi, toplum ve çevre ölçütlerindeki belli başlı bazı kıstaslara göre belirtmektedir.

Tablo 1. OECD 'nin Dirençli Kent Ölçütü

Ekonomi	Toplum	Çevre
E1. Gayrisafı yurtiçi hâsıla büyüme oranı	T1. Göçe dair demografik veriler	Ç1. Nüfus yoğunluğu
E2. İşsizlik	T2. Yoksulluk düzeyi	Ç2. Erişilebilir yeşil alan ve donatı alanları
E3. Çalışan toplumun demografik bilgileri	T3. Hanehalkı geliri	Ç3. Açık alanlara uzaklık
E4. Okuyan sayısı	T4. Hizmetlere erişimin 500 metreden fazla olması	Ç4. Gelişmekte olan alanlar Ç5. Toplu taşıma kullanma oranı

Kaynak: Erdoğan vd., 2022: 171.

Yukarıda tabloda görüldüğü üzere ekonomik ölçütler kapsamında, sürdürülebilir, esnek ve güçlü bir ekonominin varlığı, üretimde süreklilik, yenilenebilir enerjinin varlığı, rekabetin varlığı, artan tarımsal verimlilik ve yerel hammadde kullanımının varlığı gibi çıkarımlar yapılabilmektedir. Sosyal ölçütler kapsamında ise, cinsiyet eşitliği, sağlıklı yaşam, güvenlik ve adalet gibi durumların varlığından bahsedilebilir. Çevre ölçütleri kapsamında ise, ekosistemin sağlıklı olması, esnek altyapı hizmetleri, afet risk azatımı, güvenli yerleşme tasarımı, afet yönetimi varlığı, uyum kapasitesi, güçlü altyapı, atmosfer dengesini koruyan tasarım ve minimum hasar görebilme kabiliyetinin varlığı gibi çıkarımlardan bahsedilebilecektir (Erdoğan vd., 2022: 171). Tüm belirtilen ölçütlerin ve yapılan çıkarımların bir kentte mevcut olması halinde o kentin yaşayabilecek olumsuz koşullara karşı direnç düzeyinin yüksek olacağı da aşikârdır.

Yine Dünya Bankası kentin dirençliliğinin sosyal, ekonomik, altyapısal ve kurumsal bağlamlarda ele alındığını ifade etmiştir (Batal, 2024: 498).

- Sosyal dirençlilik bağlamında; bir topluluğun demografik profili, yaşı, cinsiyeti, ekonomik durumu gibi değişkenleri ele alınmakta ve ilgili topluluğun değişim ve bozulmalara karşı verebildiği tepkileri ifade etmektedir.
- Ekonomik dirençlilik bağlamında; kentte yürütülen ekonomik faaliyetlerin çeşitliliğini, iş kollarının yayılışını ve muhtemel bozulma durumlarında kendilerini idame ettirebilme niteliği belirtilmektedir.
- Altyapısal dirençlilik bağlamında; ilgili kentin kurulu yapılarının (binalar, yollar, su, elektrik ve doğalgaz hatları vb.) kırılganlığı ve muhtemel risk durumlarında gösterebilecekleri dirençlilik söz konusudur.
- Kurumsal dirençlilik ise; bir kentin yönetimini üstlenen yönetim birimlerinin dirençliliğini ortaya koyar.

Yukarıda da görüldüğü üzere kentlerin dirençli olup olmadığını ortaya koyan göstergeler ortak konular üzerine yoğunlaşmaktadır.

Kentlerin buldukları konum itibariyle de karşılaştıkları sorunlar, afetler, tehlikeler ve riskler bulunmaktadır. Kentler bu durumlara karşı hazır bulunma, anında müdahale etme ve adapte olma kapasitesine de sahip olmaları gerekmektedir. Bu durum kentlerin sahip olduğu kentsel dirençlilikle saptanmaktadır. Çünkü bir kentin dayanıklılığı aynı zamanda kent yönetiminin etkinliğine bağlıdır. Kentlerin dirençli olmasına katkı sağlayan güçlü ve karakterli yapısı aynı zamanda devlet unsurunun dayanıklılığına katkı sağlamaktadır. Ayrıca devlet oluşumu kadar kentler de günümüzde birbiri ile çeşitli alanlarda yarışır hale gelmiştir. Özellikle de kentler üreten, yöneten, katılım sağlayan ve kültürel alanlarda yarışma halindedirler. Böyle bir rekabet ortamında kentin ön plana çıkabilmesi ve sürekliliğini sağlayabilmesi için merkez kadar yerelin de bu noktada dirençli olması gerekmektedir. Yani yerel de yöneticiler ve yönetimler kentin dirençli olmasında önemli bir noktada yer almaktadır. Çünkü bir kentin oluşan sorunlara karşı direnç gösterebilmesi için buna yerinden çözümler üretilmesi şarttır (Atakışi, 2024: 4).

Direnç kavramına ülkeler bazında bakıldığında farklı kentlerde farklı politika öncelikleri ile ilgili olarak kullanıldığı görülmektedir. Örneğin bu kapsamda Amerika ve İngiltere kentleri 9/11 Eylül terör saldırılarının sonuçları gibi şoklar üzerine odaklanmışken, Kıta Avrupası kentlerinin ise daha çok iklim değişikliği üzerine odaklandığını görülür (Coaffee, 2013’

den aktaran; Ersavaş Kavanoz, 2020: 11). Buradan hareketle dirençli kent kavramı “İklim Değişikliğine Uyum” ve “Afet Risk Azaltımı” konularıyla birlikte “Güvenlik” ve “Sürdürülebilirlik” terimleriyle de kapsamlı bir sürecin inşasını zorunlu kılmakta ve ancak bu unsurları bir arada taşıyan kentler dirençli kent olmaktadır (Atakişi, 2024: 5). Günümüzde ise direnç kavramına yoksulluk, suç, kadın, gençlik ve göç gibi farklı ve güncel alanlarda da karşılaşılmaktadır. Bu kapsamda kent güvenliği, iklime karşı dayanıklı kentler ve afet risklerine karşı dayanıklı kentler meydana getirmek direnç ile ilgili günümüzde en çok karşılaşılan konulardan olmaktadır. Bununla birlikte kentsel direnç kavramının sürekli dönüşüm ve değişim halindeki devingen bir yapı olarak kabul edilen kent için çok daha fazlasını ifade ettiği aşıkârdır. Ayrıca tüm bu konuların kenti ilgilendiren bütün politika alanları içerisinde bulunması da önemlidir (Ersavaş Kavanoz, 2020: 13- 14).

Yukarıda ifade edildiği gibi güncel meselelerden Türkiye’de etkilenmektedir. Türkiye geçmişte doğal afetlerin sık olarak yaşandığı ve gelecekte de yaşanma olasılıklarının fazla olduğu bir ülkedir. Bilinen en eski çağlardan beri deprem, sel, yangın gibi sayısız afeti Türkiye yaşamıştır. Ayrıca bu afetler sonrası Türkiye’de çok sayıda can kaybı yaşanmış, yapılar hasar görmüş ve pek yapı yıkılmıştır. Afetlerin sonucunda oluşan yıkımda, etkileri anlık ve uzun vadeli olan birçok olumsuz etkiler ortaya çıkmıştır. Keza tüm dünyayı etkileyen ve insanların çevreye yönelik zararlı faaliyetleri neticesinde hızla ilerleyen küresel iklim değişikliği de Türkiye’yi etkileyin doğal felaketlere neden olmuştur. Aynı şekilde kentler iklim değişikliğinden en çok etkilenen yapılardır. Bu felaketler sonucunda hayatını kaybeden, yaralanan kişiler olduğu gibi manevi ve ağır maddi hasarlar da meydana gelmiştir (Doğaner, 2022: 70; Değirmenci vd., 2022: 204; Aksöz & Çelik, 2023: 75; Tırış & Erkuş, 2024: 2323).

Türkiye’de iklim değişikliğinin yarattığı olumsuzlukları en aza indirmek noktasında kentlerin dirençliliğini artırmak üzerine çalışmalara başlanıldığı görülmektedir. Bu noktada Türkiye’de kentlerin yerel iklim eylem planlarının oluşturulması kapsamında ilk resmi adım Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının Stratejik Planı’nda (2018-2022) belirtildiği üzere; 2022 yılına kadar ilk olarak 30 Büyükşehir Belediyesi’nin iklim değişikliğine ilişkin eylem planlarının oluşturulması öngörülmüştür. Bu durum kentlerin iklim değişikliğine karşı direnç sağlaması noktasında teorik anlamda atılan önemli bir adımdır. Ancak bunun dışında yerel yönetimlerin iklim eylem planı hazırlama ya da bunu uygulamaya koyma gibi bir zorunluluk içeren yasal metin bulunmamaktadır. Bunlara ek olarak Türkiye’de büyükşehir belediyelerinin iklimle mücadele noktasında yürüttükleri çeşitli çalışmalar da bulunmaktadır. Bu doğrultuda büyükşehir belediyelerinin iklim eylem

planları, stratejik planları ve faaliyet raporları örnek verilebilir (Gergin, 2023: 103). Büyükşehir belediyelerinin bu çalışmalarındaki amaç, kenti iklim değişikliğinin olumsuzluklarına karşı dirençli hale getirmek olmaktadır.

Türkiye’de iklim değişikliğine karşı dirençli kent oluşturma kapsamında Gaziantep Büyükşehir Belediyesi önemli çalışmalar yaparak bu noktada ön plana çıkmaktadır. Büyükşehir belediyesi Türkiye’de 2011 yılında İklim Değişikliği Eylem Planı (Gaziantep İklim Değişikliği Eylem Planı-GİDEP) hazırlayan ilk belediye olmaktadır. Kentte özellikle sanayi bölgelerinde bireysel araç kullanımını azaltma noktasında hafif raylı sistemin hayata geçirilmesi öngörülmüştür. Bu doğrultuda doğalgazlı (CNG) otobüslerin alımı ve Yeşil Filo Planı gibi eylemler kentte uygulamaya aktarılmıştır. Yine yenilebilir enerji kapsamında sayılan biyogaz üretimi için tesis ihalesi yapılmış bu durum da iklimle mücadele noktasında çabasını da ortaya koymaktadır. Buna ek olarak yeni inşa edilecek binalarda yapı kullanım belgesi alınabilmesi için belediye meclisi tarafından 10 adet ağaç dikmenin zorunlu tutulması da ağaçlandırmayı destekler bir nitelik olarak karşımıza çıkmaktadır (Gergin, 2023: 103; 01.02.2025, www.gaziantep.bel.tr/; Gaziantep İklim Değişikliği Eylem Planı). Dahası bu kapsamda Türkiye’de pek çok büyükşehir belediyesini örnek vermek mümkündür. İklim değişikliği sorunu küresel bir sorundur. Bu küresel soruna karşı kentlerin hazırlıklı ve dirençli olmaları şarttır. Keza Türkiye de bu doğrultuda önemli çalışmaları hem merkezi yönetim bünyesinde hem yere yönetimler bünyesinde uygulamaya koyduğu yapılan çalışmalardan da görülmektedir.

Türkiye iklim değişikliğinin yaşattığı olumsuzluklarla beraber ayrıca afet riski yüksek olan bir ülke konumundadır (Genç, 2007: 349). Bu noktada kentler afet risklerine karşı hazırlıklı olmak ve politikalar üretmek zorundadırlar. Afete dirençli kentler, yaşanabilecek doğal afetlere hazırlıklı olma, iyi organize edilmiş kurtarma faaliyetleriyle kayıp verme durumunu en aza indirme ve afet ertesinde kısa vadede temel gereksinimlerde kesinti yaşanmaması, uzun vadede ise kentin normal düzenini tekrar oluşturarak afetlerin etkilerini azaltmayı amaçlayan kentler olarak günümüzde yaygınlaşmıştır. Bu kapsamda Türkiye’de pek çok düzenlenmiş yasal normlar ve anayasal düzlemde afet ve ülkede pek yaygın olan depreme dair deprem yönetmelikleri bulunmaktadır. Depreme dirençli kentler, deprem riski olan bölgelerde olmasına karşın, çeşitli stratejiler ve tedbirlerle afetlere karşı dayanıklılığı artırmayı hedeflemektedir. Depreme dirençli kentler, deprem riski analizleri neticesinde güvenli ve dayanıklı görülen bölgelerde planlama ve yapılaşma faaliyetleri gösteren kentlerdir. Depremler günümüzde, can kaybı, yapı hasarları ve ekonomik kayıplar gibi sonuçlarıyla kentler için büyük bir tehdit olmaktadır Bu nedenle depreme dirençli kentler, kentsel

planlama sürecinde dikkate alınması gereken önemli bir konu olmaktadır. Dolayısıyla kentsel yapılar ve barınma alanları sözü edilen hukuki normlara uygun olarak tasarlanmak zorundadır. Ancak Türkiye’de bu zamana kadar olan depremlerde ilgili hukuki normlara ciddi şekilde uyulmadığı ve günümüz koşullarında bu düzenlemelerin yetersiz kaldığı düşünülmektedir. 2023 Kahramanmaraş Merkezli depremlerde de benzer durumlar yaşanmış ancak deprem sonrası “Ulusal Risk Kalkanı Modeli” kapsamında oluşturulan projelerle afetlere karşı kentlerin dirençli hale geleceği öngörülmektedir (Atakişi, 2024: 9; Şener & Tanrıöver, 2023: 48). Bu projelerin sayıca fazlalığı ve ilgili hukuki normlara olan uygunluk afetlere karşı kentlerin dirençliliğini artıracacağı düşünülmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Küreselleşme çok eski bir kavram olmamakla birlikte günümüzde hemen hemen her olayla ilişkilendirilmektedir. Teknolojinin gelişimiyle birlikte hız kazanan küreselleşme, sosyal, ekonomik, politik ve kültürel alanları doğrudan etkilemekte ve bu alanlardan da etkilenmektedir. Dünyayı her alanda etkisi altına alan küreselleşme, dünyanın küçülerek ortak bir yer olması, devletlerin birbirine bağımlı hale gelmesi, mal, hizmet ve sermayenin artan hareketliliği ve bu ortamda ulusal ve yerel ekonomilerin dünya piyasalarına dâhil olma isteği olarak ifade edilebilir. İlerleyen süreçle birlikte kentleşmenin hız kazanması ve kentte yaşayan insanların kentten beklentilerinin artması ve kentin de bu beklentilere cevap verecek şekilde yeni arayışlara girmesi küreselleşme ile doğrudan bağlantılı bir durumdur. Akabinde günümüzde bir küresel sorun haline gelen ve insan kaynaklı olan küresel iklim değişikliği ve afetler gibi sorunlar da kentleri, çevreye zarar vermeyen, sistemin işleyişini ve kentleri sürdürülebilir kılan ve artan nüfusun beklentilerini günün koşullarına göre karşılayan bu arayışlara zorlamaktadır.

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de benzer durumlar yaşanmakta ve küreselleşen dünyada Türkiye’de küreselleşme yolunda gitmektedir. Aynı şekilde Türkiye’de 1950’li yıllar itibarıyla hızlı bir şekilde başlayan kentleşme, küreselleşmenin etkisiyle değişime ayak uydurmak durumunda kalmaktadır. 1950’li yıllarda zamanın koşullarına göre şekillenen kentleşme günümüzde de günümüz koşullarına göre şekillenmektedir. Kentlerde artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak her geçen gün zorlaşırken insanların kentlerin çevreye uyguladığı baskı da akabinde artmaktadır. Keza ülkede yaşanan doğal afetler de kentleri ve kentte yaşayan insanları ciddi manada etkilemektedir. Bu noktada Türkiye de diğer ülkeler gibi kentleri, belirtilen olumsuzluklara karşı güçlü kılmak ve sürdürülebilirliğini sağlamak adına

dirençli kent yaklaşımının sahip olduğu nitelikleri kentlerde uygulamaya koymaya çalışmaktadır.

Kentleri dirençli hale getirme noktasında Türkiye’de büyükşehir belediyelerinin önemli çalışmaları bulunmaktadır. Bu kapsamda büyükşehir belediyelerince, iklim değişikliği eylem planları hazırlanmakta, yenilebilir enerji kullanımına yönelik teşvikler yapılmakta, belediye meclislerince çevreye duyarlı davranışlara yöneltici kararlar alınmakta, iklim değişikliğine uyum stratejileri belirlenmekte, çeşitli atıklardan enerji üretimi gibi politikalar üretilmekte, sera gazı salımını en aza indirecek malzeme kullanımına teşvik etme gibi daha sayılabacak pek çok çalışmanın kentlerde uygulamaya geçirildiği görülmektedir. Ancak afet noktasında kentler ve yönetimleri dirençliliği sağlama noktasında zayıf kaldıkları belirtilebilir. Afet noktasında Türkiye’nin geçmişten günümüze çok ciddi sıkıntılar yaşadığı ve bu noktada kentlerde dirençliliği sağlama ve artırma noktasında istenilen seviyede olmadığı söylenebilir. Bu noktada ilgili hukuki normlara tam manasıyla uyulması, denetimlerin sıkı sıkıya yapılması, ilgili hukuki normların günün koşullarına cevap verecek şekilde güncellenmesi, uluslararası politikaların gözden geçirilmesi, çevre dostu teknolojilerin kullanılması, ekonomide çevre faktörünün göz ardı edilmemesi, yönetişimin gereklerinin uygulanması, her kentin dokusuna uygun önlemlerin alınması, ilgili alanda proje ve politikaların çeşitliliğinin sağlanması ve kent yönetiminden sorumlu personelin ve vatandaşın bu konuda eğitime tabi tutulmaları gerekmektedir. Ancak bu şekilde kentler küreselleşmeye, iklim değişikliklerine, afetlere ve çeşitli olumsuzluklara karşı dirençli hale gelebilecektir.

Kaynakça

- Aksöz, F. & Çelik, A. (2023). Küresel iklim değişikliğine karşı dirençli kent yönetişimi. *Uluslararası Sosyal Siyasal ve Mali Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 75-85.
- Atakişi, İ. H. (2024). Mahalli yönetimlerin kentsel dirençliliğe yönelik eğilimi. *PJESS*, 11(1), 1-18.
- Batal, S. (2024). Dirençli kent nedir ve nasıl sürdürülebilir kılınır tartışmaları üzerine bir değerlendirme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 493-514.
- Bayar, F. (2008). Küreselleşme kavramı ve küreselleşme sürecinde Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 32(4), 25-34.
- Belli, A. (2019). Türkiye’de sağlıklı kentler ve büyükşehir belediyeleri üzerine karşılaştırmalı bir analiz. *OPUS International Journal of Society Researches*, 10(17), 1930-1962.
- Belli, A. (2024). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremi bağlamında kent planlaması ve dirençli kentler: Kahramanmaraş ili belediyeleri stratejik planlarına ilişkin bir içerik analizi. (Ed.: Ali Haluk Pınar), Deneyimden Öneriye Ekonomik, Lojistik, Sağlık Yönetimi, Kamu Yönetimi ve Sosyal Hizmet Boyutlarıyla 6 Şubat Kahramanmaraş Depremleri, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Botan, M. (2017). Şehirden kente: küreselleşme ve sosyal değişim. https://sdam.org.tr/image/foto/2017/12/15/Schirden-Kente-Kuresellesme_1513344358.pdf adresinden 15.01.2025 tarihinden alınmıştır.
- Brugmann, J. (2012). Financing the resilient city. *Environment and Urbanization*, 24(1), 215-232.
- Bulut, Y. & Aslan, M. M. (2023). Akıllı kent uygulamalarının yerel yönetimlerin ihtiyaçlarının karşılanmasında ve dirençli kentlerin oluşmasındaki rolü. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(45), 914-929.
- Chelleri, L. (2012). From the «resilient city» to urban resilience. A review essay on understanding and integrating the resilience perspective for urban systems. *Documents d’analisi geografica*, 58(2), 287-306.
- Coaffee, J. (2013). Rescaling and responsabilising the politics of urban resilience: From national security to local place-making. *Politics*, 33(4), 240-252.
- Çelik, M. Y. (2012). Boyutları ve farklı algılarıyla küreselleşme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(32), 57- 74.
- Değirmenci, R., Akşan, G. N., Hadımlıoğlu, S., & Yılmaz, B. (2022). İklim değişikliğine karşı dirençli kent/şehir uygulamaları: Denizli örneği. *Çevre Şehir ve İklim Dergisi*, 1(2), 203-224.
- Doğaner, A. (2022). Sürdürülebilir ekonomik kalkınma için Türkiye’de dirençli şehirler. *Çevre Şehir ve İklim Dergisi*, 1(2), 59-80.

- Erdem, N. (2022). Dirençli kent ve kompakt kent modellerinin sürdürülebilirlik çerçevesinde değerlendirilmesi. *Eurasian Journal of Forest Science*, 10(3), 183-206.
- Erdoğan, G., Simsar, S., Sakal, S. D., Kor, Ö., Kardoğan, G., Parıltı, C., Kaya, Y. D. & Gündoğdu, B. (2022). Dirençli şehirler tasarlamak: uygulama kılavuzu arayışı İzmir-Torbali örneği. *Çevre Şehir ve İklim Dergisi*, 1(2), 165-202.
- Ersavaş Kavanoz, S. (2020). “Kentsel direnç” kavramı üzerine. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 5-24.
- Gaziantep İklim Değişikliği Eylem Planı Yönetici Özeti, <https://www.gaziantep.bel.tr/uploads/2020/07/gaziantep-ccap-tr-final-20111102.pdf>, 01.02.2025.
- Gaziantep İklim Değişikliği Eylem Planı, <https://matchupantalya.org/Uploads/abf253be6e1c44c0b44ad9645fa7b5d7.pdf>, 01.02.2025.
- Genç, F. N. (2007). Türkiye’de kentleşme ve doğal afet riskleri ile ilişkisi. *TM-MOB Afet Sempozyumu*, 349-358.
- Gergin, E. D. (2023). İklim değişikliğine dirençli kentler: Dünya’da ve Türkiye’de iyi yerel yönetim uygulama örnekleri. *Erzurum, Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 94-111.
- Gökmen, Ş., Koçak, D. & Atan, M. (2023). Türkiye’de sürdürülebilir kentleşme: bir yapısal eşitlik modeli uyarlaması. *Kent Akademisi Dergisi*, 16(1), 462-476.
- Jabareen, Y. (2013). Planning the resilient city: Concepts and strategies for coping with climate change and environmental risk. *Cities*, 31, 220-229.
- Kayan, A. (2017). Planlı dönemden önce kentleşme politikalarındaki sorunların günümüze yansımaları. *International Journal of Social Science Research*, 6(2), 158-183.
- Kaypak, Ş. (2013). Modernizmden postmodernizme değişen kentleşme. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 2(4), 80-95.
- Keleş, R. (2010). Türkiye’de kentleşme kime ne kazandırıyor?. *İdealkent*, 1(1), 28-31.
- Kıvılcım, F. (2013). Küreselleşme kavramı ve küreselleşme sürecinin gelişmekte olan ülke Türkiye açısından değerlendirilmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 219-230.
- Niray, N. (2002). Tarihsel süreç içinde kentleşme olgusu ve Muğla örneği. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 1- 27.
- Özel, M. (2005). Kentsel gelişme ve kentleşme sürecinde Niğde. *Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5 (2), 120-144.
- Pınarcıoğlu, N. Ş. ve Kanbak, A. (2020). Sürdürülebilir Kent Modelleri. IJO-PEC Publication Limited: İstanbul.

- Sürdürülebilir Enerji İklim ve Eylem Planı, <https://akillikent.gaziantep.bel.tr/tr/project/detail/surdurulebilir-enerji-iklim-ve-eylem-planı>, 01.02.2025.
- Şener, B. & Akın Tanrıöver, A. (2023). Depreme dirençli kentler: Bursa ili Yıldırım ilçesi örneği. *Ağaç ve Orman*, 4(2), 47-57.
- Şengül, R. (2019). Yerel Yönetimler, 11. Baskı, Umuttepe Yayınları: İzmit- Kocaeli.
- Tekeli, İ. (1998). Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Tarih Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Tırış, G., & Erkuş, H. (2024). Afet dirençli kent planlamada politika beklentileri: Antalya Kırcami bölgesi örneği. *İDEALKENT*, 16(46), 2315-2347.
- Tuğaç, Ç. (2018). Uluslararası sürdürülebilir kent ölçütleri bağlamında Türkiye için bir değerlendirme. *Kent Akademisi*, 11(4), 703-740.
- TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=kent-kir-nufus-istatistikleri-2022-49755> adresinden 15.01.2025 tarihinden alınmıştır.
- Vale, L. J. (2014). The politics of resilient cities: whose resilience and whose city?. *Building Research & Information*, 42(2), 191-201.
- WorldOmeter, <https://www.worldometers.info/demographics/world-demographics/> adresinden 15.01.2025 tarihinden alınmıştır.
- Wu, C., Cenci, J., Wang, W. & Zhang, J. (2022). Resilient city: characterization, challenges and outlooks. *Buildings*, 12(5), 516.
- Yıldırım, K. (2022). Sürdürülebilir kentsel politikalara açılan yeni bir pencere: kentsel dirençlilik. *Kent Akademisi Dergisi*, 15(4), 1522-1546.
- Yılmaz, E. & Çitçi, S. (2011). Kentlerin ortaya çıkışı ve sosyo-politik açıdan Türkiye’de kentleşme dönemleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 252-267.
- Yılmaz, N. (2004). Farklılaştırıcı ve ayrıştırıcı bir mekanizma olarak kentleşme. In *Journal of Social Policy Conferences*, 249- 267.
- Yılmaz, V. (2019). Türkiye’de kentsel dönüşüm sürecinin yansımaları ve kentleşme. *Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(7), 119-134.

Türkiye’de Engelli Bireyler İçin Uygulanan Politikalarda Belediyelerin Katkısı: Bağcılar Belediyesi Örneği

Hilmi Sözen¹

Özet

Kamu yönetimi literatüründe belediyeler, yerel kalkınmayı teşvik eden, kent sakinlerinin yaşam kalitesini yükseltmeyi amaçlayan ve sosyal politikaların yerel düzeyde uygulanmasını koordine eden idari yapılar olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede, belediyeler, toplumsal adaletin sağlanması, kamu hizmetlerine erişimin eşitlenmesi ve dezavantajlı grupların yaşam kalitesinin artırılması açısından kritik bir role sahiptir. Özellikle sosyal politikalar alanındaki faaliyetleri, ekonomik, sosyal ve fiziksel dezavantajlarla karşı karşıya kalan bireyler için yaşamsal bir önem taşımaktadır. Belediyelerin temel görevleri arasında, engelli bireylerin toplumsal hayata katılımını teşvik etmek, kentsel mekânların fiziksel ve bilişsel erişilebilirliğini artırmak ve sosyal hizmetlerin çeşitlendirilerek yaygınlaştırılmasını sağlamak yer almaktadır. Engelli bireylerin eğitim, istihdam, sağlık ve kültürel faaliyetlere erişimini güvence altına almak, sadece sosyal politikaların bir gerekliliği değil, aynı zamanda insan hakları perspektifinden ele alınması gereken temel bir sorumluluktur. Bu doğrultuda, belediyelerin engellilere yönelik hizmet ve politikalarının etkinliği, sosyal bütünleşmenin sağlanması ve kapsayıcı kent politikalarının geliştirilmesi açısından belirleyici bir faktördür. Bu minvalden hareketle, bu çalışma, Türkiye’deki belediyelerin engelli bireylere yönelik rollerini mercek altına alarak, Bağcılar Belediyesi örneği üzerinden somut bir değerlendirme sunmaktadır. Çalışmanın temel amacı, Bağcılar Belediyesi’nin engelli bireyler için geliştirdiği politikaları ve uygulamaları analiz ederek, bu politikaların etkinliğini ölçmek ve yerel yönetimlerin sosyal kapsayıcılık konusundaki rolünü daha iyi anlamaktır. Ayrıca, engelli politikalarına dair literatüre katkı sağlamayı hedefleyen bu araştırma, başarılı belediye uygulamalarını ve stratejik yaklaşımları tartışmaya açarak, diğer yerel yönetimler için rehber niteliğinde bir perspektif sunmaktadır. Kapsayıcı bir kent yönetimi anlayışının inşasına katkıda bulunmayı amaçlayan bu çalışma, sosyal adalet ve erişilebilirlik ilkelerinin yerel yönetim politikalarına entegrasyonunu güçlendirmeye yönelik öneriler geliştirmektedir.

1 Dr., Selçuk Üniversitesi, E-posta: hilmiszn42@hotmail.com, ORCID: 0009-0004-7038-8941

“Engellilerin diğer toplumsal kesimlerle birlikte ve onlarla kaynaşarak ve bütünleşerek aynı imkânlara kavuşturulmaları gerekmektedir. Özel uygulamalar, hizmetlerden eşit oranda yararlanabilme veya erişebilme noktasında zorluklar yaşandığında geçerli olmalıdır.”
(Seyyar, 2013)

Giriş

İnsan refahının en temel unsurlarından biri, kuşkusuz, bireyin sağlık durumudur. Fiziksel ve ruhsal sağlığın optimum düzeyde olması, bireylerin yaşamlarını kesintisiz ve verimli bir şekilde sürdürebilmelerinin ön koşuludur. Bu bütünlüğün bozulması, en küçük aksaklıktan en ciddi sağlık sorunlarına kadar geniş bir yelpazede, bireyin yaşam kalitesini düşürmekte ve günlük işlevselliğini kısıtlamaktadır. Dahası, sağlıkta meydana gelen bu tür aksaklıklar, bireyin yalnızca günlük yaşantısını değil, yaşamının sürdürülebilirliğini de tehdit edebilecek sonuçlar doğurabilmektedir (Çılgın, 2021: 130). Ancak bu durum, toplumun büyük bir kesimi için geçici bir süreç olabileceken, toplumun dezavantajlı azınlık kesimleri için, özellikle engelli bireyler için, bu zorluklar süreklilik arz eden bir yaşam döngüsüne dönüşmektedir. Fiziksel, ruhsal veya sosyal çeşitli faktörler nedeniyle, bu bireyler toplumun diğer kesimlerine kıyasla daha zorlu bir yaşam sürdürmekte ve gündelik hayatta karşılaştıkları engeller sebebiyle sosyal, ekonomik ve kültürel alanlara tam ve eşit katılımı güçlükle çekmektedirler (Erten ve Aktel, 2016: 1276). Bu bağlamda, söz konusu sorunların üstesinden gelebilmek ve kapsayıcı bir toplum inşa edebilmek için, “engellilik” kavramının ne anlama geldiğini derinlemesine kavramak büyük bir önem taşımaktadır.

Engelliliğin anlaşılması ve açıklanmasına yönelik geliştirilen farklı teorik modeller, yalnızca engelliliğin nasıl algılandığını değil, aynı zamanda bu durumdan kaynaklanan sorunlara hangi perspektiften yaklaşıldığını ve çözüm süreçlerinde hangi politikaların benimsendiğini belirlemede kritik bir rol oynamaktadır (Metin, 2017: 325). Kısaca bu kavram, tarihsel ve toplumsal bağlam içinde değişkenlik gösteren, anlam dünyası sürekli olarak dönüşen dinamik bir yapıya sahiptir (Zakrzewska-Manterys ve Niedbalski, 2018). Bu dönüşüm, engelliliğe ilişkin yaklaşımların zaman içerisinde evrim geçirdiğini ve söz konusu değişimin engelli bireylere yönelik sosyal politikalar üzerinde doğrudan belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır (Metin, 2017: 325). Engellilik politikalarının temelinde, tıbbi model ile sosyal/hak temelli model olmak üzere iki ana yaklaşım yer almaktadır. Tıbbi model, engelliliği bireysel bir eksiklik veya kusur olarak ele almakta ve yeti kayıplarını tedavi odaklı çözümlerle gidermeyi amaçlamaktadır (Çamur ve Arap, 2023: 3). Bu bağlamda, engellilik en temel ifadeyle, “bireyin yeteneklerinde ve iş

yapabilme gücündeki sınırlılık ya da noksanlık” olarak tanımlanmaktadır (Erten ve Aktel, 2016: 1276). Dünya Sağlık Örgütü’ne (WHO, 1993) göre ise engellilik, bireyin doğuştan sahip olduğu ya da sonradan edindiği fiziksel, zihinsel, duyuşsal veya ruşsal kayıplar sonucunda yeteneklerinde ve işlevsel kapasitesinde meydana gelen sınırlamalar veya yetersizlikler şeklinde tanımlanmaktadır. Paul Longmore’un perspektifinden bakıldığında, tıbbi model engelliliği, “kronik tıbbi bir hastalığın bireyin toplumsal beklentilere uygun sosyal rolleri yerine getirmesini engellemesi durumu” olarak ele almaktadır (Andrews, 2017: 78). Bu çerçevede tıbbi model, engellilik politikalarında sağlık hizmetlerini öncelikli hâle getirerek rehabilitasyon ve bireyin işlevselliğini artırmaya yönelik tedavi edici müdahaleleri temel bir politika aracı olarak görmektedir (Çamur ve Arap, 2023: 3).

Buna karşın, yalnızca belirli bir fiziksel ya da zihinsel durumu tanımlayan statik bir olgu olmanın ötesinde, toplumsal algılar, kültürel değer yargıları, örtük varsayımlar ve etiketlemelerle şekillenen çok boyutlu bir yapıya sahiptir (Zakrzewska-Manterys ve Niedbalski, 2018). Bu anlayış, sosyal model olarak adlandırılan ve engelliliğin bireysel bir eksiklikten ziyade, toplumun sosyal ve fiziksel yapılarındaki engellerden kaynaklandığını savunan yaklaşımın temelini oluşturmaktadır. Sosyal modelin öncülerinden olan Union of the Physically Impaired Against Segregation (UPIAS), engelliliği, modern toplumun örgütlenme biçiminin fiziksel yeti yitimine sahip bireyleri ya yetersiz düzeyde dikkate alması ya da tamamen göz ardı etmesi sonucunda, bu bireylerin çeşitli faaliyetlerde yapısal dezavantajlarla karşılaşması ve nihayetinde ana akım toplumsal süreçlere katılımının engellenmesi olarak tanımlamaktadır (UPIAS, 1976; akt. Kahraman Güloğlu ve Kala, 2020: 62). Bu perspektif doğrultusunda sosyal model, engelli bireylerin toplumsal yaşama tam ve eşit katılımını teşvik eden politikaları önceliklendirerek, bağımsız yaşamı ve kişisel hareketliliği destekleyen hizmetleri merkeze almaktadır (Çamur ve Arap, 2023: 3). Bu anlayış, yalnızca bireysel rehabilitasyon ya da tıbbi müdahaleleri önceleyen politikaları aşarak, erişilebilirlik, ayrımcılıkla mücadele, eşit haklar ve sosyal katılımı güçlendiren yapısal dönüşümleri hedeflemektedir. Dolayısıyla, engellilik olgusuna ilişkin farklı teorik yaklaşımlar, engelli bireylere yönelik sosyal politika uygulamalarının gelişiminde belirleyici bir rol üstlenmekte ve engellilikle ilgili mevcut normların dönüşümüne yön vermektedir (Metin, 2017: 327). Bu bağlamda, söz konusu sosyal politikalar, engelli bireylerin yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik olarak geliştirilen engellilik politikalarıdır.

Genel anlamda engellilik politikası, engelli bireylerin toplumsal yaşama tam ve eşit katılımını sağlamak amacıyla oluşturulan sosyal politika

düzenlemelerinin bütününe ifade etmektedir. Bu bağlamda, engellilik politikaları, bireysel hak ve özgürlükleri temel alarak engelli bireylerin yaşam standartlarını iyileştirmeyi ve toplumsal hayata aktifkatılımlarını teşvik etmeyi hedefleyen kamusal politikalar olarak karşımıza çıkmaktadır (Genç ve Çat, 2013: 373). Engellilik politikası, engellilik, sakatlık ve özür kavramlarının tarihsel süreç içinde değişen tanımları ile bireylerin ve grupların hakları ve sorumluluklarına ilişkin anlayışları içeren, karmaşık toplumsal müzakerelerin bir sonucu olarak şekillenen bir politika alanıdır (Jongbloed, 2003: 204). Engellilik politikaları, farklı düzeylerde uygulanabilen ve geniş bir yelpazeye yayılan somut düzenlemeleri içermektedir. Bu kapsamda işaret dili tercümesi, yardımcı teknolojilere erişim, engellilikten kaynaklanan ekstra maliyetler için sağlanan ödenekler, park izinleri, engelli bireyi olan ebeveynlere yönelik özel izin düzenlemeleri gibi çeşitli destek mekanizmaları engelli bireylerin toplumsal hayata tam katılımını sağlamak amacıyla geliştirilmektedir (Tøssebro, 2016: 212). Bununla birlikte, engellilik politikalarının kapsamı yalnızca bireysel destek mekanizmalarıyla sınırlı kalmamakta, daha geniş bir sosyal politika çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu bağlamda, engelli bireylerin sosyal güvenliği, erişilebilirlik hakları, mesleki rehabilitasyonu, eğitime erişimi, aktif istihdam politikaları çerçevesinde işgücü piyasasına katılımları ve genel olarak toplumsal yaşama entegrasyonları gibi alanları içeren çok boyutlu bir yapı sergilemektedir (Genç ve Çat, 2013: 373).

Engellilere yönelik politikalar, dünya genelinde farklı ülkelerde yürütülmekte olup, bu politikaların kapsamı ve uygulama biçimi, devletlerin ve yerel yönetimlerin benimsediği sosyo-ekonomik paradigmalara ile ekonomik kapasitelerine bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir. Günümüzde, bu politikalar, dezavantajlı grupların toplumsal yaşama tam ve eşit katılımını sağlama noktasında kritik bir işlev üstlenmekte olup, engelli bireylerin temel haklarını güvence altına almayı amaçlamaktadır (Çalgın, 2021: 129). Küresel ölçekte, engellilik politikalarına ilişkin hukuki düzenlemeler yürürlüğe konulmakta, bu alandaki hizmet modelleri sürekli olarak geliştirilmekte ve engelli bireylere yönelik hizmetlerin sunulmasını sağlamak amacıyla özel kuruluşlar ile kamu kurumları tesis edilmektedir. Engelli bireylerin toplumsal yaşama tam ve eşit katılımını sağlama hedefi doğrultusunda şekillendirilen bu politikalar, yalnızca bireysel destek mekanizmaları ile sınırlı kalmayıp, yapısal ve sistematik dönüşümleri de içermektedir (Çamur ve Arap, 2023: 2). Engellilik politikalarındaki uluslararası gelişmelerin önemli bir örneği, Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) gibi küresel organizasyonların, ulusal düzeyde de etkili olan engellilik politikaları geliştirmesidir. Bu organizasyonlar, engellilikle ilgili politikalarda genellikle insan hakları perspektifini benimseyerek, politika hedeflerini yeniden

şekillendirmektedir. Özellikle, BM'nin 1981 yılı Engelli Kişiler için Uluslararası Yılı'nda vurgulanan tam katılım ve çeşitlik ilkeleri, uluslararası engellilik politikalarında merkezi bir yer tutmaktadır. Bu kapsamda, 2006 tarihli BM Engelli Hakları Sözleşmesi (CRPD), engellilerin haklarına yönelik en önemli hukuki metinlerden biri olarak büyük bir öneme sahiptir. Sözleşme, engellilikle ilgili çeşitli temalar ve yaşam alanlarını ele almakla birlikte, temel olarak ayrımcılık yapmama, toplumsal katılım ve dâhil olma, eşit fırsatlar ve erişilebilirlik gibi ilkeleri politika hedeflerinin merkezine yerleştirmektedir. Bu ilkeler, engellilerin toplumsal hayata aktif katılımını sağlamak için gerekli hukuki ve yapısal düzenlemeleri teşvik etmektedir (bkz. Madde 3) (Tøssebro, 2016: 212).

Türkiye'nin engellilik politikalarına ilişkin en önemli uluslararası taahhütlerinden biri, 2009 yılında Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'ni (CRPD) kabul etmesidir. Bu sözleşme, ayrımcılık yapmama, eşit fırsatlar, erişilebilirlik ve toplumsal katılım gibi temel ilke ve prensipleri içermekte olup, taraf devletlere engelli bireylerin haklarını güvence altına almak adına çeşitli yasal ve idari düzenlemeleri hayata geçirme yükümlülüğü getirmektedir. Türkiye'nin bu sözleşmeyi kabul etmesi, ulusal engellilik politikalarının uluslararası normlarla uyumlu hâle getirilmesi açısından önemli bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Öte yandan, Türkiye'de engelli nüfusuna ilişkin gerçekleştirilen en kapsamlı araştırmalardan biri, 2002 yılında Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA) ve Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) işbirliğiyle yürütülen Türkiye Özürlüler Araştırmasıdır. Araştırma sonuçlarına göre, ülke nüfusunun %12,29'unu engelli bireyler oluşturmaktadır; bu oran, yaklaşık 8,5 milyon vatandaşın engelli statüsünde olduğunu göstermektedir (ÖZİDA ve DİE, 2004). Söz konusu veriler, engelli bireylerin toplumsal yapının önemli bir kesimini teşkil ettiğini ortaya koymakta ve engellilik alanında geliştirilecek kamu politikalarının kapsayıcılığı açısından kritik bir zemin sunmaktadır. Türkiye'de engelli bireylere yönelik sosyal politika ve hukuki düzenlemeler, özellikle 2005 yılından itibaren önemli bir ivme kazanmıştır. Bu dönemde yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, yerel yönetimlerin engelli bireylere yönelik sorumluluklarını artırarak, kamu hizmetlerinde erişilebilirlik ve kapsayıcılığı güçlendirmeyi amaçlamıştır (Onur İnce vd., 2016: 86). Başka bir ifadeyle, 2000'li yıllardan itibaren kamu yönetimi alanında gerçekleştirilen hukuki ve yapısal reformlar, engellilere yönelik hizmetlerin kurumsal düzeyde geliştirilmesini hızlandırmıştır. Bu çerçevede, söz konusu yasalarla belediyelere engellilik alanında çeşitli yükümlülükler getirilmiş, sosyal ve fiziksel çevrenin engelli bireyler için erişilebilir hâle getirilmesi yönünde yasal bir çerçeve oluşturulmuştur

(Kalaycı, 2020: 85). Bu yasalar çerçevesinde belediyeler, engelli bireylerin toplumsal yaşama tam ve eşit katılımını sağlamak amacıyla fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik yerel sosyal politika yaklaşımlarını geliştirmekte ve uygulamaktadır. Engelli dostu sosyal politikalar üreten ve etkin bir biçimde hayata geçiren belediyeler, yalnızca erişilebilir kentler oluşturmakla kalmayıp, aynı zamanda engelli bireylerin bağımsız ve sürdürülebilir bir yaşam sürebilmeleri için gerekli sosyal destek mekanizmalarını tesis eden temel idarî birimler konumundadır (Seyyar, 2013). Bu bağlamda, belediyelerin temel hedeflerinden biri, yerel refah düzeyini artırmak ve kentte yaşayan dezavantajlı gruplara yönelik sosyal yardımlar ile toplumsal adaletin ve huzurun tesisine katkıda bulunmaktır (Uludağ Güler ve Çakıt, 2021: 93).

Bu çalışma, Türkiye’de engelli bireyler için uygulanan sosyal politika ve hizmetlerde belediyelerin rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmada, yerel yönetimlerin engelli bireylerin toplumsal hayata katılımını artırmaya yönelik sunduğu hizmetler, projeler ve düzenlemeler kapsamlı bir şekilde ele alınacaktır. Bu bağlamda, AK Parti Sosyal Politikalar Başkanlığı tarafından düzenlenen Engelsiz Türkiye Programı’nda “Yerel Hizmet ve Ürünlerde Erişilebilirlik” ödülüne layık görülen Bağcılar Belediyesi örneği üzerinden detaylı bir analiz gerçekleştirilecektir. Analizde, Bağcılar Belediyesi’nin engellilere yönelik yürüttüğü sosyal politikalar, fiziksel erişilebilirlik çalışmaları, eğitim ve istihdam olanakları, sosyal ve kültürel etkinlikler ile rehabilitasyon hizmetleri derinlemesine incelenecektir. Bağcılar Belediyesi, engelli bireylerle yönelik yürüttüğü sosyal politikalar, erişilebilirlik uygulamaları ve özel projeler ile öne çıkan yerel yönetimlerden biri olarak dikkat çekmektedir. Çalışmanın önemi, engelli bireylerin sosyal hayata katılımını teşvik eden yerel yönetim politikalarının ve hizmetlerinin değerlendirilmesi noktasında ortaya çıkmaktadır. Bağcılar Belediyesi örneği üzerinden gerçekleştirilen inceleme, belediyelerin engellilere yönelik sunduğu hizmetlerin kapsamını ve etkisini somut bir çerçevede ele alarak, diğer belediyelere yönelik karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılmasına da olanak sağlayacaktır. Bu çalışmanın literatüre katkısı, engelli bireyler için yerel yönetimler tarafından sunulan hizmetlerin etkinliğini analiz ederek, daha kapsayıcı ve sürdürülebilir sosyal politikalar geliştirilmesine yönelik öneriler sunmasıdır. Aynı zamanda, belediyelerin engellilere yönelik hizmet sunumuna dair mevcut durumu tespit ederek, gelecekteki politikaların şekillendirilmesine ışık tutması beklenmektedir.

1. Kavramsal Bağlamda Engelli Politikaları

Engellilik politikasının doğru şekilde kavranmasının önündeki en büyük engel, engelliliğin doğası ve tanımı konusunda ortak bir mutabakatın

sağlanamamasıdır (Hahn, 1985). Daha açık bir ifadeyle, engellilik, insan varoluşunun ayrılmaz bir unsuru olarak, dinamik, çok katmanlı ve sürekli evrilen bir olgu niteliği taşımakta; bu yönüyle akademik tartışmaların merkezinde yer alan karmaşık bir yapıyı içinde barındırmaktadır (World Health Organization [WHO], 2011: 3). Bu çok katmanlı yapı, engelliliğin net ve tutarlı bir tanımını yapmayı son derece güç hâle getirmektedir (Begon, 2021: 935). Zira, engelliliğin tanımlanması ve sınıflandırılması süreçlerinde farklı disiplinler, teorik yaklaşımlar ve politikalar, her biri kendi perspektifinden bu kavrama şekil vererek, olgunun çok yönlülüğünü daha da derinleştirmektedir (Erten ve Aktel, 2017: 80). Bu kavramın tanımlanmasına yönelik literatürde öne çıkan yaklaşımlardan biri, Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) yaptığı tanımdır. WHO'ya (1993) göre engellilik, bireyin doğuştan gelen ya da sonradan edinilen fiziksel, zihinsel, duyuşsal veya ruhsal kayıplarının bir sonucu olarak, yeteneklerinde ve işlevsel kapasitesinde meydana gelen sınırlılık veya yetersizlik durumu olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda, engellilik, bir hastalık ya da bunun bir sonucu olma niteliğinden çıkmaktadır. Kısaca, bu kavram, bozukluk (eksiklikler), zihinsel işlevler de dahil olmak üzere, bir vücut yapısının veya fizyolojik işlevin herhangi bir anormallığı ya da kaybı olarak açıklanmaktadır (Suárez-Escudero, 2014: 290). Bu açıklamalardan hareketle, fiziksel engellilik konusundaki kamuoyu bilgisi, büyük ölçüde, fiziksel işlevsellikteki kısıtlılıklara odaklanan katı bir tıbbi tanımı yansıtmaktadır. Bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde, engelli bireyler ortak sorunları çerçevesinde ele alınmak yerine, belirli tanı kategorilerine ayrılarak değerlendirilmekte ve bu durum, kapsayıcı bir yaklaşımın önünde engel teşkil etmektedir (Hahn, 1985). Başka bir ifadeyle, biyolojik beden, engelliliğin temel referans noktası olarak görülmekte ve sakatlığın yalnızca bireysel ve fiziksel bir sorun olarak tanımlanması, meselenin toplumsal ve sosyal boyutunu göz ardı eden dar bir bakış açısını yansıtmaktadır (Çılğın, 2021: 132).

Oliver (1996), bu kavramı sosyal boyutuyla ele alarak, engelli bireyleri toplumsal bağlamda sınırlayan tüm faktörleri dikkate alarak çok daha geniş bir perspektife oturtmuştur. Daha yalın bir ifadeyle, engellilik, engellilerin toplumsal yapılar tarafından ya ihmal edilmesi ya da sadece sınırlı bir biçimde göz önünde bulundurulması sonucu, toplumun genel sosyal etkinliklerinden dışlanmalarına neden olan, toplumsal yapının yarattığı bir hareket kısıtlılığı veya dezavantaj durumu olarak tanımlanmaktadır (Burcu, 2015: 319). Benzer şekilde, engellilik, normal fiziksel veya bilişsel işlevlerin bozulmasının yanı sıra, sosyal, politik ve çevresel bağlam ile kaynak paylaşımının da etkisiyle, bireyin görevlerini yerine getirme yetisinde ortaya çıkan kısıtlılık olarak ifade edilmektedir (Begon, 2021: 935). Engelli kavramı ise, yasal

açından Türkiye’de yürürlükte bulunan 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’un 3. maddesinin (c) bendinde, “Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde farklı düzeylerde meydana gelen kayıplar nedeniyle, topluma diğer bireylerle eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutumlar ve çevre koşullarından etkilenen birey” olarak tanımlanmaktadır. Engellilik konusunu, bir insan hakları meselesi olarak uluslararası düzeyde dönüm noktası niteliğinde ele alan Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi’nin 1. maddesine göre, engelli birey, “diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişi” olarak tanımlanmıştır (United Nations [UN], 2006). Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere, engellilik, yalnızca bireysel bir durum olmanın çok ötesinde, toplumsal eşitlik ve adaletin sağlanmasında kritik bir politika meselesi olarak kabul edilmektedir.

Politika kavramının tek bir tanımı bulunmamakla birlikte, geleneksel anlamda bu kavram, genellikle politika yapımcıların belirli sorunları ele almak için aldıkları kararları özetleyen resmi bir belge veya rehber olarak görülmektedir (Nudzor, 2009: 85). Gallagher (1992), politikanın ne olduğuna dair katı bir görüş sunduğunu belirterek, “Politika, resmi bir eylemdir, belirli bir niyete dayanır, kurumsal bir organ veya otorite tarafından onaylanır ya da tasdik edilir ve performansını değerlendirmek için tutarlı bir standart sunar” şeklinde tanımlamaktadır. Bu kavram, aynı zamanda “belirlenen hedefe ulaşmak için izlenen yol” olarak da tanımlanmakta ve sürecin yönünü, stratejisini ve amaçlarını içeren bir rehber niteliği taşımaktadır (Sunal, 2011: 285). Jennings (1977) de benzer bir görüşü savunarak politikayı, “gelecekteki eylemleri gerçekleştirmek ve belirlenen ya da arzu edilen bir amaca ulaşmak için uygun seçimler veya kararlar almaya rehberlik eden bir süreç” olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, politikanın yalnızca bir yol haritası değil, aynı zamanda mevcut koşulları bir sorunu çözecek şekilde değiştirme niyetini de barındırdığını vurgulamaktadır. Bu tanımlardan hareketle, politika hem belirli bir olgu hem de politika yapma sürecinin bir ürünü olarak ele alınabilir ve tasvir edilebilir (Nudzor, 2009: 87). Bu bağlamda, politika, yalnızca belirli bir hedefe ulaşmak için izlenen stratejik bir yol haritası değil, aynı zamanda bireylerin ve toplumların karar alma süreçleriyle şekillenen dinamik bir olgu olarak insan etkileşiminin temel unsurlarından biridir. Politika kavramının tanımlanması kadar, taşıdığı maksat da büyük bir önem taşımaktadır. Politikaların temel amacı, toplumsal uyumu sağlamak, kamu menfaatini öncelleyerek bireysel çıkarılara karşı dengeleyici bir işlev görmek ve nihayetinde toplumun “ortak iyiliğini” hayata geçirmektir (Kapani, 2011: 18). Bu hedefin gerçekleşmesinde en büyük sorumluluk ise devletlere aittir.

Devlet, politika geliştirme ve hayata geçirme süreçlerinde merkezi bir aktör olarak, toplumsal düzenin tesis edilmesi ve ortak hedeflerin gerçekleştirilmesi bakımından belirleyici bir konuma sahiptir. Devletler, sosyal ve ekonomik gelişmelerin bireyler üzerindeki etkilerini göz önünde bulundurarak, engelli bireyler de dâhil olmak üzere toplumun tüm kesimlerine yönelik kapsayıcı politikalar geliştirmeli ve ortaya çıkan sorunlara zamanında çözüm üretebilmelidir (Yılmaz ve Acar, 2021: 4740). Bu politikalar arasında, engelli bireylerin hak ve ihtiyaçlarını merkeze alan engellilik politikaları özel bir önem taşımaktadır.

Engelli bireylerin kamu hizmetlerinden eşit şekilde faydalanmasını sağlamak amacıyla yürütülen kamusal girişimler, engelliliğin bağımsız bir politika alanı olarak şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Engellilere doğrudan yönelik olsun ya da olmasın, etkisi öngörölsün ya da öngörülmesin, engellilerin yaşamına doğrudan veya dolaylı olarak etki eden mevzuat, uygulamalar ve yargı kararları, engellilik politikasının temelini oluşturmaktadır (Çamur ve Arap, 2023: 3). Engellilik politikası, bireylerin eşit haklara sahip olmasını, bu haklardan haberdar olarak onları etkin bir biçimde kullanabilmesini ve fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel yaşam alanlarının erişilebilir hâle getirilmesini amaçlayan düzenlemeler bütünüdür (Örtülü, 2019: 10). Mietinen'e (2012) göre bu kavram, engelli bireylere yönelik bir sosyal politika biçiminde tanımlanmakta olup, daha geniş toplumsal, ekonomik ve siyasi dinamikler çerçevesinde şekillenmektedir. Engellilik politikalarının temelinde, engelli bireylerin toplumsal hayata tam ve eşit katılımının sağlanması yer almakta olup, bu politikalar erişilebilirlik hakları, mesleki rehabilitasyon süreçleri, eğitim olanakları, sosyal güvenlik güvenceleri, aktif istihdam politikaları ve sosyal yaşama katılım gibi çok boyutlu unsurları içeren geniş kapsamlı bir çerçevede değerlendirilmektedir (Örtülü, 2019: 10). Başka bir deyişle, engellilik politikası, engelli bireylere yönelik çeşitli hizmetleri içeren kapsamlı bir yapıdır. Örneğin, iş kazalarının önlenmesine ilişkin düzenlemeler, sosyal güvenlik programları, askerî yaralanmaların önlenmesi ve tedavisi ile yoksullara yönelik destek programları, farklı amaç ve kökenlere sahip olmalarına rağmen engellilik politikası çatısı altında değerlendirilmektedir (Çamur ve Arap, 2023: 3). Drake'e (1999) göre, tıpkı konut veya sosyal güvenlik politikaları gibi, engellilik politikası da pek çok farklı politikanın bir araya gelerek oluşturduğu bir bütündür ve tek bir kurum ya da politika alanı ile sınırlı bir şekilde tanımlanması mümkün değildir. Engelliliğin sosyal boyutunu merkeze alan yaklaşımlar, yalnızca bireysel düzeyde çözümler üretmenin yetersiz olduğunu; aksine, kolektif sorumluluk anlayışı çerçevesinde, devletin ve toplumun bütüncül politikalar geliştirmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, toplumun tüm kesimlerini

kapsayan ve ayrımcılığı ortadan kaldıran politikaların oluşturulması bir zorunluluk hâline gelmektedir (Майданик, 2020: 335). Bu kapsamda, sosyal ve ekonomik politikaların, tüm vatandaşlar gibi engelli bireyler tarafından da eşit şekilde erişilebilir ve kullanılabilir olması gerekmektedir (Yazıcı ve Yemişçi, 2010: 188). Aksi hâlde, engellilik politikalarının yalnızca teorik bir çerçevede kalacağı ve toplumsal yaşamın her alanında tam katılımı sağlama amacına ulaşamayacağı açıktır. Dolayısıyla, engelli bireylerin karşılaştıkları yapısal engelleri ortadan kaldıran, sosyal adaleti pekiştiren ve insan haklarını temel alan kapsamlı politikaların hayata geçirilmesi, toplumsal bütünleşmenin sağlanması açısından kritik bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Engellilik politikalarının oluşturulması sürecinde, sosyo-ekonomik ve kültürel farklılıkların dikkate alınması büyük önem arz etmektedir. Bu faktörler, yalnızca politika tasarımının niteliğini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda uygulama süreçlerinin etkinliğini ve sürdürülebilirliğini de doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda, engelli bireylerin devletten beklentilerinin öncelik sırasına göre değerlendirilmesi kritik bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Zira kimi bölgelerde istihdam olanaklarının genişletilmesi en temel gereksinim olarak ön plana çıkarken, kimi bölgelerde ise eğitim hizmetlerinin iyileştirilmesi, ulaşım altyapısının erişilebilir hâle getirilmesi, sosyal yardımların artırılması veya temel yaşam giderlerine yönelik destek mekanizmalarının güçlendirilmesi daha öncelikli talepler arasında yer alabilmektedir (Örtülü, 2019: 11). Bu farklılıklar, engellilik politikalarının homojen bir çerçevede ele alınamayacağını, aksine yerel dinamikleri ve toplumsal gereksinimleri göz önünde bulunduran esnek ve kapsayıcı stratejilerin geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Engellilik politikalarının oluşturulmasında, ülkelerin hem resmi hem de gayri resmi aktörleri rol oynamakta, bunun yanı sıra uluslararası aktörler de sürece katkı sunmaktadır. Uluslararası düzeyde, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu (UNESCO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF) gibi kuruluşlar önemli çalışmalar yürütmektedir. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Özürlülük Programı engellilik alanındaki küresel politikaları desteklerken, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) engelli bireylerin işgücü piyasasına erişimini kolaylaştırmaya yönelik düzenlemeler geliştirmektedir. Resmi olmayan aktörler arasında ise vakıflar, dernekler ve sivil toplum kuruluşları yer almakta ve engelli bireylerin haklarının korunması ve iyileştirilmesi için çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Resmi aktörler açısından bakıldığında, engellilere yönelik politikaların belirlenmesi ve uygulanmasında ilgili bakanlıklar ve üniversiteler kritik bir role sahiptir. Engelli politikalarının şekillendirilmesinde en temel resmi aktörlerden biri yasama organlarıdır (parlamento/kongre/meclis), çünkü

bu kurumlar ilgili düzenlemeleri oluşturup hayata geçirmektedir. Buna ek olarak, yürütme organı (Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu, Devlet Başkanı) politikaların uygulanmasını sağlarken, yargı organları da engelli haklarıyla ilgili ihlallerin önlenmesi ve hukuki süreçlerin işletilmesi açısından önemli bir işlev üstlenmektedir (Örtülü, 2019: 29-31). Yerel yönetimler düzeyinde değerlendirildiğinde, belediyeler engellilere yönelik hizmetlerde kritik bir rol üstlenmektedir. Merkezi yönetimin, halka en yakın hizmet birimi olan belediyelere belirli yetki ve sorumlulukları devretmesiyle, belediyeler sosyal sorunlarla ilgilenme görevini daha etkin bir şekilde yerine getirmektedir. Engelli bireylere yönelik sosyal politikaların geliştirilmesi ve uygulanması açısından belediyeler bünyesinde özel birimler oluşturmakta ve bu süreçleri doğrudan yönetmektedir (Pektaş, 2010: 13; Örtülü, 2019: 30).

2. Türkiye’de Engellilere Yönelik Politika ve Hukuki Düzenlemeler: Tarihsel Gelişim

Türkiye’de engelli bireylere yönelik politika çerçevesinin temelleri, Cumhuriyet Dönemi’ne kadar uzanmakta olup, engelli çocukların haklarına dair düzenlemelerin, çocuk hakları bağlamında ele alınan beş maddelik Cenevre Sözleşmesi’nde yer alması, bu çerçevede önemli bir örnek teşkil etmektedir. Sözleşme kapsamında, engelli çocukların yaşamlarını bağımsız bir şekilde sürdürebilmeleri için yeteneklerinin geliştirilmesi, her türlü istismardan korunmaları ve bu doğrultuda eğitilmeleri vurgulanmıştır. Bu yaklaşımın temelinde, toplumların bilinçli ve sağlıklı nesiller yetiştirerek, bireylerin kimseye bağımlı olmadan toplumsal gelişime katkı sağlamalarını amaçlayan bir anlayış yatmaktadır (Kara, 2016: 252). Bu bağlamda, sözleşme, engelli çocukların eğitimi, korunması ve bağımsız yaşam becerilerinin geliştirilmesini vurgulayarak, engelli politikalarının hak temelli bir çerçevede şekillenmesine ve sosyal katılımın artırılmasına önemli bir zemin hazırlamıştır.

1950’li yıllara gelindiğinde, Türkiye’de engelli bireylere yönelik en kayda değer gelişmelerden biri, onların toplumsal örgütlenmesini başlatan ve bu alandaki ilk girişimlerden biri olan Altı Nokta Körler Derneği’nin 1950 yılında kurulması olmuştur (Tellioğlu, 2019: 821). Derneğin kuruluşu, engelli bireylerin toplumsal hayata katılımını teşvik ederek, engelli politikalarının geliştirilmesi ve savunulmasında önemli bir adım atılmasını sağlamıştır. Türkiye’de özel eğitim uygulamaları 1951 yılında başlamış ve aynı yıl çıkarılan bir kanunla, daha önce Sağlık Bakanlığı’nın sorumluluğunda olan özel eğitim hizmetleri Milli Eğitim Bakanlığı’na devredilmiştir. Bu düzenleme ile engellilikle ilgili meseleler yalnızca sağlık ekseninde ele alınmaktan çıkarak, eğitim alanında daha fazla önem kazanmaya başlamıştır

(Metin, 2017: 329). Bu düzenleme, engellilik konusunu sağlık odaklı bir yaklaşımdan çıkararak eğitim politikalarının merkezine taşıyarak, engelli bireylerin toplumsal hayata katılımını destekleyen kapsayıcı politikaların temelini oluşturmuştur. Engellilik politikalarının hukuki dayanaklarını değerlendirmek için anayasal düzenlemelere odaklanmak gerekmektedir. Bu bağlamda, engelli bireylere yönelik politikaların şekillenmesine zemin hazırlayan 1961 Anayasası, engellilerin topluma üretken bireyler olarak kazandırılmasını hedefleyen düzenlemeler içermekte ve özel eğitim olanaklarına ilişkin hükümler barındırmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1961). Engellilik politikaları açısından bakıldığında ise 1980’lere kadar, engelli bireylerin eğitimi, rehabilitasyonu ve istihdamına yönelik kademeli ancak sınırlı ilerlemeler kaydedilmiştir (Özgökçeler ve Alper, 2010: 41). 1982 Anayasası yürürlüğe girdiğinde, devletin engelli bireyleri topluma kazandırma sorumluluğunu vurgulamış ve bu doğrultuda çeşitli düzenlemeler getirmiştir. Anayasanın 42. maddesi özel eğitim imkanlarını güvence altına alırken, 50. maddesi engelli bireyler için çalışma koşullarında özel koruma tedbirlerini öngörmüştür. Eşitlik ilkesini koruyan 10. madde, ayrımcılığın önlenmesine yönelik bir çerçeve sunarken, 61. madde ise engelli bireylerin topluma uyumunu kolaylaştıracak önlemlerin alınmasını hükme bağlamıştır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982). Kısaca, bu anayasa, engelli bireylerin eğitimi, istihdamı ve toplumsal yaşama katılımını güvence altına alarak engellilik politikalarının hukuki temelini oluşturmuştur. 2010 yılında Anayasa’nın kanun önünde eşitliği düzenleyen 10. maddesine eklenen fıkra ile “çocuklar, yaşlılar, engelliler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler lehine alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı kabul edilemeyeceği” hükme bağlanmıştır. Bu hüküm, engellilerin toplumsal eşitlik ve hak temelli yaklaşım doğrultusunda özel tedbirlerle desteklenmesini güvence altına alarak, engelli politikalarında önemli bir hukuki dayanak oluşturmuştur. Ayrıca, engelli bireylerin sorunlarının belirlenmesi ve politika yapıcılarının gündemine taşınmasında, 1986 yılında kurulan Türkiye Sakatlar Konfederasyonu önemli bir rol üstlenmiştir (Metin, 2017: 329).

Türkiye’de devletin, bireysel, ekonomik ve toplumsal açılardan çoklu dezavantajlarla karşı karşıya kalan engelli bireylere yönelik kapsamlı bir sosyal politika yaklaşımını benimsemesi, 1990’lı yılların sonlarına denk gelmektedir. Önceki dönemlerde çeşitli düzenlemeler ve uygulamalar hayata geçirilmiş olsa da, engellilere yönelik politikalar bütüncül bir perspektifle ele alınmamıştır (Metin, 2017: 328). 1990’lı yılların ortaları, aynı zamanda Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne (AB) üyelik sürecinin resmen kabul edildiği bir döneme denk gelmektedir (Erten ve Aktel, 2016: 1278). Birleşmiş Milletler’in 1981 yılındaki önerileri doğrultusunda, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

bünyesinde Sakatları Koruma Millî Koordinasyon Kurulu oluşturulmuş ve 1985 yılında kalıcı bir yapıya dönüştürülerek faaliyetlerine devam etmiştir. Kurul, 1997 yılında Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın (ÖZİDA) kurulmasıyla birlikte görevini tamamlamıştır (Özgökçeler ve Alper, 2010: 42). Bu kurul, engelli bireylere yönelik politikaların kurumsal bir çerçevede ele alınmasını sağlayarak, Türkiye'de engellilik alanındaki ilk merkezi koordinasyon mekanizmasını oluşturmuştur. Benzer şekilde, engelli bireylere yönelik politikaların geliştirilmesi, sorunların tespit edilerek çözüm yollarının araştırılması amacıyla, 1997 yılında 571 sayılı "Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" yürürlüğe girmiştir (Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 1997). Engellilik politikaları açısından I. BYKP (1963-1967) engellilerin işe uyumunu vurgularken ayrıntılı politikalar sunmamış (DPT, 1963), II. BYKP (1968-1972) özel eğitim kurumlarının açılmasını gündeme getirmiştir (DPT, 1968). III. BYKP (1973-1977) ile engellileri kapsayan 2022 sayılı yasa yürürlüğe girerken (DPT, 1973), IV. BYKP (1979-1983) engellilerin sosyal güvenlik ve hizmetlerle desteklenmesini kararlaştırmıştır (DPT, 1979). V. BYKP (1985-1989) korunmaya muhtaç engellilere öncelik tanımış ve istihdam zorunluluğu getirmiş (DPT, 1985), VI. BYKP (1990-1994) ise rehabilitasyon ve meslek edindirme çalışmalarına ağırlık vermiştir (DPT, 1989). VII. BYKP (1996-2000) sosyal yardımların belirlenmesi ve ortak kriterlerin oluşturulmasını hedefleyerek engellilik politikalarının çerçevesini genişletmiştir (DPT, 1995). Kısaca, bu kalkınma planları, engellilikle ilgili çeşitli politikaların şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamış, her plan döneminde engelli bireylerin toplumsal hayata entegrasyonu için belirli hedefler ve düzenlemeler getirilmiştir.

2000'li yıllara gelindiğinde, engellilikle ilgili mevzuatın, kurumların ve sunulan hizmetlerin çeşitlenmesi, bu konunun politika gündemine taşınmasında belirleyici olmuştur. Mevzuatın ve kurumsal yapının genişlemesi, engellilik politikalarında köklü değişiklikleri zorunlu kılmıştır. Bu doğrultuda, engelli bireylere yönelik uygulamaların hedeflerini belirlemek, koordinasyonunu sağlamak ve kurumsal yapılanmayı düzenlemek amacıyla yeni politikalar şekillenmiştir (Çamur ve Arap, 2023: 5). Bu dönemin başarılarında, engelli bireylerin istihdamını artırmak ve toplumsal hayata daha aktif katılımını sağlamak amacıyla, engelli dostu sosyal politikalar geliştirilmiş ve bu çerçevede engellilere yönelik sosyal hizmetleri de içeren çeşitli çalışmalar hayata geçirilmiştir (Telliöglü, 2019: 823). Engelli istihdam politikaları kapsamında, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 30. maddesi, işverenlere engelli bireyleri çalıştırma yükümlülüğü getirerek onların iş hayatına katılımını

teşvik etmiş, böylece fırsat çeşitliğini güçlendiren ve engelli istihdamına hukuki zemin sağlayan önemli bir düzenleme olmuştur (İş Kanunu, 2003). Türkiye’de engellilik politikasının karar alıcıların gündemine girmesi 2000’li yılların başlarına dayanmaktadır. Özürlüler İdaresi Başkanlığı’nın (ÖZİDA) 2004 yılında başlattığı kanun tasarısı taslağı çalışmalarıyla birlikte politika döngüsünde formülasyon aşamasına geçilmiştir. Engellilik konusunun bu dönemde önem kazanmasında ve şekillenmesinde çeşitli faktörler etkili olmuştur. Bu unsurlar arasında uluslararası kuruluşların (ILO, UNESCO, WHO vb.) girişimleri ve farklı ülkelerin engellilik politikalarıyla ilgili yürüttüğü çalışmalar önemli bir yer tutmaktadır (Çamur ve Arap, 2023: 2). Mevzuat açısından en önemli dönüm noktalarından biri, 2005 yılında yürürlüğe giren Engelliler Hakkında Kanun olmuştur. Bu kanun, engelli bireylerin toplumsal hayata tam ve eşit katılımını sağlamak amacıyla eğitimden istihdama, sağlık hizmetlerinden fiziksel erişilebilirliğe kadar geniş bir yelpazede yasal güvenceler getirerek Türkiye’de engellilik politikasının çerçevesini belirlemiştir (T.C. Engelliler Hakkında Kanun, 2005). Bunun yanı sıra, 2005-2009 yılları arasında gerçekleştirilen Özürlüler Şûraları, engelli bireylere yönelik yerel yönetim hizmetleri, bakım hizmetleri ve istihdam politikaları gibi kritik alanlarda karar alıcıların farkındalığını artırarak engellilik politikalarının gelişimine yön vermiştir (Özgökçeler ve Alper, 2010: 43). Aynı dönemde, 2003 Türkiye Özürlüler Araştırması, engelli bireylerin demografik, ekonomik ve sosyal koşullarını ayrıntılı bir şekilde analiz ederek, veri temelli engellilik politikalarının geliştirilmesine önemli bir temel oluşturmuştur (Aysoy, 2008: 55). VIII. BYKP (2001–2005) ise, engellilik politikaları açısından, veri tabanının oluşturulması, özel eğitimde okullaşma oranının artırılması ve rehabilitasyon hizmetlerinde dünya standartlarının yakalanması hedefleyerek engelli bireylerin topluma entegrasyonunu ve hizmet kalitesini iyileştirmeyi amaçlamıştır (DPT, 2000). Türkiye açısından engelli politikalarında bir dönüm noktası olan 2008 yılında BM Engelli Hakları Sözleşmesi’nin kabulü, engelli bireylerin hak temelli bir yaklaşımla korunmasını sağlamış ve kamu politikalarında erişilebilirlik, eşitlik ile toplumsal katılımı güçlendiren köklü bir değişimi tetiklemiştir (United Nations [UN], (2006).

2010 sonrası döneme bakıldığında, 2012 yılında, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı bünyesinde “Engelli Hizmetleri Dairesi Başkanlığı” kurulmuş olup, bu adımla engellilere yönelik ulaşım ve altyapı hizmetlerinde daha sistemli ve kapsayıcı politikalar geliştirilmesi hedeflenmiştir (T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2021: 16). Benzer şekilde, 2013 yılında kurulan Engelli Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu, engelli bireylerin haklarının korunmasını ve iyileştirilmesini

sağlamak amacıyla hukuki ve idari düzenlemeler geliştirerek, stratejik belgeler ve eylem planları hazırlamakta ve kurumlar arası iş birliğini pekiştirerek engelli politikalarının etkinliğini artırmaktadır (Çiğil ve Üçüncü, 2018: 248). Yine, Nisan 2016’da yürürlüğe giren Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu, engellilere yönelik ayrımcılığı önleme ve eşit haklar sağlama konusunda kritik bir adım olmuş, böylece engelli politikalarının hukuki dayanaklarını güçlendirerek kapsamını genişletmiştir (Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu, 2016). 2021 yılında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, engelli bireylerin topluma tam ve eşit katılımını sağlamak ve potansiyellerini en üst düzeyde gerçekleştirebilmelerine olanak tanımak amacıyla “2030 Engelsiz Vizyon Belgesi”ni hazırlamıştır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2021). Bu belge, engelli bireylerin hak temelli bir yaklaşımla uzun vadeli politika ve stratejiler belirleyerek engelli politikalarının sürdürülebilir ve kapsayıcı bir çerçeveye oturtulmasını sağlamaktadır. Kalkınma politikası kapsamında, XII. BYKP (2024–2028) döneminde, engellilerin toplumsal hayata tam katılımını sağlamak amacıyla istihdam, eğitim, bakım, sağlık, erişilebilirlik ve yönetime katılım alanlarında kapsamlı iyileştirmeler öngörerek engelli politikalarının bütüncül bir yaklaşımla güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023).

3. Yerel Düzeyde Engelli Politikalarının Uygulanmasında Belediyelerin Rolü ve Etkisi

Belediyelerin engelli bireylere yönelik hizmet sunma pratiği, köklü bir geçmişe sahip olup, temelleri 19. yüzyıla dayanmaktadır. 1850’li yıllardan itibaren Osmanlı Devleti’nde belediye teşkilatlarının oluşmaya başlamasıyla birlikte, engelli bireyler ve yoksul kesim için çeşitli destek mekanizmaları geliştirilmiştir. Bu çerçevede, 1868 tarihli Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi, belediye sınırları içinde yaşayan muhtaç bireylerin gözetilmesi ve korunması görevini Şehremanetine vermiştir. Böylece, engelli bireyler başta olmak üzere dezavantajlı gruplara yönelik kurumsal sorumlulukların belediyeler tarafından üstlenilmesi sağlanmıştır. Bunun yanı sıra, Memurîn-i Mülkiye Terakki ve Tekaid Kararnâmesi uyarınca, devlet memuru babasını kaybeden engelli bireylere maaş bağlanarak belirli ölçüde sosyal güvence sağlanmıştır. Benzer şekilde, 1877 tarihli Dersaadet Belediye Kanunu ve Vilayet Belediye Kanunu, belediyelere kendi bütçelerinden engelli bireylere yardım sağlama yükümlülüğünü getirmiştir. Bunun yanı sıra, 26 Kasım 1911 tarihli Askerlik Kanunu ile işitme, konuşma ve görme engelli bulunan bireyler askerlik hizmetinden muaf tutulmuş, böylece engelli bireylerin toplumsal statüsü hukuki bir çerçevede değerlendirilerek yasal

güvence altına alınmıştır (Balcı, 2013: 85-86; Kalaycı ve Akin, 2019: 666). Tarihsel süreç incelendiğinde, Osmanlı döneminde belediyelere verilen sosyal sorumlulukların engelli bireylerin refahını artırmaya yönelik çeşitli hukuki düzenlemelerle desteklendiği, böylece yerel yönetimlerin sosyal hizmet üretme kapasitesinin güçlendirildiği görülmektedir. Bu gelişmeler, engellilik olgusunun sadece bireysel bir mesele değil, aynı zamanda kamusal bir sorumluluk alanı olarak ele alınmaya başlandığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Tarihsel süreç boyunca engelli bireylere yönelik kazanılan deneyimler, Cumhuriyet Dönemi’nde de sürdürülebilir bir anlayışla devam ettirilmiş ve farklı yaklaşımlarla günümüze kadar taşınmıştır. Osmanlı döneminde temelleri atılan sosyal politikalar, Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte daha sistematik bir çerçevede kurumsallaşmış ve modern refah devleti anlayışı doğrultusunda geliştirilmiştir. Bu kapsamda, dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de sosyal politika alanında hazırlanan plan ve programların uygulanmasında, merkezi yönetimin yanı sıra yerel yönetimler, özellikle belediyeler, kritik bir rol üstlenmektedir (Kalaycı ve Akin, 2019: 666). Daha açık bir ifadeyle, yerel yönetimler, engelli bireyler, yaşlılar ve çocuklar gibi dezavantajlı gruplara yönelik kritik sorumluluklar üstlenmekte ve toplumsal refahın sağlanmasında merkezi bir rol oynamaktadır. Merkezi yönetimin, kamu hizmetlerinin etkin ve yerinden yönetim ilkesine uygun şekilde sunulmasını sağlamak amacıyla belediyelere belirli yetki ve görevler devretmesi, yerel yönetimlerin sosyal sorunların çözümündeki işlevselliğini artırmaktadır (Örtülü, 2019: 47). Bu çerçevede belediyeler, yalnızca bölge halkının temel ihtiyaçlarını karşılayan hizmet sağlayıcılar değil, aynı zamanda yerel düzeyde toplumsal sorunları en yakından gözlemleyebilen ve çözüm geliştirme kapasitesine sahip idari yapılar olarak öne çıkmaktadır (Seyyar, 2013). Özellikle, engelli bireylere yönelik sosyal politikaların oluşturulması ve uygulanması sürecinde, belediyeler bünyelerinde özel birimler oluşturarak bu politikaları sistematik, sürdürülebilir ve etkin bir biçimde hayata geçirmekte, böylece toplumsal kapsayıcılığı ve erişilebilirliği artırmaya yönelik önemli bir işlev üstlenmektedir (Örtülü, 2019: 47).

T.C. İçişleri Bakanlığı Bilgi Teknolojileri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Mülki İdare Bölümleri Envanteri verilerine göre, Türkiye’de toplam 1.401 belediye bulunmaktadır. Bu belediyeler, hukuki statüleri ve idari yapıları doğrultusunda farklı kategorilere ayrılmakta olup, her biri belirli yetki ve sorumluluklara sahiptir. Türkiye’de belediyelerin türlerine göre dağılımı aşağıdaki tabloda sunulmaktadır:

Tablo 1. Türkiye’de Türlerine Göre Belediye Sayısı

Belediye Türleri	Belediye Sayısı
Büyükşehir Belediyesi	30
Büyükşehir İlçe Belediyesi	519
İl Belediyesi	51
İlçe Belediyesi	403
Belde Belediyesi	398
Toplam	1.401

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı/Bilgi Teknolojileri Genel Müdürlüğü, (E.T. 3.03.2025)

Öte yandan, Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK, 2023) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları (2022) verileri, Türkiye’de şehirleşme eğiliminin ivme kazandığını göstermektedir. 2021 yılında il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfusun oranı %93,2 iken, bu oran 2022’de %93,4’e yükselmiştir. Aynı dönemde, belde ve köylerde yaşayan nüfus oranı ise %6,8’den %6,6’ya gerilemiştir. Bu eğilim, büyükşehirlerde sunulan ekonomik olanakların, gelişmiş altyapının ve kapsamlı sosyal hizmetlerin kırsal bölgelere kıyasla daha cazip hale gelmesiyle doğrudan ilişkilendirilebilir. Şehirleşme oranındaki bu artış, belediyelerin yerel yönetimler düzeyinde daha kapsamlı sosyal politikalar geliştirmesini zorunlu kılmaktadır. Özellikle engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımını artırmaya yönelik politikalar, belediyelerin sorumluluk alanlarında giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, belediyeler yalnızca altyapı ve hizmet sunumu açısından değil, aynı zamanda sosyal içerme politikaları çerçevesinde de engellilere yönelik düzenlemeler geliştirmekle yükümlüdür. Belediyelerin bu sorumluluğu, engelli bireylerin kamusal alanlarda eşit haklarla temsil edilmesi ve toplumsal yaşama aktif katılımı için kritik bir öneme sahiptir.

Ülkemizde, 21. yüzyılın başlarından itibaren yerel yönetimlerde gerçekleştirilen reformlarla birlikte, belediyeler tarafından engelli vatandaşlara yönelik hizmetlerin yerel ölçekte sunulması amacıyla önemli yasal düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Bu bağlamda, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 5393 Sayılı Belediye Kanunu gibi yasalar ortaya çıkmıştır. Bu yasalar, belediyelere engelli bireylere yönelik çeşitli hak ve hizmet sağlama yükümlülüğü getirerek, engellilerin toplumsal yaşamda eşit fırsatlar elde etmelerini temin etmiştir. Söz konusu belediye kanunlarında yer alan engellilikle ilgili hükümler, toplumun tüm bireylerinin tam ve eşit katılımını sağlamak amacıyla tasarlanmış olup, ayrımcılıkla mücadele etmeyi

hedeflemektedir (Sözen ve Göküş, 2023: 82). Bu hükümler, engelli bireylerin yaşam kalitesini artırmak için yerel yönetimlerin sosyal politikalar üretme sorumluluğunu da pekiştirmiştir. Bu düzenlemeler, sadece belediyelerin sorumluluklarını tanımlamakla kalmayıp, aynı zamanda toplumda engelli bireylerin haklarını ve daha kapsayıcı bir çevre oluşturulmasını amaçlamaktadır.

** 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nda Engellilere İlişkin Düzenlemeler**:

o 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nun 7. maddesinde, “Büyükşehir ve ilçe belediyelerinin görev ve sorumlulukları” başlığı altında düzenlenen yetki ve yükümlülükler çerçevesinde, 1. maddenin (v) bendinde, belediyelerin sağlık ve sosyal hizmet alanındaki sorumluluklarına ilişkin kapsamlı hükümler yer almaktadır. Bu hükme göre, büyükşehir ve ilçe belediyeleri, sağlık merkezleri, hastaneler ve gezici sağlık üniteleri kurmakla birlikte; yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmeti yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler oluşturmakla yükümlüdür. Ayrıca, bu hizmetlerin niteliğini artırmak adına meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işletirmek belediyelerin yetki alanına dâhil edilmiştir.

Belediyelerin bu hizmetleri etkin, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir şekilde sunabilmesi adına, üniversiteler, yüksekokullar, meslek liseleri, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapma yükümlülüğü de aynı bentte vurgulanmaktadır. Bu düzenleme, belediyelerin yalnızca hizmet sağlayıcı değil, aynı zamanda toplumsal kalkınmayı destekleyici ve güçlendirici bir aktör olarak konumlandırıldığını göstermektedir. Dolayısıyla, 5216 sayılı Kanun’un ilgili hükmü, yerel yönetimlerin sosyal politika alanındaki rolünü kurumsal bir çerçevede tanımlamakta ve özellikle dezavantajlı gruplara yönelik hizmetlerin bütüncül bir yaklaşımla yürütülmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, belediyelerin engelliler, yaşlılar ve diğer hassas gruplara yönelik hizmetleri sunarken, yalnızca fiziksel erişilebilirliği sağlamaya odaklanmakla kalmayıp, sosyal, kültürel ve ekonomik katılımı teşvik eden çok boyutlu politikalar geliştirmesi gerekmektedir.

o 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nun 18. maddesinde düzenlenen “Büyükşehir belediye başkanının görev ve yetkileri” başlığı altında, büyükşehir belediye başkanına çeşitli idari ve mali yetkiler tanımlanmıştır. Bu kapsamda, 1. maddenin (m) bendinde, belediye başkanına bütçede yoksul ve muhtaç bireyler için ayrılan ödeneği kullanma yetkisi verilmiş ve engelli bireylere yönelik faaliyetleri desteklemek amacıyla engelli merkezleri oluşturma yükümlülüğü getirilmiştir. Bu hüküm doğrultusunda,

büyükşehir belediye başkanı, sosyal yardım politikalarının etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamakla yükümlüdür. Özellikle engelli bireylerin toplumsal hayata katılımını teşvik eden hizmetlerin geliştirilmesi, mevcut destek mekanizmalarının güçlendirilmesi ve erişilebilirlik standartlarının artırılması gibi konularda belediye başkanına önemli bir sorumluluk verilmiştir.

Kanunun ilgili maddesi, büyükşehir belediye başkanını yalnızca bir yönetici ve bütçe uygulayıcısı olarak değil, aynı zamanda dezavantajlı grupların sosyal refahını artırmaya yönelik politikaların aktif bir uygulayıcısı olarak konumlandırmaktadır. Engelli bireylere yönelik merkezlerin kurulması yükümlülüğü, belediyelerin sosyal politika üretme ve uygulama süreçlerindeki rolünü vurgulamakta olup, bu merkezler aracılığıyla rehabilitasyon, mesleki eğitim, danışmanlık ve sosyal destek hizmetlerinin sunulması hedeflenmektedir. Dolayısıyla, 5216 sayılı Kanun'un 18. maddesi, belediye başkanlarının sosyal yardım ve engelli hakları alanında doğrudan sorumluluk üstlenmesini gerektiren önemli bir düzenleme olup, engelli bireylerin yaşam kalitesini artırmaya yönelik kapsamlı politikaların yerel yönetimler eliyle hayata geçirilmesini zorunlu kılmaktadır.

o 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 24. maddesi kapsamında düzenlenen "Büyükşehir belediyesinin giderleri" başlığı altında, belediyelerin mali kaynaklarının hangi alanlara tahsis edileceği hüküm altına alınmıştır. Bu çerçevede, 1. maddenin (j) bendinde, büyükşehir belediyelerinin dar geliri, yoksul, muhtaç ve kimsesiz bireyler ile engellilere yönelik sosyal hizmet ve yardımlara kaynak ayırması gerektiği belirtilmiştir. Bu düzenleme, belediyelerin sosyal devlet ilkesi doğrultusunda dezavantajlı gruplara yönelik yükümlülüklerini vurgulamakta ve yerel yönetimlerin yalnızca altyapı ve teknik hizmetlerden sorumlu olmadığını, aynı zamanda toplumsal refahı artırmaya yönelik sosyal politika araçlarını da etkin bir biçimde kullanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle dar geliri ve dezavantajlı gruplara yönelik sosyal yardımların sistematik bir şekilde sunulması, belediyelerin sosyal hizmet alanındaki sorumluluklarının temel bir bileşeni olarak ele alınmaktadır.

Büyükşehir belediyeleri, bu hüküm doğrultusunda engelli bireylere yönelik sosyal hizmet ve destek mekanizmalarını geliştirmek, onların toplumsal hayata katılımını kolaylaştırmak ve yaşam kalitelerini artırmak amacıyla çeşitli projeler yürütmekle yükümlüdür. Bu kapsamda, erişilebilirlik düzenlemeleri, bakım ve rehabilitasyon hizmetleri, mesleki eğitim programları ve istihdama yönelik destekleyici politikalar büyükşehir belediyelerinin sosyal hizmet faaliyetleri içinde yer almaktadır. Sonuç olarak, 5216 sayılı Kanun'un 24. maddesi, büyükşehir belediyelerinin sosyal yardım ve hizmetler konusundaki

mali yükümlülüklerini açık bir şekilde tanımlamakta, engelli bireyler başta olmak üzere dezavantajlı grupların ihtiyaçlarına yönelik sürdürülebilir ve kapsayıcı politikalar geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

○ 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun kapsamında, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’na eklenen Ek Madde 1 (Ek: 1/7/2005-5378/40 md.), büyükşehir belediyelerinin engelli bireylere yönelik yükümlülüklerini genişleterek kurumsal yapıda önemli düzenlemeler getirmiştir. Bu madde uyarınca, büyükşehir belediyeleri bünyesinde engellilere yönelik bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık ile sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetlerini yürütmek amacıyla özel hizmet birimlerinin oluşturulması zorunlu hale getirilmiştir. Söz konusu birimler, yalnızca hizmet sunmakla kalmayıp, engelli bireylerin toplumsal hayata katılımını artırmayı ve kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırmayı hedefleyen yapılar olarak konumlandırılmıştır. Kanun hükmü, bu birimlerin faaliyetlerini engellilere hizmet amacı taşıyan vakıf, dernek ve üst kuruluşlarla işbirliği içinde yürütmesi gerektiğini belirterek, sivil toplum kuruluşları ile kamu kurumları arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesini amaçlamaktadır. Böylece, engelli bireylere yönelik hizmetlerin katılımcı, bütüncül ve etkin bir yaklaşımla sunulması sağlanmaktadır. Ayrıca, söz konusu birimlerin kuruluş, görev, yetki, sorumluluk ve işleyişine ilişkin usul ve esasların, dönemin ilgili kurumu olan Özürlüler İdaresi Başkanlığı’nın görüşü alınarak İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanacak bir yönetmelik çerçevesinde belirlenmesi öngörülmüştür. Bu düzenleme, engelli hizmetlerinin belirli bir standart çerçevesinde yürütülmesini ve uygulamada bütünlük sağlanmasını garanti altına almak amacıyla oluşturulmuştur.

5393 Sayılı Belediye Kanunu’nda Engellilere İlişkin Düzenlemeler:

○ 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nun “Belediyenin Görev ve Sorumlulukları” başlığı altında yer alan 14. maddenin (b) bendi, belediyelerin hizmet sunumunda benimsemesi gereken temel ilkeleri belirlemektedir. Bu hükme göre, belediye hizmetlerinin vatandaşlara en yakın noktalarda ve en uygun yöntemlerle sunulması esastır. Bu yaklaşım, yerinden yönetim ilkesine dayanarak, kamu hizmetlerinin erişilebilirliğini ve etkinliğini artırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, hizmet sunumunda engelli bireyler, yaşlılar, düşkünler ve dar gelirli vatandaşlar gibi dezavantajlı grupların ihtiyaçlarına uygun yöntemlerin uygulanması gerektiği vurgulanmaktadır. Böylece, belediye hizmetlerinin kapsayıcı ve eşitlikçi bir anlayışla yürütülmesi hedeflenmekte, sosyal adalet ilkesi çerçevesinde herkesin kamu hizmetlerinden yararlanabilmesine olanak sağlanmaktadır. Bu düzenleme, belediyelerin yalnızca altyapı ve temel hizmetler sunan idari birimler

olmaktan öte, toplumsal refahı artıran ve dezavantajlı bireyleri destekleyen sosyal politika aktörleri olarak hareket etmesini zorunlu kılmaktadır. Engelli bireylerin ve diğer hassas grupların ihtiyaçlarının hizmet planlamasında öncelikli bir unsur olarak değerlendirilmesi, sosyal belediyeçilik anlayışının gerekliliği ve kamu yönetiminde insan odaklı bir yaklaşımın benimsenmesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

o 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun "Belediye Başkanının Görev ve Yetkileri" başlıklı 38. maddesinin (n) bendi, belediye başkanının sosyal belediyeçilik kapsamında üstlenmesi gereken sorumlulukları açıkça ortaya koymaktadır. Bu hükme göre, belediye başkanı, bütçede yoksul ve muhtaç vatandaşlar için ayrılan ödeneğin kullanımından sorumludur. Böylece, dezavantajlı grupların sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik hizmetlerin etkin bir şekilde yürütülmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, engelli bireylere yönelik hizmetlerin planlanması, uygulanması ve geliştirilmesi belediye başkanının doğrudan sorumluluğunda olup, bu hizmetlerin kurumsal bir çerçevede sürdürülebilmesi için "engelliler merkezi" kurulmasını öngörmektedir. Bu düzenleme, engelli bireylerin toplumsal yaşama tam ve eşit katılımını sağlamak adına belediyelerin üstlenmesi gereken rolü güçlendirmekte ve kamu hizmetlerinde kapsayıcılığı temel bir ilke olarak benimsemektedir. Engelli bireylerin karşılaştığı yapısal engellerin ortadan kaldırılması, onların sosyal, kültürel ve ekonomik hayata aktif katılımını teşvik eden politikaların geliştirilmesi, belediye başkanının öncelikli görevleri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla, belediye başkanına verilen bu yetki ve sorumluluk, yerel yönetimlerin sosyal politikalar üretme kapasitesini artırarak, engelli bireylere yönelik hizmetlerin sürdürülebilirliğini güvence altına alan önemli bir mekanizma işlevi görmektedir.

o 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun "Belediyenin Giderleri" başlıklı 60. maddesinin (i) bendi, sosyal belediyeçilik anlayışı çerçevesinde yerel yönetimlerin finansal kaynaklarını hangi alanlara yönlendirmesi gerektiğini düzenlemektedir. Bu hükme göre, belediye bütçesinden dar geliri, yoksul, muhtaç ve kimsesiz bireyler ile engelli vatandaşlara yönelik sosyal hizmet ve yardımlar için harcama yapılması yasal bir yükümlülük olarak belirlenmiştir. Böylece, belediyelerin sosyal adalet ilkesi doğrultusunda toplumsal dayanışmayı güçlendiren politikalar geliştirmesi ve dezavantajlı gruplara yönelik destek mekanizmaları oluşturması teşvik edilmektedir. Söz konusu madde, belediyelerin yalnızca altyapı ve kentsel düzenlemelerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda sosyal refahın artırılmasına yönelik sorumluluklar üstlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, engelli bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanması, sosyal yaşama katılımlarının sağlanması ve ekonomik bağımsızlıklarını güçlendiren programların hayata

geçirilmesi belediyelerin öncelikli görevleri arasına girmektedir. Bu yasal çerçeve, belediyelerin sosyal yardımlar konusunda keyfi hareket etmesini engelleyerek, belirlenen bütçe çerçevesinde sosyal hizmetlerin sistematik ve sürdürülebilir şekilde sunulmasını güvence altına almaktadır. Böylece, engelli bireylerin topluma tam ve eşit katılımı için gerekli mali ve kurumsal destek mekanizmaları güçlendirilmiş olmaktadır.

○ 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nun “Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım” başlıklı 77. maddesinin 1. fıkrası, belediyelerin hizmet sunumunda toplumsal dayanışmayı teşvik eden mekanizmalar oluşturmasını öngörmektedir. Bu hüküm kapsamında belediyeler; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardımlar, kütüphane, park, trafik ve kültürel faaliyetler gibi geniş bir hizmet yelpazesinde, özellikle yaşlılar, kadınlar, çocuklar, engelliler, yoksul ve muhtaç bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çalışmalarda gönüllü katılımı teşvik etmektedir. Buna göre, belediyeler, sosyal dayanışma ve katılımı artırmak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği sağlamak amacıyla gönüllü bireylerin desteğini içeren programlar uygulamakla yükümlüdür. Bu hüküm, yerel yönetimlerin yalnızca kamusal kaynaklara dayalı hizmet anlayışından öte, toplumun farklı kesimlerini sürece dahil eden bir yönetim modelini benimsemesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, belediyeler, gönüllülük esasına dayalı programlarla toplumsal sorumluluk bilincini artırarak kamu hizmetlerinin sürdürülebilirliğini güçlendirebilir ve sosyal hizmetlerin daha kapsayıcı hale gelmesine katkı sunabilir. Engelli bireyler açısından değerlendirildiğinde, bu hüküm, belediyelerin engellilere yönelik hizmetleri yalnızca kurumsal bir çerçevede değil, toplumsal farkındalık ve dayanışma temelinde de geliştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla, 77. maddenin 1. fıkrası, belediyelerin sosyal politika uygulamalarında katılımı esas alan, gönüllülük bilincini teşvik eden ve kamu hizmetlerini daha erişilebilir hale getiren bir anlayışı benimsemesi gerektiğini ortaya koyan önemli bir düzenleme niteliğindedir.

4. Bağcılar Belediyesi’nin Engelli Bireyler İçin Yürüttüğü Uygulamalar ve Faaliyetler

Bağcılar Belediyesi tarafından 2010 yılında gerçekleştirilen Hane Halkı Araştırmaları’na göre, ilçede toplam 13.305 engelli birey yaşamaktadır². Bu rakam, yaklaşık %17,6’lık oranıyla Türkiye genelindeki engelli nüfus ortalamasının üzerinde yer almakta ve ilçedeki engelli bireylerin demografik

2 Elimizdeki veriler, Bağcılar Belediyesi tarafından 2010 yılında gerçekleştirilen Hane Halkı Araştırmaları’na dayanmaktadır ve bu tarihten itibaren ilçede engelli bireylerin demografik yapısına dair daha güncel verilere ulaşılamamıştır.

dağılımına ilişkin önemli veriler sunmaktadır. Engelli bireylerin türlerine göre dağılımı incelendiğinde, %47'sinin ortopedik engelli, %17'sinin görme engelli, %17'sinin zihinsel engelli, %9'unun işitme ve konuşma engelli olduğu, kalan %8'lik kesimin ise diğer engel gruplarına dahil olduğu belirlenmiştir (Seyyar, 2013). Bu bulgular, Bağcılar ilçesinde engelli bireylerin yaşadığı sosyo-ekonomik koşulları, mekânsal erişilebilirlik durumlarını ve kamusal hizmetlere erişim düzeylerini değerlendirmek açısından kritik bir zemin oluşturmaktadır. Engelli bireylerin demografik dağılımına ilişkin bu veriler, onların toplumsal katılımını artırmaya yönelik sosyal politika geliştirme süreçlerinde yol gösterici niteliktedir. Özellikle engelli bireylerin yaşam kalitesini yükseltecek eğitim, istihdam ve erişilebilirlik politikalarının oluşturulmasında, bu tür ampirik verilerin analiz edilmesi büyük önem taşımaktadır.

4.1. Engelli Sarayı

Bağcılar Belediyesi tarafından 2011 yılında inşa edilen Engelliler Sarayı, engelli bireylerin sosyal, kültürel, sanatsal ve mesleki gelişimlerine katkı sağlamak amacıyla tasarlanmış çok yönlü bir merkezdir. Engelli bireylerin toplumsal yaşama aktif katılımını teşvik etmeyi hedefleyen bu yapı, erişilebilirlik standartlarına uygun teknik düzenlemeler içermekte olup, fiziksel ve bilişsel engelleri bulunan bireyler için özel olarak kurgulanmış mekânsal çözümler sunmaktadır. Engelliler Sarayı, fonksiyonel ve kapsamlı bir altyapıya sahiptir. Kapalı otopark, geniş fuaye alanları, çeşitli atölyeler, sinema ve tiyatro salonları gibi birimleri barındıran yapı, bireylerin sanatsal ve kültürel etkinliklere erişimini kolaylaştırmaktadır. Zemin kat, engelli bireylerin fiziksel rehabilitasyonunu destekleyici unsurlar içermekte olup, hidroterapi havuzu, görme engellilere yönelik yürüyüş parkuru, tekstil ve ahşap oyuncak üretim atölyeleri ile mağaza reyonlarına ev sahipliği yapmaktadır. Giriş kat, eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin sunulduğu birimlerden oluşurken, üst katlar daha çok bireysel gelişim ve sosyal etkileşimi destekleyici alanlara ayrılmıştır. Bu kapsamda, müzik ve sanat atölyeleri, psikolojik danışmanlık birimi, erişilebilir kütüphane, seminer salonları ve restoran gibi bölümler, engelli bireylerin hem kişisel gelişimlerini desteklemekte hem de sosyal hayata katılmalarını teşvik etmektedir (www.bagcilar.bel.tr, t.y.a). Engelliler Sarayı, yalnızca bir hizmet merkezi olmanın ötesinde, engelli bireylerin yeteneklerini geliştirebilecekleri, sosyalleşebilecekleri ve mesleki beceriler kazanabilecekleri çok boyutlu bir yaşam alanı sunmaktadır.

Saray, 2023 yılı boyunca engelli bireylerin mesleki, akademik ve sosyal gelişimlerine yönelik geniş kapsamlı eğitim ve etkinlikler düzenlemiştir. Bu kapsamda, mesleki eğitim programlarından toplam 2.000 engelli birey ve

yakını faydalanmıştır. İstanbul Medipol Üniversitesi iş birliğiyle yürütülen Engelsiz Üniversite Projesi kapsamında ise 1.270 engelli bireye eğitim verilerek sertifika almaları sağlanmıştır. Engelli bireylerin spor alanında aktif rol alabilmeleri amacıyla faaliyet gösteren Paralimpik Spor Merkezi, 8.800 kişinin katılımıyla büyük bir etkileşim yaratmıştır. Ayrıca, konuşma bozukluklarına yönelik olarak düzenlenen kekemelik eğitimi programından 400 kişi faydalanmıştır. Sosyal hayata katılımı teşvik etmek amacıyla gerçekleştirilen kültürel geziler ve etkinlikler, 90 farklı organizasyonla 9.500 engelli bireyin etkinliklerden yararlanmasını sağlamıştır (Bağcılar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2023: 141). Bu veriler, Feyzullah Kıyıklık Engelliler Sarayı’nın 2023 yılı boyunca engelli bireylerin eğitim, spor ve sosyal yaşama entegrasyonunu destekleyen çok yönlü bir hizmet sunduğunu göstermektedir. Özellikle mesleki eğitim programları, paralimpik spor faaliyetleri ve Engelsiz Üniversite Projesi, bireylerin bağımsızlıklarını artırmaya yönelik önemli katkılar sunmuş; düzenlenen geziler ve sosyal etkinlikler ise toplumsal katılım süreçlerini desteklemiştir.

4.2. Engelsiz Afet Projesi

Bağcılar Belediyesi, Altın Karınca Belediyecilik Ödülleri kapsamında “Afet Yönetimi” kategorisinde, dünyada bir ilk olma özelliği taşıyan “Engelsiz Afet” projesiyle ödüle layık görülmüştür. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ve YARKUR ile ortaklaşa yürütülen bu proje, engelli bireylerin afet durumlarında karşılaşılabileceği riskleri en aza indirerek tahliye süreçlerini etkin ve güvenli hâle getirmeyi amaçlamaktadır. Proje kapsamında, zihinsel, bedensel ve ortopedik engelli bireyler için özel eğitim programları düzenlenmiş ve Engelliler Sarayı’nda çeşitli uygulamalar hayata geçirilmiştir. Görme ve zihinsel engelli bireylerin tahliye süreçlerini hızlandırmak ve yönlendirmeyi kolaylaştırmak amacıyla “zilli tahliye yöntemi” geliştirilmiş ve bu sistem etkin şekilde uygulanmıştır. Ayrıca, tekerlekli sandalye kullanan ortopedik engelli bireylerin acil durumlarda hızlı ve güvenli tahliyesini sağlamak için her kata “acil durum tahliye sandalyeleri” yerleştirilmiştir (www.bagcilar.bel.tr, t.y.e). Bağcılar Belediyesi’nin bu yenilikçi çalışması, afet anlarında engelli bireylerin karşılaştığı engelleri ortadan kaldırmaya yönelik bütüncül bir yaklaşım sunarak, erişilebilir ve kapsayıcı bir afet yönetimi modeli oluşturmayı başarmıştır. Bu çerçevede, proje yalnızca yerel ölçekte değil, uluslararası alanda da örnek teşkil edecek nitelikte bir uygulama olarak dikkat çekmektedir.

4.3. Engelsiz Üniversite Projesi

Bağcılar Belediyesi Feyzullah Kıyıklık Engelliler Sarayı'nda hayata geçirilen “Engelsiz Üniversite”, Türkiye’de bir ilk olma özelliği taşıyan yenilikçi bir eğitim modeli olarak dikkat çekmektedir. Bağcılar Belediyesi ve İstanbul Medipol Üniversitesi iş birliğiyle yürütülen bu proje, engelli bireylerin yükseköğrenime erişimini kolaylaştırmayı ve akademik gelişimlerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Proje kapsamında, alanında uzman akademisyenler tarafından 40 farklı branşta toplam 1600 engelli bireye eğitim verilmesi planlanmaktadır (www.bagcilar.bel.tr, t.y.f). Eğitim programları, engelli bireylerin bireysel yeteneklerini geliştirmeye, mesleki becerilerini artırmaya ve toplumsal hayata aktif katılımlarını sağlamaya yönelik özel olarak tasarlanmıştır. Bu proje, yükseköğretimde kapsayıcılığı ve erişilebilirliği artırarak engelli bireylerin eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanmasını hedeflemekte ve bu alanda önemli bir model oluşturmaktadır. Bu girişim, yalnızca akademik bilgi aktarımıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda engelli bireylerin sosyal entegrasyonunu destekleyen, özgüvenlerini artıran ve kariyer olanaklarını genişleten bir yapı sunmaktadır.

4.4. Uluslararası Engelliler Metot ve Hizmetleri Çalıştayı

Çalıştay, 13-15 Kasım 2015 tarihlerinde İstanbul’da, Bağcılar Belediyesi Engelliler Sarayı’nın ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı, Bağcılar Belediyesi ve Engelsiz Dünya Platformu iş birliğiyle düzenlenen bu etkinlik, engellilik alanında ulusal ve uluslararası bilgi ve deneyim paylaşımını teşvik etmeyi amaçlamıştır. Çalıştayı organizasyonunda, Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Necmettin Erbakan Üniversitesi de paydaş kurumlar olarak yer almış, etkinlik süresince alanında uzman akademisyenler, araştırmacılar ve uygulayıcılar engellilikle ilgili güncel metot ve hizmet modellerini çok boyutlu bir perspektifle ele almıştır. Engelli bireylerin eğitimi, sosyal hayata katılımı, istihdamı ve bağımsız yaşam becerileri gibi konuların bilimsel temelde tartışıldığı çalıştay, hem Türkiye’de hem de uluslararası düzeyde engellilik alanında politika üretimine ve uygulama süreçlerine yönelik önemli çıktılar sunmuştur (Akbolat, 2016: 135). Çalıştay, engellilik alanında sürdürülebilir ve kapsayıcı politikaların şekillendirilmesine katkı sağlayan önemli bir platform niteliği taşımaktadır.

4.5. Engelli Kariyeri Projesi

Türkiye Beyazay Derneği, engelli bireylerin istihdam süreçlerini desteklemek ve iş gücü piyasasına katılımlarını artırmak amacıyla 2010 yılında İŞKUR ve Bağcılar Belediyesi iş birliğiyle “Engelli Kariyeri” projesini hayata geçirmiştir. Bu proje, engelli bireylerin mesleki yeterliliklerini ve

ilgi alanlarını dikkate alarak onlara en uygun iş olanaklarını sunmayı, işe uyum süreçlerini desteklemeyi ve istihdamlarını sürdürülebilir kılmayı hedeflemektedir. Engelli Kariyeri, 14 yaş ve üzerindeki bedensel, hafif düzeyde zihinsel, işitme, konuşma ve görme engelliler ile süregelen hastalıklara sahip bireyleri hedef kitlesi olarak belirlemiş ve %40 ve üzeri engellilik raporu bulunan herkese hizmet vermektedir. Proje kapsamında, bireylerin mesleki yönelimlerini belirlemek amacıyla mesleki ilgi testleri uygulanmakta, böylece engelli bireylerin kendi yetkinliklerini keşfetmeleri ve uygun kariyer planları oluşturmaları sağlanmaktadır. Ayrıca, Engelli Kariyeri, yalnızca bireylere yönelik bir istihdam platformu olmanın ötesinde, işverenler için de bir rehberlik mekanizması oluşturarak, engelli birey istihdam etmek isteyen firmalara danışmanlık hizmeti sunmaktadır. Böylece, engelli bireylerin istihdama katılım sürecinde işverenlerin bilinçlendirilmesi ve iş yerlerinin engelli bireyler için daha erişilebilir hale getirilmesi amaçlanmaktadır (DOKA ve BYSGRUP, 2018: 25). Bu proje, engelli bireylerin ekonomik ve sosyal hayata daha aktif katılımlarını sağlamayı hedefleyen bütüncül bir istihdam modeli olarak, engelli bireylerin toplumsal entegrasyonunu destekleyen önemli bir girişim niteliği taşımaktadır.

4.6. İTO Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi

Bağcılar Belediyesi tarafından tahsis edilen arsa üzerine, İstanbul Ticaret Odası (İTO) tarafından inşa edilen Bağcılar İTO Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi, 2008-2009 eğitim-öğretim yılında hizmet vermeye başlamıştır. Otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocukların bireysel ihtiyaçlarına uygun şekilde yapılandırılan bu eğitim kurumu, yalnızca akademik gelişimi desteklemekle kalmayıp, aynı zamanda öğrencilerin bilişsel, sosyal ve duygusal becerilerini güçlendirmeye yönelik kapsamlı bir model sunmaktadır. Eğitim merkezinin ana binasında, otistik bireylerin eğitsel gereksinimlerini karşılamak amacıyla Bağcılar Rehberlik ve Araştırma Merkezi yer almakta olup, bunun yanı sıra aile eğitimi odaları, bireysel ve grup eğitim sınıfları, çift engelli sınıfları, atölyeler, oyun odaları, materyal odaları, müzik odası, rehberlik ve psikolojik danışma servisi ile uygulama odası gibi çeşitli eğitim ve destek birimleri bulunmaktadır. Öğrencilerin duysal gelişimlerini desteklemek ve algılarını güçlendirmek amacıyla 2011-2012 eğitim-öğretim yılında faaliyete geçirilen “Duyu Algı Odası”, özel olarak tasarlanmış bir ortam sunarak bireylerin bilişsel ve duysal bütünleşme süreçlerine katkı sağlamaktadır (Seyyar, 2013). Bağcılar İTO Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi, bütüncül eğitim anlayışıyla otizmlili bireylerin gelişimini destekleyen yenilikçi bir model olarak öne çıkmakta; akademik, sosyal ve duysal gelişim süreçlerini

entegre bir yaklaşımla ele alarak özel eğitim alanında önemli bir referans noktası oluşturmaktadır.

4.7. Engelsiz Havuz Projesi

İstanbul Kalkınma Ajansı'nın 2021 yılı Çocuklar ve Gençler Mali Destek Programı kapsamında desteklenen ve Bağcılar Kaymakamlığı, Bağcılar Belediyesi ve Medipol Üniversitesi iş birliğiyle yürütülen kapsamlı bir girişimdir. Proje, Türkiye'de ilk kez duyu bütünleme temelli su içi terapi modelini uygulamaya koyarak, engelli bireylerin aqua terapi ve hidroterapi süreçlerine su odaklı yöntemlerle katkıda bulunmayı amaçlamaktadır (www.bagcilar.bel.tr, t.y.b). Bu yenilikçi model, engelli bireylerin duyuusal, motor ve bilişsel gelişimlerini desteklemek üzere özel olarak tasarlanmış olup, suyun dengeleyici, rahatlatıcı ve rehabilite edici etkisini temel almaktadır. Proje kapsamında geliştirilen terapi programları, bireylerin fiziksel hareket kabiliyetlerini artırmanın yanı sıra, duyuusal farkındalıklarını geliştirmeye, kas tonusunu düzenlemeye ve genel yaşam kalitesini iyileştirmeye yönelik çok boyutlu bir rehabilitasyon süreci sunmaktadır.

4.8. Engelliler Akademisi Projesi

Bağcılar Belediyesi tarafından yürütülen Engelliler Akademisi Projesi, engelli bireylerin mesleki bilgi ve becerilerini geliştirerek ekonomik ve sosyal hayata katılımlarını artırmayı amaçlayan kapsamlı bir eğitim programı olarak hayata geçirilmiştir. Proje kapsamında 1100 engelli birey için mesleki eğitimler düzenlenmiş, bireylerin iş gücü piyasasına entegrasyonu desteklenmiştir. Gerçekleştirilen eğitim programları sonucunda 1267 birey çeşitli alanlarda eğitim almış, böylece başlangıçta öngörülen katılımcı sayısı aşılmıştır. Proje, sayısal bir istihdam hedefi belirlemediği olmasına rağmen, eğitimlerden geçen bireyler arasında 146 kişi istihdam edilerek somut bir başarı elde edilmiştir. Proje çıktıları değerlendirildiğinde, planlanan hedeflerin ötesine geçilerek %115'lik (1267/1100) bir etkililik oranına ulaşıldığı görülmektedir. Bu sonuç, engelli bireylerin mesleki eğitimler yoluyla iş gücüne katılım potansiyelinin yüksek olduğunu ve benzer projelerin sürdürülebilirliği açısından önemli bir örnek teşkil ettiğini göstermektedir (İstanbul Kalkınma Ajansı, 2010: 13). Engelliler Akademisi Projesi, yalnızca mesleki eğitim sağlamakla kalmayıp, bireylerin ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına ve toplumsal hayata daha aktif katılmalarına olanak tanıyan yenilikçi bir model olarak dikkat çekmektedir.

4.9. Diğer Faaliyetler

☞ Bağcılar Belediyesi, “Birlikte Daha Güzel” sloganıyla engelli bireylerin yaşam kalitesini artırmaya yönelik projeleri teşvik eden 2023 yılında “Engelsiz Projeler Yarışıyor” programını hayata geçirmiştir. Bu kapsamda, ergoterapi alanında kullanılacak prostetik ve ortez cihazların geliştirilmesine katkı sağlayan milli teknoloji hamlesi desteklenerek, özel gereksinimli bireylerin toplumsal bütünleşmesine yönelik yenilikçi çözümler üretilmesi amaçlanmaktadır (www.bagcilar.bel.tr, t.y.c). Programın temel hedefi, bireylerin sosyal sorumluluk bilincini güçlendirmek, teknolojik yetkinliklerini artırmak ve özgün, yerli ve milli kaynaklarla yenilikçi fikirlerini hayata geçirmelerini sağlamak suretiyle, engelli bireylerin günlük yaşamlarını kolaylaştıran sürdürülebilir çözümler üretmektir.

☞ Bağcılar Belediyesi, engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımını desteklemek amacıyla çeşitli hizmetler sunmaktadır. Bu kapsamda, 2023 yılı Faaliyet Raporu doğrultusunda, belediye bünyesinde engelli bireylerin ulaşımını kolaylaştırmak için 2’si resmi, 7’si kiralık olmak üzere toplam 9 adet Engelli Taşıma Aracı hizmet vermektedir (Bağcılar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2023: 11). Ayrıca, belediye, engelli bireylerin istihdam edilmesine ve iş gücüne aktif katılımlarına büyük önem vermektedir. Bu doğrultuda, belediye bünyesinde 15 memur, 3 işçi ve Başak A.Ş. bünyesinde görev yapan 54 personel olmak üzere toplamda 72 engelli birey istihdam edilmektedir (Bağcılar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2023: 16).

AK Parti Genel Merkezi’nde düzenlenen “Yerel Yönetimlerde Yenilikçi Sosyal Politikalar Çalıştayı”, yerel yönetimlerin sosyal politika alanındaki yenilikçi projelerini paylaşma ve başarılı uygulamaları yaygınlaştırma amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalıştay kapsamında, Bağcılar Belediyesi’nin Konuşma Bozuklukları Eğitim Kursu ile daha önce Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından ödüle layık görülen “Engel Tanımam” tiyatrosu, katılımcılar tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Bağcılar Belediyesi’nin sunduğu Konuşma Bozuklukları Eğitim Kursu, konuşma güçlüğü yaşayan bireylere yönelik kapsamlı bir destek mekanizması sunarak onların sosyal hayata katılımlarını artırmayı hedeflemektedir. Uzman eğitimciler eşliğinde uygulanan bu program, bireylerin iletişim becerilerini geliştirmelerine ve özgüven kazanmalarına katkı sağlamaktadır. Öte yandan, “Engel Tanımam” Tiyatrosu, engelli bireylerin sanatsal ifade yoluyla topluma katılımını teşvik eden öncü projelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Engelli bireylerin sanat aracılığıyla kendilerini ifade etmelerine olanak tanıyan bu tiyatro projesi, aynı zamanda toplumsal farkındalığı artırarak engelliliğe ilişkin önyargıların kırılmasını amaçlamaktadır (www.bagcilar.bel.tr, 2023).

Biruni Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Engelli Öğrenci Birimi, üniversitemizin öğrenci toplulukları ve Bağcılar Belediyesi Engelliler Sarayı'nın iş birliğiyle düzenlenen "Engelleri Birlikte Aşalım Sempozyumu", 7 Aralık 2022 tarihinde üniversitenin Reyhan Konferans Salonu'nda gerçekleştirilmiştir. Bu sempozyum, engelli bireylerin karşılaştığı zorluklara dikkat çekmek ve toplumsal farkındalığı artırmak amacıyla düzenlenmiştir (www.biruni.edu.tr, t.y.).

Bağcılar ilçesi genelinde, erişilebilir ve güvenli bir kentsel çevre oluşturma amacıyla kapsamlı bir altyapı düzenleme çalışması yürütülmüştür. Bu kapsamda, yeni açılan yolların yanı sıra kaldırımı bulunmayan veya onarılamayacak derecede yıpranmış olan, ekonomik ömrünü tamamlamış 80 cadde ve sokak, engelli bireyler ve yayalar için erişilebilirlik standartlarına uygun şekilde yeniden düzenlenmiştir. Gerçekleştirilen bu çalışmalar, engelli bireylerin şehir içindeki hareket özgürlüğünü artırarak toplumsal yaşama daha aktif katılımını sağlamayı ve herkes için güvenli bir ulaşım altyapısı oluşturmayı hedeflemektedir (Bağcılar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2023: 53). Bunun yanında, engelli bireylerin kent içindeki ulaşımını kolaylaştırmak ve erişilebilirliği artırmak amacıyla, başvuruda bulunan vatandaşların talepleri değerlendirilmiş ve gerekli bilgi ve belgeleri eksiksiz sunan bireyler için uygun görülen alanlara engelli otopark çizimleri yapılmıştır. Bu uygulama, engelli bireylerin günlük yaşamlarını kolaylaştırmayı, şehir içinde bağımsız hareket edebilmelerini desteklemeyi ve ulaşımında karşılaştıkları fiziksel engelleri en aza indirmeyi amaçlamaktadır (Bağcılar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2023: 66).

Bağcılar Belediyesi ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlı İstanbul Kalkınma Ajansı iş birliğiyle hayata geçirilen Erişilebilir Bilim Projesi, özel gereksinimli bireylerin bilim ve teknolojiye erişimini artırmayı amaçlayan yenilikçi bir girişimdir. Bu proje, engelli bireylerin bilimsel bilgiye ulaşımını kolaylaştırmak, onların bilimsel düşünme becerilerini geliştirmek ve teknolojik yeniliklerden eşit düzeyde faydalanmalarını sağlamak üzere kurgulanmıştır (www.bagcilar.bel.tr, t.y.g).

☞ Engelsiz Dünya Dostu Festivali, Bağcılar Belediye Başkanı Abdullah Özdemir ve Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) Başkanı Mehmet Büyükekçi'nin katılımlarıyla Feyzullah Kıyıklık Engelliler Sarayı'nda gerçekleştirilmiştir. Festival kapsamında, engelli bireylerin sosyal hayata katılımını teşvik etmek ve toplumsal farkındalığı artırmak amacıyla çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir. Bu doğrultuda, spor turnuvaları, müzik dinletileri, halk oyunları gösterileri ve farklı disiplinlerden sanatsal ve kültürel etkinlikler katılımcılarla buluşturulmuştur. Festival, engelli bireylerin

yeteneklerini sergileyebileceği, sosyalleşebileceği ve toplumsal bütünleşmeye katkı sunabileceği bir platform olarak önemli bir rol üstlenmiştir (Bağcılar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2023: 138).

➤ İstanbul Aydın Üniversitesi Engelsiz Yaşam Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Bağcılar Belediyesi Engelliler Sarayı iş birliğiyle gerçekleştirilen “Engelsiz Mutfak” etkinliği, engelli bireylerin mutfak sanatlarına yönelik becerilerini geliştirmeyi ve toplumsal hayata daha aktif katılımlarını sağlamayı amaçlayan yenilikçi bir uygulama olarak öne çıkmaktadır. Etkinlik, İstanbul Aydın Üniversitesi Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü’nün uygulama mutfaklarında düzenlenmiş olup, fiziksel ve zihinsel engelli toplam 20 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir (Albak Yalınız ve Demir, 2019: 320). Bu etkinlik kapsamında, katılımcılar temel mutfak becerileri, hijyen kuralları, gıda hazırlama teknikleri gibi konularda eğitim almış, aynı zamanda gastronomi alanında kendilerini geliştirme fırsatı yakalamışlardır.

➤ Bağcılar Belediyesi Engelliler Meclisi tarafından düzenlenen “Hep Birlikte Haydi Kampa” projesi, Florya’da engelli bireyler ve ailelerinin katılımıyla hayata geçirilmiştir. İlçede yaşayan tüm engelli bireylerin, ailelerinin refakatinde katıldığı bu özel kamp, bir hafta boyunca çeşitli etkinliklerle devam etmiştir. Kamp süresince engelli bireylere yalnızca bir tatil deneyimi sunulmakla kalmamış, spor, eğitim ve entegrasyon süreçlerini destekleyici etkinlikler de gerçekleştirilmiştir. Doğayla iç içe bir ortamda düzenlenen program kapsamında katılımcılar, şehir hayatının gürültüsünden uzaklaşarak, kuş sesleri eşliğinde keyifli gezilere çıkmış, sosyalleşme imkânı bularak çeşitli oyunlar oynamış ve müzik eşliğinde denizin huzur verici manzarasını seyretme fırsatı yakalamıştır (www.bagcilar.bel.tr, t.y.d). Bu kamp, engelli bireylerin sosyal hayata katılımlarını artırmak, özgüvenlerini geliştirmek ve aileleriyle birlikte kaliteli zaman geçirmelerini sağlamak amacıyla düzenlenmiş olup, hem bireysel gelişime hem de toplumsal farkındalığa katkı sunan önemli bir sosyal sorumluluk projesi niteliği taşımaktadır.

➤ Feyzullah Kıyıklık Engelliler Sarayı’nda gerçekleştirilen “Seni Duyuyorum” Şurası, engelli bireylerin karşılaştıkları sorunlara yönelik çözüm önerilerinin ele alındığı önemli bir platform olmuştur. Şura kapsamında, alanında uzman isimler engelli bireylerin eğitim, sağlık, sosyal hayat ve istihdam süreçlerinde karşılaştıkları zorluklara dair kapsamlı değerlendirmelerde bulunmuş ve bu konularda izlenmesi gereken stratejileri tartışmıştır (Bağcılar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2023: 139). Ayrıca, Bağcılar Belediyesi, engelli bireylerin günlük yaşamda daha bağımsız hareket edebilmelerini desteklemek amacıyla manuel tekerlekli sandalye yardımı

gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda, 2023 yılı içerisinde toplam 442 engelli bireye manuel tekerlekli sandalye temin edilerek mobilitelerinin artırılması sağlanmıştır (Bağcılar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2023: 147).

Bağcılar Belediyesinin, engelli bireylerin toplumsal yaşama aktif katılımını sağlamak amacıyla gerçekleştirdiği bu uygulama ve faaliyetler engelli bireylerin yaşam kalitesini artırmayı, onların sosyal hayatta daha bağımsız hareket etmelerini sağlamayı ve toplumda farkındalık yaratmayı hedeflemektedir. Aşağıda, Bağcılar Belediyesi'nin engellilere yönelik gerçekleştirdiği başlıca uygulama ve faaliyetler tablo şeklinde özetlenmiş ve bu faaliyetlerin etkililiği ile ilgili bazı önerilerde bulunulmuştur.

Tablo 2. Bağıçlar Belediyesi’nin Engelli Bireylere Yönelik Politikaları: Kapsamlı Bir Değerlendirme

Kategori	Proje / Faaliyet Adı	Açıklama	Etkisi / Sonuçları	Etkileyici Unsurlar	Yenilikçi Yönü	Öneri
Eğitim	Engelsiz Üniversite Projesi	Engelli bireylerin akademik gelişimini destekleyen eğitim programı	1.270 engelli birey eğitim aldı, sertifikalandırıldı	Türkiye’de engelliler için ilk yükseköğrenim modeli	Üniversite ve belediye iş birliğiyle erişilebilir eğitim	Online eğitim platformlarıyla desteklenmeli
Mesleki Eğitim	Engelliler Akademisi Projesi	Engelli bireylerin mesleki beceriler kazandırma	1267 engelli birey eğitim aldı, 146 kişi istihdam edildi	%115 başarı oranı, geniş istihdam ağı	Meslek eğitiminde engellilere özel bireysel planlama	Özel sektörle iş birliği artırılmalı
Sosyal Destek	Engelli Sarayı	Engelli bireylerin sanatsal, kültürel ve mesleki gelişimi için merkez	Engelli bireylerin sosyal hayata katılımı artırıldı	Çok yönlü rehabilitasyon ve sosyal katılım merkezi	Erişilebilir bina tasarımı, kapsayıcı sosyal merkez	Daha fazla atölye ve eğitim programı eklenmeli
Spor ve Rehabilitasyon	Paralimpik Spor Merkezi	Engelli bireylerin spor aktivitelerine katılımını teşvik etme	8.800 engelli birey spor faaliyetlerine katıldı	Türkiye’nin en büyük paralimpik spor merkezlerinden biri	Paralimpik branşlarda engelli sporculara profesyonel destek	Sporu yetiştirme programları genişletilmeli
Afet Yönetimi	Engelsiz Afet Projesi	Engelli bireyler için afetlerde güvenli tahliye sistemleri geliştirme	Engelli bireylerin afetlerde güvenliği artırıldı	Dünyada bir ilk olarak zilli tahliye yöntemi geliştirildi	Akallı tahliye sistemleri, afet anında erişilebilir güvenlik	Afet tatbikatları düzenlenmeli, farkındalık artırılmalı
İstihdam	Engelli Kariyer Projesi	Engelli bireylerin iş gücüne katılımını destekleme	Engelli bireylere uygun iş olanakları sağlandı	Mesleki yönelim testleriyle bireye özel kariyer planı	Engelli istihdamında sürdürülebilir ve danışmanlık temelli model	Engelli girişimciliği desteklenmeli

Özel Eğitim	İTO Onüçüncü Çocuklar Eğitim Merkezi	Otuzmlı bireyler için özel eğitim merkezi	OSB'li bireylerin akademik ve sosyal gelişimi desteklendi	Bireysel ve grup eğitim sınıfları, duyu algı odası	Duyu bütünleme ve özel eğitim metodolojisinin entegre edilmesi	Ailelere yönelik eğitim programları artırılmı
Fiziksel Erişilebilirlik	Engelsiz Havuz Profesi	Duyu bütünleme temelli su içi terapi modeli	Engelli bireylerin fiziksel ve bilişsel gelişimi desteklendi	Türkiye'de ilk su içi terapi modeli	Hidroterapi ve aqua terapiyi entegre eden ilk proje	Engelli çocuklar için özel yüzmeye kursları açılmı
Farkındalık ve Toplumsal Katılım	Uluslararası Engelliler Metot ve Hizmetleri Çalıştayı	Engelli bireylerin ulusal ve uluslararası bilgi paylaşımı	Politika geliştirme süreçlerine bilimsel katkı sağlandı	Alanında uzman akademisyen ve kurumlarla ortak çalışma	Engelli bireylerin uluslararası bilgi paylaşımına öncülük	Çalıştay sonuçları uluslararası raporlarla paylaşılmı
Sanatsal ve Kültürel Katılım	Engel Tanınamam Tiyatrosu	Engelli bireylerin sanatsal etkinliklere katılımını teşvik etme	Engelli bireylerin sanatsal özgüveni ve sosyal becerileri artırıldı	Cumhurbaşkanı tarafından ödüllendirilen bir proje	Engelli bireylerin tiyatro ile topluma entegrasyonu	Daha fazla şehirde turneler düzenlenmeli
Kentsel Erişilebilirlik	Yol ve Kaldırım Düzenlemeleri	80 cadde ve sokakın engellilere uygun hale getirilmesi	Engelli bireyler için güvenli yaya erişimi sağlandı	Modern kentsel erişilebilirlik standartları uygulandı	Akalı şehir planlamasında engellilere özel yol çözümleri	Erişilebilir toplu taşıma araçları artırılmı
Sosyal Etkinlikler	Engelsiz Dünya Dostu Festivali	Engelli bireylerin sanatsal ve spor etkinliklerine katılımı	Engelli bireylerin toplumsal etkileşimi artırıldı	Ulusal çapta farkındalık yaratan geniş çaplı festival	Engellilere özel sosyal ve sanatsal etkinliklerin bütünleşmesi	Festival süresi uzatılmı, etkinlik çeşitliliği artırılmı
Sağlık ve Rehabilitasyon	Engelsiz Mutfak	Engelli bireyler için gastronomi eğitimi	20 engelli birey mutfak becerileri kazandı	Gastronomi ve mutfak sanatlarıyla sosyal entegrasyon sağlandı	Engellilere mutfak becerileri kazandıran ilk program	Daha fazla engelli bireyin katılımı sağlanmalı
Sosyal Kamp	Hep Birlikte Haydi Kampa	Engelli bireyler için doğayla iç içe kamp programı	Engelli bireylerin sosyalleşmesi ve doğayla etkileşimi sağlandı	Doğada rehabilitasyon temelli bir sosyal katılım projesi	Engelli bireyler için doğa kampı temelli rehabilitasyon	Kamp süreleri artırılmı, farklı illerde de uygulanmalı
Toplumsal Bilinçlendirme	Seni Duyuyorum Şurası	Engelli bireylerin sorunlarına çözüm önerileri geliştirme	Engelli bireyler yönelik politika önerileri oluşturuldu	Toplumsal farkındalık yaratmaya yönelik geniş katılım platformu	Engellilerin doğrudan görüş sunduğu interaktif politika geliştirme	Kamu kurumlarıyla ortak çalışmalar artırılmı

Tablo 2, Türkiye’de engelli bireylerin eğitime, istihdama, sosyal hayata ve fiziksel çevreye erişimini artırmayı amaçlayan projeleri kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Eğitim ve mesleki gelişim, sosyal destek, afet yönetimi, istihdam, erişilebilirlik, sanatsal ve kültürel katılım gibi çeşitli kategorilerde yürütülen bu projeler, yenilikçi yaklaşımlar ve geniş etki alanlarıyla öne çıkmaktadır. Üniversite-belediye iş birlikleri, bireyselleştirilmiş mesleki planlamalar, akıllı tahliye sistemleri, erişilebilir şehir çözümleri ve paralimpik spor desteği gibi unsurlar projelerin özgün yönlerini oluştururken, sürdürülebilirlik ve yaygınlaştırılabilirlik açısından özel sektörle iş birliklerinin artırılması, dijital platformların daha etkin kullanılması ve kamu politikalarına entegrasyon sağlanması önerilmektedir.

Sonuç

Belediyeler, toplumsal sorunları tespit etme ve çözüm üretme süreçlerinde kritik bir konuma sahiptir. Özellikle engelli bireylerin temel hak ve hizmetlere erişimde karşılaştıkları fiziksel, sosyal ve yapısal engellerin giderilmesinde yerel yönetimlerin rolü hayati önem taşımaktadır (Ak, 2024: 18). 21. yüzyılın başlarından itibaren, özellikle 2005 yılındaki yasal reformlarla, dezavantajlı bireylerin korunması ve desteklenmesine yönelik yetki ve sorumlulukların önemli bir kısmı belediyelere devredilmiştir. Bu çerçevede, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 5393 Sayılı Belediye Kanunu, engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak adına belediyelere çeşitli yükümlülükler getirmiştir. 5216 Sayılı Kanun, büyükşehir belediyelerine engelli bireylerin toplumsal hayata katılımını destekleme, erişilebilirlik standartlarını sağlama ve sosyal entegrasyonu güçlendirme görevlerini yüklemiştir. 5393 Sayılı Belediye Kanunu ise, engelli bireylerin kamu hizmetlerinden eşit şekilde yararlanmasını sağlama zorunluluğu getirmiş, ulaşım ve kamusal alan düzenlemelerinde erişilebilirlik perspektifinin gözetilmesini şart koşmuştur. Ayrıca, gönüllü katılım mekanizmalarının teşvik edilmesiyle, engellilere yönelik hizmetlerin daha katılımcı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın odak noktasını oluşturan Bağcılar Belediyesi, 5393 Sayılı Belediye Kanunu kapsamında yerel yönetimlere yüklenen sosyal sorumluluklar doğrultusunda, özellikle 2005 yılında yürürlüğe giren 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile birlikte engelli bireylere yönelik kapsamlı hizmetler sunmaya başlamıştır. Belediye, yasal düzenlemeler çerçevesinde engelli bireylerin toplumsal hayata tam ve eşit katılımını sağlamak amacıyla çeşitli projeler geliştirmiştir. Bu kapsamda erişilebilir kentsel mekân düzenlemeleri, mesleki eğitim programları, sosyal destek hizmetleri ve kültürel-sportif faaliyetler hayata geçirilmiştir. Bu doğrultuda

Bağcılar Belediyesi'nin en dikkat çekici uygulamalarından biri, engelli bireylerin eğitim, istihdam, rehabilitasyon ve sosyal entegrasyon süreçlerini desteklemek üzere tasarlanan Engelliler Sarayı'dır. Bu merkez, yalnızca fiziksel erişilebilirliğiyle değil, aynı zamanda sunduğu kapsamlı hizmetlerle de öne çıkmaktadır. Mesleki eğitim kursları, sosyal ve kültürel etkinlikler, rehabilitasyon hizmetleri ve psiko-sosyal destek programları aracılığıyla engelli bireylerin bağımsız yaşam becerilerini geliştirmelerine ve istihdam süreçlerine katılımlarını artırmalarına katkı sağlamaktadır.

Bağcılar Belediyesi tarafından engelli bireylerin sosyal, ekonomik, akademik ve fiziksel yaşam kalitesini artırmaya yönelik geliştirilen projeler, yerel yönetimlerin kapsayıcı sosyal politikalar üretmedeki rolünü ortaya koymaktadır. Eğitim, istihdam, rehabilitasyon ve sosyal entegrasyon alanlarında hayata geçirilen yenilikçi uygulamalar, yerel düzeyde fark yaratmaktadır. Özellikle "Engelsiz Üniversite Projesi" ve "Engelliler Akademisi Projesi", eğitimde fırsat eşitliğini teşvik ederken, "Engelli Kariyeri Projesi" bireylerin iş gücü piyasasına entegrasyonunu desteklemektedir. "Paralimpik Spor Merkezi" ve "Engelsiz Havuz Projesi" fiziksel rehabilitasyonu güçlendirirken, "Engel Tanınam Tiyatrosu" ve "Engelsiz Mutfak" sosyal ve sanatsal katılımı artırmaktadır. "Engelsiz Afet Projesi" ise afet anlarında engelli bireylerin karşılaşabileceği riskleri en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Bu projeler, sürdürülebilir ve geliştirilebilir nitelikte olup, kamu politikalarıyla bütünleşik bir anlayışla yürütülmelidir. Özel sektör ve akademik kurumlarla iş birlikleri güçlendirilerek daha geniş kitlelere ulaşılması sağlanmalıdır. Ayrıca, dijital platformlar aracılığıyla erişilebilir eğitim ve farkındalık kampanyalarının yaygınlaştırılması, toplumsal katılımı artıracaktır.

Sonuç olarak, Bağcılar Belediyesi'nin kapsayıcı ve sürdürülebilir yaklaşımı, yerel yönetimlerin sosyal devlet anlayışı çerçevesinde engelli bireylerin toplumsal bütünleşmesini destekleyen politikalar geliştirmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu uygulamaların diğer belediyeler tarafından model alınması, kapsayıcı kent yönetimi açısından kritik bir adım olacaktır.

Kaynakça

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2021). 2030 Engelsiz Vizyon. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. <https://www.aile.gov.tr> (2.02.2025).
- Ak, Y. (2024). Belediyelerin Engelli Memnuniyetine Katkıları. *SETA ANALİZ*, (407), Seta Yayınları: İstanbul. ISBN: 978-625-6583-27-6
- Akbolat, A. (2016). I. Uluslararası Engellilik ve Din Sempozyumu. *Mizânü’l-Hak: İslami İlimler Dergisi*, (2), 135-142.
- Albak Yalınız, F., ve Demir, N. (2019). Engelsiz Birey Engelsiz Mutfak. *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 314-323.
- Andrews, E. E. (2017). Disability Models. in Practical Psychology in Medical Rehabilitation, M. A. Budd, S. Hough, S. T. Wegener, and W. Stiers (Ed.). (Berlin: Springer International Publishing). 77-83. DOI 10.1007/978-3-319-34034-0_9
- Aysoy, M. (2008). *Hayatı Paylaşmak İçin Engel Çok*. Açık Kitaplar: İstanbul.
- Bağcılar Belediyesi Faaliyet Raporu. (2023). 2023 Faaliyet Raporu. https://www.bagcilar.bel.tr/BBImages/Slider/Image/bb_faaliyetraporu2023.pdf (5.01.2025).
- Balcı, S. (2013). *Osmanlı Devleti’nde Engelliler ve Engelli Eğitimi Sağır Dilsiz ve Körler Mektebi*. Libra Yayıncılık: İstanbul.
- Begon, J. (2021). Disability: A Justice-Based Account. *Philosophical Studies*, 178(3), 935–962. <https://doi.org/10.1007/S11098-020-01466-3>
- Belediye Kanunu. (2005). Resmî Gazete: 13 Temmuz 2004, Sayı 25874.
- Burcu, E. (2015). Türkiye’de Yeni Bir Alan: ‘Engellilik Sosyolojisi’ ve Gelişimi. *Sosyoloji Konferansları*, (52), 319-341. DOI: 10.18368/IU/sk.21828
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu. (2004). Resmî Gazete: 23 Temmuz 2004, Sayı 25531.
- Çamur, A., & Arap, İ. (2023). Türkiye’de Engellilik Politikasının Gündeme Gelmesinde Uluslararası Aktörlerin Etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (57), 1-19. <https://doi.org/10.30794/pausb.1228006>
- Çılğın, T. (2021). Sosyal Demokrat Refah Devletlerinin Engellilere Yönelik Sosyal Politikaları: İsveç Örneği. *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), 129-152.
- Çitil, M., ve Üçüncü, M. K. (2018). Türkiye’de Engelli Hakları ve Engelliler Hukuku’nun Durumu. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (35), 233-278.
- DOKA ve BYSGRUP. (2018). TR90 Bölgesi Engelli Profili Ve İhtiyaç Analizi Raporu. K. Sözer (Proje Yön.), Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 1-85.
- DPT. (1963). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Kalkinma_Plani_Birinci_Bes_Yillik_1963-1967.pdf (1.02.2025).

- DPT. (1968). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/ikinci_Bes_Kalkinma_Plani-1968-1972.pdf (1.02.2025).
- DPT. (1973). Yeni Strateji ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977). R 338-9561 N. 2, Yayın no: 1262, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Yeni-Strateji-ve-Kalkinma-Plani_Ucuncu-Bes-Yil_1973_1977.pdf (1.02.2025).
- DPT. (1979). Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983). R 338-9561 N. 2, Yayın no: 1664, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Dorduncu-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani_1979_1983.pdf (1.02.2025).
- DPT. (1985). Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989). <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Besinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani-1985-1989.pdf> (1.02.2025).
- DPT. (1989). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1990-1994.pdf (1.02.2025).
- DPT. (1995). Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Yedinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1996-2000.pdf (1.02.2025).
- DPT. (2000). Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Uzun_Vadeli_Strateji_ve_Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-2001-2005.pdf (1.02.2025).
- Drake, R. F. (1999). Understanding disability policies. London: Macmillan.
- Erten, Ş., ve Aktel, M. (2016). Ulusal Program Ve Düzenli İlerleme Raporları Çerçevesinde Türkiye'nin Engelli Politikalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(4), 1275-1297.
- Gallagher, K.S. (1992) Shaping School Policy: Guide To Choices, Politics And Community Relations. California: Corwin Press Inc.
- Genç, Y., ve Çat, G. (2013). Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(1), 363-394. <https://doi.org/10.17550/AID.72817>
- Hahn, H. (1985). Toward a Politics of Disability: Definitions, Disciplines, and Policies. University of Southern California. <https://www.independentliving.org/docs4/hahn2.html> (30.01.2025).
- İnce, H. O., Babaoğlu, C., ve Akkaya, A. Y. (2016). Belediye Hizmetleri Ve Engelli Vatandaşların Beklentileri Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 6(2). 86-109.
- İstanbul Kalkınma Ajansı. (2010). Sosyal İçerme ve Toplumsal Bütünleşme Mali Destek Programı. Uygulama Sonrası Değerlendirme Raporu. 1-76.

- İş Kanunu. (2003). Resmî Gazete: 10 Haziran 2003, Sayı 2513.
- Jennings, R.E. (1977) Education And Politics: Policy-Making In Local Education Authorities. London: B. T. Batsford Limited.
- Jongbloed, L. (2003). Disability Policy in Canada. *Journal of Disability Policy Studies*, 13(4), 203–209. <https://doi.org/10.1177/104420730301300402>
- Kahraman Güloğlu, F. ve Kala, A.S. (2020). Toplumsal Bir Olgu Olarak Engellilik Ve Türk Hukuk Sistemine Yansımaları. F. Kahraman Güloğlu ve E. S. Kala (Ed.). *Disiplinlerarası Sosyal Hizmet Çalışmaları – 1* (s. 59-83) içinde. Ekin Yayınevi: Bursa.
- Kalaycı, S. (2020). Engelli Bireylerin Kamusal Hizmetlere Erişebilmesinde Belediyelerin Yeri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, “Erişilebilirlik” Özel Sayısı 1, 83-104. DOI: 10.21560/spcd.vi.817709
- Kalaycı, S. ve Akin, A. (2019). Engellilere Yönelik Yerel Sosyal Hizmetlerde Belediyelerin Yeri: Malatya Büyükşehir Belediyesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22 (2), 663-674.
- Kapani M. (2011). Politika Bilimine Giriş. Bilgi Yayınevi: Ankara.
- Kara, B. (2016). Türkiye’de Engelli Bireylerin Yasal Hakları ve Uygulamadaki Yeri. *Akademik Sosyal Bilimler Çalışmaları Dergisi*. 48(2), 249-260
- Майданик, С. В. (2020). European Union Disability Policy: Supranational Level Of Legal Regulation. *Problems of Legality*, 150, 332–353. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.150.209404>
- Metin, B. (2017). Engellilere Yönelik Sosyal Politikalarda Yerel Yönetimlerin Rolü: Keçiören Belediyesi Örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 320-344.
- Miettinen, S. (2012). Understanding Disability Policy. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 14(3), 284–287. <https://doi.org/10.1080/15017419.2012.672198>
- Nudzor, H. (2009). What Is “Policy”, a Problem-Solving Definition or a Process Conceptualisation?. *Educational Futures 2* (1), 85-96. <https://educationstudies.org.uk/journal/cf/volume-2-1-2009/>
- Oliver, M. (1996). Understanding Disability: From Theory to Practice. New York, Palgrave.
- Örtülü, S. (2019). Türkiye’de Engelli Politikaları Ve Belediyelerin Rolü: Konya Büyükşehir Belediyesi Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu MEHMETBEY Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Özgökçeler, S. ve Alper, Y. (2010). Özürlüler Kanunu’nun Sosyal Model Açısından Değerlendirilmesi. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 33-54.

- ÖZİDA ve DİE (2004). Türkiye Özürlüler Araştırması 2002, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası: Ankara.
- Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (1997). Resmî Gazete: 30 Mayıs 1997, Sayı 23004.
- Pektaş, E.K. (2010). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunları, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5(1), 5-22.
- Seyyar, A. (2013). *Bağcılarda Engelli Politikaları ve Engellilere Yönelik Uygulamalar*. R. Bozlağan (Ed.). Bağcılar Perspektifi (s. 155-177) içinde. Kültür Yayınları : İstanbul.
- Sözen, H., ve Göküş, M. (2023). Büyükşehir Belediyelerinde Engelli Vatandaşlara Sunulan Hizmetlerin Karşılaştırmalı Bir Analizi. 1. Basım, Nobel Bilimsel Yayınevi: Ankara.
- Suárez-Escudero, J. C. (2014). Discapacidad y neurociencias: la magnitud del déficit neurológico y neuro psiquiátrico. 30(4), 290-299.
- Sunal O. (2011). Sosyal Politika: Sosyal Devlet Açısından Kurumsal Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 66(3), 283-305.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf (2.02.2025).
- T.C. Engelliler Hakkında Kanun. (2005). Resmî Gazete: 7 Temmuz 2005, Sayı 25868.
- T.C. İçişleri Bakanlığı/Bilgi Teknolojileri Genel Müdürlüğü (t.y.). Mülki İdare Birimleri. <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx> (3.03.2025).
- T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı. (2021). Ulaşımın Kalbi: Kentsel Ulaşım ve Erişilebilir Ulaşım!. Ulaştırma Sektörel Operasyonel Programı adına. Afşar Medya Matbaacılık San. Tic. A.Ş: Ankara.
- Tellioglu, S. (2019). Türkiye’de Engellilere Yönelik Sosyal Hizmetlerin Ve Politikaların Tarihçesi. *The Journal of Academic Social Sciences*, 88(88), 818-832. <https://doi.org/10.16992/ASOS.14871>
- Tøssebro, J. (2016). Scandinavian Disability Policy: From Deinstitutionalisation To Nondiscrimination And Beyond. *ALTER, European Journal of Disability Research*, 10(2), 111-123.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1961). Resmî Gazete: 9 Temmuz 1961, Sayı 334.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). Resmî Gazete: 9 Kasım 1982, Sayı 17863.

- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu. (2016). Resmî Gazete: 20 Nisan 2016, Sayı 29690.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], (2023). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=49685> (29.01.2025).
- Uludağ Güler, Ç., ve Çakı, N. (2021). Büyükşehir Belediyelerinin Engellilere Yönelik Hizmetlerinin İçerik Analizi Yöntemi ile Değerlendirilmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi/ Turkish Journal of Geographical Sciences*, 19(1), 92-127, doi: 10.33688/aucbd.847546
- United Nations [UN]. (2006). Convention on the Rights of Persons with Disabilities. <http://www.un.org/esa/socdev/enable/rights/convtexte.htm> (29.01.2025).
- WHO. (1993). International Classification of Impairments Disabilities and Handicaps. World Health Organization, Geneva.
- World Health Organization [WHO]. (2011). World Report on Disability. <https://www.who.int/publications/i/item/world-report-on-disability> (29.01.2025).
- www.bagcilar.bel.tr, (2023). Bağcılar Belediyesi’nin Engellilere Yönelik Projeleri Takdir Topladı. <https://www.bagcilar.bel.tr/haber/5583/bagcilar-belediyesinin-engellilere-yonelik-pr> (4.01.2025).
- www.bagcilar.bel.tr, (t.y.a). Feyzullah KIYIKLIK Engelliler Sarayı. <https://www.bagcilar.bel.tr/tesis/35/feyzullah-kiyiklik-engelliler-sarayi> (4.01.2025).
- www.bagcilar.bel.tr, (t.y.b). Kazım Karabekir Engelsiz Yüzme Havuzu. <https://www.bagcilar.bel.tr/tesis/48/kazim-karabekir-engelsiz-yuzme-havuzu> (5.01.2025).
- www.bagcilar.bel.tr, (t.y.c). Engelsiz Projeler Yarışıyor. <https://www.bagcilar.bel.tr/duyuru/702/engelsiz-projeler-yarisiyor> (5.01.2025).
- www.bagcilar.bel.tr, (t.y.d). Kamp yapmaya engel yok. <https://www.bagcilar.bel.tr/haber/18/kamp-yapmaya-engel-yok> (5.01.2025).
- www.bagcilar.bel.tr, (t.y.e). Bağcılar Belediyesi “Engelsiz Afet” Projesiyle Altın Karınca Ödülünü Aldı. <https://www.bagcilar.bel.tr/haber/3578/bagcilar-belediyesi-engelsiz-afet-projesiyle> (5.01.2025).
- www.bagcilar.bel.tr, (t.y.f). Türkiye’nin İlk Engelsiz Üniversitesi Bağcılar’da Açıldı. <https://www.bagcilar.bel.tr/haber/4051/turkiyenin-ilk-engelsiz-universitesi-bagcilar> (5.01.2025).
- www.bagcilar.bel.tr, (t.y.g). Erişilebilir Bilim Projesi’nin Tanıtımı, Bakan Mustafa Varank’ın katılımıyla yapıldı. <https://www.bagcilar.bel.tr/haber/5384/crisilebilir-bilim-projesinin-tanitimi-bakan> (5.01.2025).

- www.biruni.edu.tr, (t.y.). Engelleri Birlikte Aşalım Sempozyumu'nda Bir Araya Geldik!. <https://www.biruni.edu.tr/haberler/duyurular/engelleri-birlikte-asalim-sempozyumu-nda-bir-araya-geldik#:~:t> (5.01.2025).
- Yazıcı E. ve Yemişçi D.A (2010). Engellilere İlişkin Sivil Toplum Kuruluşlarının Sorunları: İzmir İli Bakımından Bir Değerlendirme, II. *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu*, 5 Kasım 2010, Pamukkale Üniversitesi, İİBF. 187-215.
- Yılmaz, H., ve Acar, A. (2021). Sosyal Devlet Olabilmenin Anahtarı: Sosyal Politikalar Geliştirebilmek. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17(37), 4738-4759. <https://doi.org/10.26466/opus.902955>
- Zakrzewska-Manterys, E. ve Niedbalski, J. (2018). Od Redaktorów: W Drodze Ku Tożsamości – Doświadczenie I (Re)Definiowanie Niepełnosprawności. 14(3), 6–11.

Yerel Yönetimler Bağlamında Engellilik Literatürüne İlişkin Bir Değerlendirme

Öznur Küçükkeleşçi¹

Sena Şahin²

Özet

Engellilik, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Aynı zamanda karmaşık ve çok boyutlu bir niteliğe sahiptir. Bunun doğal sonucu olarak farklı disiplinlerde ele alınmıştır. Başlangıçta tıbbi kökenli çalışmalara konu olan engellilik; zamanla mimarlık, sosyoloji, eğitim, kentsel tasarım, yerel yönetimler gibi alanlarda ele alınmıştır. Son dönemlerde de yerel yönetimler alanındaki çalışmalar yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda bu çalışmada yerel yönetimler kapsamında engellilikle ilgili mevcut literatürü inceleyerek, yerel yönetimler alanında gerçekleştirilen çalışmaları değerlendirmek amaçlanmıştır. Çalışma, yerel yönetimlerin engelli bireylerin yaşam kalitesini arttırmaya yönelik politika ve uygulamalarını ele alan literatürün genel çerçevesini ortaya koymakta ve bu alandaki araştırma boşluklarını belirlemektedir. Çeşitli veri tabanlarından yararlanılarak elde edilen uluslararası ve ulusal literatürde yer alan çalışmalar taranmıştır. Bu kapsamda 2009-2025 yılları arasında yayınlanan İngilizce ve Türkçe çalışmalar; doküman incelemesi yöntemi ile amaç, yöntem, kapsam ve sonuçları bakımından incelenmiştir. İncelenen çalışmalardan 11'i İngilizce ve 32'si Türkçe olmak üzere toplam 43 eser, çalışmaya dâhil edilmiştir. Böylece her bir çalışma derinlemesine analiz edilerek farklılıkları ve benzerlikleri açısından değerlendirilmiştir.

1. Kavramsal Çerçeve

Türk Dil Kurumu Sözlüğü' ne göre engel; herhangi bir şeyin olmasını önleyen, her türlü sebep, mania, pürüz, handicap anlamında kullanılmaktadır (Şahin ve Çiftçiyıldız, 2024:039). Aynı sözlükte engellilik “vücudun eksik veya

1 Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, oznuruludag@hotmail.com.tr, ORCID: 0000-0001-9025-6779

2 Araştırma Görevlisi, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, sena.sahin@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2728-9839

kusurlu olması ve özürüllük durumu” şeklinde tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr, 2025). Bu tanım engelliliğin en basit tanımlarından biri olarak literatürde yer almaktadır. Bununla birlikte engellilik, karmaşık ve çok yönlü olmasından dolayı engellilik farklı şekillerde tanımlanmıştır. Kavramsal açıdan engellilik; toplumların inançları, değerleri, kültürel yapıları, bakış açıları gibi pek çok sebeple farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bu bakımdan engellilik, toplumların ya da bireylerin sahip oldukları bilgi ve tecrübelerine göre şekillendiği için kavramın genel bir tanımı yapılamamıştır (Kalaycı, 2020:86). Öyle ki yasal düzenlemelerde bile farklı tanımları yapılmıştır. Örneğin; Dünya Sağlık Örgütü engelliliği, “Bireyin normal sayılan ölçüler dâhilinde bir rolünü yerine getirmesini engelleyen ya da sınırlayan bir dezavantaj” olarak tanımlamıştır (Dünya Sağlık Örgütü, 1981:27-29 akt; Şat ve Göver, 2017:524). 2005 tarih ve 5378 sayılı Engelliler Kanun’ da ise engelli “Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireylerle birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” şeklinde tanımlamıştır (5378 sayılı Kanun, md. 3/c fıkrası; Dönmez Kara, 2017:119-120). Kanunda yer alan tanımda ve genel olarak literatürde yer alan çeşitli tanımlarda görüldüğü gibi engellilik kavramı, kişilerin günlük faaliyetlerini yerine getirebilme yeteneğini etkileyecek fiziksel, zihinsel ve psiko-sosyal bozuklukları kapsamaktadır (Kara ve Erdem, 2022: 117).

Çalışma açısından önemli kavramlar arasında yerel yönetimler yer almaktadır. Anayasa’nın 123. maddesi, idarenin kuruluş ve görevleri ile bir bütün olduğunu ve kanunla düzenlendiğini vurgulayan maddedir. Bu madde doğrultusunda idare, merkezden ve yerinden yönetim olmak üzere iki yönetim esasına dayanır. Merkezden ve yerinden yönetimin beraber ve koordineli bir şekilde uygulanması ile daha hızlı, etkili ve verimli bir yönetim uygulanması amaçlanmaktadır. Yerel yönetimler idari teşkilatlanmada ‘yerinden yönetim’ örgütlenmesi içerisinde yer alan idari birimlerdir. Burada amaç yerel halka daha hızlı ve verimli hizmet sunulmasıdır. Anayasanın 127. maddesiyle düzenlenen ve bölgede ikamet eden vatandaşın yerel ve ortak ihtiyaçlarının görülmesi amacıyla oluşturulan yerel yönetim birimleri, Türkiye’de belediye, il özel idaresi ve köy olmak üzere örgütlenmektedir.

2. Yerel Yönetimler Kapsamında Engelliliğe İlişkin Literatürdeki Çalışmalar

Çalışma kapsamında bu bölümde uluslararası ve ulusal literatür taraması yapılarak yerel yönetimler bağlamında engellilik konusundaki mevcut çalışmalara yer verilmiştir. Çeşitli veri tabanlarından yararlanılarak gerçekleştirilen tarama sonucu, erişilen İngilizce ve Türkçe çalışmaların

içerikleri kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Bu kapsamda öncelikle uluslararası literatürdeki çalışmalar, ardından ulusal literatürdeki çalışmalar ele alınmaktadır. Daha sonra hem uluslararası hem de ulusal literatürde yer alan çalışmalar karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir.

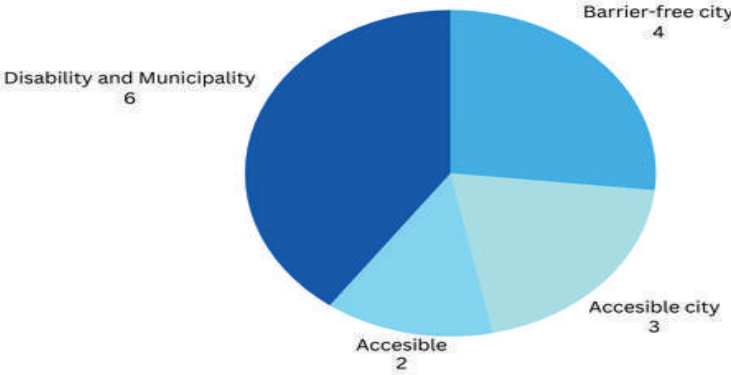
2.1. Uluslararası Literatürdeki Çalışmalar

Uluslararası literatür kapsamında yerel yönetimler bağlamında engellilik konusuna ilişkin İngilizce olarak hazırlanan çalışmalar incelenmiştir. Mevcut çalışmaları incelemek amacıyla Web of Science, Scopus, Google Scholar ve Jstor veri tabanlarından yararlanılmıştır. Bu veri tabanlarından yararlanılırken kapsamlı veri elde edebilmek amacıyla, konu ile ilgili bazı anahtar kavramlardan yola çıkılarak tarama yapılmıştır. İlk olarak *“barrier-free city”* anahtar kavramı kullanılmıştır. Fakat uluslararası literatürde kavramla eş anlamlı olarak *“accessible city”* kavramının kullanıldığı görüldüğü için bu kavram da taramaya dâhil edilmiştir. Daha sonra, bahsedilen veri tabanlarında *“accessibility”*, *“disability and local government”* ve *“disability and municipality”*, anahtar kelimeleri için de tarama yapılmıştır. İlgili anahtar kelimelerle yapılan tarama sonucu çalışmaların tekrarlandığı tespit edilince tarama sonlandırılmıştır. Bu kapsamda *barrier-free city* kavramı için 143 kaynağa erişilmiş olup, yapılan filtreleme sonucu; bunlardan 4 tanesinin yerel yönetimler disiplini içinde olduğu görülmüştür. *Accessible city* için tarama yapıldığında ise 253 kaynak olduğu görülmekle birlikte, detaylı taramada sadece 3 kaynağa erişilmiştir. Bunlar içerisinde de ilgili disipline ait bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Accessibility için tarama yapıldığında ise doğrudan yerel yönetimlere ait 2 çalışma olduğu görülmüştür. Son olarak *disability and local government* ve *disability and municipality* anahtar kavramı için tarama yapılarak yerel yönetimler alanında 6 çalışmaya erişilmiştir. Bahsedilen çalışmalara ait dağılım Şekil 1’deki grafikte gösterilmiştir.

Şekil 1.:Uluslararası Literatürde Yer Alan Çalışmaların Anahtar Kelimelere Göre Dağılımı

Anahtar Kelimelere Göre Dağılım

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Anahtar kelimelerin dağılımının yer aldığı bu grafikte belirtilen çalışmalardan biri kitap (Heis, Degenhart ve Ebe, 2010), biri proje (Piatta, 2010) ve ikisi tez (Kreinbrook, 2007; Jenks, 2021) çalışmasıdır. Fakat belirtilen çalışmalar, kavramsal olarak yerel yönetimlerle ilişkili görünse de içerik anlamında mimarlık alanı ile ilgilidir. Bunların dışında erişilen çalışmaların çoğunluğu makale türünde hazırlanmıştır. Bu bağlamda yapılan tarama sonucu erişilen tüm çalışmaların içerikleri amaç, yöntem ve sonuçları bakımından kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Böylece yerel yönetimlerle ilgili olan çalışmalar aşağıda yer alan Tablo 1'e dâhil edilerek bu çalışmanın literatürdeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 1.: Yerel Yönetimler Kapsamında Engelliliğe İlişkin Uluslararası Literatürde Yer Alan Çalışmalar

ÇALIŞMANIN (TEZ/MAKALE/BİLDİRİ/BİLİMSSEL ÇALIŞMA VB...)				
Adı	Yazar/Yazarlar	Yayın Yılı	Amaç ve Yöntemi	Sonucu
Disabled People and Accessibility: How Successful Is Slovenia In The Elimination and Prevention of Built-Environment and Communication Barriers?	Richard Sendt, Boštjan Kerbler	2009	Çalışmadaki amaç; Slovenya'daki mevcut engelli politikalarını göz önünde bulundurarak, engelli bireylerin sağlık, eğitim, istihdam, kamu hizmetleri, kültür, spor ve turizm alanlarında yapı çevre ve iletişim engellerinin kapsamlı analizini yapmaktır. -Nicel araştırma yöntemi (Engelli bireyler ve onları temsil eden engelli örgütleri ile anket yapılmıştır.)	Yapılan hizmetlerin; engelliler, aileleri ve toplum için önemli kazanımlar ürettiği görülmüştür. Sosyal belediyeçilik anlayışı açısından büyük önem taşımaya rağmen bu konuların uzmanlık gerektirdiği ve belediyelerin yeterli deneyime sahip olmadığı için uygulamada yetersiz kaldığı ve sorunlar yaşandığı belirtilmiştir.
Inclusive Design For A Barrier Free City-Case Study of The City of Lincoln, UK	Sophia Bannert, Amira Elnokaly	2013	Çalışmada İngiltere'nin Lincoln kenti örneğinden hareketle, Yerel ve uluslararası yasalar çerçevesinde mevcut küresel zorluklar bağlamında Lincoln kentinde kapsayıcı tasarım ve erişilebilirliğin önemini tartışmak amaçlanmaktadır. -Yöntem belirtilmemiştir.	Lincoln kentinin yol kat etmiş olmasına rağmen eşit erişim ve şehri herkes için inşa etmek konusunda yönetmeliklerin, ulusal ve uluslararası mevzuatın güçlendirilmesi ve buna uyulması gerektiği vurgulanmaktadır.
Barrier-Free Design For Unhindered Access For Pedestrian and Public Transportation A Case Study On Dhaka City	Md Rahman, Nobuaki Ohmari	2014	Çalışmada, Bangladeş'in Dakka şehrinde toplu taşıma araçlarında engelli bireyler için mevcut erişilebilirlik olanaklarını ve eksikliklerini gözlemleyerek, toplu taşıma araçları hakkında değerlendirme yapmak amaçlanmıştır. -Nitel ve nicel araştırma yöntemi	Toplu taşıma araçlarının engelsiz tasarım konseptine dâhil edilerek erişilebilirliği sağlamaya yönelik olduğu düşünülse de hem tekerlekli sandalye kullanıcıları hem de görme engelli bireylerin ihtiyaçlarına yönelik olmadığı için katılımcılar tarafından başarısız olarak değerlendirilmektedir.
Using Community Planning Method To Improve Effect Of Urban Barrier-Free Transportation System	Chuntao Wu , Juan Li, Xi Li	2017	Çalışmada Çin'in Chengdu'yu kentinde engelsiz ulaşım sisteminin (otobüs ve metro kapsamında) etkinliğini arttırmak için toplu ulaşım planlama yönteminin kullanımını araştırmak amaçlanmaktadır. -Nicel araştırma yöntemi	Çalışmada Chengu'da engelsiz ulaşım kısmen başarılı olsa da etkinliğini arttırmak için yeni planlamalara ihtiyaç olduğu görülmüştür.
Transportation Demands of Low-Mobility Individuals: Case Study In Wenling, China	Gang Ren, Tao Zhang, Lei Xu, Yang Yang	2018	Çalışma; Çin'in Wenling şehrindeki hareket kabiliyeti düşük bireyler kapsamında yaşlılar, engelliler ve düşük gelirli bireyler açısından toplu taşıma araçlarının erişilebilirliğini ve ulaşım taleplerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. -Nicel araştırma yöntemi	Çalışmada engelli bireylerin ücretsiz olması nedeniyle toplu taşıma hizmetlerini tercih eden grup olduğu; buna rağmen, fiziksel durumları nedeniyle çoğunluğunun aileden ya da arkadaş çevresinden refakatçi olmadan seyahat edemedikleri görülmüştür.

Legal and Policy Framework Of Employment For People With Disabilities In Latvia	Zaiga Oborenko, Baiba Rivza	2018	Letonya'da engelli bireylere yönelik istihdam ve ayrımcılık karşıtı düzenlemeler, yasalar ve politikalar çerçevesinde incelenmiştir. Bu kapsamda engelli bireylerin istihdamının desteklenmesinde kilit rol oynayan devlet kurumları, belediyeler, sivil toplum örgütleri ve işverenler arasındaki işbirliği mekanizmasının analiz edilmesi amaçlanmıştır. -Nitel ve nicel araştırma yöntemi	Çalışmada; belediyelerin istihdam konusunda STK'lar ile işbirliği yaparak etkin bir rol oynamasına rağmen, engelli bireyler için istihdamı teşvik etmekten ziyade sosyal hizmetlerin sağlanmasında daha fazla rol oynamadığı sonucuna varılmıştır.
A Barrier-Free Urban Space As An Indicator of Exercising The Right To The City By Individuals With Disabilities	S.B. Abramova, N.L. Antonova, A.D. Gurarii	2020	Çalışma Rusya'nın Sverdlovsk Bölgesi'nde yer alan Yekaterinburg şehrinde yaşayan engelli bireylerin kentli haklarını kullanmaları da dâhil olmak üzere, sosyal etkileşim faktörlerini incelemek amacıyla yapılmıştır. -Nitel ve nicel araştırma yöntemi	Yekaterinburg'da engelli bireylerin sosyal etkileşimlerinin gelişmesiyle kentli haklarını kullanabildikleri ifade edilmektedir. Fakat şehirde rahat dolaşım, kamu binalarına erişim, ulaşım gibi alanlarda hala yanlış politikalarla kaynaklı problemlerin olduğu da vurgulanmaktadır.
A Mobile-Based Barrier-Free Service Transportation Platform For People With Disabilities	Yenchun Jim Wu, Wan-Ju Liu, Chih-Hung Yuan	2020	Makale, yayınladığı dönemde planlama aşamasında olan ve engelli bireyler için geliştirilen mobil tabanlı ulaşım hizmet sistemi (EDEN)'ni tanıtmak amacıyla olup, engelli bireylerin ulaşım hizmeti için bilgi ve iletişim teknolojilerinin devlet kaynakları ile entegre edildiğini anlatmaktadır. Yöntem: Vaka çalışması; temel olarak personelle yapılan derinlemesine görüşmeler, dahili belgeler, yıllık raporlar ve çevrimiçi bilgilerden oluşmaktadır.	Çalışmada, EDEN'in hayata geçirilmesiyle hem engelli bireylere hem de politika yapıcılara kolaylık sağlayacağı ifade edilmektedir. Çünkü politika yapıcılarının engelli bireyleri anlamalarını sağlayacak, böylece daha iyi hizmet sunmalarında referans sağlayacaktır. Engelli bireyleri de ulaşım konusundaki sıkıntılı süreçten kurtaracaktır.
Practical Challenges of Creating and Managing the "Barrier-Free Basic Plan" for Better Accessibility in Cities by Local Governments in Japan	Maiko Sugawara, Hirokazu Nagano, Tomoya Beppu, Tomoyuki Inagaki	2021	Çalışmanın amacı; Japonya'da belediye yönetimleri tarafından oluşturulan Engelsiz Temel Planı (BFBP)'nin oluşturulması ve uygulanması sürecinde idari görevlilerin karşılaştıkları engelleri ve zorlukları tanımlamaktır. -Nicel araştırma yöntemi	Çalışmada Japonya'da kendi BFBP'lerini oluşturan belediyelere motivasyon için bu konuda destekleyici danışmanların sağlanması; hem yaşanan zorlukları aşmak hem de BFBP'lerin kalitesini arttırmak için öz değerlendirme için de yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

The Mobility of People with Disability: Between Urban Accessibility and Urban Attractiveness. A Case Study from Algiers, Algeria	Chems Eddine Hacini, Yassine Bada and Christian Pihet	2022	Cezayir’de yaşayan fiziksel engelli bireylerin kamusal alanlara erişilebilirliği ve bu alanların çekiciliği/kullanılabilirliği arasındaki ilişkiyi değerlendirmeye amaçlanmaktadır. -Nitel araştırma yöntemi ve depthMax yazılımı kullanılmıştır.	Çalışma sonucu engelli bireylerin istekleri dikkate alınmadan mekânların erişilebilir hale getirildiği, bu durumun onların istediği yere gitmeyi seçme özgürlüğünü kısıtladığı ifade edilmiştir.
Accessibility Barriers of Wheelchair Users in Public Spaces	Tri Budi Santoso	2023	Bu çalışma; Endonezya (Surakarta)’da tekerlekli sandalye kullanıcıları olan bireylerin kamusal alanların kullanımında karşılaştıkları fiziksel ya da fiziksel olmayan engellerle ilgili deneyimlerini aktarmayı amaçlamaktadır. -Nitel araştırma yöntemi	Tekerlekli sandalye kullanıcılarının kamusal alanlara erişimde karşılaştıkları sorunlardan dolayı ailelerinin ya da bir başkasının desteğine ihtiyaç duydukları sonucuna ulaşılmıştır. Bunu aşmak için engelsiz bir çevre yaratmak hedefiyle stratejiler geliştirilmesi gerektiği ve böylece yeterli erişilebilirliğin sağlanmasının gerekliliği vurgulanmaktadır.

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Uluslararası literatür taraması sonucu dikkat çeken hususlardan biri; engelsiz kent ve erişilebilirlik kavramları ile ilgili yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak mimarlık alanıyla ilgili olmasıdır. Bu çalışmalar, belirtilen anahtar kelimelerle yapılan taramalar sonucu yerel yönetimler kapsamında olsa da içerik olarak aslında mimarlık alanı ile ilgilidir. Çünkü çalışmalarda özellikle evrensel tasarım ve ölçütleri değerlendirilmektedir. Örneğin, Gray, Gould ve Bickenbach (2003) tarafından hazırlanan çalışmada Engelliler Amerika Yasası (ADA) dikkate alınarak engellilerin önündeki engellerin çevresel engellerden kaynaklı olduğundan bahsedilmiştir. Çalışmada çevresel alanların ADA kriterlerine uygunluğu incelenmiştir. Çalışmalardan bir diğeri Heis, Degenhart ve Ebe (2010) tarafından hazırlanan ve Almanya’daki evrensel tasarım standartları göz önünde bulundurularak kamu binalarına erişimin değerlendirildiği kitaptır. Bu kapsamda değerlendirilebilecek bir başka çalışma 2015 yılında Ikechukwu, Folaranmi, Philip, Ayodele ve Omachoko tarafından hazırlanmıştır. Çalışmada Nijerya’nın Abuja kentinde kamu binalarına erişim açısından binalardaki rampalar ele alınmakta ve binaların evrensel tasarıma göre ölçütleri değerlendirilmektedir (Ikechukwu, Folaranmi, Philip, Ayodele ve Omachoko, 2015). Son olarak Vavilova, Zhdanova, Bakhareva ve Kayasova (2021) tarafından hazırlanan çalışmada da Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında Rusya’daki evrensel tasarım kriterlerine yönelik mevzuat incelenmiş ve Rusya’nın Samara kenti

örnek olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmalar, taramalarda yerel yönetimler disipliniinde görülen fakat mimarlık alanında olan çalışmalardan en dikkat çekenleridir. Bu sebeple bu çalışmalar mevcut çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Bunun dışında uluslararası çalışmalara dair dikkat çeken hususlardan bir diğeri de yapılan çalışmaların genel anlamda konu temelli olarak hazırlanmasıdır. Örneğin, bazı çalışmalarda doğrudan engelli bireyler açısından ulaşım hizmetleri ele alınarak (Rahman ve Ohmari, 2014; Wu, Li ve Li, 2017; Ren, Zhang, Xu ve Yang, 2018; Wu, Li ve Yuan, 2020) ya şehrin ulaşım araçları, ulaşım projeleri incelenmiş ya da engelli bireylerin bakış açısından ulaşım araçları değerlendirilmiştir. Bazı çalışmalarda da istihdam (Oberenko ve Rivza, 2018) ve kamusal alanlara erişim (Hacini, Bada ve Pihet, 2022; Santoso, 2023) açısından engellilere yönelik hizmetler değerlendirilmiştir. Genel olarak engelli bireylere yönelik hizmetlerin tamamının değerlendirildiği çalışmaların ise nadir olduğu fark edilmiştir. Sendi ve Kerbler'in (2009) Slovenya'daki engelli bireylere yönelik sağlık, eğitim, istihdam, kültür, spor ve turizm alanlarındaki mevcut politikaların analizini yaptığı çalışma bu kapsamdadır.

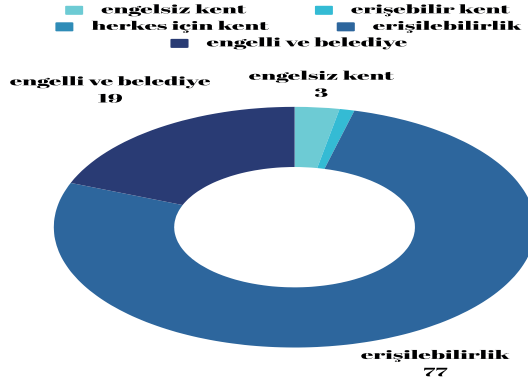
2.2. Ulusal Literatürdeki Çalışmalar

Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de yerel yönetimler alanında engelliliğe yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Çalışmanın bu kısmında yerel yönetimler alanında engelliliğe ilişkin ulusal literatürde Türkçe olarak yapılmış çalışmalara yer verilmiştir. Konuyla ilgili mevcut çalışmaları incelemek amacıyla YÖK Tez başta olmak üzere, YÖK Akademik, Google Akademik, Dergipark ve Resarchgate veri tabanlarından yararlanılmıştır. Konuya ilişkin kapsamlı veri elde edebilmek için doğrudan, uluslararası literatür taramasında belirlenen anahtar kelimeler kullanılarak tarama yapılmıştır.

Çalışma kapsamında öncelikle *engelsiz kent* anahtar kelimesi ile tarama yapılmıştır. Hem uluslararası hem de ulusal literatürde engelsiz kent yerine *erişilebilir kent* kavramına yer verildiği gözlemlenmiştir. Ayrıca ulusal literatürde bazı çalışmalarda herkes için kent kavramının da eş anlamlı olarak kullanımına rastlanmıştır. Bu sebeple literatür taramasında, *engelsiz kent*, *erişilebilir kent*, *herkes için kent*, *erişilebilirlik*, *engelli* ve *belediye* anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Belirtilen anahtar kelimelerle yapılan tarama sonucunda ulusal literatürde 103 esere erişilmiştir. Erişilen bu çalışmalar kapsamında ulusal literatürde yer alan tez çalışmalarının anahtar kelimelere göre dağılımı aşağıdaki grafikte belirtilmiştir³.

3 Grafikte makale, kitap bölümü, bildiri vb. türlerindeki çalışmalarını sayıları tespit etmek mümkün olmadığından sadece tez çalışmalarına yer verilmiştir.

Şekil 2.: Ulusal Literatürde Yer Alan Çalışmaların Anahtar Kelimelere Göre Dağılımı

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Bu hususta, yukarıdaki grafikte belirtildiği üzere engelsiz kente ilişkin genel tarama sonucu 3 tez çalışmasına ulaşılmıştır. Bu çalışmalardan 2'si şehir ve bölge planlama (Biçer, 2022) ile kentsel tasarım (Emir, 2021) alanlarında iken, 1'i kamu yönetimi-yerel yönetimler⁴ (Akgün, 2022) alanındadır. Erişilebilir kent kapsamında mimarlık (Danesharasteh, 2017) alanında 1 tez çalışması mevcutken herkes için kent konusunda tez çalışması bulunmamaktadır. Erişilebilirlik kavramı ile ilgili tarama yapıldığında toplamda 77 tez çalışmasının yapıldığı, bu çalışmalardan 2'sinin kamu yönetimi-yerel yönetimler (Ercan, 2020; Bektaş, 2021) alanında, diğer çalışmaların ise başta mimarlık olmak üzere mühendislik, şehir ve bölge planlama gibi farklı disiplinlerde olduğu görülmüştür. Son olarak engelli ve belediye anahtar kavramları ile ilgili tarama yapılmıştır. Bu kavramlar için ayrı ayrı inceleme yapmak yerine kendi içerisinde farklı kombinasyonlarla filtreleme yapılmıştır. Yapılan filtreleme neticesinde 19 teze erişilmiştir. Bunlardan 11'i kamu yönetimi-yerel yönetimler (Güvenç, 2014; Gürek, 2015; Arslan, 2016; Karaağaç, 2017; Ay, 2018; Kaya, 2018; Örtülü, 2019; Özbarış, 2019; Suci Selçuk; 2019; Köksal, 2021; Sözen, 2023) disiplini içerisinde olup, yerel yönetimler alanındadır. Ayrıca çalışma kapsamında belirtilen tezler dışında ilgili anahtar kelimelerle çeşitli makaleler, bildiriler vb. bilimsel araştırmalara erişilmiştir. Tarama sonucu erişilen tüm çalışmaların içerikleri kapsamlı bir şekilde değerlendirilerek, bu çalışma ile ilgili olduğu

4 Ulusal literatürdeki tezlerde yerel yönetimler alanındaki çalışmalar, kamu yönetimi ile beraber verilmiştir. Bu nedenle bu çalışmada da birlikte ele alınmıştır.

düşünülen çalışmalar aşağıda yer alan tablo 2'ye dâhil edilmiştir. Böylece ilgili çalışmalarla beraber mevcut çalışmanın literatürdeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 2.: Yerel Yönetimler Kapsamında Engelliliğe İlişkin Ulusal Literatürde Yer Alan Çalışmalar

ÇALIŞMANIN (TEZ/MAKALE/BİLDİRİ/BİLİMSEL ÇALIŞMA VB...)				
Adı	Yazar/Yazarlar	Yayın Yılı	Amaç ve Yöntemi	Sonucu
Engelsiz Bir Kent Tasarlamada Yerel Yönetimlerin Önemi	Serap Fırat	2009	Engelli bireyler açısından kent yaşamındaki temel problemleri çözmek için yerel yönetimlerin görevlerine vurgu yaparak, engelsiz bir kent tasarlamada ana eksen ulaşılabilirlik olarak tanımlanmıştır. -Yöntemi belirtilmemiştir.	Engelsiz bir kent tasarlamada belediyelere düşen görevler ve bu görevler doğrultusunda belediyelerin yapması gerekenlere vurgu yapılarak, bu görevlerin sadece fiziki mekân düzenlemesi ile yeterli olmayacağı bununla beraber bir anlayış değişiminin de gerektiği ifade edilmektedir.
Engelsiz Şehir Kavramı Açısından Malatya	Gülizar Çakır Sümer	2015	Malatya'nın şehir merkezindeki altyapı, kamu kurum ve kuruluşları, işletmeler, binalar, kentsel donatılar ve işletmelerin engelli bireylerin erişimine uygunluğunu ele alarak, engelli bireylerin şehir hayatına entegrasyonunu sağlayacak yapının yeterli olmadığı düşüncesini ortaya koymaktır.- Şehir merkezinde incelemeler yapılmış, engelli bireyler ve derneklerle görüşmeler yapılmıştır.	Yapılan inceleme ve görüşmelerle Malatya'da genel olarak engelli bireylere yönelik olumlu uygulamalar ve yapılar olmakla birlikte, olumsuzluklar ve yetersizliklerin devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu anlamda Malatya'nın engelsiz bir şehir olmadığı ortaya çıkmaktadır.
Yerel Yönetimlerde Fiziksel Engelli Bireylerin Kentsel Yaşama Uyumu: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği	Metin Gürek	2015	İstanbul Büyükşehir Belediyesi örneği ile fiziksel engelli bireylerin kentsel yaşam içinde karşılaştıkları sorunları ve bu sorunlar karşısında yerel yönetimlerin tutumunu ele almak; yerel yönetimlerin engelli vatandaşlar için sunduğu hizmetlerin yeterliliğinin değerlendirmesini yapmaktır. -İBB'nin kendi çalışmaları incelenmiştir.	Çalışmada, fiziksel engelli bireylerin kentsel dış mekânda karşılaştıkları sorunların sağlık, istihdam, eğitim, ulaşım ve dış mekân alanlarında olduğu belirlenmiştir. İBB özelinde bu sorunlarla özellikle dış mekân ve ulaşım konusunda karşılaşıldığı, engelli bireylerin bu konuda sorunlarının devam ettiği sonucuna varılmıştır.
Herkes İçin Erişilebilir Kentler: Muğla Örneği	Doğan Bıçkı, Hale Yetkin Şale, Duygu Ak	2016	Muğla kentinde yaşayan fiziksel engelli bireylerin kentsel mekânlara fiziki erişimi hususunda belediyelerin ne tür faaliyetlerde bulunduğunu Muğla Büyükşehir Belediyesi ve Menteşe Belediyesi örnekleri ile araştırmaktır. - Her iki belediye ile görüşmeler yapılmış ve çeşitli birimlerden elde edilen bilgiler ışığında belediyelerin faaliyetleri anlatılmıştır.	Bilgiye erişim noktasında problem yaşanması sebebiyle Muğla Büyükşehir ve Menteşe Belediyeleri'nin erişilebilirlik konusunda faaliyetlerinin olduğu fakat bu faaliyetlerin yeterli olmadığı görülmüştür.

Belediye Hizmetleri ve Engelli Vatandaşların Beklentileri Üzerine Ampirik Bir Araştırma	Hilal Onur İnce, Cenay Babaoğlu, Aysun Yaralı Akkaya	2016	Ankara örneğinden hareketle, Türkiye’de engelli bireylere ilişkin hizmetlerde belediyelerin sorumluluklarını ve çalışmalarını gözden geçirerek, bu çalışmaların engellilere nasıl yansıdığını değerlendirmektedir. -Nitel araştırma yöntemi	Ankara il sınırlarında yaşayan engelli bireylerin temel hakları hususunda belirli bir farkındalığının olduğu fakat erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik temelindeki haklarını belediyelerin sorumlulukları olarak gördükleri anlaşılmıştır.
Sosyal Belediyecilik Anlayışı Üzerinden Engellilere Yönelik Hizmetler: İstanbul Engelliler Müdürlüğü Örneği	Şükran Karaağaç	2017	Belediyelere tanınan yetki ve sorumluluklar göz önünde bulundurularak İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü’nün sosyal belediyecilik faaliyetleri kapsamında engelli vatandaşlara yönelik hizmetlerini irdelemektedir. -Örnek olay yöntemi ile İBB’nin faaliyet raporları ve çalışmaları incelenmiştir.	İBB Engelliler Müdürlüğü’nün engelli bireyler açısından hizmet alanlarının arttığı ve onlara daha hızlı bir şekilde hizmet sunabilmek için İstanbul’un pek çok noktasında merkezler kurduğu görülmüştür. Bununla Dünya’ya ve Türkiye’ye örnek olduğu ifade edilmiştir.
Türkiye’de Anakentlerde Engellilere Yönelik Hizmetler ve Sorun Alanları	Cenay Babaoğlu	2018	Çalışmada, engelli bireylere sunulan hizmetlerin anakent ve kent yönetimleri açısından sorgulanması ve yaşanan sorunların aşılması için engelli bireylerin süreçlere katılımının önemini ortaya koymak amaçlanmaktadır. -Engelli hizmetleri mevzuat üzerinden incelenmiş ve resmi raporlara bakılmıştır.	Engelli bireylere sunulan hizmetlerin, engelli bireylerin yasal hakları olduğundan hareketle düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bunun sonucunda ise, engelli bireylerin haklarının kullanımı hususunda sivil toplum kuruluşlarının önemi belirtilmiştir.
Engellilere Yönelik Yerel Yönetim Hizmetleri: Bursa Büyükşehir Belediyesi Örneği	Hatice Ay	2018	Bursa Büyükşehir Belediyesi örneğinden yola çıkarak, yerel yönetimlerin sosyal belediyecilik çerçevesinde engelli bireylere yönelik ne tür hizmetler sunduğunu incelemektedir. -Nitel araştırma yöntemi	Bursa Büyükşehir Belediyesi’nin engelli bireylere; eğitim, bakım ve sağlık, erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik, sosyal yardım ve hizmet, sosyal yaşam ve son olarak istihdam hizmetleri sunduğu; bu hizmetlerden erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik hizmetlerinin ön planda olduğu ortaya koyulmuştur.
Engelsiz Kent: Görme Engelli Bireylerin Kentlerde Yaşadıkları Sorunlar	H. İrem Özteke Kozan, Hasan Bozgeyikli, Şahin Kesici	2018	Kentlerde yaşayan görme engelli bireylerin, çevreyle ilgili yaşadıkları sorunları ortaya koyarak bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmektedir. -Nitel araştırma yöntemi (Konya, Ankara, Mersin, Eskişehir ve Elazığ gibi illerden 14 görme engelli bireyle görüşme yapılmıştır.)	Görme engelli bireylerin toplu ulaşımında; otobüslerde ve duraklarda sesli sistemlerin olmamasından, park ve spor alanlarında sarı çizgilerin olmaması ve tümseklerden, ortak kullanım alanlarında temizlik problemlerinden, resmi dairelerde sesli imzanın olmamasından, hastanelerde ise bağımsız hareket ve fiziksel imkânlarının kısıtlı olmasından dolayı sorun yaşadıkları görülmüştür.

Engelsiz Kentlerin İnşasında Yerel Yönetimlerin Rolü: Etimesgut Belediyesi Örneği	Nazlı Yücel Batmaz	2018	Yerel yönetimlerin bütün vatandaşları için tüm mekânları ulaşılabilir ve erişilebilir kılma görevini üstlenmiş olması fikrinden hareketle engelli bireylere yönelik politikalarını Etimesgut Belediyesi örneği özelinden incelemektir. -Etimesgut Belediyesi'nin çalışmaları incelenmiştir.	Etimesgut Belediyesi'nin faaliyetlerinin değerlendirilmesi ile engelli bireylere yönelik sosyal ve kültürel aktivitelerin yapıldığı, engelli vatandaşların ve ailelerinin topluma kaynaşmasını sağlama amacıyla güttüğünü ve bu faaliyetlerin de kentsel aidiyeti artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.
Sosyal Belediyecilik Çerçevesinde Engellilere Sunulan Hizmetler: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği	Ömer Kaya	2018	Engelli vatandaşlar ve ailelerinin sosyal hayata adaptasyonunda sosyal belediyeciliğin önemine değinilerek, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü'nün engelli bireylerin sosyal hayata adapte olmasında yaptığı hizmetleri ortaya koymaktır. -Belediyenin çalışmaları incelenmiştir.	İBB Engelliler Müdürlüğü'nün engelli bireylerin sosyal hayata uyumu için spordan sanata, yasal haklar danışmanlığından, eğitim hizmetlerine, meslek edindirme ve iş bulma rehberliğine, kuaförlük hizmetinden yaz kampına kadar birçok alanda organizasyon yaptığı çalışma sonucunda görülmüştür.
Kamusal Hizmet Alanı Olarak Kent Parklarının Engellilere Uygunluğu: Adana İli Örneği	İsmail Güneş	2019	Adana Büyükşehir Belediyesi ve merkez ilçesindeki kent parkları örnek alınarak, yerel yönetimler tarafından sunulan kent parkı hizmetinin çeşitlik ilkesine uygunluğu konusundaki hassasiyeti ve başarısını anlamaktır. -Nitel araştırma yöntemi	Yapılan incelemeler neticesinde; Adana il merkezinde gençlerde parkların temel işlevlerini yerine getirmekten uzak olduğu görülmektedir. Parkların; erişim ve kullanımı konusundaki problemlerin engelli vatandaşlar için fırsat eşitsizliği yarattığı ve aslında onlar açısından engellerin devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır.
Kentsel Mekânın Engelsizlik Açısından İncelenmesi: Isparta Örneği	Nilüfer Negiz, Mehmet Nalbant	2019	Isparta kentinde yaşayan engelli vatandaşların kentsel mekânı engelsizlik açısından değerlendirmesi ve yine onların kentsel mekânı kullanımında yaşadıkları sıkıntıların tespit edilmesidir. -Nitel araştırma yöntemi	Isparta'da engelli bireylerin karşılaştığı problemlerin değerlendirilmesi sonucunda kentin erişilebilirliği ve ulaşılabilirliği bakımından başarılı olmadığı bunun ise engelli bireylerin yaşam kalitesini düşürdüğü sonucuna varılmıştır.
Engellilere Yönelik Yerel Sosyal Hizmetlerde Belediyelerin Rolü: Malatya Büyükşehir Belediyesi Örneği	Sami Kalaycı, Aziz Akin	2019	Çalışmadaki amaç, Malatya Büyükşehir Belediyesi'nin engelli bireylere yönelik sunduğu iyi hizmet uygulamalarını ortaya koymak, olası eksiklikleri tespit etmek ve daha sonra yapılacak hizmetlere yol göstermektir. -Yöntem belirtilmemiştir.	Sonuç olarak çalışmada, Malatya Büyükşehir Belediyesi'nin engelli bireylere yönelik meslek ve beceri kursları, destek programları ile eğitim kurslarına öncelik ve önem verdiği, böylece istihdama doğrudan katkı sağladığı ifade edilmiştir.

Toplumsal Yaşama Tam Katılım İçin Erişilebilir Kentler: Zonguldak Örneği	Sanem Barkın	2019	Zonguldak kent merkezindeki kamu kurumları, şehir merkezi, toplu ulaşım araçları, cadde ve sokakları erişilebilirlik çerçevesinde değerlendirerek, erişilebilirliğin önemini ortaya koymak ve bu kapsamda yapılabileceklere öneriler geliştirmek. -Gözlem ve fotoğraflar kullanılarak bilgiler toplanmıştır.	Zonguldak'ta yaşayan engelli bireylerin yollar başta olmak üzere konutlar, yaya kaldırımları, kamu binalarına erişim açısından mağdur oldukları görülmüştür. İlaveten, Türkiye genelinde olduğu gibi Zonguldak'ta da insanların yardımsever yaklaşımlarından ötürü zorlukların belirli bir kısmının belir bir düzeyde aşıldığı sonucuna varılmıştır.
Türkiye'de Engelli Politikaları ve Belediyelerin Rolü. Konya Büyükşehir Belediyesi Örneği	Sefa Örtülü	2019	Konya Büyükşehir Belediyesi örneği ile engelli politikalarının oluşumunda belediyelerin etkinliğini irdelemek ve belediyelerin engellilere yönelik faaliyetlerinin neler olduğunu görmek. -Nitel araştırma yöntemi	Konya Büyükşehir Belediyesi'nin sosyal ve kültürel faaliyetleri ile istihdam ve eğitime yönelik çalışmalarıyla yerel düzeyde engelli politikalarının şekillenmesinde etkin ve işlevsel bir rol aldığı sonucuna ulaşılmıştır.
Kentli ve Engelli Hakları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü Uygulamaları	Volkan Özbarış	2019	Şehirlerde yaşayan engelli bireylerin en fazla yaşadığı problemleri dile getirmek, engelli bireylere yönelik sunulan hizmetlerde yerel yönetimlerin rolünü tespit etmek ve yerel yönetimler tarafından sunulan hizmetlerin eksiklerini tespit ederek bu eksiklere yönelik çözüm önerileri sunmaktır. -Nitel araştırma yöntemi İBB'nin çalışmaları incelenmiş; İstanbul'da engellilerle ilgili üç STK ile görüşme yapılmıştır.	Türkiye'nin engelli hakları hareketinin güçlenemediği bir ülke olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla beraber İstanbul özelinde üç dernekle yapılan görüşmede, engelli bireylerin yolların inşası, toplu taşıma, kamusal alanlar erişim, eğitim hizmetlerinde kalite ve istihdam konularında sorunlar olduğu ve bunlara yönelik farkındalık yaratmanın çözümcü bir yaklaşım olacağı görülmüştür.
Engelli Bireylerin Kamu Hizmetlerinden Memnuniyeti: Nazilli İlçesi Örneği	Aslı Yenipazarlı, Funda Çondur, Necmiye Cömertler	2020	Aydın ili Nazilli ilçesinde yaşayan engelli bireylerin kamu hizmetleri ve belediye hizmetlerinden memnuniyet durumlarını belirleyerek, konu ile ilgili sosyal farkındalık oluşturmaktır. -Nitel araştırma yöntemi	Nazilli ilçesinde genel olarak kamu hizmetlerinden özellikle adli ve idari hizmetlerden memnuniyet düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. İlaveten belediye hizmetlerinde ise; altyapı hizmetlerinin, sosyo-kültürel faaliyetlerin ve spor faaliyetlerin memnuniyet düzeyinin düşük olduğu görülmektedir.
Beylikdüzü İlçesi'nin Erişilebilirlik Açısından İncelenmesi	Fatma Zehra Ercan	2020	İstanbul ili Beylikdüzü ilçesini erişilebilirlik kapsamında ele alarak, ilçede yaşayan engelli bireylerin erişilebilirlik hizmetleri hakkındaki memnuniyet-memnuniyetsizlik düzeylerini ve bunların nedenlerini araştırmaktır. -Nitel araştırma yöntemi	İstanbul ili Beylikdüzü ilçesindeki engelli popülasyonu açısından en önemli unsurun toplumsal ilişkiler olduğu, bununla birlikte ulaşım ve şehirlik uygulamalarının da önemli görüldüğü sonucuna varılmıştır.

Engellilere Yönelik Yerel Yönetim Çalışmaları: Ümraniye Belediyesi Örneği	Fatma Bulut Şimşek	2020	Ümraniye örneği özclinden yola çıkarak, yerel yönetimlerin sosyal politika açısından önemini ortaya koymak, engellilere yönelik yaptıkları sosyal içirme çalışmalarının önemini araştırmaktır. -Belediyelerin çalışmaları ve raporları incelenmiştir.	Yerel yönetimlerin engelli bireylere yönelik yaptığı hizmetlerin, engelli bireylerin toplumsal yaşama uyumları açısından önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bununla beraber yapılan çalışmaların engelli bireylere katkı sağladığı ve bu çalışmaların yaygınlaşması gerektiği sonucuna varılmıştır.
Yerel Yönetimlerce Engellilere Sunulan İstihdam Hizmetleri: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü Örneği	Yaşar Tınar	2020	Çalışmada, yerel yönetimlerin engelli bireyler için istihdam olanağını İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü örneği ile değerlendirmek amaçlanmaktadır. -Yöntem belirtilmemiştir.	İBB Engelliler Müdürlüğü'nün engelli bireylere yönelik birçok hizmetinin olduğu ve bunların içerisinde istihdamın çok önemli olduğu belirtilmektedir. Müdürlüğün engelli istihdam hizmetinin uzman kişiler tarafından organize edildiği ve çok başarılı olduğu; istihdam olanakları ile engelli bireylere ekonomik, psikolojik ve sosyal fayda sağladığı belirtilmektedir.
Yerel Yönetimler ve Erişilebilir Kentler: Sağlıklı Kentler Birliği'ne Üye Belediyeler Birliği	Adnan Söylemez	2021	Sağlıklı Kentler Birliği'ne üye olan belediyelerin sağlıklı kent göstergelerinden biri olan erişilebilir kent-erişilebilirlik kapsamında yürüttükleri faaliyetlerin durumunun ne olduğunu araştırmaktır. -Yöntem belirtilmemiştir.	Sağlıklı Kentler Birliği'ne üye belediyelerden yola çıkarak, erişilebilir bir kentin önünde en büyük engel olarak yasal mevzuat değil, yerel yönetimlerin uygulamalardan kaynaklı eksikleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Türkiye'de Engellilere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarında Belediye-Sivil Toplum İlişkisi: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği	Bekir Köksal	2021	Türkiye'de engelli bireylere yönelik gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamalarında belediyelerin sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliğinin etkinliğini Kocaeli ili özelinde değerlendirmektedir. -Nicel araştırma yöntemi	Engelli bireylerin, hem Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin sunduğu sosyal hizmetlerden hem de Kocaeli'nde yaşayan engelli bireylerin hayatlarını kolaylaştırma ve karşılaştıkları sorunları çözmede STK'lardan memnuniyet duydukları sonucuna varılmıştır.
Engelli Bireylerin Erişilebilirlik Problemine Yönelik Nitel Bir Araştırma: Ankara Merkez Örneği	Burhan Bektaş	2021	Ankara merkezde yaşayan engelli nüfusunun erişilebilirlik konusunda karşılaştıkları sorunları tespit ederek, bunlara çözüm önerileri geliştirmektedir. -Nitel Araştırma Yöntemi	Ankara'da yaşayan engelli bireyler için erişilebilirlik sorunu çözülmeyen, bu bireylerin eğitim, istihdam, toplumsal hayata katılım, sağlık gibi alanlarda doyum sağlamayabilmelerinin ve asıl hizmetlerden yeterli ölçüde yararlanmalarının aynı zamanda bu hizmetlere herhangi bir engel olmadan ulaşmalarının mümkün olmadığı görülmüştür.

Türkiye'de Mekânsal Erişilebilirliği Sınırlayan Altyapı Eksikliklerinin Engelli İstihdamına Etkisi	Canan Öykü Dönmez Kara	2021	Türkiye'de mekânsal erişilebilirlik noktasında engelli vatandaşların istihdam edilmesinde karşılaşılan sorunların belirlenmesi ve bu sorunların çözümü için önerilerin geliştirilmesini Çanakkale örneği ile sağlamaktır. -Nitel araştırma yöntemi	Çanakkale merkez ilçede belediye tarafından mekânsal erişilebilirliği arttırmaya yönelik bazı altyapı hizmetleri sağlamaya çalışılsa da, mekânsal planlamalarda engelli bireyleri hesaba katmayan bir anlayışla yapıldığı; bu durumun ise, engellilerin kentsel hizmetlere erişimini ve istihdam olanaklarını sınırladığı sonucuna ulaşılmıştır.
Büyükşehir Belediyelerinin Engellilere Yönelik Hizmetlerinin İçerik Analizi Yöntemi İle Değerlendirilmesi	Çiğdem Uludağ Güler, Neşe Çakı	2021	Türkiye'deki otuz büyükşehir belediyesinin engellilere yönelik ne tür hizmetler verdiğini tespit ederek; belediyeler arasında verdikleri hizmetler açısından karşılaştırmalı bir analiz gerçekleştirmektedir. -Nitel araştırma yöntemi	Çalışmada yapılan analizler sonucunda, büyükşehir belediyelerinin engelli vatandaşlara yönelik hizmetlerinin belirli kategorilerde toplandığı, fakat her belediyenin hizmet dağılımının eşit olmadığı ve kaynak bakımından yetersizliklerin olduğu sonucuna varılmıştır.
Sosyal Belediyecilik Kapsamında Engelli Bireylerin Entegrasyonu: İzmir İli Örneği	Derya Alımanoğlu Yemişçi, Gülşen Gerşil Sarı	2021	İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin sosyal belediyecilik çerçevesindeki faaliyetlerini ve projelerini ele alarak, bunların İzmir ili sınırları içerisinde yaşayan engelli bireylerin sosyal entegrasyonlarına etkilerini tespit etmektedir. -Nitel araştırma yöntemi	İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin engellilere yönelik stratejilerinde engelli bireylerin sosyal entegrasyonlarını sağlamak amacıyla geliştirdikleri stratejilerde farklı alanlarda pek çok faaliyet yürüttüğü, bu stratejilere yönelik performans hedeflerine ulaştıkları görülmektedir.
Yerel Yönetimlerin Engelsiz Yaşam Hedefi: İzmir Büyükşehir Belediyesi Örneği	Sultan Kavili Arap, Elif Yücebaş, İbrahim Arap	2021	Yerel yönetim birimlerinin engelli bireylere ilişkin sunduğu hizmetlerin ve yaptığı faaliyetlerin İzmir Büyükşehir Belediyesi örneği ile değerlendirilmektedir. -Nitel araştırma yöntemi	İzmir Büyükşehir Belediyesi kapsamında yapılan bu çalışmada; yerel yönetimlerin engellilik alanında etki alanının arttığı, bununla birlikte birtakım eksikliklerinin olduğu sonucuna varılmıştır. Kentin, toplumsal farkındalığı artırma ve toplumsal koruma gibi hizmetlerde nispeten başarılı iken; kentsel tasarım, istihdam ve hak savunuculuğu alanlarında etkili bir uygulamanın olmadığı görülmüştür.

Sürdürülebilir Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Engelli Politikalarının Rolü: Belediyelerin Stratejik Planları Üzerine Bir Araştırma	Azizce Serap Tuncer	2022	Bu çalışmanın amacı; tesadüfi yöntemle seçilen, farklı ölçeklerdeki illeri temsil eden bazı belediyelerin 2020-2024 Stratejik Planları ve uygulama örneklerini değerlendirerek ve özellikle planlarda kentlerin “Engellilik Politikaları”nın hangi esaslara dayandığını bulmaktır. -Yöntem belirtilmemiştir.	Çalışmada, demokratik katılıma erişim vurgusu, engellileri öncelleyen pozitif ayrımcılığın bir temel değeri olarak belirlenmiştir. Engelli dayanışma merkezlerinin ve hizmet birimlerinin birçok belediyede etkin şekilde çalıştığı, engellilere dönük hizmetlerin planlarda genellikle yeterince yer bulduğu gözlemlenmiştir.
Engelsiz Kent Olma Yolunda Covid-19 Engeli	Fatma Hırlak Çam, Alper Bilgili	2022	Ankara’da yaşayan engelli bireylerin Covid-19 pandemi döneminde kentli haklarını kullanıp kullanmadığını belirleyerek süreçten nasıl etkilendiklerini değerlendirmektedir. Bununla beraber Ankara’da engelli bireyler için yapılan faaliyetlerin neler olduğunu araştırmak da çalışmanın bir diğer amacıdır. -Nitel araştırma yöntemi	Çalışmada, Ankara örneğinden yola çıkılarak Covid-19 salgını döneminde belediyenin engelli bireylere yönelik çalışmalarının kısıtlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu kapsamda, engelli bireylere temizlik malzemeleri, maske, dezenfektan gibi yardımlar yapılırken, aynı ve nakdi yardımlar yapılmadığı, süreç boyunca sosyalleşebilme konularında birtakım problemler yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır.
Ortopedik Engelliler İçin Erişilebilirlik: Trabzon Ortahisar Örneği	Zeynep Yılmaz Bayram, Elif Çoban	2022	Trabzon ilinin merkez ilçesi Ortahisar’da ortopedik engelli bireylerin kentsel hizmetlere erişiminde kentsel işlevlerin, mekânın ve ulaşım imkânlarının etkilerini belirlemektedir. -Mekânsal analizle birlikte yapılandırılmış görüşmeler de yapılmıştır.	Yapılan mekânsal analizler ve görüşmeler sonucunda, Ortahisar’da yaşayan engelli bireylere yönelik kentsel hizmetlerin yetersiz olduğu, özellikle toplu ulaşım imkânlarının ve mekânsal düzenlemelerin uygun olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca kent sakinlerinin ortopedik engellilere bakış açısının onların toplumsal yaşama katılımlarının önünde bir engel olduğu da görülmüştür.
Büyükşehir Belediyelerinde Engelli Vatandaşlara Sunulan Hizmetlerin Karşılaştırmalı Analizi	Hilmi Sözen	2023	Türkiye’deki 30 büyükşehir belediyesinin engelli vatandaşlara sunduğu hizmetlerin neler olduğunu tespit ederek, hizmetleri sınıflandırmak ve bu sınıflandırmaya dair karşılaştırmalı bir analiz yapmaktır. -Nitel araştırma yöntemi	Çalışmada, Türkiye’deki büyükşehir belediyelerinin engellilere ilişkin politikalarının çeşitlendiği görülmüştür. Ayrıca yapılan analizlerle engelli bireylere sunulan hizmetler açısından belediyeler arasında çeşitli benzerliklerinin ve farklılıklarının olduğu da fark edilmiştir.

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Ulusal literatür taraması dahilinde Türkiye’de yerel yönetimler alanında engelliliğe ilişkin çalışmalarda Tablo 2’de görüldüğü gibi çoğunlukla; belediyelerin engelli bireylere yönelik faaliyetleri kapsamında, ilgili

belediyelerin web sitelerinin, faaliyet raporlarının ve stratejik planlarının incelendiği görülmektedir. Bu çalışmalardan bazıları Türkiye'deki otuz büyükşehir belediyesinin tamamına yöneliktir (Uludağ Güler ve Çakı, 2021; Sözen, 2023). Bazıları ise başta İstanbul Büyükşehir Belediyesi (Gürek, 2015; Karaağaç, 2017; Kaya, 2018; Özbarış, 2019; Tınar, 2020) ve ilçe belediyeleri (Bulut Şimşek, 2020; Ercan, 2021) olmak üzere Ankara (Yücel Batmaz, 2018), İzmir (Alımanoğlu Yemişçi ve Gerşil Sarı, 2021) gibi şehirlere yöneliktir.

Belirtilenlerin dışında yukarıda yer alan Tablo 2'de yer verilen çalışmalardan yola çıkılarak genel bir çıkarımda bulunulduğunda; Türkiye'de büyükşehir belediyelerinin engelli bireylere yönelik hizmetlerinin; engelli bireylerin sosyal yaşama katılımlarında karşılaştıkları sorunlar dikkate alınarak sunulduğu söylenebilir (Alımanoğlu Yemişçi ve Gerşil Sarı, 2021:138). Bu hizmetler daha çok ulaşım-erişilebilirlik; eğitim; sağlık ve bakım; istihdam; sosyal yardım ve hizmetler vb. çerçevededir. Engelli bireylerin eşit bir şekilde kentsel hizmetlere fiziki, sosyal, ekonomik, politik ve psikolojik olarak entegrasyonlarının sağlanmasının (Henden Şolt, 2019:39-40) gerekliliği düşünüldüğünde haklıklarının olduğu ifade edilebilir. Zira yerel yönetimlerden beklenen de engelli bireyleri yaşamın her alanına dâhil etmek diğer bir ifadeyle toplumsal yaşama aktif katılımını sağlamaktır (Kavili Arap vd., 2021:153). Literatürdeki çalışmalar da genel olarak bu bilgiler temelinde olmakla birlikte bazı noktalarda farklılık göstermektedir. Bu bağlamda çalışmanın bir sonraki bölümünde hem uluslararası hem de ulusal literatürdeki çalışmalar karşılaştırılarak farklılıkları ve benzerlikleri açısından değerlendirilmektedir.

2.3. Uluslararası ve Ulusal Literatürde Yer Alan Çalışmaların Karşılaştırılmalı Olarak Değerlendirilmesi

Yukarıdaki tablolarda kısaca içerikleri ve odaklandıkları temel hususlar hakkında bilgi verilen çalışmalardan hareketle uluslararası ve ulusal literatürde yer alan çalışmalarda en çok vurgu yapılan konulardan birinin lojistik hizmeti olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu anlamda lojistik çerçevesinde sunulan hizmetler çok geniş yelpazede ve birbiriyle bağlantılı olsa da çalışmalarda genel olarak erişilebilirlik ve ulaşım (ulaşılabilirlik) açısından yoğunlaştığı görülmektedir.

Konuyla ilgili değinilmesi gereken hususlardan birisi de erişilebilirlik ve ulaşım (ulaşılabilirlik) kavramlarının mevcut literatürdeki kullanımının muğlak olması ve çelişkiler barındırdığının göze çarpmasıdır. Bu bakımdan bu çalışmada lojistik kavramıyla ifade edilmek istenen; hem toplu taşıma

hizmetlerinin (taşıtların, durakların, istasyonların, bekleme, aktarma, indirme-bindirme yerlerinin) engelli bireyler açısından kullanımına uygunluğuna hem de fiziki mekânların (örneğin; kaldırımlar, rampalar, merdivenler, açık ve yeşil alanlar/ park ve bahçeler, kamusal alanlar, kamu binaları, yaya geçitleri, araç park yerleri, kent mobilyaları, vb.) erişilebilir ve ulaşılabilir olmasıdır (Şat ve Göver, 2017:534; Henden Şolt, 2019:42). Hatta bazı çalışmalarda turistik alanların, plajların, tarihi yerlerin, sosyal yaşam alanlarının da bu açıdan değerlendirildiği görülmektedir.

Lojistik manada sunulan hizmetler engelli bireyler açısından bir bütün olsa da yapılan bazı çalışmalarda parçacıl olarak bakıldığı söylenebilir. Örneğin; Fırat (2009), Rahman ve Ohmari, 2014; Wu, Li ve Li (2017), Ren, Zhang, Xu ve Yang (2018), Wu, Liu ve Yuan (2020) tarafından hazırlanan çalışmalarda engelli bireyler açısından ulaşım konusuna yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmalarda genel olarak toplu ulaşım araçlarının engelli bireyler açısından değerlendirmesi yapılmakta iken, bu konuda mevcut projeler de incelenmektedir. Erişilebilirlik ve ulaşımın birlikte ele alındığı çalışmaların ise daha bir yoğun olduğu görülmektedir. Bu çalışmalar Çakır Sümer (2015); Babaoğlu (2018); Özteke Kozan vd., (2018); Negiz ve Nalbant (2019); Örtülü (2019); Bektaş (2021); Hacini, Bada ve Pihet (2022); Yılmaz Bayram ve Çoban (2022); Santoso (2023) gibi yazarlar tarafından farklı ülke, şehir ve ilçe örnekleri açısından değerlendirilmiştir.

Bu çalışmalardan en dikkat çekenlerinden biri Çakır Sümer'in (2015) yaptığı "Engelsiz Şehir" Kavramı Açısından Malatya" isimli çalışmadır. Gözlem ve görüşme yöntemi ile hazırlanan çalışmada Malatya'nın en hareketli alanlarında incelemeler yapılarak şehrin erişilebilirliği ve ulaşılabilirliği irdelenmiştir. Çalışmada en temelde engelli bireyler açısından otobüsler başta olmak üzere durakların, kaldırımların, yolların hala problem olduğuna değinilmiştir.

"Türkiye'de Anakentlerde Engellilere Yönelik Hizmetler ve Sorun Alanları" başlıklı çalışması ile belediyelerin engelliler açısından erişilebilirlik görevlerine değinen Babaoğlu (2018), ulusal engelliler veri tabanında yer alan engellilere yöneltilen sorular kapsamında değerlendirme yapmıştır. Burada engelli bireylerin hem fiziksel çevre düzenlemelerine yönelik düşüncelerine hem de toplu taşıma araçlarının kullanım durumuna yer vererek, "engelli bireylerin % 69'unun kaldırım ve yolların erişilebilir olmadığını, yaklaşık % 60'ının da kamu binalarının ya da yaşam alanlarının kendilerine uygun düzenlenmediğini" (Babaoğlu, 2018: 93-94) belirtmiştir.

Özteke Kozan ve diğerleri tarafından 2018 yılında, "Engelsiz Kent: Görme Engelli Bireylerin Kentlerde Yaşadığı Problemler" adlı çalışmada da

nitel araştırma yöntemi kullanılarak Konya, Mersin, Ankara, Elazığ, Eskişehir gibi Türkiye'nin farklı illerinde yaşayan 14 görme engelli bireyle görüşme yapılmış, ulaşım ve erişilebilirlik konusu ele alınmıştır. Yapılan araştırma sonuçlarında ise engelli bireylerin toplu ulaşım konusunda otobüslerde ve duraklarda sesli sistemin olmaması, yer bulmada yaşadığı güçlüklerden bahsettikleri aktarılmıştır (Özteke Kozan vd., 2018).

Negiz ve Nalbant tarafından 2019 yılında yayımlanan “Kentsel Mekânın Engelsizlik Açısından İncelenmesi: Isparta Örneği” başlıklı makale çalışmasında da nitel araştırma yöntemi ile yapılan görüşmelerde, “Isparta’yı Engelsiz bir kent olarak tanımlıyor musunuz?” (Negiz ve Nalbant, 2019:352) sorusuna yer verilmiştir. Görüşmeler sonucunda ise Isparta kentinin; engelli bireyler tarafından sokak ve kaldırımlar, resmi kurum ve daireler, park ve bahçe düzenlemeleri, kaldırımların esnaflar tarafından işgal edilmesi vb. sebeplerden ötürü ulaşım ve erişim açısından olumsuz değerlendirildiği ifade edilmiştir (Negiz ve Nalbant, 2019:352-353-354).

“Türkiye’de Engelli Politikaları ve Belediyelerin Rolü: Konya Büyükşehir Belediyesi Örneği” (Örtülü, 2019) isimli tez çalışmasında ulaşım konusunda yapılan değerlendirmede katılımcıların 19’u Konya Büyükşehir Belediyesi’nin ulaşım hizmetlerinden memnun olduğunu belirtirken, 4’ü memnun olmadığını dile getirmiştir. Yapılan görüşmede özellikle ulaşım konusunda şoförlerin anlayışlı olması gerektiği de belirtilmiştir (Örtülü, 2019: 90-91-92).

Bektaş’ın (2021) “Engelli Bireylerin Erişilebilirlik Problemine Yönelik Nitel Bir Araştırma: Ankara Merkez Örneği” adlı tez çalışmasında da ulaşım konusunun Ankara’da yaşayan engelli bireyler açısından erişilebilirlik çerçevesinde sorun olduğu belirtilmiştir.

Yılmaz Bayram ve Çoban’ın (2022) Trabzon ilinin merkez ilçesi olan Ortahisar’da mekânsal analizler ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanarak yaptığı “Ortopedik Engelliler İçin Erişilebilirlik: Trabzon Ortahisar Örneği” isimli çalışmada erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik konusu, detaylı bir şekilde irdelenmiştir. Konuyu üç temel açıdan değerlendiren çalışmada; taşıtlara erişim kapsamında toplu taşıma araçları, dolmuşlar, otoparklar ve durakların niteliği; yaya erişim ve dolaşım kapsamında yaya yollarının ve akülü şarj istasyonlarının niteliği; son olarak da kentsel hizmetlerin niteliği değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmelerde ise Ortahisar’da ortopedik engelliler açısından problemler olduğu görülmüştür (Yılmaz Bayram ve Çoban, 2022).

“The Mobility of People with Disability: Between Urban Accessibility and Urban Attractiveness. A Case Study From Algiers, Algeria” adlı çalışmada Cezayir’de tekerlekli sandalye kullanıcılarının kamusal alanlara erişiminde karşılaştıkları sorunlar, nitel ve nicel araştırma yöntemi ile ele alınmıştır. Cezayir’de 60 kişiden oluşan anket görüşmeleri neticesinde; görüşmecilerin %80’inin Cezayir’in kamusal alanda erişilebilirlik sorunu olduğunu düşündüğü aktarılmıştır. Çalışmada toplu taşıma; otobüs basamaklarının çok yüksek ve durakların çok az olmasından dolayı erişilemez ve kullanılamaz olarak tanımlanmıştır. Binalara ve mağazalara erişilebilirlik eksikliğinden bahsedilmiştir (Hacini, Bada ve Pihet, 2022:47).

Yakın bir zamanda yapılan çalışmalardan biri de benzer durumlara dikkat çekmektedir. Santoso (2023) tarafından “Accessibility Barriers of Wheelchair Users in Public Spaces” başlığı ile hazırlanmış olan çalışmada Endonezya (Surakarta)’da tekerlekli sandalye kullanıcılarının kamusal alanlara erişimde başkasının desteğine ihtiyaç duydukları, bu konuda fiziksel ve fiziksel olmayan engellerle karşılaştıkları belirtilmiştir.

Bahsedilen çalışmaların dışında da lojistik açıdan çok fazla örnek çalışma mevcuttur. Fakat genel olarak özellikle engelli bireylerin ya da onları temsil eden sivil toplum kuruluşlarının görüşlerine yer verilen ve mekânsal analizlerin yapıldığı çalışmalarda lojistik açıdan problemlerin var olduğu dikkat çekmektedir. Bu problemler engel durumlarına göre nispeten farklılık gösterse de hemen hemen tüm çalışmalarda; toplu ulaşım araçlarında yer bulma, sesli anons sistemlerinin bulunmaması ya da çalışmaması, akülü araçlar için akülü şarj istasyonlarının yetersiz olması (Çakır Sümer, 2015; Özteke Kozan vd., 2018; Bektaş, 2021; Kavili Arap vd., 2021), kamu binaları, park-bahçe gibi alanların engelli kullanımına uygun olmaması (Onur İnce vd., 2016; Santoso, 2023) , durakların bulunduğu yerin çukura denk gelebilmesi, kaldırımların problemlili olması, engelli otobüslerinin var olmasına rağmen çalışma saatlerinin sık olmaması yine otobüs rampalarının şoför yardımı olmadan kullanılmaması (Barkün, 2019; Hacini, Bada ve Pihet, 2022; Yılmaz Bayram ve Çoban, 2022) vb. olarak tespit edilmiştir.

Bununla birlikte özellikle ulusal literatürde belediyelerin kendi web siteleri ya da faaliyet raporlarının değerlendirildiği çalışmalarda (Bıçkı vd., 2016; Karaağaç, 2017; Kaya, 2018; Bulut Şimşek, 2020) lojistik açıdan olabilecek problemler pek dile getirilmemiştir.

Uluslararası ve ulusal literatür taraması neticesinde göze çarpan hususlardan biri de engelli bireylere yönelik sağlık hizmetleri konusudur.

“Sağlığa Uygun Kentler Bildirisi”⁵, “Atina Sağlıklı Kentler Deklarasyonu”⁶ ve Büyükşehir Belediyeleri Özürlü Hizmet Birimleri Yönetmeliği gibi uluslararası ve ulusal metinlerde yerel sağlık hizmetlerinin önemi (Ay, 2018:143) vurgulansa da sağlık hizmetleri literatürde yüzcysel kalmıştır. Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında sağlık hizmetlerine Özteke Kozan vd., (2018) ve Bektaş’ın (2021) genel sağlık hizmetleri çerçevesinde değindiği görülmektedir.

Bununla birlikte Babaoğlu (2018); Örtülü (2019); Alımanoğlu Yemişçi ve Gerşil Sarı (2021); Sözen (2023) gibi yazarlar ise çalışmalarında belediyelerin engelli bireylere yönelik sağlık hizmetlerine yer vermiştir. Örneğin, Babaoğlu (2018) çalışmasında belediye sınırlarında yaşayan engelli bireylerin taleplerinin önemine değinmiştir. Bu kapsamda TÜİK verilerinden yararlanarak engelli bireylerin belediyelerden en büyük taleplerinin sağlık hizmetine yönelik olduğunu belirtmiştir (Babaoğlu, 2018: 99).

Örtülü (2019) ise engelli bireylere yönelik sağlık hizmetlerini ele alırken hem faaliyet raporları üzerinden değerlendirme yapmıştır hem de engelli bireylerle yaptığı görüşmelere yer vermiştir. Görüşmeler çerçevesinde katılımcılara yöneltilen Konya Büyükşehir Belediyesi’nin sağlık hizmetlerinin değerlendirilmesine ilişkin sorulara, katılımcıların onu (10) tarafından verilen yanıtlarda sağlık hizmetlerinden bilgilerinin olmadığı için faydalanamadıklarının (Örtülü, 2019:92) belirtilmesi oldukça dikkat çekicidir. Zira ilgili belediyenin 2017 yılına ait faaliyet raporundan aktarılan “Sağlık Hizmetleri Alanında Yürütülen Hizmet ve Faaliyetler Konya Büyükşehir Belediyesi Sağlık İşleri Şube Müdürlüğü aracılığıyla bütün kesimlere sağlık hizmeti vermeyi amaçlayarak doktor, hemşire, ebe ve geçici personellerden oluşan sağlık ekibiyle hizmet vermektedir” (Örtülü, 2019:72) şeklindeki ve çalışmada yer alan benzer ifadeler sağlık hizmetlerinin işleyişinin olumlu olduğunu yansıtmaktadır. Bu bağlamda ulusal literatürde yer alan çalışmalarda genel olarak belediye hizmetlerinin web siteleri, faaliyet raporları çerçevesinde incelenmesi sonucu işleyişin olumlu olarak değerlendirilmesi ile engelli bireylerle yapılan görüşmeleri içeren çalışmalar kıyaslandığında çelişkiler göze çarpmaktadır.

Sözen tarafından 2023 yılında hazırlanan “Büyükşehir Belediyelerinde Engelli Vatandaşlara Sunulan Hizmetlerin Karşılaştırmalı Analizi” başlıklı doktora tezinde Türkiye’deki büyükşehir belediyelerinin tamamının engelli bireylere yönelik hizmetler kapsamında değerlendirdiği sağlık hizmetlerinin;

5 WHO tarafından 1990 yılında İtalya’da sağlıklı kentler grubundaki belediye başkanlarının katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir.

6 1998 yılında Yunanistan’da Avrupa kentleri belediye başkanlarının katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir.

tüm hizmet türleri arasında en az hizmet verilen alan olduğu tespit edilmiştir. Belirtilen çalışmalarda değerlendirilmeler göz önünde bulundurulduğunda belediyelerin engelli bireylere yönelik sunduğu sağlık hizmetlerinin daha sığ kaldığını söylemek mümkündür. Sağlık durumları daha kırılgan yapıda olan engelli bireyler açısından Sözen (2023:266)'in de belirttiği üzere daha etkin hizmetler geliştirilebilir.

Sağlık hizmetlerinin aksine istihdam konusunda yapılan çalışmalar lojistikten sonra yoğunlaşılan en önemli alanlardan birini oluşturmaktadır. Sendi ve Kerbler (2009); Oborenko ve Rivza (2018); Suci Selçuk (2019); Tınar (2020); Dönmez Kara (2021) da çalışmalarında istihdam konusuna odaklanmaktadır. Zira iş gücüne katılmanın her insanın hakkı olduğu düşünüldüğünde, engelli bireylerin de istihdam edilmesi hem onların çalışma haklarına kavuşması hem de toplumla olan adaptasyonları açısından önemlidir (Tınar, 2020:429). Bu açıdan bakıldığında istihdam engelli bireyler için bir hayli önemli olduğundan, literatürdeki çalışmalarda vurgulanması da kaçınılmazdır.

Bu noktada, Sendi ve Kerbler (2009) tarafından hazırlanan “Disabled People and Accessibility: How Successful Is Slovenia In The Elimination and Prevention of Built-Environment and Communication Barriers?” adlı çalışma dikkat çekmektedir. Hem engelli bireyler hem de onların temsilcileri ile anket yapılarak hazırlanmış olan bu çalışmayla, Slovenya’da yaşayan engelli bireylerin engelsiz erişim haklarının daha etkin bir şekilde hayata geçirilmesini sağlamak açısından, istihdam konusuna yer verilmiştir. Eğitim, öğretim ve istihdamın bir bütün olarak değerlendirildiği çalışmada yapılan anket çalışması sonuçlarında engelli bireylerin istihdam sorunun engelli bireyler tarafından %38, engelli bireylerin temsilcileri tarafından ise %54 olmak üzere yapıyı çevreden kaynaklı olduğu belirtilmiştir (Sendi ve Kerbler, 2009:130-131). Çalışmadan elde edilen veriler çerçevesinde aslında Slovenya’da istihdam sorunun mekânsal erişimden kaynaklı olduğu söylenebilir.

İstihdam konusunu ele alan çalışmalardan bir diğeri de Oborenko ve Rivza'nın (2018) çalışmasıdır. Bu çalışmada, nitel ve nicel yöntem kullanılarak Letonya’da engelli bireylerin istihdamı ele alınmıştır. Ayrıca çalışmada, belediyelerin engelli bireylerin istihdamını teşvik etmek için yeterince etkin olmadığı, yapılan anketlerde sadece %30'unun engelli bireyler için özel atölyeler oluşturduğu ve kendi kurumlarında iş imkânı yarattığı belirtilmiştir (Oborenko ve Rivza, 2018: 381).

Suci Selçuk'un (2019) yapmış olduğu “Engellilerin Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar: Çanakkale Belediyesi Örneği” başlıklı yüksek lisans

tezi, Çanakkale Belediyesi örneği kapsamında engelli bireylerin çalışma hayatına girerken ve çalışma hayatındayken karşılaştıkları problemleri ele almaktadır. Çanakkale Belediyesi'nde istihdam edilen 26 engelli bireyle yapılan görüşmede (mülakat) katılımcıların görüşlerine göre, engelli bireylerin iş hayatına girerken karşılaştığı en büyük problemin engeline uygun iş bulamaması olduğu belirlenmiştir (Suci Selçuk, 2019:99-100).

Doğrudan İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin engelli bireylere yönelik istihdam hizmetlerini ele alan çalışmasıyla, yerel yönetimlerin istihdam konusuna vurgu yapan Tınar (2020), İBB'nin Engelliler Müdürlüğü'nün çalışmalarını örnek olarak ele almıştır. Çalışmada, Tınar (2020:450-451) müdürlük tarafından engelli bireylere yönelik sunduğu hizmetler içerisinde istihdam hizmetinin de olduğunu; istihdam hizmetiyle engelli bireylere ekonomik, psikolojik ve sosyal destek açısından katkı sağladığını belirtmektedir (Tınar, 2020:451). Ayrıca çalışmada istihdam hizmetinin profesyonel bir şekilde ve bu konuda uzman kişilerce organize edildiği de ifade edilmektedir (Tınar, 2020:451). Çalışmanın "Engelliler Müdürlüğü, engellilik alanında yapmış olduğu çalışmalar ve yapılan bu çalışmaların genelde Türkiye'de bir ilk olmasından dolayı diğer belediyelere de rol model olmaktadır" (Tınar, 2020: 450) vurgusuyla İBB Engelliler Müdürlüğü'nün engelli bireylere yönelik istihdam hizmetleri başarılı olarak değerlendirilmiş olsa da bu durumu engelli bireylerin nasıl değerlendirdiğine dair bir veri yer almamaktadır.

Kavili Arap ve diğerlerine ait olan "Yerel Yönetimlerin Engelsiz Yaşam Hedefi: İzmir Büyükşehir Belediyesi Örneği" (2021) adlı çalışmada da belge analizi ve yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ile İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin engelli bireylerin istihdamına yer verilmiştir. Bu kapsamda çalışmada, "BŞB tarafından yürütülen engelli bireylerin istihdamına yönelik çalışmaların az" olduğu; İzmir Kent Konseyi ve İşkur iş birliğiyle düzenlenen panel ve kariyer günleri etkinliğine katılımın fazla olmasına rağmen, sadece 97 engelli bireyin istihdamının sağlandığı da belirtilmiştir (Kavili Arap vd., 2021:149).

Genel olarak istihdam konusunu ele alan literatürdeki çalışmalarda engelli bireylerin istihdamına yönelik hizmetler; biri büyükşehir belediyelerinde istihdam edilen engelli bireyler, diğeri büyükşehir belediyelerinin engelli bireylerin istihdamına yönelik hizmetleri olmak üzere iki açıdan değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda literatürde yer alan çalışmalarda büyükşehir belediyelerinin meslek edindirme kursları ve bu minvalde engelli bireylerin iş ve meslek analizleri (Babaoğlu, 2018:92) kapsamında gelişimlerine katkı sağlayacak nitelikte eğitim kurslarına değinilmektedir.

Örneğin Kalaycı ve Akin; 2019 yılında yayımladığı “Engellilere Yönelik Yerel Sosyal Hizmetlerde Belediyelerin Rolü: Malatya Büyükşehir Belediyesi Örneği” başlıklı çalışmasında, Malatya Büyükşehir Belediyesi’nin engelli bireylere yönelik meslek ve beceri kazanmaları için düzenlediği çeşitli türlerde destek programları ve eğitim kurslarını incelemektedir. Bu programların engelli bireylerin istihdamına doğrudan katkı sağladığını, bu yönüyle de belediyenin en önemli hizmetlerinden birini oluşturduğunu belirtmiştir (Kalaycı ve Akin, 2019: 271-272). Çalışmasını Kocaeli ili ilçelerinde yürüten Köksal (2021) da engelli bireylerin mesleki beceri kazandırma gibi kurs ve eğitimlerde engelli bireyleri iş hayatına dâhil etme oranının %60,1 (Köksal, 2021:110) gibi yüksek bir oran olduğunu belirterek Kalaycı ve Akin’in çalışmasını destekler niteliktedir.

Bu bakımdan literatürde, meslek edindirme kurslarının engelli bireylerin istihdamı açısından önemini vurgulayan çalışmalar olsa da (Karaağaç, 2017; Kalaycı ve Akin, 2019; Oborenko ve Rivza, 2019; Kavili Arap vd., 2021; Köksal, 2021) engelli bireylerin kurslardan istifade edebilmesi noktasında eksiklikler olduğunu dile getiren çalışmalar da mevcuttur. Misalen, Onur İnce ve diğerleri; 2016 yılına ait çalışmasında meslek edindirme kurslarından yararlanan engelli bireylerle istihdam oranlarının örtüşmesine vurgu yaparak, görüşme yapılan kişiler arasında belediyelerin meslek edindirme kurslarından yararlanma oranının %28,2 olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte her belediyenin sunduğu hizmetlerde meslek edindirme kurslarının önemli olduğunu belirtmesine rağmen engelli bireylerin bu hizmetlerden (yapılan duyuruların yetersiz olması, kursların eksikliği gibi nedenlerden) yeterli düzeyde yararlanamadığı da aktarılmıştır (Onur İnce vd., 2016:98).

Belirtilen çalışmalarda meslek edindirme kursları, atölye çalışmaları gibi eğitim niteliğindeki programların; engelli bireylerin iş hayatına dâhil olmaları sebebiyle istihdam kapsamında ele alınmasına rağmen bu kurs ve atölyeleri doğrudan engelli bireylerin eğitimi ile ilişkilendiren çalışmalar olduğu da görülmektedir. Bununla birlikte çalışmalarda bahsedilen kurs ve eğitim programları dışında engelli bireylerin eğitimine yönelik belediyelerin faaliyetlerine de yer verilmektedir.

Örneğin, Alımanoğlu Yemişçi ve Gerşil Sarı (2021) çalışmalarında İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin eğitim hizmetlerini değerlendirmektedir. Çalışmalarında eğitim hizmetlerinin ve eğitim hizmetlerinin bir parçası olan meslek edindirme kurs ve programlarının engelli bireylerin sosyal gelişimi açısından önemini vurgulamaktadır. Yazarlar; yapılan görüşmelerden aktardıkları “Eğitim konusu çok kıymetli, kişinin sosyal gelişimi, sosyalleşmesi

için çok önem taşıyan bir unsur” (Alımanoğlu Yemişçi ve Gerşil Sarı, 2021:139) ifadeleriyle de bu önemi desteklemektedirler.

Bu açıdan bakıldığında çalışmalarda üzerinde durulan engelsiz yaşam merkezleri ile mesleki beceri kazandırma kursları ve benzer mahiyetteki programların istihdam, eğitim ve sosyo-kültürel faaliyetler açısından köprü niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür. Tuncer (2022) “Sürdürülebilir Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Engelli Politikalarının Rolü: Belediyelerin Stratejik Planları Üzerine Bir Araştırma” isimli çalışmasında bu duruma değinmektedir. Bilgisayar, ebru, diksiyon, müzik, rölyef, ahşap, giyim üretim atölyesi, İngilizce, Arapça gibi çeşitli eğitim hizmetlerinin engelli bireylerin mesleki becerilerini geliştirmelerine yardımcı olduğunu belirterek kursların, engelli bireylerin sosyal aktivitelere katılımını sağlayarak sosyal entegrasyonlarını desteklediğini de dile getirmektedir (Tuncer, 2022:145). Bu minvalde, istihdam, eğitim ve sosyo-kültürel faaliyetlerin engelli bireylerin sosyal entegrasyonları açısından birbirinden bağımsız düşünülemeyeceği fark edilmektedir.

Bu durumu destekleyici biçimde Ay (2018) tarafından hazırlanan “Engellilere Yönelik Yerel Yönetim Hizmetleri: Bursa Büyükşehir Belediyesi Örneği” adlı tez çalışmasında Bursa Büyükşehir Belediyesi’nin Engelsiz Yaşam Merkezi bünyesinde açılan kurslar ve bu kapsamda projelere de yer vererek belediyenin engelli bireyler için sosyo-kültürel faaliyetlerini değerlendirmiştir (Ay, 2018:169-172). Bu anlamda Yücel Batmaz (2018), Kalaycı ve Akin (2019), Örtülü, (2019), Alımanoğlu Yemişçi ve Gerşil Sarı (2021) ve Söylemez (2021) tarafından yapılan çalışmalar da benzer örneklerle ve belediyelerin engelli bireylere yönelik çeşitli sosyo-kültürel faaliyetlerini ele alarak literatüre katkı sağlamaktadır. Ancak büyükşehir belediyelerinin geniş bir coğrafi alana hizmet sunduğu göz önünde bulundurulursa özellikle sosyo-kültürel faaliyetler alanındaki hizmetlerin tüm bölgelere yayılması noktasında sorunlar olacaktır. Zira meslek edindirme kursları, doğrudan sosyo-kültürel alana yönelik faaliyetlerin şehir ve merkezi bölgelerde yoğunlukta olması ve merkezden uzak kalan özellikle de kırsal bölgelerin bu hizmetlere erişimi konusunda yeterince bilgi bulunmamaktadır.

Literatürde yer alan Köksal’a ait çalışmada anket soruları arasında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi il mülki sınırları kapsamında engelli bireylere yönelik hizmetlerin eşit ve dengeli bir şekilde sunulup sunulmadığı (Köksal, 2021:105) değerlendirilse de sosyo-kültürel faaliyetler özelinde bir değerlendirme söz konusu değildir. Benzer biçimde Babaoğlu da çalışmasında anakentlerde engelli bireylere yönelik hizmetlerde yaşanan aksaklıkların bir kısmının 6360 sayılı yasa sonrası anakentlerin geniş hizmet alanlarından

sorumlu (Babaoğlu, 2018:101) olmasıyla ilişkilendirse de hizmet türüne özgü bir vurgu söz konusu değildir.

Tüm bunlardan hareketle literatürdeki çalışmaların tamamı göz önünde bulundurularak değerlendirme yapıldığında engellilik konusunun akademik alanda pek çok araştırmaya konu olduğu fakat yerel yönetimlerin engellilere yönelik hizmetlerini konu alan çalışmaların⁷ son dönemlerde artış gösterdiğini ifade etmek mümkündür. Bu çalışmalarda, engellilere yönelik yerel yönetim faaliyetleri farklı perspektiflerden ele alınsa da engelli bireylerin bakış açısına yer veren çalışmaların eksikliği de fark edilmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Engellilik, karmaşık ve çok yönlü bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle farklı disiplinler tarafından ve farklı perspektiflerden ele alınan disiplinler arası kimliğe sahip bir kavramdır. Engellilikle ilgili ilk çalışmalar ağırlıklı olarak tıbbi kökenli olmuştur. Ancak ilerleyen süreçte başta mimarlık olmak üzere mühendislik, kentsel tasarım, ulaşım sistemleri, şehir ve bölge planlama, sosyoloji, eğitim gibi disiplinler tarafından geniş bir yelpazede ve farklı açılardan ele alınmıştır. Yerel yönetimler alanındaki çalışmalar ise son dönemlerde yoğunlaşarak literatürde yer almaya başlamıştır.

Yerel yönetimler, halka en yakın birim olması ile hem engellilik hizmetlerinin sağlanmasında hem de engelli bireylerin toplumsal hayata katılımının sağlanmasında her zaman kritik bir role sahip olmuştur. Bu bağlamda engellilik literatürü ise yerel yönetimlerin uygulama alanları, politikaları ve toplumsal engellerin aşılmasına yönelik stratejilerini ele alan pek çok çalışmaya ev sahipliği yapmıştır. Özellikle 2006 yılında Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme'nin kabul edilmesi ile birlikte çalışmalar yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu çalışmada ise yerel yönetimlerin engellilik konusuna yoğunlaştığı dönemler dikkate alınarak mevcut uluslararası ve ulusal literatür incelenmiş, bu alanda gerçekleştirilen çalışmalar değerlendirilmiştir. Bu çalışmalarda konunun sosyal politika, sosyal belediyeçilik, belediyelerin engellilere yönelik hizmetleri, erişilebilirlik, engelsiz kent vb. başlıklarda ele alınsa da yerel yönetimlerin engelli bireylerin yaşam kalitesini arttırmaya yönelik politikalarını ve uygulamalarını ele aldığı görülmüştür.

7 Çalışmalar; sosyal politikalar, sosyal belediyeçilik faaliyetleri, belediyelerin engellilere yönelik hizmetleri, erişilebilirlik ve son zamanlarda engelsiz kentler başlıkları çerçevesinde ele alınmaktadır. Detaylı bilgi için tablo 1 ve tablo 2'deki çalışmaların başlıkları dikkatle bakınız.

Çalışmalarda genel olarak en çok vurgu yapılan konulardan birinin lojistik hizmeti olduğu görülmüştür. Bu anlamda lojistik çerçevesinde sunulan hizmetler çok geniş yelpazede ve birbiriyle bağlantılı olsa da çalışmalarda genel olarak erişilebilirlik ve ulaşım (ulaşılabilirlik) açısından yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Ancak bu bağlamda erişilebilirlik ve ulaşım (ulaşılabilirlik) kavramlarının mevcut literatürdeki kullanımın muğlak olması ve çelişkiler barındırması göze çarpmıştır. Literatür taraması neticesinde göze çarpan hususlardan biri de engelli bireylere yönelik sağlık hizmetleri konusudur. Uluslararası ve ulusal metinlerde yerel sağlık hizmetlerinin önemi vurgulansa da sağlık hizmetleri literatürde yüzeysel kalmıştır. Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında sağlık hizmetlerine genel sağlık hizmetleri çerçevesinde değindiği görülmüştür. Sağlık hizmetlerinin aksine istihdam konusunda yapılan çalışmalar ise lojistikten sonra yoğunlaşan en önemli alanlardan birini oluşturmuştur. Engelli bireylerin de istihdam edilmesi hem onların çalışma haklarına kavuşması hem de toplumla olan adaptasyonları açısından önemlidir. Bu açıdan bakıldığında istihdam engelli bireyler için bir hayli önemli olduğundan, literatürdeki çalışmalarda vurgulanması da kaçınılmazdır.

Ayrıca literatürde yer alan çalışmalarda dikkate değer olan ve bu anlamda üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da yerel yönetimlerin engellilik alanındaki rolü, hizmetleri, ve uygulamaları kapsamında yapılan ampirik çalışma sayısının sınırlı olmasıdır. Genel olarak bakıldığında bu çalışmaların da bir kısmının seçilen bir belediyeyi bir veya birkaç hizmet açısından değerlendirirken, bir kısmının da konuyu engelli bireylerin bakış açısından ele aldığı görülmektedir. Dolayısıyla ileride yapılacak çalışmalarda engelli bireylerin görüşlerine yer verilmesi ve hizmet çeşitliliğinin dikkate alınması literatürdeki çalışmaların zenginliği açısından katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Abramova, S.B., N.L., Antonova, and A. D., Gurarii, “A Barrier-free Urban Space as an Indicator of Exercising the Right to the City by Individuals with Disabilities”, *IOP Conf. Series: Materials Science and Engineering*, 2020/962, pp. 1-7.
- Akgün, S., (2022). “*Dünya ve Türkiye Örnekleriyle Engelsiz Kent Uygulamaları*”, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
- Alımanoğlu Yemişçi, D. Ve G., Gersil Sarı, “Sosyal Belediyecilik Kapsamında Engelli Bireylerin Entegrasyonu: İzmir İli Örneği”, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 2021/12(2), ss. 125-153.
- Arslan, A., (2016). “*Belediyelerin Engellilere Yönelik Faaliyetlerinin Kurum İmaji Açısından Önemi: Samsun Büyükşehir Belediyesi Örneği*”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Konya.
- Ay, H., (2018). “*Engellilere Yönelik Yerel Yönetim Hizmetleri: Bursa Büyükşehir Belediyesi Örneği*”, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Uşak.
- Babaoğlu, C., “Türkiye’de Anakentlerde Engellilere Yönelik Hizmetler ve Sorun Alanları”, *TESAM Akademi Dergisi*, 2018 (Yerel Yönetimler Özel Sayısı), ss.79-110.
- Bannert, S., and A., Elnokaly, “Inclusive Design for a Barrier-Free City – Case study of the City of Lincoln, UK”, in *Include Asia 2013*, Hong Kong: Royal College of Art, pp. 163-175.
- Barkün, S., “Toplumsal Yaşama Tam Katılım İçin Erişilebilir Kentler: Zonguldak Örneği”, *Journal Of International Social Sciences Academic Researches Dergisi*, 2019/3(3), ss. 43-52.
- Bektaş, B., (2021). “*Engelli Bireylerin Erişilebilirlik Problemine Yönelik Nitel Bir Araştırma: Ankara Merkez Örneği*”, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Politika Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Bıçkı, D., H., Yetkin Şale, ve D., Ak, D., “Herkes İçin Erişilebilir Kentler: Muğla Örneği”, *International Journal of Social Science, The Journal of Academic Social Science Studies*, 2016/51 , p. 449-470.
- Biçer, M., (2022). “*Engelsiz Kent Tasarımında Yayanın Mekân Algısını Etkileyen Faktörlerin İrdelenmesi*”, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Bulut Şimşek, F., “Engellilere Yönelik Yerel Yönetim Çalışmaları: Ümraniye Belediyesi Örneği”, *Akademik Matbuat*, 2020/4(2), ss. 41-60.

- Çakır Sümer, G., “Engelsiz Şehir” Kavramı Açısından Malatya”, *Yönetim ve Ekonomi*, 2015/22(1), ss. 139-157.
- Danesharasteh, D., (2017). “Çocukların Sağlıklı Sosyal ve Fiziksel Gelişiminde Erişilebilir Kent Parklarının Etkisi: İran’da Tebriz Elgöli Parkı Örneği”, İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Dönmez Kara, C. Ö., “Türkiye’de Mekânsal Erişilebilirliği Sınırlayan Altyapı Eksikliklerinin Engelli İstihdamına Etkisi”, *Sosyal Güvenlik Dergisi / Journal of Social Security*, 2021/11(1), ss. 117-140.
- Emir, G., (2021). “Engelsiz Kentsel Duyu Mekânlarının Tasarım Sürecinde Beş Duyuda Mekân Algısı Deneyimlerinin Karşılaştırılması”, İstanbul Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kentsel Tasarım Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ercan, F. Z., (2020). “Beylikdüzü İlçesi’nin Erişilebilirlik Açısından İncelenmesi”, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Fırat, S., “Engelsiz Bir Kent Tasarlamada Yerel Yönetimlerin Önemi”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 2009/ 20(2), ss. 57-68.
- Gray, D. B., M. Gould, and E. Bickenbach, “Environmental Barriers and Disability”, *Journal of Architectural and Planning Research* 2003/20(1), pp. 29-37.
- Güneş, İ., (2019). “Kamusal Hizmet ve Alan Olarak Kent Parklarının Engellilere Uygunluğu: Adana İli Örneği”, *Adana Kent Sorunları Sempozyumu* (4. Türk Mühendis ve Odalar Birliği), 15-16 Mart 2019, Adana.
- Gürek, M., (2015). “Yerel Yönetimlerde Engelli Bireylerin Kentsel Yaşama Uyumu: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği”, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Güvenç, S. E., (2014). “Belediyelerde Engelli Personel İstihdamı, Sorunları ve Çözüm Önerileri”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İnsan Kaynakları Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Hacini, C. E., Y. Bada, Y. and C. Pihet, “The Mobility of People with Disability: Between Urban Accessibility and Urban Attractiveness. A Case Study from Algiers, Algeria”, *International Review for Spatial Planning and Sustainable Development A: Planning Strategies and Design Concepts*, 2022/10(2), pp. 38-57.
- Heiss, O., C. Degenhart, and J. Ebe, (2010). *Barrier-free Design: Principles, Planning, Examples*. Basel: Birkhäuser.
- Henden Şolt, B., “Çağdaş Kent Planlama Anlayışına Bir Örnek: Engelsiz Kent Yaklaşımı”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 2019/6(8), ss. 36-44.

- Hırlak Çam, F. ve A. Bilgili, “Engelsiz Kent Olma Yolunda Covid-19 Engeli”, *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi*, 2022/14(Çalışmalar Özel Sayısı), ss. 603-623.
- Ikechukwu, A. A., A. O. Folaranmi, A. Philip, O.S. Ayodele, etc., “An Assessment of Ramp Designs as Barrier-Free Accesses in Public Buildings in Abuja, Nigeria”, *Humanities and Social Sciences*, 2015/3(2), pp. 75-82.
- Kalaycı, S., “Engelli Bireylerin Kamusal Hizmetlere Erişebilmesinde Belediyelerin Yeri”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2020/1(Özel Sayı), ss. 83-104.
- Kalaycı, S. ve A. Akin, “Engellilere Yönelik Yerel Sosyal Hizmetlerde Belediyelerin Yeri: Malatya Büyükşehir Belediyesi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 2019/22 (2), ss. 663-674.
- Kara, M. ve Erdem, A., D., (2022). “Türkiye’de Engellilerin Engelsiz Kent Tasavvurları”, *Kentsel Prizma ve Toplumsal Spektrum*, 1. Basım, ss. 115-145, ed. Muhammet Ferit Duman, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Karaağaç, Ş., (2017). “Sosyal Belediyecilik Anlayışı Üzerinden Engellilere Yönelik Hizmetler: İstanbul Engelliler Müdürlüğü Örneği”, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kavili Arap, S., E. Yücebaş, ve İ. Arap, “Yerel Yönetimlerin Engelsiz Yaşam Hedefi: İzmir Büyükşehir Belediyesi Örneği”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2021/9(1), ss. 139–156.
- Kaya, Ö., (2018). “Sosyal Belediyecilik Çerçevesinde Engellilere Sunulan Hizmetler: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği”, Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kreinbrook, A. T., (2007). “*A Barrier-Free Paradigm For Interdependent Living*”, Unpublished Master’s Thesis, University Of Maryland, College Park.
- Köksal, B., (2021). “Türkiye’de Engellilere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarında Belediye-Sivil Toplum İlişkisi: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul.
- Negiz, N., ve M. Nalbant, M., (2019) “Kentsel Mekânın ‘Engelsizlik’ Açısından İncelenmesi: Isparta Örneği”, *Engellilerin İstihdamı ve Sosyal Koruma*, 1. Basım, ss. 347-360, ed. Yaşar Naci Önsal, Doğa Başar Sarıipek), Taem Yayınları, Ankara.
- Oborenko, Z., and B. Rivza, “Legal and Policy Framework of Employment for People with Disabilities in Latvia”, *19th International Scientific Conference “Economic Science for Rural Development”*. *Proceedings of the Conference*, 2018/49, 372-384.

- Onur İnce, H., C. Babaoğlu, ve A. Yaralı Akkaya, “Belediye Hizmetleri ve Engelli Vatandaşların Beklentileri Üzerine Ampirik Bir Araştırma”, *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016/6(2), ss.86-109.
- Örtülü, S., (2019). “*Türkiye’de Engelli Politikaları ve Belediyelerin Rolü: Konya Büyükşehir Belediyesi Örneği*”, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Karaman.
- Özbarış, V., (2019). “*Kentli ve Engelli Hakları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü Uygulamaları*”, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Özteke Kozan, H., İ., H. Bozgeyikli, ve Ş. Kesici, “Engelsiz Kent: Görme Engelli Bireylerin Kentlerde Yaşadıkları Sorunlar”, *Kent Araştırmaları Dergisi (İdealkent)*, 2018/9(23), ss. 216-235.
- Piatta, F., (2010). “Rights in Action, Good practices for inclusive local governance in West Africa”, Handicap International, Regional DECISIPH Coordination West Africa, Senegal. p.140.
- Rahman, Md. M. and N. Ohmari, “Barrier-free Design for Unhindered Access for Pedestrian and Public Transportation: A Case on Dhakka City”, *Journal of Modern Science and Technology*, 2014/2(2), pp. 19-35.
- Ren, G., Zhang, T., L. Xu, and Y. Yang, “Transportation Demands of Low-Mobility Individuals: Case Study in Wenling, China”, *J. Urban Plann. Dev.*, 2018/144(4), pp. 1-12.
- Santoso, T. B., “Accessibility Barriers of Wheelchair Users in Public Spaces”, *Magna Scientia Research and Reviews*, 2023/08(01), pp. 092-101.
- Sendi, R., and B. Kerbler, “Disabled people and accessibility:: How successful is Slovenia in the elimination and prevention of built-environment and communication barriers?”, *Urbani Izziv*, 2009/20(1), pp. 123-140.
- Sözen, H., (2023). “*Büyükşehir Belediyelerinde Engelli Vatandaşlara Sunulan Hizmetlerin Karşılaştırmalı Analizi*”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı, Doktora Tezi, Konya.
- Söylemez, A., “Yerel Yönetimler ve Erişilebilir Kentler: Sağlıklı Kentler Birliği’ne Üye Belediyeler Örneği”, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 2021/13(24), ss. 78-88.
- Sözen, H., (2023). “*Büyükşehir Belediyelerinde Engelli Vatandaşlara Sunulan Hizmetlerin Karşılaştırmalı Analizi*”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı, Doktora Tezi, Konya.

- Suci Selçuk, D., (2019). “Engellilerin Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar:Çanakkale Belediyesi Örneği”, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- Sugawara, M., H. Nagano, T. Beppu, and T. Inagaki, “Practical Challenges of Creating and Managing the “Barrier-Free Basic Plan” for Better Accessibility in Cities by Local Governments in Japan”, *Studies in Health Technology and Informatics*, 2021/282, pp. 333–347.
- Şahin, H. ve Çiftiyıldız, K., “Engelsiz Kent Tasarımlarının Mevzuat Bakımından Değerlendirilmesi”, *Şura Akademi Dergisi*, 2024/5, ss. 037-050.
- Şat, N., ve T. Göver, “Engelliler İçin Belediyelerin Erişilebilirlik Sorumlulukları: Çorum Engel Haritası Projesi”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2017/10(1), ss. 521-541.
- Tınar, Y., “Yerel Yönetimlerce Engellilere Sunulan İstihdam Hizmetleri: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü Örneği”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi/Journal Of Social Policy Conferences*, 2020/78, ss. 429-453.
- Tuncer, A. S., “Sürdürülebilir Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Engelli Politikalarının Rolü: Belediyelerin Stratejik Planları Üzerine Bir İnceleme”, *Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (UNIKA Toplum ve Bilim) Dergisi*, 2022/2(2), ss.135-150.
- Uludağ Güler, Ç. ve N. Çakı, “Büyükşehir Belediyelerinin Engellilere Yönelik Hizmetlerinin İçerik Analizi Yöntemi ile Değerlendirilmesi”, *Coğrafi Bilimler Dergisi/ Turkish Journal of Geographical Sciences*, 2021/19(1), ss. 2-127.
- Vavilova, T. Y., I. V. Zhdanova, Y. A., Bakhareva etc., “Barrier-free Environment as an Indicator of Sustainable Development of the City. Priorities and Experience in Samara (Russia)”, *International Science and Technology Conference, Materials Science and Engineering*, 2021/1079, pp. 1-6.
- Wu, Y. J., W-J. Liu and C-H. Yuan, (2020). “A Mobile-based Barrier- Free Service Transportation Platform for People with Disabilities”, *Computer in Human Behavior*, 2020/107, pp. 1-10.
- Wu, C., J. Li and X. Li, “Using Community Planning Method to Improve Effect of Urban Barrier-free Transportation System”, *Transportation Research Procedia*, 2017/25, pp. 4330–4337.
- Yenipazarlı, A., F. Çondur ve N. Cömertler, “Engelli Bireylerin Kamu Hizmetlerinden Memnuniyeti: Nazilli İlçesi Örneği”, *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2020/7(2), ss. 77-93.
- Yılmaz Bayram, Z. ve E. Çoban, “Ortopedik Engelliler İçin Erişilebilirlik: Trabzon Ortahisar Örneği”, *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi*, 2022/36(13), ss. 622-656.

Yücel Batmaz, N., “Engelsiz Kentlerin İnşasında Yerel Yönetimlerin Rolü: Etimesgut Belediyesi Örneği”, *Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı*, I. Cilt, 2018/4(1), ss. 239-255, ed. Mehmet Şahingöz ve Hanife Güz, Etimesgut Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları, Ankara.

Çocuk Dostu Kent İçin Akıllı Politikalar

Şerife Pekküçükşen¹

Vasfiye Çelik²

Özet

Kentleşmenin çok büyük bir hızla kavuştuğu, pek çok büyük kentin nüfusunun küçük ülkelerin nüfusunu aştığı günümüz dünyasında, kentlerin önündeki en büyük sorun kent hayatının tüm paydaşlar için sürdürülebilir politikalarla devamını sağlamaktır. Genellikle yetişkinlerin istek, ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda şekillenen bu politikaların ihmal ettiği geniş bir kategori çocuklardır. Birleşmiş Milletler'in çocuk dostu şehirlerden bahsetmesinden ve Çocuk Dostu Şehirler Girişimi'ni başlatmasından bu yana birçok ülke çocuk dostu şehirleri farklı boyutlarıyla politikalarına dahil etmeye ve bu geniş kategorinin farkında olmaya başlamıştır. Çocuk dostu kentler, çocukların güvenli bir ortamda rahatça hareket edebildikleri, onların zihinsel gelişimini destekleyen, yaşama ve gelişme hakkına ve fikirlerine saygı duyan şehirleri ifade etmektedir. Akıllı şehirler ise, vatandaşlarıyla işbirliği içinde olan ve şehirdeki bazı zorlukları çözmek ya da yaşamı kolaylaştırabilmek için teknolojinin desteğiyle yenilikçi çözümler sunan şehirlerdir. Vatandaşlar akıllı şehrin temel bileşenidir ve buna çocuklar da dahildir. Akıllı kent teknolojileri çocuk dostu kentin oluşumunu, sürdürülebilirliğini sağlamak ve bunları şehrin bir paydaşı olarak çocukların beklentilerine odaklanarak yapabilmek konusunda önemli bir potansiyele sahiptir. Akıllı kentin gelecekteki yararlanıcıları olarak çocukların da akıllı kentin planlanması noktasında önemli katkıları olabilir. Teknoloji yardımıyla çocukların yaşadıkları şehirden beklentileri öğrenilebilir, şehir yönetimine katılımları sağlanabilir, şehirler çocuklar için daha güvenli hale getirilebilir ya da çocukların fiziksel ve bilişsel gelişimini sağlayacak uygulamalar hayata geçirilebilir. Çalışma bu perspektiften yola çıkarak çocuk dostu bir kent ile akıllı bir kentin hangi noktada birleştirilebileceğini tartışmayı ve akıllı kentin çocuklara sunabileceği fırsatları ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1 Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, pekkucuksen@kmu.edu.tr, ORCID:0000-0003-2244-2646

2 Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, vasfiyezeynep@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-2176-892X

Giriş

Sanayileşmeyle birlikte toplumsal, ekonomik ve çevresel dengesizlikler yaratan hızlı kentleşme, bir nüfus hareketi olmaktan çıkmış kent hayatını paylaşan tüm paydaşların yaşam kalitelerinin bir öncülü haline gelmiştir. Düzensiz ve sağlıksız gerçekleşen, büyük kentlerin büyümeyle uyumsuz kentsel politikalarla daha fazla büyümesine sebep olan bu süreç toplumsal hayattaki bazı dezavantajlı grupları olumsuz etkilemektedir. Çocuklar bu gruplardan birisidir. 2030 yılında dünya nüfusunun %60'ının kentlerde yaşayacağı ve bu kentsel sakinlerin %60'ının on sekiz yaşın altında olacağı tahmin ediliyor (Brown vd, 2019:1).

Araştırmalar, erken çocukluk döneminin ömür boyu süren etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Erken çocukluk gelişimine yatırım yapmak, daha sağlıklı bir yaşamla, sosyalleşmeyle ve daha iyi bir gelecekle bağlantılıdır (Naz, 2019: 877). Hamilelerin, bebeklerin ve çocukların uygun beslenmeye ve sağlık hizmetlerine erişiminin sağlanması, çocukların ihmal ve şiddetten korunması ve çocuklara öğrenme ve gelişme fırsatlarının verilmesi sadece çocuklara yapılmış bir iyilik olarak kalmayacak tüm toplumsal hayatı olumlu olarak şekillendirecektir

Çocukla ilgili politikalar gündeme geldiğinde akla gelen ilk uygulama parklar ve oyun alanları ile ilgili olanlardır. Oyunlar, çocuk gelişiminin temelidir ve çocuklar tüm vatandaşlar gibi, şehrin her yerinde oynama, keşfetme ve sosyalleşme özgürlüğüne sahip olmalıdır (Kytta, 2004: 181). Tüm kamusal alanların keşfedilmemiş bir potansiyeli ve çocukların sağlığı ve refahı üzerinde oynayacakları olumlu bir rol vardır ve yalnızca oyun parkları ve okullar sağlayarak çocukların ihtiyaçlarını karşılayan kentsel politikaların ötesine geçme ihtiyacı vardır. Çocuk dostu kentsel politikalar bu ihtiyaca karşılık ortaya çıkmıştır.

Çocuk dostu kentler, çocuk haklarının ön plana alındığı, şehir yaşamının çocukların beklenti ve ihtiyaçlarına göre şekillendiği kentlerdir. Çocukların kent yaşamında aktif birer katılımcı olabilmeleri, fiziksel, bilişsel ve ruhi açıdan sağlıklı gelişimlerini sürdürebilmeleri için çocuk dostu kentsel politikalar önemlidir.

Teknolojik gelişmelerle gündeme gelen ve kentsel sorunlara teknolojinin yardımıyla çözümler üreterek şehir hayatını kolaylaştırmayı amaçlayan akıllı şehirler ise sürdürülebilirliği kapsayıcı politikalarla sağlamayı amaçlayan bir girişim olarak son yıllarda önem kazanmıştır (Clarival vd., 2021, Ghafoor-Zadeh, 2023). Akıllı şehirler, sosyal sermayeye ve geleneksel/modern iletişim altyapısına yapılan yatırımın sürdürülebilir ekonomik büyümeyi ve yüksek

yaşam kalitesini destekleyebildiği bir tabloyu gözümüzde canlandırmaktadır (Spil vd., 2017:124). Akıllı şehirler için de çok önemli olan bir husus akıllı şehrin tasarımına vatandaşların katılımıdır. Vatandaşlar akıllı şehrin temel bir bileşenidir ve buna karar vericiler tarafından genellikle göz ardı edilen çocuklar da dahildir. Halbuki, çocukların dijital teknolojilerin kullanıcıları ve tüketicileri olarak yetişkinlerden ayrılmaması gerekir. Dahası dijital yerliler olarak adlandırılan çocukların, yetişkinlere göre çevrimiçi ortamlara daha yatkın olduğu da bilinen bir gerçektir (Demiral, 2018:13).

Bu faktörler göz önüne alındığında akıllı şehir ve çocuk dostu kent girişimlerinin çıkış noktalarının ortak olduğu ve akıllı bir çocuk dostu kentin kapsayıcı, yaşanabilir, sürdürülebilir bir kent hayatı için bir adım olabileceği söylenebilir. Bu varolan akıllı kent konseptinin dışında bir şehir tasarlamak değildir, sadece akıllı kent bileşenlerinin çocuk merkezinde yeniden düşünülmesidir. Zira çocuklar için yapılan düzenlemeler, şehri herkes için daha yaşanabilir hale getirecektir (Çakırer Özservet, Acar, 2021: 288).

Çalışma bu bakış açısıyla ele alınmış ve çocuk dostu kent ve akıllı kent kavramlarını açıkladıktan sonra, akıllı politikaların çocuk dostu kentlere hangi noktalarda katkı sunabileceğine değinmiştir.

1. Çocuk Dostu Kent

Çocuklar zamanlarının çoğunu evde, okulda ve oyun alanları/parklarda geçirdiklerinden, ihtiyaçlarının yerel düzeyde karşılanması ve kolayca erişilebilir olması gerekir. Bir şehrin kapsayıcı ve çocuk dostu olması için, çocukların sağlığını garanti altına alan, yeteneklerini geliştiren ve toplum ve doğa sevgisini besleyen fiziksel bir ortam sağlaması gerekir. Şehirler ve kasabalar kötü planlanırsa, bundan ilk zarar görenler çocuklar olur. (Child Friendly Smart Cities Project, niua.in/intranet, 2024)

Bir şehrin yapıları çevreleri yetişkinler tarafından kendi kullanımları için inşa edildiğinden çocuklar genellikle günlük ihtiyaçlarının göz ardı edildiği dezavantajlı konumlara yerleştirilmektedir (Quan vd., 2024: 622). Bu yönlerden yaklaşıldığında çocuk dostu kent, ütopyik bir kent tasarımından öte (gasp edilmiş) yaşam ortamının geri verilmesine, görmezden gelinmiş hakların iadesine yönelik diğer toplum kesimleriyle eşitlenmeyi sağlayacak bir pozitif ayrımcılık politikasıdır.

Çocuk dostu kentlerin ortaya çıkışı, 1987 yılında kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin etkisiyle gerçekleşmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 31. Maddesine göre *“taraf devletler, çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence etkinliklerinde bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar, özendirirler ve*

çocuklar için boş zaman değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin etkinlikler konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler”(unicef.org, 2025). Sözleşme ile sağlanan yasal zemin ve çocuk hakları vurgusu, kent planlamasına çocuk dostu kentin dahil olmasının önünü açmıştır. Çocuk dostu kent girişimi, 1996 yılında şehirleri herkes için yaşanabilir yerler haline getirme girişimi olan Habitat II'nin bir sonucu olarak başlatılmıştır. İstanbul konferansı, çocukların refahının sağlıklı bir toplumun ve sağlıklı bir şehrin nihai göstergesi olduğunu ilan etmiştir (Riggio, Kilbane, 2000:201).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nden temellenen çocuk dostu kent uygulamalarında sosyal imkanlara, planlamaya, fiziki mekan tasarımına, katılıma ve çocuk haklarının gerçekleştirilmesine odaklanan farklı uygulamalar görülmektedir. Her ülkenin/kentin kendi dinamiklerine göre gerçekleştirmeye çalıştığı uygulamaların çocukların çevrenin oluşumunda diğer vatandaşlar gibi değerlendirildiği katılımcı planlama, çocuklara toplanma ve ihtiyaçlarını karşılama imkanı veren alanlar ve mimari ve kentsel yapı açısından yetişkinlerin müdahalesi olmadan çocuklara fırsat ve motivasyon sağlanması (Rastegar vd, 2016: 265) noktalarında yoğunlaştığı görülmektedir. Çocuk dostu kentle ilgili çalışmaların odaklandıkları noktalar farklı olsa da UNICEF tarafından belirlenen dört kriter çocuk dostu kentler için bir klavuz olmak durumundadır. Bu kriterler; ayrımcılık yapmama, çocuğun yüksek yararının gözetilmesi, yaşama, hayatta kalma ve gelişme hakkının sağlanması ve çocuğun görüşlerine saygı gösterilmesidir (Building a Child Friendly City, www.childfriendlycities.org, 2025).

Çocuk dostu kent kavramı, şehir yönetimlerinin çocukların üstün yararı doğrultusunda tutarlı bir şekilde kararlar almasını ve şehirlerin çocukların sağlıklı, şefkatli, koruyucu, eğitici, teşvik edici, ayrımcılık yapmayan, kapsayıcı, kültürel açıdan zengin bir çevreye sahip olma haklarının ele alındığı yerler olmasını sağlamak için geliştirilmiştir. Çocuk dostu bir kent, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin tam olarak uygulanmasına çalışan bir yönetim sistemine sahiptir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni onaylayan devletler için ulusal düzeyde verilen taahhütlerin kent düzeyinde eyleme dönüştürülmesi ve böylece çocukları ulusal eylem planlarının temel bir bileşeni olarak varsaymak, şehir yönetimlerine düşmektedir (Naz, 2019:877).

Çocuk dostu kent, çocukların, kaliteli, kapsayıcı ve katılımcı bir eğitim ve beceri geliştirme deneyimi yaşadıkları, fikirlerini ifade ettikleri ve kendilerini etkileyen kararları etkiledikleri, şehir hayatına ve sosyal hayata dahil olabildikleri ve arkadaşlarıyla buluştukları ve oynayıp eğlenebilecekleri yerlere sahip oldukları bir şehirdir (What Is the Child Friendly Initiative?, childfriendlycities.org, 2025).

Çocuk dostu bir kentin tasarım süreci, yerel yönetimlerin yapısına, siyasi ortama, idari sisteme, nüfus büyüklüğüne ve kaynak aktarımı gibifarklı faktörlere bağlıdır. UNICEF, çocuk dostu kent girişiminin yerel düzeyde çocuklara yönelik müdahale fırsatlarının tespit edilmesine yardımcı olacak, bölgedeki çocukların karşılaştığı yoksunlukları içerecek bir yerel durum raporu ile başlaması gerektiğini, tüm paydaşların karar alma süreçlerine etkilerini ele alan analizlerle sürecin şekillenmesi gerektiğini belirtmektedir (www.childfriendlycities.org, 2025). Şartların ve sürecin farklı olması, çocuk dostu şehirlerin değerlendirilmesi konusunda da farklı değer hedeflerini ortaya çıkarmıştır. Örneğin Johannesburg kentindeki uygulamalar, yeşil alanlara, aktivite alanlarına, serbest hareket etme olanağına, güvenliğe, katılıma odaklanırken; Hollanda'daki bir çalışma güvenliğe, yürünebilirliğe, bisiklete binmeye, yaya yollarına, eğlenme ve oynama alanlarına odaklanmıştır. Bu nedenle küresel olarak uygulanabilecek uyumlaştırılmış bir standart veya araç seti mevcut değildir (Quan vd., 2024: 622). Yine de çalışmalarda en çok üzerinde durulan kriterlerden yola çıkılırsa her biri çocuklara uygun bir ortamın planlanması ve oluşturulmasında önemli bir rol oynayan parametreler olarak güvenlik, yeşil alanlar, aktiviteler, bağımsız hareketlilik, sosyal etkileşim, çocuk dostu kamusal alanlar ve çocukların karar alma sürecine dahil olduğu (Fang vd, 2024; Quan vd., 2024: 621) bir çocuk dostu kent resmi çizilebilir.

Çocuk dostu kent girişimleri, çocuklara ama öncelikle yetişkinlere tüm yaşam alanlarının büyükler için olduğu kadar çocuklar için de olduğu farkındalığını sağlamaya çalışmaktadır (Oktay, Pekküçükşen, 2017: 315).

2. Akıllı Kent

“Kent bir zihin halidir, gelenek ve göreneklerin bir gövdesidir ve bu geleneklere içkin olan ve bu gelenekle aktarılan örgütlü tutum ve duyguların bir parçasıdır. Başka bir deyişle kent, yalnızca fiziksel bir mekanizma ve yapay bir yapı değildir. Onu oluşturan insanların yaşamsal süreçlerinde yer alır; doğanın ve özellikle insan doğasının bir ürünüdür.”(Park, 1925'den aktaran Doherty, 2023: 14). Kenti bu şekilde canlı bir organizma olarak görmek, onun yaşanılan bir mekandan daha fazla olduğunu düşünmemize neden olmaktadır. Hatta günümüzde kent, akıllı sıfatını kendine içkin edecek şekilde ve küreselleşme eğilimi, sürdürülebilirliğe ilişkin ihtiyaç neticesinde varlık nedenine ilişkin değişiklikler yaşamakta; çevre sorunlarını çözmeye, güvenlik sağlamak gibi toplumun refahını artırma; farklı etnik, dini ve sosyo-ekonomik grupları sosyal meselelere dahil etme; katılımın artırılması gibi toplumda yapısal dönüşümleri destekleme; canlı kültürel bir iklim oluşturmak için kültürel gelişimi teşvik etme gibi girişimlerde bulunmaktadır (Hennig, 2014:553).

Akıllı kavramından kastedilen ise konumuz bağlamında bilgi iletişim teknolojilerinin, teknolojinin ve inovasyonun uyumlu bir birlikteliği yanında demokratik bir sisteme olumlu katkısı üzerinedir (Pereira v.d., 2018:144). Kentin akıllı olmasına duyulan gerekliliğin temelini bakıldığında Dünya Bankası'nın 1960-2023 yıllarını kapsayan verilerine göre toplam nüfus içinde kentlerde yaşayanların oranı %60 civarındadır ve bu oranın gittikçe artması beklenmektedir (worldbank.org). Bu duruma mukabil olarak da hava kirliliği, ulaşım, altyapı, atık yönetimi gibi konularda daha fazla girişimin olması bir zorunluluk olarak görülmekte ve sonuç olarak da kentlerin "akıllı" olması sağlanmaya çalışılmaktadır (Stelzle vd., 2021: 571).

Akıllı kentlere ilişkin düşünsel anlamda ilk tohumlar ise 1980'lerde kentlerin geleceği üzerine bir araya gelen akademisyenler ve uygulayıcılar arasındaki bir dizi sohbette atılmıştır. Bu süreçte, girişimci ve akademisyen olan George Kosmetsky tarafından kurulan bir düşünce kuruluşu olan Austin Teksas Üniversitesi'ndeki Yapıcı Kapitalizm Enstitüsü'ne bağlı bir danışman olan Sheridan Tatsuno'nun bu kavramsallaştırmada önemli bir etkisinin olduğu düşünülmektedir. Zira Tatsuno, Silikon Vadisi'ne gönderme yaparak havaalanı, otoyol ve iletişim ağlarıyla birbirine bağlanmış, dağınık, oldukça etkileşimli ekonomik ilişkilerden oluşan küresel ağ kentlerinin kurulabileceğinden bahsetmiştir (Glasmeier ve Christopherson, 2015: 3). Bu gelişme yanında görünmez görünür kılmaya çalıştığı iddiasıyla akıllı kent kavramı, 1990'ların sonundaki *Akıllı Büyüme* hareketine kadar götürülmektedir (Harrison & Donnelly. 2011: 2,8). Düşünsel anlamda ilk gelişmeler bu örnekler üzerinden verilirken akıllı kentlere yönelik ilk önemli girişim, Los Angeles'ın ilk kentsel büyük veri projesini oluşturduğu 1970'lere kadar uzanmaktadır. Kent yöneticileri, kent genelindeki nüfus sayımı bölgelerinde 500 sosyal ve fiziksel faktörden oluşan bir veritabanı geliştirmek için IBM ana bilgisayarlarını kullanmıştır. Amaç, kentsel politika karar vericilerine gerçek zamanlı veriler sağlayarak yoksulluğu azaltmak ve kentsel çürümeyle mücadele etmek olarak açıklanmıştır (Brown ve Patten, 2024:23). Bu amaçtan da görüldüğü üzere bilgi, iletişim ve sosyal altyapının kullanılabilirliği ve kalitesi yanında sağlam bir kentsel altyapının birleşimi olarak görülen akıllı kent kavramı, insan hayatını daha konforlu, güvenli hale getirmek ve sürdürülebilir bir çevreye sahip olmak için ortaya atılmış ve günümüze değin de önemini korumuştur (Ghosal ve Halder, 2018: 108).

Entelektüel kaynaklar, gelişmiş altyapı yanında en son teknolojileri kullanan akıllı kentler, genellikle orta ve büyük ölçekli kentleşmiş alanlarda karşımıza çıkmakta, akıllı programın büyüklüğüne ve coğrafi konuma göre bölge sakinleri, özel işletmeler ve hükümetler gibi değişen çeşitli paydaşları içermektedir. Ancak akıllı kent olabilmek için her kentsel alan veya kent,

doğru bileşenlere sahip değildir. Şöyle ki yatırım yapan paydaşlar olmadan, altyapı kurulmadan ve halk teknolojik değişime hazır olmadan akıllı kenti kurmak çok mümkün olmamaktadır. Ayrıca mali açıdan oldukça pahalı olan akıllı kent projeleri için devlet düzeyinde finansman desteğine fazlasıyla ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak sonuçta, bu kentler kurulduğunda halk arasında “deniz feneri” ismini almaktadır (Galati, 2018: 20). İnsanlara rehberlik yapması ve hayatı kolaylaştırması misyonuyla hareket eden akıllı kentler, bugün dünyanın karşı karşıya olduğu ciddi ve acil bir duruma yönelik bir dizi çözümü temsil etmektedir. Şöyle ki bu kentler; piyasa koşullarının, teknoloji inovasyonunun, toplumsal isteklerin ve hükümet ihtiyaçlarının “mükemmel bir fırtınada” birleşmesine benzetilmekte, kentlere yönelik artan göç nedeniyle toplumsal bir eylem olarak ortaya çıkmakta ve bu şekliyle tarihteki herhangi bir kitlesel insan hareketini gölgede bıraktığı düşünülmektedir (Doherty, 2023: 15).

Akıllı kent kavramı sıklıkla kullanılmakla birlikte evrensel olarak kabul edilen bir tanımlamasının bulunmaması da belirtilmesi gereken bir husustur. Zira akıllı kent kavramsallaştırması ve içeriği kentten kente, gelişme düzeyine, değişime olan isteğe ve buna konudaki uygulamalara, son olarak da günümüzün en önemli belirleyicisi olan kaynak ve vatandaşların isteklerine göre değişebilmektedir (Vanlı ve Marşap, 2018: 44). “Bulanık bir kavram” nitelendirmesiyle herkese uyan bir tanımının olmadığı görülmekle birlikte tanımlamalarda genel olarak teknik ve bütünsel bakış açıları dikkate alınmakta; teknik bakış açısında insan unsuru çok dikkate alınmadan teknoloji ve veri odaklı analizler yapılırken bütünsel bakış açısında teknolojinin tek başına akıllı bir toplum oluşturamayacağı, teknolojinin insanlar tarafından üretileceği ve insanlar için varolacağı varsayımıyla insan ve sosyal sermaye, yönetim, sürdürülebilir kalkınma, çevre gibi başlıklara dikkat çekilmektedir (Patrascu, 2024: 24).

Bakış açısı farklılıkları nedeniyle kavramın net ve tek bir tanımlaması yapılamasa da tanımlamalardan birkaçı verilecek olursa;

- Akıllı kent, altyapı ve hizmetlerinde bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) kullanarak; kilit paydaşlar arasında işbirliği yaparak; yönetim, toplum ve endüstriyi entegre ederek ve sosyal sermayeye yatırım yaparak hareketliliği iyileştirme, kaynak kullanımını optimize etme ve sosyal kalkınmayı geliştirme gibi zorlukların üstesinden gelmeyi amaçlayan, yüksek yaşam kalitesine sahip, sürdürülebilir ve verimli bir kenttir (Brown ve Patten, 2024:22).
- Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (International Telecommunication Union-ITU)’ne göre “Akıllı sürdürülebilir

kent, yaşam kalitesini, kentsel operasyon ve hizmetlerin verimliliğini ve rekabet gücünü iyileştirmek için bilgi ve iletişim teknolojilerini (BİT) ve diğer araçları kullanan ve aynı zamanda ekonomik, sosyal ve çevresel yönlerden mevcut ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayan yenilikçi bir şehirdir.” (<https://www.itu.int/cities/about>).

- Akıllı kentler, dijitalleşme sürecinden geçen sosyo-teknik sistemlerdir (Finger & Razaghi, 2017: 8).
- Akıllı kent, nesnelerin interneti (IoT) ve bilgi işlem teknolojilerinin dağıtımını yoluyla toplumun çeşitli sektörlerini bir araya getiren kentsel gelişim için yeni bir vizyondur (Mahmood, 2018: vii).

Bakış açısı farklılıkları topyekün dikkate alındığında Boyd Cohen, *Akıllı Kent Çarkı*'nda akıllı kente ilişkin 6 temel belirleyici ve bunların alt başlıklarını sistematize etmiştir (2014: 11).

- *Akıllı Ekonomi/Rekabet Gücü (Yenilikçi ruh, Girişimcilik, Ekonomik imaj ve ticari markalar, Üretkenlik, İşgücü piyasasının esnekliği, Uluslararası yerleşiklik, Dönüştürme yeteneği)*
- *Akıllı İnsanlar/ Sosyal ve Beşeri Sermaye (Nitelik düzeyi, Yaşam boyu öğrenmeye yatkınlık, Sosyal ve etnik çoğulculuk, Esneklik, Yaratıcılık, Kozmopolitlik/Açık fikirlilik, Kamusal hayata katılım)*
- *Akıllı Yönetişim/Katılım (Karar alma süreçlerine katılım, Kamu ve sosyal hizmetler, Şeffaf yönetim, Politik stratejiler ve perspektifler)*
- *Akıllı Hareketlilik/Ulaşım ve BİT (Yerel erişilebilirlik, Uluslararası, ulusal erişilebilirlik, BİT altyapısının kullanılabilirliği, Sürdürülebilir, yenilikçi ve güvenli ulaşım sistemleri)*
- *Akıllı Çevre/Doğal Kaynaklar (Doğal koşulların çekiciliği, Kirlilik, Çevre koruma, Sürdürülebilir kaynak yönetimi)*
- *Akıllı Yaşam/Yaşam Kalitesi (Kültürel olanaklar, Sağlık koşulları, Bireysel güvenlik, Konut kalitesi, Eğitim olanakları, Turistik çekicilik, Sosyal uyum)*

Bu değişkenler çerçevesinde oluşturulan akıllı kentlerin özellikleri ise en genel haliyle şu şekilde sıralanabilmektedir (Cargliu, Del Bo ve Nijkamp, 2011:67);

- Sosyal, kültürel, kentsel kalkınmayı sağlamanın yanında ekonomik ve politik verimliliği artırmak için ağırsal bir altyapının varlığı ve kullanımı,
- İşletme odaklı yani tatmin edici sosyoekonomik bir performansı mümkün kılan kentsel gelişime yönelik bir anlayış,

- Kentte yaşayan insanların kamusal hizmetlere sosyal katılımını sağlamanın amaçlanması,
- Kentsel büyümede ileri teknoloji ve yaratıcı endüstrinin önemine dair dikkat,
- Kentsel gelişim sürecinde sosyal ve ilişkisel sermayeye önem verilmesi söz konusudur. Çünkü bu kentlerde topluluk öğrenmekte, uyum sağlamakta ve yeniliği içselleştirmektedir.
- Bu kentlerde sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik sağlanmalıdır.

Teorik olarak akıllı kente ilişkin bu bilgilerle karşılaştıkça asıl mevzunun vatandaşların sürece verdiği destekte olduğuna dair yaygın bir kabul de bulunmaktadır. Hatta bir kentin akıllılığı; katılımcı yönetimi, akıllı ekonomisi/kentsel hareketliliği/çevre stratejisi ve doğal kaynakların yönetimi ve yüksek kaliteli bir kentsel yaşam süren ve kendi kendine karar veren, bağımsız ve bilinçli vatandaşlarının varlığı ile ölçülmelidir ifadesiyle karşılaşılmaktadır (Roche vd., 2012: 216). İnsan sermayesine bu denli dikkatin temel nedeni ise demokrasinin gelişimde teknolojinin kullanımının akıllı kentler vasıtasıyla daha da mümkün olması ve katılımcılığın desteklenmesi noktasındadır (Deakin & Al Waer, 2011: 141). Ayrıca sadece vatandaşların sürece katılımı yeterli görülmemekte, yönetim kavramı akıllı kentlerin sürdürülebilirliğinde önemli bir rol oynamaktadır. Kentlerde özel kişilerin, işletmelerin, yerel yönetimin ve kamu kurumlarının her birinin farklı hedefleri olsa da akıllı yönetim bunları tek olarak kabul etmekte ve faydaları paylaşmaları için hedeflerini uyumlu hale getirmektedir (Kaur, Buşa ve Cuc, 2024: 71). Ancak etkili bir akıllı kent inşa etmedeki en büyük zorluklardan birinin yine akıllı yönetim olduğuna inanılmaktadır çünkü hükümet yetkilileri, yatırımcılar, özel sektörden kuruluşlar, kamu kurumları, vatandaşlar, topluluklar vb. aktörlerden her biri, doğası gereği çelişkili olabilen kendi kişisel çıkarlarını taşımaktadırlar (Kaur vd. 2024:77).

Bazı zorluklarla rağmen şu anda dünyada yaklaşık 140 tane akıllı kent bulunmakta (Brown ve Patten, 2024:25) ve ilk olarak trafik ışıklarının kontrolünde uygulandığı görülmektedir. İlerleyen zamanlarda ise toplu taşıma, atık yönetimi, enerji, su, sağlık, iletişim gibi diğer kentsel alanlara, hizmetlere de akıllı teknoloji uygulamaları yayılmıştır (Ryser, 2016:580). Ülke bazında örnek verilecek olursa Avrupa'da en iyi akıllı kent uygulamalarının Paris, Kopenhag, Barselona, Londra, Berlin, Amsterdam'da gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. Bu kentler benzer akıllı kent öğelerini taşımakla birlikte kendi içinde bazı noktalarda farklılaşan kent modellerini ve stratejilerini geliştirmiş yerleşimler olarak da görülmektedir (Gül ve Çobanoğlu, 2017:1552).

Tabii ki bu başarılı uygulamalarda Avrupa Birliği'nin stratejileri de önemli olmakta, zira birlik sera gazı salınımını yenilikçi teknolojiler vasıtasıyla azaltarak sürdürülebilir bir çevrede yaşamayı sağlamaya çalışmakta ve bu konuda önemli destekler vermektedir (Ahvenniemi vd., 2017:234).

Dünyadaki diğer akıllı kent uygulamalarından da örnek verilecek olursa Canberra, toplu taşıma için işe gidip gelmeyi daha erişilebilir ve daha rahat hale getiren yenilikçi bir bilet sistemi uygulamaya başlamıştır. Ayrıca aydınlatma sistemleri güncellenerek halkın güvenliği sağlanmaya çalışılmıştır. Singapur'da hükümet, vatandaşlarını yaratıcı fikirler geliştirmeye teşvik eden "Akıllı Millet, Akıllı Kasabalar" programı başlatmış, kamu güvenliğini sağlamak için kamusal alanları gözetleyen 100.000'den fazla kamera yerleştirmiş, trafik akışını optimize etmek ve tıkanıklığı azaltmak için gerçek zamanlı uyarlanabilir trafik sinyalleri ve verileri içeren kapsamlı bir akıllı ulaşım sistemi uygulamıştır. Zürih, kendini akıllı bir kente dönüştürmek için toplu taşıma sera gazı emisyonlarında girişimler uygulamış ve kentlerdeki kişi başına ulaşım ile ilgili sera gazını, araç trafiğini azaltarak ve park yerinin genişlemesini sınırlandırarak azaltmaya çalışmaktadır. Zürih, 2040 yılına kadar iklim açısından nötr olmak için net sıfır emisyon hedeflemektedir. Oslo, dünyadaki diğer tüm kentlerden daha fazla elektrikli, hibrit ve alternatif yakıtlı araca sahiptir ve 2030 yılına kadar emisyonları %95 oranında azaltmayı planlamaktadır. Tokyo Metropol Hükümeti ise 2050 yılına kadar Tokyo'da sıfır emisyona ulaşmak için bir şehir karbonsuzlaştırma çalışması başlattığını duyurmuş ve hükümet, karbon emisyonlarını azaltmak için temel enerji, kentsel altyapı ve arazi kullanımında değişiklikler önermiştir (Brown ve Patten, 2024:25).

3. Akıllı Kentler Çocuk Dostu Kent İçin Bir Fırsat Olabilir mi?

Günümüz dünyasında bilgi iletişim teknolojileri hızla yaygınlaşan, önüne geçilemez bir güçtür. Ekonomiye, toplum yaşamına, kültürlere kadar yaşamın neredeyse tüm yönlerini etkilemekte ve gündelik hayatı şekillendirmektedir. Milyonlarca çocuk da, doğdukları andan itibaren bu dijital iletişim ve bağlantı akışının bir parçası haline gelmekte ve gerçek dünyanın içine konumlanmış bir sanal dünyaya da gözlerini açmaktadır (Dijital Bir Dünyada Çocuklar, 2017).

Çocuk dostu akıllı kentler, "kentsel politikaların belirlenme sürecinde çocukları ayrıca dikkate alan, teknolojik uygulamaları çocuklara yönelik de hayata geçiren, çocukları kentin aktif öznelerine dönüştüren ve çocuklar için kenti anlaşılabilir, yaşanabilir kılan yaşam alanlarıdır" (Memiş, 2022: 386). Kentsel alanlar gelişmeye devam ettikçe, çocuk dostu alanlara olan ihtiyaç

giderek daha önemli hale gelmektedir. Yapay zekayı planlama sürecine dahil etmek, çocukların ihtiyaçları, tercihleri ve gereksinimleri hakkında daha ayrıntılı bir bakış açısı sağlar. Yapay zeka, oyun alanları, güvenli yaya yolları ve diğer çocuk merkezli alanlar için çok miktarda veriyi analiz edebilir. Teknolojinin bilgileri hızla işleme ve yorumlama yeteneği, çocukların özel ihtiyaçlarına göre uyarlanmış ortamlar yaratmaya katkıda bulunabilir (Fang vd., 2024: 3). Kentin bir öznesi olarak çocuklar, içinde buldukları alanı yetişkinlere kıyasla daha uzun süre kullanan/kullanacak olan gruptur. Bu nedenle çocukların şehirleri şekillendiren karar alma süreçlerine ve mekanların üretim ve tasarım sürecine katılma hakkı şehir kaynaklarına bireysel erişim hakları kadar temeldir (Karakuzu, Aksu, 2022:148). Diğer taraftan bu hak, çocukları müzakereli demokratik uygulamalarda ortak olmaları için güçlendiren, onlara işbirliği ve empati becerilerini öğreten bir üst boyuttur (Van der Graaf, 2020: 6).

Nitekim, akıllı şehir tasarımları için vatandaş katılımının kullanıcı dostu uygulamalar açısından gerekli olduğu pek çok çalışmada vurgulanan bir husustur (Hollands, 2020; Bingöl E.S., 2021; Wanderley ve Bonacin, 2019, Castilla, J.E.M, Müller A.R., 2024:20, Clarinval, 2023:14). Akıllı kent, vatandaş odaklı bir bakış açısı ile her grubu sürece dahil etmeye çalışsa da maalesef çocuklar sürecin dışında kalabilmektedir. Çünkü pratikte vatandaş katılımının konuşulduğu çoğu konuda vatandaştan kastedilen yetişkinlerdir. Her ne kadar UNESCO tarafından desteklenen Şehirlerde Büyüme (GUIC) projesi (1976) kentsel koşullar ile çocukların refahı arasındaki ilişkiyi belirginleştirdiği için takdir edilmiş, 1980'lerde ve 1990'larda çocuklukla ilgili araştırmalar zirveye ulaşmış olsa da akıllı kentlerin çocuklara ilişkin özel, spesifik bir ilgisinin bulunmadığı düşünülmektedir (Van der Graaf, 2020:2-9). Çocuklar yanında gençlerin de kentlerde nasıl hareket ettiği ve hangi kentsel altyapı, tesis ve hizmetleri önemli gördükleri konusunda da gerekli bilgi tam anlamıyla sağlanabilmiş değildir. Bunun nedeni, çocukların ve gençlerin ihtiyaçlarının çoğunlukla yetişkinler tarafından belirlenmesine, insanların kendi çocuklarını gözlemleyerek edindikleri izlenimlere, başkalarının söyledikleriyle sağlanan bilgiye bağlanmakta ve gençlerin kendi bakış açılarının daha az dikkate alınması söz konusu olmaktadır (Hennig, 2014:553). Belki de bu olumsuzluğun ortaya çıkmasında vatandaşların, sivil toplum kuruluşlarının, kent yöneticilerinin kentsel altyapı sistemlerinin dijitalleştirilmesinin ne anlama geldiğini henüz tam olarak kavrayamaması yanında kamuda yaşanan mali kısıtlamalar nedeniyle, akıllı kentleri destekleyen örgütlerin/yapıların kamu yararından ziyade insanlara satabilecekleri bilgiler çerçevesinde hizmetleri geliştirmeye çalışmaları bulunmaktadır (Finger & Razaghi,2017: 12). Bu olumsuzlukları, özellikle de çocuklar ve gençler

özelindeki problemleri ortadan kaldırmak amacıyla UNICEF (Hennig, 2014:555);

- Şehirleriyle ilgili kararları etkilemek,
- İstedikleri şehirle ilgili görüşlerini ifade etmek,
- Aile, toplum ve sosyal yaşama katılmak,
- Etnik köken, din, gelir, cinsiyet veya engellilikten bağımsız olarak her hizmete erişerek şehirlerinin eşit vatandaşları olmak,
- Sağlık hizmeti, eğitim ve barınma gibi temel hizmetleri almak,
- Güvenli su içmek ve uygun sanitasyona erişmek,
- Sömürü, şiddet ve tacizden korunmak,
- Sokaklarda kendi başlarına güvenli bir şekilde yürümek,
- Arkadaşlarıyla buluşmak ve oynamak,
- Bitkiler ve hayvanlar için yeşil alanlara sahip olmak,
- Temiz bir ortamda yaşamak,
- Kültürel ve sosyal etkinliklere katılmak konusunda tüm genç vatandaşların haklarını garanti altına alan çocuk dostu kentleri desteklemektedir.

UNICEF'in çocuk dostu kente ilişkin bu beklentileri aynı zamanda çocuk dostu akıllı kentin de hareket noktasıdır. Karar alıcılar tarafından akıllı politikaların bu beklentiler etrafında şekillendirilmesi sadece -şu an nüfusun önemli bir kısmını oluşturmakla kalmayıp, geleceğin de sahibi olmasına rağmen görmezden gelinen bir grup olarak- çocuk refahını sağlamakla kalmayacak; yaşanabilir ve sürdürülebilir kentleri ortaya çıkaracaktır.

Çocukların bağımsız hareketliliği, çocukların mahallelerinde yetişkinlerin refakatinde olmadan dolaşabilme özgürlüğüdür. Bu, çocukların refahı ve gelişimi için hayati önem taşır çünkü daha yüksek seviyelerde fiziksel aktivite, sosyallik ve gelişmiş zihinsel refaha yol açar ve gençlerin topluluklarıyla bağlantı kurmasına yardımcı olurken (Stanley vd. 2015) sağlık, refah, okul, etkileşim, eğitim gibi kilit alanlarla kesişmektedir (Gerosa vd., 2015). Ancak bugünün kentlerinde çocuklar söz konusu olduğu zaman en önemli sorun güvenlidir. Güvenliğin sorgulanabildiği bir ortamda diğer pek çok politika konusu anlamsız kalmaktadır. Bu nedenle çocuk dostu akıllı kentlerin merkeze almaları gereken konu kent güvenliği konusudur. Burada bahsi geçen güvenlik; kişisel güvenlik, sağlık güvenliği, gıda güvenliği, hane ve trafik güvenliği gibi çok farklı boyutları ifade etmektedir. Bu noktada akıllı uygulamaların güvenliği sağlayabilecek çözümleri eğitimle, oyunla,

ulaşım, sporla ve diğer çocuk dostu akıllı politikalarla birlikte ele alması gerekir. Akıllı kentlerin, kenti çocuk dostu hale getirebilmek için halihazırda kullanılan/kullanabilecekleri bazı öneriler şu şekildedir (Fang vd., 2024:3; Rastegar vd., 2018: 271; Sultana and Hawken, 2023: 6; Rehm vd., 2014):

- Coğrafi Bilgi Sistemi tabanlı akıllı ulaşım sistemleri, çocuk dostu şehir planlamasında verimliliği ve güvenliği artırır. Bu sistemler, çocukların bağımsız hareketliliği için bir ortam yaratarak güvenliği ve rahatlığı sağlayabilir.
- Akıllı eğitim işaretleri aracılığıyla çocukların gözlemleyebileceği şekilde, ortak kullanım alanlarında eğitim olanağı sağlanabilir. Belli noktalara yerleştirilen ve bulunan alanla/doğayla ilgili bilgiler veren interaktif panolardan, artırılmış gerçeklik uygulamalarından destek alınabilir.
- Çocuklara yönelik dijital kütüphaneler oluşturulabilir ve robot rehberlerle öğrenme daha ilgi çekici hale getirilebilir.
- Bilim-teknoloji parklarının çocukları cezbedecek merkezler olarak geliştirilmesi sağlanabilir.
- Çocukların vakitlerinin büyük bir kısmını geçirdikleri yerler olan parklarda hassas sensörler kullanılarak herhangi bir şekilde zarar görmelerini önleyen spor aletleri ve akıllı oyunlar tasarlanarak kullanılabilir.
- Çocukların hareketliliğini teşvik etmek ve bisiklete olan ilgiyi artırmak için, çocukların herhangi bir kişinin varlığı olmadan bisiklet kullanmasını mümkün kılan akıllı bisiklet istasyonları kurulabilir.
- Park ve okul çevrelerine hava kalitesini ölçen sensörler yerleştirilebilir. Hava kalitesi veya sıcaklık gibi faktörlere göre oyun alanlarının kontrolü sağlanabilir.
- Çocukların yoğun olarak kullanma ihtimalinin olduğu -özellikle okul çevrelerindeki- yollar için sensörlü akıllı aydınlatma sistemlerinden destek alınabilir.
- Çocukların yoğun olarak kullandıkları okul önleri, park gibi bölgelere araç hızlarını otomatik olarak düşüren sistemler kurulabilir.
- Çocukların ev okul arasında kullandıkları yollara, yolu onlar için daha çekici hale getiren akıllı tahtalar yerleştirilerek etkileşimli öğrenme ve eğlence fırsatı yaratılabilir. Çünkü çocukların çevreleriyle dinamik bir ilişkisi vardır. Modern dijital teknolojiler, bu tür doğal ortamlarda gerçek oyun tabanlı öğrenmeyi destekleyebilir.

- Çocukların doğal alanlarla aktif etkileşimini sağlayacak ve çocukları sosyal ve fiziksel oyuna katılmaya teşvik edecek mobil uygulamalar yaygınlaştırılabilir.
- Okullarda etkileşimli dijital oyun teknolojileri kullanılarak oyun alanları tasarlanabilir.
- Çocuklarının ulaşımını takip etmek isteyen ebeveynler, GPS destekli gerçek zamanlı toplu taşıma uygulamalarından yararlanabilirler.
- Ebeveynlerin güvenlik endişeleri nedeniyle bağımsız oyundan mahrum kalan çocuklar için ailelerin mahalledeki oyun alanlarının coğrafi konum verilerine erişmesini kolaylaştıran, yalnızca çocuklara özel bölgeler ve belirlenmiş güvenli alanları içeren akıllı bir dijital uygulama kullanılabilir.
- Sağlıklı beslenme, egzersiz yapma veya para biriktirme gibi aktivitelere katılımı teşvik etmek için puan alma, zorluklar ve rekabet gibi oyun tasarım öğelerini kullanan oyunlaştırma seçenekleri örneğin çocukların farklı alanlara erişilebilirliğini artırmayı amaçlayan ve bağımsız oyun ve serbest hareket fırsatlarını veren Pokemon benzeri oyunlar çocukların ilgisini çekebilir. (Pokemon Go, oyuncuların gerçek fiziksel dünyada sanal Pokemon'ları bulmalarına ve yakalamalarına olanak tanıyan mobil artırılmış gerçeklik kullanan konum tabanlı bir oyundur)
- Çocukların şehirden beklentilerinin öğrenilmesi için şehir inşasına yönelik oyunlardan yardım alınabilir. Örneğin, 2021'de Alman Mimarlık Müzesi, Minecraft bilgisayar oyununun yardımıyla geleceğin Frankfurt tasarımıyla ilgili bir etkinlik düzenlemiştir. 2023'de İsviçre Mimarlık Müzesi'nin düzenlediği Minecraft atölyesinde çocuklar mevcut binaların nasıl dönüştürülebileceği ile ilgili fikirlerini oyun yardımıyla ortaya koymuşlardır³.
- Hareketi, sıcaklığı veya sesi algılayabilen ve doğal alanı çocuklar için daha etkileşimli, etkili ve eğlenceli hale getirebilen çok modlu ve genişletilmiş sensörler kullanılabilir.

Dijital dünyanın çocukların insanlarla etkileşime girmesini engellediği/ etkileşimi en aza indirdiği mevcut durumda, dijital ve fiziksel dünyayı birleştirmek gerçekten önemlidir. Tasarlanan alanların bağlamı, herkesi sosyal olarak kapsayan bir kamusal alan yaratmada son derece önemlidir, bu nedenle tasarımın biçimi ve duygusu da sosyal etkileşim için çok önemlidir

3 Ayrıntılar için https://www.youtube.com/watch?v=pJHPU8tKWbI;https://damonline.de/veranstaltung/frankfurt_2099/

(Nandakumar, 2020:21). Bu uyumlaştırmanın sağlanabildiği durumlarda akıllı kent uygulamaları yaşamı kolaylaştırabilecek, çocukların önünde yeni ufuklar açabilecek, kentleri kapsayıcı, sürdürülebilir ve yaşanabilir kılacak fırsatları barındırmaktadır. Üstelik dijital yerliler olarak adlandırılan ve teknolojinin içine doğmuş olan çocuklar için bu teknolojiler gereklilikten öte bir zorunluluktur.

Sonuç

Çocuk hakları perspektifinden bakıldığında tüm çocukların, ister aileleriyle ister tek başlarına, gecekondu mahallelerinde, kaldırımlarda, göçmen ya da yerleşik olarak yaşasınlar, temel hizmetlere erişim ve gelişim fırsatlarından yararlanma hakkı vardır. Çocuk dostu kentler, en genç vatandaşların temel haklarını gerçekleştirmelerini sağlamayı amaçlayan kentsel yönetim yaklaşımlarını öne çıkartan ve şehir hayatında çocukları görünür kılan bir girişim olarak ortaya çıkmıştır (Riggio, Kilbane, 2000:201). Ama bir şehir, ancak çocuklar yalnızca parklara ve oyun alanlarına değil, tüm kentsel alanlara güvenli bir şekilde erişebildiğinde ve bunları tam olarak kullanabildiğinde kendisine çocuk dostu diyebilir. Kentler kentte yaşayan herkese aittir. Kamusal alanlar çocukların refahını, güvenliğini, öğrenmesini ve sosyal gelişimini teşvik etmede önemli bir rol oynar ancak alan eksikliği, trafik güven(siz)liği, güvenlik konusundaki başka endişeler çocukların kamusal alanlardan yararlanımını sınırlamaktadır. Bu sorunları tamamen ortadan kaldırmak bugünün büyük ve güvensiz kentlerinde mümkün olmasa da teknolojiyi akıllı planlama ile birleştiren akıllı kentler, çocuk dostu bir perspektif ortaya koyabilir. Çocuk dostu akıllı politikalar, çocukların sağlıklı, güvenli, daha az kısıtlayıcı bir çevrede büyümelerini sağlayabilir. Eğitim, ulaşım, eğlence, güvenlik, erişilebilirlik vb. konuların çocuk dostu bir yaklaşımla ele alınması, çocukların fiziksel ve bilişsel gelişimini sağlayacağı gibi kentte yaşayan herkesin hayat kalitesini artıracaktır. Çünkü çocuklar için kentsel yaşamı zorlaştıran sorunların kadınlar, yaşlılar ve engelliler gibi toplumun diğer kesimleri için de zorluk yarattığı bilinen bir gerçektir. Bu nedenle, şehirleri daha çocuk dostu hale getirmek, birçok çakışan sorunu aşan ve yalnızca çocuklara fayda sağlamayan bir hedeftir.

Ancak çocuk dostu akıllı kentlerin oluşturulması demek sadece teknolojik çözümlere odaklanmak değildir. Katılımcı bir anlayışla çocukların beklentilerinin dikkate alınması gerekir. Çocuk dostu akıllı şehirlerin önündeki en büyük engel vatandaş beklentilerinin gözardı edilmesidir. Bu engelin aşılabilmesi çocukların ne ölçüde vatandaş, kısmi vatandaş ya da müstakbel vatandaş olarak görüldükleri ile ilgili algının değişebilmesiyle mümkün görünmektedir (Van der Graff, 2020:15).

Çocukların aktif vatandaşlar olarak şehir hayatına katılabildiği, güvenli, erişilebilir şehirlerin, çocukların şehirle kurduğu ilişkiyi değiştirme potansiyeli vardır. Teknolojinin çocuk odaklı kullanıldığı geleceğin akıllı kentleri, çocukların potansiyellerini gerçekleştirmelerine olanak sağlayacak bir geleceğe kapı açabilir.

Kaynakça

- Ahvenniemi, H., Huovila, A., Pinto-Seppä, I., & Airaksinen, M. (2017). What are the differences between sustainable and smart cities?. *Cities*, 60, 234-245.
- Bingöl, E.S. (2021). Akıllı şehir projelerine vatandaş katılımı: İstanbul büyükşehir belediyesi örneği. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(4), 1251-1275.
- Brown C., Lannoy A., McCracken D., Gill T., Grant M., Wright H.& Williams S. (2019). Special issue: Child-friendly Cities. *Cities & Health*, 3:1-2, 1-7, doi:10.1080/23748834.2019.1682836.
- Brown, P. D., & Patten, L. (2024). Smart cities: characteristics, impact, and future with generative artificial intelligence. *Journal of International Business Disciplines*, 19(2). 21-35.
- Caragliu, A., Del Bo, C., & Nijkamp, P. (2011). Smart cities in Europe. *Journal Of Urban Technology*, 18(2), 65-82.
- Castilla, J. E. M.& Müller A. R. (2024). A smart city for all citizens: an exploration of children's participation in norway's smartest city. *International Planning Studies*, 29:1, 19-33, DOI: 10.1080/13563475.2023.2259110.
- Child Friendly Smart Cities Project, <https://niua.in/intranet/sites/default/files/2873.pdf>, 14.02.2024.
- Clarival A., Deremiens C., Dardenne T.& Dumas B. (2021).Introducing the smart city to children with a tangible interaction table. *32e conférence francophone sur l'Interaction Humain Machine (IHM'20.21)*, Virtual Event, France. 1-6.
- Cohen, B. (2014). The smartest cities in the world 2015: Methodology. *Fast Company*, 11(20), 5-21.
- Çakırer Özservet Y. &Acar B. (2021). Akıllı kent anlayışında çocuk konusu. *Akıllı Kentler (Uygulamalar, Sorunlar ve Çözümler) içinde* (287-317), ed. Yakup Bulut, Miraç Aslan, Ekin Yayınevi, Ankara,
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, [unicef.org/turkiyr/çocuk-haklarına-dair-sözleşme](https://www.unicef.org/turkiyr/çocuk-haklarına-dair-sözleşme), 12.02.2024
- Deakin, M., & Al Waer, H. (2011). From intelligent to smart cities. *Intelligent buildings international*, 3(3), 140-152.
- Demiral, S. (2019). Dijital teknoloji aracılığıyla çocuk özneleşmesinin olanakları, *Doğu Batı Dergisi*, 86, 13-38.
- Dijital Bir Dünyada Çocuklar (2017), Dünya Çocuklarının Durumu Raporu 2017, <https://www.unicef.org/turkiye/media/4291/file/D%C3%BCnyada%20C3%87ocuklar%C4%B1n%C4%B1n%20Durumu%202017:%20Dijital%20bir%20D%C3%BCnyada%20C3%87ocuklar.pdf>, 10.02.2024.

- Doherty, P. (2023). *Smart cities: Reimagining the urban experience*. Quality Press.
- Fang, K., Azizan S.A.&Huang H. (2024). GIS-based intelligent planning approach of child-friendly pedestrian pathway to promote a child-friendly city.*Scientific Reports*, 14, <https://doi.org/10.1038/s41598-024-58712-5>.
- Finger, M., & Razaghi, M. (2017). Conceptualizing smart cities. *Informa-tik-Spektrum*, 40(1), 6-13.
- Galati, S. R. (2018). Funding a smart city: From concept to actuality in *Smart cities: Applications, technologies, standards, and driving factors*, Stan McClellan, Jesus A. Jimenez & George Koutitas (Edt). Springer Nature. Switzerland.17-39.
- Gerosa M., Marconi A., Pistore M.& Traverso P. (2015). An open platform for children's independent mobility, *Smartgreen Conference 2015*, doi:10.13140/RG.2.1.2229.0002.
- Ghafoor-Zadeh, D. (2023). Moving through, interacting with, and caring for the city. children's and young people's everyday experiences in smart cities, *Digital Geography and Society*, 4, 1-11, <https://doi.org/10.1016/j.diggeo.2023.100051>.
- Ghosal, A., & Halder, S. (2018). Building intelligent systems for smart cities: issues, challenges and approaches in *Smart Cities: Development and Governance Frameworks*, (Edt. Zaigham Mahmood). Springer Nature. Switzerland. 107-125.
- Glasmeier, A., & Christopherson, S. (2015). Thinking about smart cities. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 8(1), 3-12.
- Gül, A., & Çobanoğlu, Ş. (2017). Avrupa'da akıllı kent uygulamalarının değerlendirilmesi ve Çanakkale'nin akıllı kente dönüşümünün analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Kayfor 15 Özel Sayısı), 1543-1565.
- Harrison, C., & Donnelly, I. A. (2011). A theory of smart cities. In *Proceedings of the 55th Annual Meeting of the ISSS-2011, Hull, UK*.
- Hollands, R.G. (2020). Will the real smart city please stand up?: intelligent, progressive or entrepreneurial?.In *The Routledge Companion to Smart Cities*, Routledge: London, UK, 179–199.
- Karakuzu, E. & Aksu, G., A., (2022). Çocuk dostu kent kavramının çocuk – oyun – mekan ilişkileri ve paydaşlar çerçevesinde değerlendirilmesi.*Journal of Technology and Applied Sciences* 4(2), 147-156.
- Kaur, K., Bu□a, I. I., & Cuc, L. D. (2024). The science fiction of the past, the reality of the present-smart cities. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Negotia*, 69(1). 69-84.
- Kitchin, R. (2015). Making sense of smart cities: addressing present shortcomings.*Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 8(1). 131-135. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsu027>.

- Kytta, M., (2004). The extent of children's independent mobility and the number of actualized affordances as criteria for child-friendly environments. *Journal of Environmental Psychology*, 24 (2), 179–198.
- Mahmood, Z. (2018). Preface in *Smart Cities: Development and Governance Frameworks*. Zaigham Mahmood(Eds.). Springer Nature. Switzerland.
- Memiş, L. (2022). Kentlerin çocuklarından çocukların kentlerine: çocuk dostu akıllı kentler. *Panukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 50, 379-397.
- Nandakumar, J. (2020). *Third Space for Children, Master Thesis in Sustainable Urban Design, Lund University*.https://issuu.com/jaisudhanandakumar/docs/third_spaces_for_children, 14.02.2025.
- Naz, Farah (2019). Child friendly smart cities as urban play-lab for children. *International Journal of Science and Research (IJSR)*, 8(7), 877-885.
- Oktay, E. & Pekküçükşen, Ş. (2017). Çocuk odaklı yerel politikalar ve parka hapsedilen çocukluk. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(40), 309-318.
- Quan Z., Dali M.B.& Zainol R.B. (2024). A review of child-friendly city assessment tools – are we really planning cities for children?. *International Journal of Religion*, 5(9), 621 – 637.
- Patrascu, C. (2024). Key Elements of Innovative Administration to Build Smart Cities. *Acta Universitatis Danubius. (Economica)*, 20(4), 22-31.
- Pereira, G. V., Parycek, P., Falco, E., & Kleinhans, R. (2018). Smart governance in the context of smart cities: A literature review. *Information Policy*, 23(2), 143-162.
- Rastegar A., Irani M.&Shojaedingivi B. (2018).An investigation into designing smart city in accordance with designing for children toward child-friendly smart cities.*International Journal of Scientific Research and Management*,6(9), 261-275.
- Rehm M., Jensen M. L., Wøldike N.P., Vasilarou D. & Stan C. (2014). Smart Cities for Smart Children, *Smart City Learning: Opportunities and Challenges*, Graz, Austria. http://www.mifav.uniroma2.it/inevent/events/sclo_ectel2014/docs/sclo-ectel2014_submission_4.pdf, 25.02.2025
- Riggio, E.& Kilbane T. (2000). The international secretariat for child-friendly cities: a global network for urban children.*Environment & Urbanization*, 12(2), 201-205.
- Roche, S., Nabian, N., Kloeckl, K., & Ratti, C. (2012). Are 'smart cities' smart enough. In *Global geospatial conference*. 215-235.
- Ryser, J. (2016). *Smart Cities or Smart About Cities*. REAL CORP 2016. 579-587.

- Spil T., Effing R.&Kwast J.(2017). Smart city participation: dream or reality? a comparison of participatory strategies from hamburg, berlin & enschede. *16th Conference on e-Business, e-Services and e-Society (I3E)*, Nov 2017, Delhi, India. 122-134.
- Stanley, R.M., Maher, C., & Dollman, J., (2015). Modelling the contribution of walking between home and school to daily physical activity in primary age children.*BMC Public Health*15, 445. doi:10.1186/s12889-015-1765-7.
- Stelzle, B., Jannack, A., Holmer,T., Naumann, F., Wilde, A.& Rainer Noennig, J., (2021). Smart Citizens for Smart Cities A User Engagement Protocol for Citizen Participation in *Internet of things, infrastructures and mobile applications*. M. E. Auer and T. Tsiatsos (Eds.). Proceedings of the 13th IMCL Conference. Springer Nature Switzerland. 571-581.
- Sultana, R&Hawken S. (2023). Reconciling nature-technology-child connections: smart cities and the necessity of a new paradigm of nature-sensitive technologies for today’s children. *Sustainability*, 15, 6453, 1-19. <https://doi.org/10.3390/su15086453>
- Van der Graaf, S. (2020). The right to the city in the platform age: Child-friendly city and smart city premises in contention. *Information*, 11(6), 285. 1-16. doi:10.3390/info11060285
- Vanlı, T., & Marsap, A. (2018). Smart Cities, Smarter Management: Developing a Smart Framework for Smart Cities Management in Europe. *Alshabadeh, T., & Marsap, A. GE-International Journal of Management Research*, 6(9).41-73.
- Wanderley, A.R.M.C.&Bonacin, R. (2019). Designing mobile and iot solutions for sustainable smart cities: studies with electronic waste disposal.*In Proceedings of the International Conference on Human-Computer Interaction*, Orlando, FL, USA, 26–31;212–226.
- “What Is the Child Friendly Initiative?”, <https://childfriendlycities.org/what-is-the-child-friendly-cities-initiative/>, 02.02.2025.
- “Building a Child Friendly City”,<https://www.childfriendlycities.org/building-child-friendly-city>, 02.02.2025.
- data.worldbank.org/indicators/SP.URB.TOTL.IN.ZS (Erişim tarihi: 22.02.2025)
- <https://www.itu.int/cities/about> (Erişim tarihi: 22.02.2025)

Sosyal Belediyecilik Bağlamında Kent Lokantaları: Denizli Kent Lokantası Örneği

Alperen Akgül¹

Özet

Çalışma, sosyal belediyecilik kavramı bağlamında, yerel yönetimlerin toplumsal eşitsizlikleri azaltmaya yönelik yenilikçi uygulamalarından biri olan kent lokantalarını incelemektedir. Sosyal belediyecilik, yerel yönetimlerin sadece altyapı hizmetleri sunmaktan öte, dezavantajlı grupların yaşam standartlarını yükseltmeye dair sosyal politikaları içermektedir. Bu bağlamda, Türkiye’de 2022 yılından itibaren yaygınlaşmaya başlayan kent lokantaları, özellikle dar gelirli bireylerin uygun fiyatlı ve sağlıklı yemeklere erişimini sağlamayı amaçlayan bir uygulama olarak dikkat çekmektedir. Çalışma, Denizli Kent Lokantası örneği üzerinden, kent lokantalarının sosyal belediyecilik anlayışı içindeki yerini ve toplumsal etkilerini ele almaktadır. Kent lokantalarının yalnızca bir yemek hizmeti sunmanın ötesine geçerek sosyal dayanışma, paylaşma ve toplumsal bütünleşme gibi işlevlere hizmet ettiği tespit edilmektedir. Çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması ve yüz yüze mülakat yöntemleriyle veri toplanmıştır. Katılımcılar, kent lokantasının kurucu aktörleri, kent lokantasına düzenli gidenler, kent lokantası çalışanları ve çevre esnafı gruplarından oluşmuştur. Sonuçlar, kent lokantalarının, sosyal belediyeciliğin somut bir örneği olarak toplumsal refaha katkıda bulunduğunu ancak sürdürülebilirliklerinin belediyelerin bütçe yönetimi ve halk katılımı ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermiştir. Tartışma kısmında, bu uygulamanın sosyal belediyecilik mi yoksa toplumcu belediyecilik olarak mı değerlendirileceği de ele alınmıştır. Çalışmada kent lokantalarının, modern bir sosyal belediyecilik faaliyeti olarak, toplumcu belediyeciliğin kentteki eşitsizlikleri radikal bir dönüşümde ele almadığını göstermiştir. Çalışma, kent lokantası uygulamasının literatüre girmesine olanak sağlamakta ve sonraki çalışmalarda karşılaştırmalı analiz yapılmasına olanak tanımaktadır.

1 Araştırma Görevlisi, Pamukkale Üniversitesi, alperena@pau.edu.tr, ORCID: 000-0002-2128-0545

Giriş

Sosyal belediyecilik, yerel yönetimlerin sadece altyapı ve kamu hizmetleri sunmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal eşitsizlikleri gidermeye, dezavantajlı grupların yaşam standartlarını iyileştirmeye yönelik projeler geliştirmeyi içeren bir yaklaşımdır. Bu çalışma, Türkiye’de son yıllarda sosyal belediyecilik kapsamında geliştirilen yeni bir uygulama olan kent lokantaları üzerine odaklanacaktır. Sosyal belediyecilik, yerel yönetimlerin toplumsal refahı artırmaya yönelik hizmet ve projelerini kapsayan geniş bir anlayışa dayanırken, kent lokantaları bu anlayışın pratikteki somut örneklerinden biri olarak öne çıkmaktadır. 2022 yılından itibaren Türkiye genelinde Cumhuriyet Halk Partili (CHP) belediyeler tarafından açılmaya başlanan kent lokantaları, halkın sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına yönelik bir çözüm önerisi olarak ortaya çıkmıştır. Kent lokantaları, genellikle dar gelirli bireylerin ucuz ve sağlıklı yemeklere erişimini sağlamayı amaçlarken, aynı zamanda sosyal yardımlaşma ve dayanışma kültürünün güçlenmesine de katkı sunmaktadır.

Çalışma, kent lokantalarının sosyal belediyecilikteki yenilikçi rolünü ve bu tür projelerin yerel yönetimlerin sosyal yardım anlayışındaki evrimine katkı sağladığı noktayı tartışacaktır. Kent lokantalarının, geleneksel sosyal yardım yöntemlerinin ötesine geçerek, toplumsal bağları güçlendiren, dayanışma kültürünü teşvik eden ve vatandaşların kendilerini sosyal bir bütünün parçası olarak hissetmelerini sağlayan mekanlar olarak toplumsal etkilerini ele alacaktır. Bu bağlamda uygulanan analizlerle kent lokantalarının sosyal belediyeciliğin yeni bir yöntemi olarak gelişen rolünü vurgulamak amaçlanmaktadır. Kent lokantası gibi projelerin yerel yönetimler tarafından nasıl şekillendirildiği, halkla etkileşimi ve toplumsal faydaları konusunda yeni bilgiler sunmayı hedeflemektedir. Çalışmanın amacı ise, Türkiye’deki kent lokantalarının sosyal belediyecilik uygulamaları bağlamındaki işlevlerini incelemektir. Aynı zamanda, Türkiye’de son yıllarda sosyal belediyecilik anlayışı çerçevesinde uygulamaya konulan kent lokantaları projelerinin Denizli özelinde toplumsal ve yerel yönetim bağlamındaki rolünü analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Kent lokantaları örneği, sosyal belediyeciliğin toplumsal eşitsizliklere karşı sunduğu yenilikçi bir yaklaşımı temsil etmekte ve bu uygulamanın sadece yemek hizmeti sunmaktan öte, toplumsal bağları güçlendiren bir mekanizma olarak işlevi ele alınacaktır.

Bu çalışmada, Türkiye’deki kent lokantalarının genel yapısını ve işleyişini ele alınacak, ardından Denizli örneği üzerinden yüz yüze mülakat yöntemi kullanılarak nitel bir analiz yapılacaktır. Bu çalışmanın yöntemi, nitel veri toplama ve analiz tekniklerini kullanarak, kent lokantalarının sosyal

belediyecilikteki rolünü ve toplumsal etkilerini anlamayı hedeflemektedir. Literatür taraması ve yüz yüze görüşme ile elde edilecek veriler, kent lokantalarının yerel yönetimler tarafından sunulan sosyal yardımlar arasında nasıl bir yer edindiğini, toplumsal eşitsizliklere karşı nasıl bir çözüm sunduğunu ve sosyal dayanışmayı nasıl teşvik ettiğini ortaya koyacaktır. Bu aşamada aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Kent lokantalarının sosyal belediyeciliğin bir uygulaması olarak gelişimini ve önemini,
2. Toplumsal eşitsizlikle mücadele bağlamında sundukları fırsatları,
3. Yerel yönetimler ve halk arasında nasıl bir etkileşim yarattığını,
4. Kent lokantalarının sosyal hizmet sağlayıcısı olarak toplumda ne gibi toplumsal dönüşümler yarattığını,
5. Kent lokantalarına düzenli olarak katılım gösteren bu hizmete ilişkin algılarını,

Yapılan analizler doğrultusunda CHP belediyeleri tarafından yürütülen kent lokantası uygulamasının sosyal belediyecilik mi veyahut toplumcu belediyecilik mi olduğu sorusuna da yanıt aranacaktır. Toplumcu belediyecilik, bilindiği gibi 1973-1977 yılları arasında CHP'li belediyelerin uygulamış olduğu kentin yapısal eşitsizliklerini gidermeye yönelik birtakım çalışmalardır. Bu noktada kent lokantalarının kentsel eşitsizlikleri giderici yönüne odaklanılarak son yıllarda yaygınlaşan uygulamaların toplumcu veyahut sosyal belediyecilik nosyonlarını içerip içermediği tartışılacaktır.

1. Sosyal Belediyecilik Nedir?

Sosyal belediyecilik kavramı, en geniş tabirle beledi hizmetlerin sosyal politikaları mahalli düzeyde yürütmesidir. 19. Yüzyıl öncesinde yoksulluk temelli ortaya çıktığı düşünülen sosyal politikaların mahalli düzeyde yürütülmesi düşüncesi, sanayi kapitalizmine kadar yerel yönetimler, dini cemaatler ve aile/akrabalık ilişkileri çerçevesinde mikro düzeyde devam etmiştir. Merkezleşmenin güçlendiği 19. Yüzyıla kadar, İngiltere ve İsveç gibi yerel yönetimlerin güçlü olduğu devletlerde bu tip hizmetler yerel düzeyde de görülmüştür (Kesgin, 2012, s. 170). Düşünsel kaynağı 1601 yılında çıkarılan Yoksulluk Yasası olarak düşünülen sosyal belediyeciliğin ilk uygulamaları, 19. Yüzyıl sonlarında İngiltere’de ortaya çıkmış ve 20. Yüzyılda yaygınlaşmıştır (Bayramoğlu, 2015, s. 34). 1929 Ekonomik Buhranı ve II. Dünya Savaşı sonrasında değişen ve dönüşen küresel ekonomik sistemlerin özellikle Avrupa devletlerine yansması “sosyal refah devleti” kavramını doğurmuştur. Yerel yönetimlerin sosyal politika ve hizmetleri üretmeye

başlaması, sosyal refah devleti uygulamalarıyla paralellik göstermiştir. Bu dönemde yerel yönetimler, sosyal refah devleti fonksiyonlarının yerine getirilmesinde önemli rol oynamıştır. Yerel yönetimlerin II. Dünya Savaşı'ndan sonra artan sosyal politika ve sosyal hizmetlerdeki rolü, ulusal ölçekte planlanan araçların yerelde uygulanmasını sağlamıştır. Zira 1945-1975 arasında popülerleşen refah devleti programlarının yerine getirilmesi ve mahalli düzeyde hizmetlerin sağlanması yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilmiştir (Toprak & Şataf, 2009, s. 14).

Literatürde sosyal devlet, refah devleti veya sosyal refah devleti olarak da tanımlanan kavramın üzerinde net bir uzlaşma yoktur. İngilizce “welfare state” ve “well-being” kavramlarıyla ifade edilen sosyal refah devleti, 1942 yılında yayımlanmış Beveridge Raporu'yla resmîyet kazanmıştır (Mermer vd., 2016, s. 1300). Dar anlamda sosyal refah devleti, merkezi hükümetin sosyal yardımları ve sosyal transferlerini ihtiva ederken geniş anlamda kavram, devletin eğitim, sağlık sosyal sigorta ve yoksulluk yardımları olarak tanımlanmıştır (Günaydın, 2011, s. 21). Bu bağlamda sosyal refah devletini dar bir bakış açısıyla ele alanlar, bu yapıyı sosyal hizmetlerin sunulması, gelir transferlerinin gerçekleştirilmesi ve toplu konut faaliyetlerinin yürütülmesiyle sınırlı politikalar olarak değerlendirmiştir. Buna karşın, sosyal refah devleti kavramına daha geniş bir perspektiften yaklaşanlar ise devletin ekonomik yönetimdeki rolüne odaklanarak istihdam, ücretler ve benzeri makroekonomik politikaları ön plana çıkarmıştır (Şenkal & Sarıipek, 2007, s. 147). Sosyal refah devleti uygulamalarının yereldeki yürütücüsü hüviyeti taşıyan mahalli idareler ise bu politikaları hemşehriye en yakın ve etkin şekilde ifa etmekte görevlendirilmiştir.

1980'li yıllarda küresel sistemin uğradığı değişimler, yerel yönetimlerin sosyal politika ve hizmet sunumlarında birtakım değişikliklere sebep olmuştur. 1980'li yıllardan itibaren neo-liberalizm ve küreselleşmenin etkisi, sosyal refah devleti uygulamalarından uzaklaşma sonucunu doğurmuştur. Neo-liberal politikalar ile devlet, Keynezyen ekonomi modelinden uzaklaşarak piyasa ekonomisinin ilkelerini benimsemiştir. Temelinde neo-liberalizm anlayışı bulunan Yeni Kamu İşletmeciliği ile sosyal refah devleti uygulamalarının kaynak verimsizliği doğurduğu ve devletin piyasacı bir mekanizmaya çekilerek “devletin küçültülmesi” gerektiği savunulmuştur. Böylece kamu hizmetleri ve sosyal politikalar, piyasaya, özel sektöre ve sivil toplum kuruluşlarına aktarılmıştır (Öztürk & Gül, 2012, s. 208). Ancak kent düzleminde yerel hizmetler bütünüyle terk edilmemiş, fonksiyon ve kimlik değiştirmiştir. Sosyal refah devleti uygulamalarının getirdiği ulusal ve merkezi nitelikte sağlanan sosyal politikalar neo-liberalizm ve küreselleşmeyle birlikte mahalli idarelerin resen uyguladığı politikalar olagelmıştır. Bu bağlamda

sosyal belediyeçilik, belediyelerin geleneksel olarak “klasik belediyeçilik hizmetleri” kapsamında değerlendirilen temel hizmet yelpazesini genişleterek, eğitim, sağlık, kültür ve refahın sağlanması gibi kentlerin sosyal yapısını etkileyen alanlarda da hizmet sunan kurumlar olmuştur (Berkün, 2017, s. 585). Kısacası sosyal belediyeçilik, belediyelere sosyal alanlarda planlama ve düzenleme görevleri vermiştir (Akdoğan, 2002). Belediyelerin, sosyal alanda dezavantajlı gruplara ve toplumun yardıma muhtaç bazı kesimlerine sağlamış olduğu hizmetler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1. Sosyal Belediyeçiliğin Dezavantajlı Gruplara Uygulamakta Olduğu Hizmetler

Engellilere yönelik hizmetler	<ul style="list-style-type: none"> • Belediyeler engellilere yönelik bilgilendirme, yönlendirme, mesleki rehabilitasyon ve danışmanlık hizmetleri
Yaşlılara yönelik hizmetler	<ul style="list-style-type: none"> • Huzurevleri • Ücretsiz muayene • Gıda yardımı • Yakacak yardımı • Toplu taşımada ücretsiz veya indirimli ulaşım
Çocuk ve gençlere yönelik hizmetler	<ul style="list-style-type: none"> • Koruma evleri • Çocuk yuvaları • Kreşler • Gençlik merkezleri • Spor, kültür ve sanat faaliyetlerinin düzenlenmesi
Yoksullara yönelik hizmetler	<ul style="list-style-type: none"> • Aşevleri • Yakacak, gıda ve barınma yardımları
Kadınlara yönelik hizmetler	<ul style="list-style-type: none"> • Kadın sığınma evleri • Kadın kulüpleri • Aile merkezleri • El işi ve sanat kursları

(Şataf & Mermer, 2017, s. 25)

Sosyal belediyeçiliğin dezavantajlı grupların dışında tüm hemşehriyi kuşatacak birtakım hizmetleri bulunmaktadır. Yerel yönetimlerin, yukarıda verilen hizmetleri haricinde sağlık merkezleri, sağlık otobüsleri ve öntanı merkezlerini hizmete sokmak; kentteki hastanelerin civarında hasta yakınları adına misafirhaneler oluşturmak; tüm hemşehrinin kullanabileceği ve faydalanabileceği tiyatro, sinema kütüphane gibi kültür, sanat ve spor tesisleri oluşturmak ve yaygınlaştırmak; mesleki kurslar açmak; park, bahçe, rekreasyon ve piknik alanlarının yaygınlaştırılmasını sağlamak; ucuz konut alanları üretmek; tanzim satış merkezleri kurmak ve satışını sağlamak; sivil toplum kuruluşlarıyla eşgüdümlü çalışarak dayanışma ve yardımlaşmayı

geliştirmek, rehberlik etmek ve tüm hemşehrinin kente entegrasyonunu sağlamak gibi hizmetleri bulunmaktadır (Toprak & Şataf, 2009, s. 16-17).

1.1. Sosyal/Toplumcu Belediyeciliğin Fonksiyonları

Sosyal belediyecilik, temelde yerel yönetimlere kentsel alanlarda planlama ve düzenleme işlevlerini yüklemektedir. Bu bağlamda toplumsal eşitsizliği azaltıcı ve sosyal dayanışmayı artırıcı birtakım fonksiyonları bulunmaktadır. “Sosyalleştirme, sosyal kontrol ve rehabilitasyon”, “yönlendirme, kılavuzluk ve rehberlik etme”, “yardım etme/gözetme”, “yatırım” ve “halk iletişimi” yerel yönetimlerin sosyal belediyecilik fonksiyonları arasındadır (Özer, 2015, s. 89-90).

- **Sosyalleştirme, Sosyal Kontrol ve Rehabilitasyon:** Sosyalleşme kabaca, bireyin içinde bulunduğu aile, okul ve mesleki örgütler gibi toplumsal kurumlar ile yaşadığı kültürel ortamın kendisinden beklediği davranış kalıplarını benimsemesi ve diğer bireylerle uyum içerisinde yaşamayı öğrenme sürecidir (Şataf & Mermer, 2017, s. 15). Yerel yönetimlerin görevi, bireyin (hemşehrinin) kente entegrasyonunu sağlayarak topluma kazandıracak politikalar üretmektir. Yerel yönetimler, koydukları kurallar ile hemşehriye sosyal kontrolü sağlamaktadır. Yerel yönetimlerin kural ve yaptırımları, kamusal alanda hemşehrinin uygun davranış kalıplarına uymasını sağlayacak sosyal kontrol mekanizmalarını sağlamaktadır (Pektaş, 2010, s. 14). Kent konseyleri, kiraathane toplantıları, esnaf ziyaretleri, mahalle kütüphaneleri, halk meclisleri, kültür merkezleri ve bilgi evleri gibi uygulamalarla yerel yönetimler sosyal kontrolü sağlamaktadır (Berk, 2010, s. 61; Beki, 2008, s. 38-39).
- **Yönlendirme, Kılavuz ve Rehberlik Etme:** Yerel yönetimler, tüketici danışma merkezi ve benzeri hizmet birimleri vasıtasıyla toplumun çeşitli kesimlerine yönelik danışmanlık hizmetleri sunmakta (Pektaş, 2010, s. 14); ayrıca belirli gün ve olaylar çerçevesinde yönlendirme, halka sorunlarını çözme yolları ve ilgili kurumlar hakkında rehberlik etme gibi hizmetler yürütmektedir (Toprak ve Şataf, 2009, s. 15).
- **Yardım Etme/Gözetme:** Yerel yönetimler, kentteki yoksul ve yardıma muhtaç kesimi tespit edebilecek altyapıya sahip olmalıdır. Yerel yönetimler, hemşehrinin sosyo-ekonomik durumuna göre gıda yardımı, kırtasiye malzemesi, odun-kömür yardımı gibi aynı ve nakdi yardımları yürütmesi ve toplumda duyarlılık sahibi hemşehriyi harekete geçirici politikalar üretmesi gerekmektedir (Özer, 2015, s. 90).

- **Yatırım:** Yerel yönetimler işsizliği azaltma ve önleme amacıyla birtakım kamu yatırımları yapmaktadır. İstihdam masaları, ekmeek fabrikaları, tanzim satışları, aşevleri, *kent lokantaları*, sağlık ocakları ve mahalle kütüphaneleri gibi kamu yatırımlarıyla hemşehrinin istihdamının sağlanması, yoksulluğu azaltıcı politikalar üretmesi mümkündür. Böylece yerel yönetimler, sosyal ve kültürel ihtiyaçlara cevap verebilecek imkânlar sağlamaktadır (Uçaktürk vd., 2015, s. 5)
- **Halk İletişimi:** Seçimle gelen yerel yöneticilerin halkla iletişimi ve ilişkisi, sosyal belediyeçilikte oldukça önemli bir konumdur. Öyle ki, danışma masaları gibi uygulamalar, halkın taleplerini hızlıca karşılayarak memnuniyet oluştururken, yerel yönetimlerin sosyal ve ekonomik beklentileri belirlemesine ve yöneten-yönetilen ilişkisinin dinamik kalmasına olanak tanımaktadır (Özer & Akçakaya, 2015, s. 327). Böylece sosyal politikalar halk nezdinde karşılık bulurken yönetim çerçevesinde yerel yöneticilerin halkla diyalogu dinamik tutulmaktadır.

2.Toplumcu Belediyeçilik ve Yeni Belediyeçilik Hareketi

Sosyal belediyeçiliğin uygulama/faaliyet alanları, oluşumu ve gelişiminden bahsederken toplumcu belediyeçiliğe de ayrı bir parantez açmak gerekmektedir. Zira literatürde “sosyal belediyeçilik” kavramının yerine; “toplumcu belediyeçilik”, “toplumsal belediyeçilik”, “yerel yönetimler ve sosyal politika”, “yerel hizmetler”, “yerel sosyal hizmetler”, “yerel politikalar”, “yerel yönetimler ve sosyal hizmetler” gibi kavramların kullanıldığı görülmektedir (Öz, 2010, s. 26). Ancak toplumcu belediyeçilik, köken itibarıyla ortaçağdaki komün özerkliğine dayanan ve sosyalist düşünceden beslenen bir kavramdır. Bir başka deyişle toplumcu belediyeçilik, sosyalizmin yerelde kurgulanması ve uygulanmasıdır (Hamamcı, 2016, s. 163). Belediye sosyalizmi deneyimiyle ortaya çıkan toplumcu belediyeçilik hizmetlerinde su, elektrik, ulaşım gibi hizmetlerin kentsel düzlemde üretilmesi ve belediye tarafından yönetilmesi; sağlık hizmetlerinin belediye tarafından karşılanması; okul eğitimi, mesleki eğitim, istihdam, işsizlik gibi sorunlara çözüm üretmesi, spor alanlarının ve faaliyetlerinin belediyelerce düzenlenmesi gibi hizmetler bulunmaktadır (Hamamcı, 2016, s. 162). Bu açıdan bakıldığında toplumcu belediyeçilik, sosyal belediyeçilikten farklı şekilde, kökeni sosyalist düşünceye dayanan bir yaklaşımdır. Sosyal belediyeçiliğin ise, 1980’li yıllardan yaygınlaşan neo-liberalist düşüncenin yerelde yansımaları olan hizmetler bütünü olarak düşünülmelidir. Zira kavram, II. Dünya Savaşı sonrası “refah devleti belediyeçiliğinin” omurgasını oluşturmaktadır (Bozkurt, 2020, s. 104). 19. Yüzyıl İngilteresinde

yükselişe geçen belediye sosyalizminin yerelde uygulayıcısı konumunda olan toplumcu belediyecilikte temel husus, yerel/beledi bir sosyalizm oluşturmaktır. Toplumcu belediyecilik, sosyal belediyecilikten farklı olarak, sistemin yarattığı sorunları çözmeye odaklanmaktan ziyade, bu sorunların temelinde yatan ilişki ve yapıları dönüştürmeyi amaçlamaktadır (Kılvaüz & Yüksel, 2017, s. 128). Kesgin (2012) bu durumu, toplumcu belediyecilik ile deneyim edinen yerel yönetimlerin küreselleşme ile birlikte yoksulların aleyhine gelişen etkilerini azaltma konusunda “sosyal belediyeciliğin” devreye sokulduğunu ifade etmektedir.

Türkiye’de toplumcu belediyecilik, 1970’li yılların başında “yeni belediyecilik hareketi” çerçevesinde karşı-hegomonik bir kentsel politika ile ortaya çıkmıştır. 1973-1980 yılları arasında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından yönetilen belediyelerde uygulamaya sokulmaya çalışılan “devrimci”, “yeni” veya “toplumcu belediyecilik”, kentsel emekçi sınıfın toplumsal özne olarak görülmesine katkı sağlayan bir harekettir (Batuman, 2010, s. 224). Tekeli’ye (1977) göre toplumcu belediyecilik, katılımı tabandan başlatmayı amaçlayan, birlikçi, bütünlükçü, tüketimi düzenleyen ve kaynak yaratan bir belediyecilik modelidir. Katılımcı bir yerel yönetim modeli benimsenen toplumcu belediyecilik kavramında kentsel rantın küçük girişimcilerin elinden alınarak kentsel kamusal hizmetleri yerel yönetimler tarafından resen üretilmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte toplumcu belediyecilik özerk, kendi kararlarını kendi alabilen bir belediyecilik anlayışı ekseninde kurgulanmıştır (akt. Aydınır; 2020; Bayramoğlu, 2015; Güler, 2009; Yıldırım, 1979).

1970’li yılların başında Türkiye’deki ekonomik ve siyasi krizler, hızlı kentleşme ve çöküntü alanlarının oluşması, bazı sosyal demokrat partilerin belediye anlayışını değiştirmesine olanak tanımıştır. Dönemin sosyal demokratçı belediyeleri, parti liderlerinin kontrolünde olan belediyecilik anlayışlarına son vermiştir. Temelde kentsel sorunların ele alınarak politika üretildiği 1973 seçimlerinde toplumcu belediyecilik, birtakım kentleşme uzmanları tarafından tek bir kitapta toplanmıştır. (Güler, 2004, s. 88). Kentleşme uzmanlarına göre gecekonduda yaşayan kent sakinleri, sosyalist kalkınmacı bir projeye potansiyel konumundadır. Sol siyasetin yükselişe geçtiği ve özellikle gecekonduların sorunlarının kentsel krize yol açtığı bu dönemde gecekonduların sakinleri Mimarlar Odası ve kentleşme uzmanları tarafından “toplumsal bir sınıf” olarak kabul edilmiştir. Dönemin siyasi konjonktürü ve 1971 Askeri Muhtırası sonucunda yıkılan gecekondular ve mahalle derneklerinin kapatılması, yeni kentsel hareketleri doğurmuş ve 1973 seçimlerine bu atmosferde gidilmiştir. Nitekim kent emekçileri ve

gecekondu sakinleri, 1973 seçimlerinde oylarını sosyal demokrat, halkçı ve sol partilerden yana kullanmıştır (Aydiner, 2020, s. 356).

1973 yerel seçimlerinde CHP 33 kentte belediyeleri kazanmıştır. Türkiye’de 1974 yılına kadar yerel seçim sonuçlarının genel seçim sonuçlarıyla paralellik göstermiştir. Bu husus, iktidar partilerinin belediyeler üzerinde de kontrol sağlamasına zemin hazırlamıştır. Genel ve yerel seçim sonuçlarının paralellik göstermesi sonucu, belediyelerin merkezi yönetimin birer yerel organı olarak algılanmasına sebep olmuştur. Ancak, Kasım 1974’te CHP-MSP koalisyonunun dağılması ve 31 Mart 1975’te ilk Milliyetçi Cephe hükümetinin kurulmasıyla birlikte, CHP yönetimindeki belediyeler merkezi hükümetten kaynaklanan engellerle mücadele etmek zorunda kalmıştır (Batuman, 2010, s. 229). Bu engellerin başında, belediyelere sağlanan finansal kaynakların kesilmesi gelmektedir. Belediye gelirlerinin doğrudan belediyeler tarafından kontrol edilmediği bu dönemde, yerel yönetimler merkezi idarenin sıkı mali denetimi altında faaliyet göstermekteydi. Sürekli bütçe açığı veren belediyeler ise hükümet desteğine bağımlı bir yapıya sahipti (Tekeli & Ortaylı, 1978). Böylece Türkiye’de merkez-yerel arasındaki gerilim, Milliyetçi Cephe Hükümeti’nin kaynak aktarımını reddetmesi ve elektrik sağlama, çöp toplama, toplu taşıma gibi beledi hizmetlerin yerine getirilememesi gibi alanlarda ortaya çıkmıştır (Batuman, 2010, s. 225). Merkez-yerel arasındaki gerilimin bir sonucu olarak CHP’li belediyeler, beledi hizmetlerin tekrardan işler hâle getirilmesi ve özerkliğin sağlanması gibi konularda örgütlenme arayışına gitmiştir. Dönemin Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Ahmet Delokay, İzmit Belediye Başkanı Erol Köse, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ahmet İsvan gibi isimler, 1973-1977 tarihleri arasında “yeni belediyecilik” anlayışını eşgüdümle yürüten yerel siyasetçiler olmuştur (Demirkol, 2017, s. 145). Bu dönemde Ankara, İzmit ve İstanbul gibi kentlerin örgütlenmesiyle Devrimci Belediyeler Birliği’nin kurulması ve birliğin yayın organı olan Devrimci Belediyeler Birliği Dergisi, toplumcu belediyecilik faaliyetlerinin küçük belediyelere kadar uzanmasını sağlamıştır (Hamamcı, 2016, s. 169). Devrimci sosyalist hareketin, gerek yayın organlarıyla gerekse aktüel siyasette güçlenmesi, 1 Mayıs Mahallesi’nin yönetim sürecinde görülen “Halk Komitesi” gibi uygulamaların Fatsa Belediyesi gibi küçük ölçekli kentlere kadar uzanmasını sağlamıştır (Müftüoğlu, 2000, s. 210). 1970’li yıllarda modern bir kent görünümünden uzakta olan Denizli kenti için ise toplumcu belediyeciliğin ilk örneği 1973 yerel seçimlerini kazanan Hasan Gönüllü olmuştur (Aydiner, 2020, s. 360).

Toplumcu belediyeciliğin ilk faaliyet alanı konut sorunu olmuştur. Halihazırda kent emekçisi ve kent yoksulu kesimlerden oy alan CHP’li belediyeler, planlı şekilde parti programlarına konut sorununu eklemeseler

de 1973 yerel seçimlerinin ardından bu konuyla ilgili çözüm üretmeye başlamıştır. Örneğin Erol Köse'nin İzmit'in doğusunda 2 milyon 800 bin metrekairelik ve batısında 4 milyon 700 bin metrekairelik alanın kamulaştırılarak belediyenin öncülüğünde 30 bin konutluk bir yerleşim alanı oluşturulması bu anlayışın ilk projelerindenidir. Bu proje kapsamında, kentte yaklaşık 150.000 kişilik bir nüfusun konut ihtiyacının karşılanması hedeflenmiştir (Sezgin, 2017, s. 59). Benzer şekilde, Ankara'da 1974 yılında Akkondu² Projesi hayata geçirilmiştir (Övgün, 2005, s. 50). Konut sorunu haricinde toplumcu belediyeler asfalt fabrikaları kurmuş, hemşehriye ucuz ekmek temini için ekmek fabrikaları açmıştır (Kılvaüz & Yüksel, 2017, s. 126). Böylece piyasa mekanizmasının dengelenmesi amaçlanmıştır.

1973-1977 yılları arasındaki yeni belediyecilik hareketinin ardından, 1977 yerel seçimlerinde toplumcu belediyeci adaylar yeniden aday gösterilmemiştir. 1980'li yıllardan itibaren neo-liberal politikaların yerel kamu hizmetlerine etkisi, sosyal-demokrat partilerin sosyal belediyecilik çerçevesinde ele aldığı programlar olmuştur.

3.Sosyal/Toplumcu Belediyeciliğe Yönelik Mevzuat

Sosyal/toplumcu belediyeciliğe yönelik mevzuat 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'ndan oluşmaktadır. Bu kanunlarda yerel yönetimlere sosyal belediyecilik bağlamında yürütülmesi gereken hizmetler tek tek sıralanmamış, hizmetlerin yürütülmesi açısından yerel yönetimlere "genel yetki" tanınmıştır. Yerel yönetimler, sosyal belediyecilik faaliyetlerini bütçe ve imkânları dahilinde yürütmektedir. 5393 ve 5216 Sayılı kanunlara ek ilgili Anayasa maddeleri, uluslararası sözleşmeler, kanun hükmünde kararname, yönetmelikler, Danıştay, Sayıştay ve Yargıtay kararları da belediyelerin sosyal belediyecilik hizmetlerini şekillendirebilecek hukuki zemini oluşturmaktadır. Örneğin, 1982 Anayasası'nın yerel yönetimleri anlattığı 127. Maddesinde "*il, belediye ve köy halkının müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere..*" ibaresi yerel yönetimlerin sosyal hizmet/politika fonksiyonunu ön plana çıkarmaktadır (Ceren & Erdem, 2018, s. 16). Bu bağlamda, 4109 Sayılı Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkında Kanun, 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu, 37 Sayılı Belediye Opera ve Tiyatroları Sanatkâr, Mütchassis, Hizmetli ve Stajyerlerine Verilecek Ücretler Hakkında Kanun, 2872 Sayılı Çevre Kanunu, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 3257 Sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu (3257) ve 6360 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, yerel yönetimler ile ilintili ve sosyal belediyecilik bağlamında değerlendirilebilecek

2 Akkondu Projesi, günümüzdeki adıyla Ankara'nın Batıkent yerleşim yerini kapsamaktadır.

mevzuatlardır (Özer, 2015, s. 94). İlgili mevzuatlarla yerel yönetimlerin sosyal politikaları yürütmesi, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda hükmü geçen "subsidiarite" (hizmette yerellik) kavramıyla ilişkilidir. Şartta Subsidiarite kavramı, "kamu sorumlulukları genellikle ve tercihan vatandaşa en yakın olan makamlar tarafından kullanılacaktır." hükmü ile açıklanmaktadır (Çelik, 2014, s. 11).

5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun (2005) belediye tanımının yapıldığı 3. Maddesinde geçen "...Mahalli müşterek ihtiyaçları karşılamak üzere kurulan kurulan ve karar organları seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişiliği.." (Resmi Gazete, 2005) ibaresinden anlaşılacağı üzere belediyeler, hemşehrinin yerel ve ortak ihtiyaçlarını karşılamaktadır. İl ve ilçelerde ikamet eden vatandaşlar, 5393 sayılı Belediye Kanunu'na göre belediyelerden hizmet ve fayda alabilmektedir. Yerel yönetimler ise mahalli sınırlar içinde yaşayan insanların sosyal ve kültürel gelişimlerini desteklemek için çeşitli girişimlerde bulunmaktadır (Demir, 2022, s. 198). Aşağıdaki tabloda, 5393 ve 5216 Sayılı Kanunda hükmü geçen ve sosyal belediyecilik bağlamında değerlendirilebilecek kanun maddeleri yer almaktadır

Tablo 2. 5393 ve 5216 Sayılı Kanunlarda Sosyal Belediyecilik ile İlişkili Hükümler

Madde	5393 Sayılı Kanun	Madde	5216 Sayılı Kanun
9. md.	"belediye, mahallenin ve muhtarlığın ihtiyaçlarının karşılanması ... bütçe imkânları ölçüsünde gerekli ayni yardım ve desteği sağlar."	7. md.	"Büyükşehir belediyeleri, gezici sağlık üniteleri, yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek ve geliştirmek, sosyal tesisler kurmak ve meslek ve beceri eğitimi kursları açmakla yükümlüdür."
13. md.	"hemşehrilerin ... belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır."	18. md.	"Bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, özürllülerle ilgili faaliyetlere destek olmak üzere özürllü merkezleri oluşturmak"
14. md.	"[belediye]...kültür ve sanat, gençlik ve spor, sosyal hizmet ve yardım, meslek ve beceri kazandırma ... hizmetlerini yapar veya yaptırır"	24. md.	"Belediye güderleri, kimsesizlere, muhtaçlara ve engellilere sosyal hizmet ve yardımları kapsar."

15. md.	<i>“... izinsiz satış yapan seyyar satıcıların faaliyetten menedilmesi sonucu, ... geri alınmayan gıda maddelerini gıda bankalarına, ... geri alınmayan gıda dışı malları yoksullara vermek”</i>		
38. md.	<i>“Bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, özürliülerle ilgili faaliyetlere destek olmak üzere özürliü merkezleri oluşturmak”</i>		
60. md.	<i>“Belediye giderleri, kimsesizlere, muhtaçlara ve engellilere sosyal hizmet ve yardımları kapsar.”</i>		
77. md.	<i>“Sağlık, eğitim, spor, sosyal hizmet ve sosyal yardım hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksullara hizmetlerin yapılmasında, gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar”</i>		

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, yerel yönetimlerin sosyal belediyecilik bağlamında birçok hizmet ve görevi bulunmaktadır. Aşevleri, spor merkezleri, kütüphaneler ve sosyal tesisler gibi detaylandırılabilir sosyal belediyecilik faaliyetlerinin son örneği kent lokantalarıdır.

4. Kent Lokantaları

Kent lokantaları, vatandaşa uygun fiyatlı ev yemeği temin etmeye çalışan, genellikle şehir merkezlerinde veya yerleşim alanlarında konumlanmış işletmelerdir. Bu işletmeler, CHP'nin yerel seçimlerde bir seçim vaadi olarak başlamış ve ardından yaygınlaşmıştır. 2024 yerel seçimleriyle birlikte, lokantaların İstanbul, Ankara ve İzmir dışına yayılarak diğer CHP'li belediyelerde de açılmaya başlandığı görülmüştür.

Türkiye’de ilk kent lokantası İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 2022 yılında açılmıştır. Çapa semtinde açılan ilk kent lokantasında 10 kadın çalışana istihdam sağlanmıştır (Macit, 2022). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı Ekrem İmamoğlu, kent lokantalarıyla ilgili temel amacının öğrencilerin ve çalışanların güvenilir, hijyenik ve uygun fiyatlı gıdalara erişmelerini sağlamak olduğunu belirtmiştir. (Cumhuriyet Gazetesi, 2022). 2024 itibarıyla İstanbul’da Arnavutköy, Avcılar, Bağcılar, Çapa, Çatalca, Hisarüstü, Küçükçekmece, Pendik, Sancaktepe, Sultanahmet, Sultanbeyli, Sultangazi, Tuzla, Ümraniye ve Üsküdar yerleşkelerinde kent lokantaları açılmıştır. (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sosyal Tesisleri, 2024). İBB'nin

bu girişiminin ardından, 2024 yılında Ankara ve İstanbul Büyükşehir Belediyelerinde kent lokantaları hizmete sokulmuştur (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2024; Çoban, 2024). Türkiye genelinde ise 17 Eylül 2024 tarihi itibarıyla 49 adet kent lokantası faaliyet göstermiştir (CHP, 2024). Bu sayı ise gün geçtikçe artmıştır.

4.1. Yöntem

Bu çalışmada, Türkiye’de sosyal belediyeçilik bağlamında son yıllarda önemli bir uygulama haline gelen kent lokantaları projelerinin toplumsal etkilerini incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden yüz yüze görüşme ve literatür taraması teknikleri kullanılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda, sosyal belediyeçilik anlayışının kent lokantaları üzerindeki etkilerini derinlemesine analiz etmek ve bu projelerin toplumsal işlevlerini anlamak için birden fazla veri toplama tekniği kullanılmıştır.

Çalışmanın ilk aşamasında, literatür taraması yoluyla sosyal belediyeçilik ve toplumcu belediyeçilik konularındaki akademik çalışmalar ve raporlar incelenmiştir. Bu aşama, kent lokantalarının sosyal belediyeçilik anlayışındaki yerine dair temel teorik çerçevenin oluşturulmasına ve daha önce yapılan benzer araştırmaların sonuçlarının derinlemesine değerlendirilmesine olanak tanımıştır. Literatür taraması, sosyal ve toplumsal belediyeçiliğin tarihsel gelişimi gibi kaynaklardan yararlanarak, kent lokantalarının sosyal belediyeçilikteki yenilikçi yönlerini kavramaya yönelik bir temel oluşturmuştur.

Çalışmanın ikinci aşamasında, Denizli Kent Lokantası’na yönelik katılımcılara yüz yüze görüşme uygulanmıştır. Çalışma örneklemi olarak Denizli’nin Yunus Emre Mahallesi Mahallesi’nde yer alan eski Down Cafe yerleşkesindeki Kent Lokantası kullanılmıştır. Yüz yüze yapılacak görüşmeler yarı yapılandırılmış görüşme şeklinde uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, araştırmacının belirlediği ana sorulara dayalı olarak katılımcılara açık uçlu sorular sorulmasını sağlayan bir tekniktir. Bu teknik, katılımcıların kendi bakış açılarını ve deneyimlerini özgürce ifade etmelerine olanak tanırken, aynı zamanda belirli temalar etrafında derinlemesine bilgi toplanmasını mümkün kılmaktadır. Görüşmelerin amacı, kent lokantalarının toplumsal işlevlerini, halkın bu hizmeti algılayış biçimini ve bu uygulamanın sosyal dayanışma üzerindeki etkilerini anlamaktır. Yapılan yüz yüze görüşmeler, dört gruba ayrılmıştır. Görüşmeler:

- a) Denizli Kent Lokantası kurucu aktörlerine
- b) Denizli Kent Lokantası düzenli olarak gidenler

c) Denizli Kent Lokantası Personeli

d) Denizli Kent Lokantasına yakın çevre esnafına uygulanacaktır. Temelde bu ayırımı yapıma sebebi kent lokantalarının farklı fonksiyonlarıyla ele alınmasıdır.

- **Kurucu Aktörler:** Kent lokantasını hayata geçiren yerel yönetim temsilcileri, belediye çalışanları veya projeyi yöneten kişilerle yapılacak görüşmeler, projenin arka planı, amacı, sürdürülebilirliği ve toplumsal hedefleri hakkında bilgi sağlamıştır. Bu çerçevede Denizli’de kurulan kent lokantalarında kurucu aktör olan BELTAŞ A.Ş. Yönetim Kurulu ile mülakat uygulanmıştır.
- **Kent Lokantasına Düzenli Olarak Giden Bireyler:** Kent lokantalarına düzenli olarak katılım gösteren kişilerin demografik özellikleri, motivasyonları ve bu hizmete dair algıları üzerine yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler, katılımcıların sosyal belediyecilik hizmetinden ne şekilde faydalandıklarını ve kent lokantalarının toplumsal bağlar üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu anlamayı hedeflemiştir.
- **Kent Lokantası Personeli:** Kent lokantasındaki çalışanlarla yapılacak görüşmeler, hizmetin organizasyonu, işleyişi ve çalışanların bu sosyal hizmet anlayışına dair bakış açıları hakkında veriler toplanması hedeflenmiştir. Çalışmada tek bir kent lokantasının personeline mülakat uygulanmıştır.
- **Çevre Esnafı:** Kent lokantalarının çevresindeki esnaf ve yerel toplulukla yapılacak görüşmeler, bu projelerin çevre ekonomisi ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkilerini anlamak için önemli olacaktır. Çalışma özelinde Denizli’nin Yunus Emre Mahallesi bölgesindeki kent lokantasının alan olarak seçilmesi sebebiyle, Yunus Emre Mahallesi bölgesinde yer alan çevre esnafına mülakatlar yöneltilmiştir.

4.2. Etik Kurallar ve Sınırlılıklar

Araştırmanın tüm görüşmelerin katılımcıların rızası alınarak ve etik kurallar çerçevesinde yapılması sağlanmıştır. Katılımcılara, araştırmanın amacı, içeriği ve veri kullanım şekli hakkında bilgilendirme yapılmış, anonimlikleri korunmuş ve kişisel verilerinin gizliliği sağlanmıştır. Katılımcılardan elde edilen veriler sadece araştırmanın amacı doğrultusunda kullanılmıştır. Ayrıca bu araştırma, belirli bir kent lokantası örneği üzerinden yapılacak bir vaka çalışması ile sınırlıdır ve bu durum, genelleme yapılmasını zorlaştırabilir. Ek olarak, katılımcı sayısının sınırlı olması ve yalnızca bir şehirde yapılacak

yüz yüze görüşmeler, elde edilen bulguların Türkiye genelindeki diğer kent lokantalarına ne derece yansıtacağını sınırlayabilir. Ancak çalışma, vaka örneği üzerinden yapılan analizlerle, bu uygulamanın sosyal belediyeçilikteki yerini anlamaya yönelik önemli bir katkı sağlanması hedeflenmiştir.

5.Araştırma Soruları

Araştırma soruları 4 gruba ayrılmıştır. Araştırma çerçevesinde Denizli Kent Lokantası'na düzenli olarak giden 8 katılımcı seçilmiştir. Bu katılımcılar Yunus Emre Mahallesi Mahallesinde bulunan Denizli Kent Lokantası'na 3'ten fazla kez gitmiştir. Kent lokantasına düzenli olarak giden 8 katılımcıdan 5'i öğrenci; 3'ü ise çalışan konumundadır. Böylece kent lokantasına düzenli giden heterojen grupların karşılaştırılması hedeflenmiştir. Kent lokantalarının kurucu aktörlerine yönelik mülakatlarda BELTAŞ A.Ş. Yönetim Kurulu ve daha önce İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Strateji Geliştirme Biriminde çalışmış bir personel seçilmiştir. Alan araştırmasının Denizli özelinde uygulanmış olmasına karşın, kent lokantası uygulamalarının öncülü olması sebebiyle İBB personeli seçilmiştir. Böylece karşılaştırmalı bir analiz yapılmıştır. Yunus Emre Mahallesi Mahallesinde yer alan kent lokantasındaki 2 personele çalışma koşulları, dayanışma ve yardımlaşma kültürüyle alakalı sorular yöneltilmiştir. Yunus Emre Mahallesi Mahallesi'nde ve kent lokantasına yakın konumda bulunan 1 işletme sahibiyle de kent lokantasının işletmesine yönelik etkilerinin tartışıldığı bir mülakat yapılmıştır. Böylece katılımcı sayısı 12 olmuştur. Aynı zamanda mülakat yapılan her katılımcıya, sosyal belediyeçilik ve kent lokantaları bağlamında "genel sorular" sorulmuştur. Çalışmada aşağıdaki sorular sorulmuştur:

Kent Lokantasının Kurucu Aktörlerine Yönelik Sorular

- Kent lokantasını kurma fikri nasıl ortaya çıktı? Hangi ihtiyaçları karşılamak istediniz?
- Kent lokantası projesinin sosyal belediyeçilik bağlamında nasıl bir yer tuttuğunu düşünüyorsunuz?
- Kent lokantasının toplumun farklı kesimlerine hitap etmesi için nasıl bir strateji izliyorsunuz?
- Kent lokantalarının sosyal yardım veya dayanışma anlayışına katkı sağladığını düşünüyor musunuz? Hangi somut katkıları gördünüz?
- Belediye ile iş birliği süreçleri nasıl işliyor? Belediyenin sosyal hizmet projelerine katkısı nedir?

- Kent lokantasının sürdürülebilirliği konusunda nasıl bir planlama yapıyorsunuz? Yalnızca kâr amaçlı mı, yoksa toplumsal fayda amacıyla mı işletiliyor?
- Kent lokantalarının toplumsal katılımı artırma yönünde nasıl bir rolü var? Toplumun hangi kesimlerini bir araya getirmeyi hedefliyorsunuz?

Kent Lokantasına Düzenli Olarak Giden Kişilere Yönelik Sorular

- Kent lokantasını ilk defa ne zaman ve nasıl keşfettiniz? Size hitap eden özellikleri neler?
- Kent lokantasına düzenli olarak gelme sebepleriniz nelerdir? Hem pratik hem de sosyal açıdan nasıl bir katkı sağlıyor?
- Kent lokantası, sizce belediyeciliğin sosyal sorumluluk yönüne nasıl katkı sağlıyor?
- Kent lokantasının fiyat politikası ve menüsü hakkında ne düşünüyorsunuz? Fiyatların ulaşılabilirliği sosyal adalet açısından önemli mi?
- Kent lokantasının yerel halkla olan ilişkisi sizce nasıl? Yerel halk arasında dayanışma ve paylaşma duygusunu güçlendiriyor mu?
- Kent lokantasında sadece yemek değil, başka hangi hizmetler veya etkinlikler sosyal açıdan önemli olabilir?
- Kent lokantasının sağladığı yemek dışında, toplumsal bağlamda hangi katkıları görüyorsunuz?

Kent Lokantalarında Çalışanlara Yönelik Sorular

- Kent lokantasındaki çalışma koşullarınızdan memnun musunuz? Sosyal belediyeciliğin bir parçası olarak, iş yerinde sağlanan sosyal haklar hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Kent lokantasının çalışanları olarak, burada çalışmanın toplumda nasıl bir etkisi olduğunu düşünüyorsunuz?
- İş yerinizde toplumla bağ kurduğunuzu hissediyor musunuz? Müşterilerle etkileşimde bulunmanın toplumsal anlamı sizce nedir?
- Kent lokantasının sosyal yardım ve dayanışma misyonuyla ilgili olarak çalışanların katkıları ve yaklaşımını nasıl görüyorsunuz?
- Belediyenin, lokantaların çalışma koşulları veya sosyal sorumluluk projeleriyle ilgili desteği ne şekilde?

- Çalışanlar arasında farklı toplumsal kesimlerden gelen bireylerin olması, iş yerinin sosyal yapısını nasıl etkiliyor?

Kent Lokantalarına Yakın Yerde Bulunan Çevre Esnafına Yönelik Sorular

- Kent lokantasının bulunduğu çevredeki esnaflar üzerinde nasıl bir etkisi oldu? İşletmenize olumlu veya olumsuz yansıyan durumlar var mı?
- Kent lokantalarının toplumun sosyal yapısına katkı sağladığını düşünüyor musunuz? Çevredeki insanlar arasında daha fazla dayanışma gözlemlediniz mi?
- Kent lokantalarının fiyatları ve sunduğu hizmetler hakkında ne düşünüyorsunuz? İnsanlar daha çok kent lokantasını mı tercih ediyor yoksa geleneksel esnaflardan mı alışveriş yapıyor?
- Kent lokantası, çevre esnafı ile rekabet mi yaratıyor yoksa birlikte daha güçlü bir ekonomik alan mı oluşturuyor?
- Kent lokantasının sosyal belediyeçilik bağlamındaki rolü hakkında ne düşünüyorsunuz? Belediyenin, bu tür projelere destek vermesinin çevre esnafına faydaları ve zorlukları olabilir mi?
- Kent lokantalarının, çevredeki diğer sosyal projelerle iş birliği yapıp yapmadığını gözlemlediniz mi? Özellikle esnafla dayanışma açısından herhangi bir iş birliği örneği var mı?

Genel Sorular (Tüm Katılımcılar İçin)

- Kent lokantalarının toplumda oluşturduğu sosyal dayanışma ağını nasıl tanımlarsınız?
- Kent lokantalarının sadece bir yemek hizmeti sunduğunu mu düşünüyorsunuz yoksa daha geniş bir sosyal hizmet sağladığını mı?
- Kent lokantalarının farklı gelir gruplarından insanları bir araya getirdiğini düşünüyor musunuz? Bu durum toplumsal uyumu nasıl etkiler?
- Kent lokantasının sosyal belediyeçilik anlayışı ile ilişkili olarak uzun vadeli etkileri sizce neler olabilir?

6. Kent Lokantasının Kurucu Aktörlerine Yönelik Analiz

BELTAŞ A.Ş. Yönetim Kurulu ve İBB Strateji Geliştirme Birimi'nde çalışan personele yapılan mülakat sonucunda kent lokantalarının kâr

amacı gütmeyeceği tespit edilmiştir. BELTAŞ A.Ş., Denizli Büyükşehir Belediyesi'nin iştiraki konumundadır ve belediyeden sağlanan bütçe ile kent lokantalarını finanse etmiştir. Bu hususta BELTAŞ A.Ş. Yönetim Kurulu, kent lokantalarını *“Belediye ile halk arasında bir köprü”* olarak nitelendirmiştir. Kent lokantalarının halk ile kurduğu bağı BELTAŞ Yönetim Kurulu, *“Kent lokantalarının açılış töreninde Başkanımız Bülent Nuri Çavuşoğlu ve diğer kurucu aktörler yemek kuyruğu bekliyor, yemeklerini alıyor ve halka bütünleşiyor”* şeklinde ifade etmiştir. Yine aynı şekilde Denizli Kent Lokantalarının Büyükşehir Belediyesi tarafından kontrol edildiği ve halka katılım sağlandığı belirtilmiştir. Örnek olarak, yapılan görüşmeler esnasında Yönetim Kurulu, Denizli Büyükşehir Belediye Başkanı Bülent Nuri Çavuşoğlu'nun, programı uyduğu takdirde yoldan geçerken veyahut işe giderken bu kent lokantalarına gittiği, teftiş ettiği ve yemek yediği söylenmiştir. Bu husus hemşehri ile kent yönetimi arasında dayanışma ve paylaşma kültürünün arttığına bir göstergesidir.

Kent lokantalarının açılmasının 31 Mart 2024 Yerel Seçimlerinden sonra hız kazandığını belirten BELTAŞ yönetimi, sosyal belediyecilik bağlamında temel hedefin *“bu projenin öğrenci ve emekli gibi dar gelirliye, dezavantajlı gruplara yönelik”* yapıldığını altını çizmiştir. Bu doğrultuda hizmetlere ulaşım sayısı gün geçtikçe artmıştır. Bu durumu BELTAŞ yönetimi *“Şimdiye kadar 30.000'den fazla kişiye hizmet sağladık ve 19 Aralık'ta kent lokantalarının dördüncüsünü açıyoruz”* şeklinde ifade etmiştir. Nitekim 19 Aralık 2024 tarihinde Denizli'de kent lokantalarının dördüncüsü, Sanayi Sitesi'nde açılmıştır (Denizli Büyükşehir Belediyesi, 2024). Açılan diğer kent lokantaları ise Denizli Otogarı, 15 Mayıs Mahallesi, Yunus Emre Mahallesi konumlarındadır.

BELTAŞ A.Ş., dördüncü lokantadaki temel hedef grubunun usta ve çıraklar olduğunu belirtmiştir. Görüldüğü üzere kent lokantaları, açılışlarını stratejik noktalarda gerçekleştirmiştir. Zira Denizli'de kent lokantaları sırasıyla Otogar, Yunus Emre Mahallesi Mahallesi, Çınar (15 Mayıs) ve Sanayi Sitesi'nde açılmıştır. BELTAŞ A.Ş., *“...kent lokantalarını açarken bölgenin dar gelirli ve hizmet almaya ihtiyaç duymasına göre...”* ve *“ekonomik ve ihtiyaçtan doğan bir politika”* olarak nitelendirmiştir. Denizli özelinde kent lokantalarının konumları ise söylenenleri doğrular niteliktedir. Denizli Otogarı, kent merkezinin çevre yoluna bağlandığı aksta yer alan ve heterojen grupların uğrak mekânıdır. Şehirler arası yolculuk yapan ve otogarın etrafında oturan dar gelirli gruplara alternatif sağlamıştır. Çınar'da bulunan kent lokantası ise kent merkezinde yer alan dar gelirli gruba yönelik hizmet sağlama amacını taşımıştır. Çalışmanın alanı olan Yunus Emre Mahallesi Mahallesi'ndeki kent lokantası ise, öğrenci, emekli, işçi ve kamu personeli

buluşturan bir mekân olmuştur. Böylece “*esnaf, işci ve emekçinin buluşması*” sağlanmıştır. Kent lokantalarının açılışında stratejik noktalar seçilmesini İBB personeli şu şekilde açıklamıştır:

“Burada aslında şöyle bir durum var en azından İstanbul için. Belediyelerde partcilik çok ön plana çıkıyor fakat buradaki partcilik daha çok oy aldığı yerlere daha fazla yardım yapan parti belediyeciliği değil. Geçmiş zamanlarda bu çok fazlaydı ama İBB için bu olmadı. Kent lokantaları aslında İBB’nin en az oy aldığı yerlerde daha fazla açılmaya başlandı çünkü zaten İBB’nin en az oy oy olduğu yerler sosyoekonomik statüsü daha düşük yerlere tekabül ediyordu. İlk önce açılacak lokasyonların sosyoekonomik statüsü göz önünde bulunduruldu daha sonrasında hitap edecek nüfusa bakıldı ve lokasyondaki sirkülasyonu önemli oldu. Çünkü hani kolay erişilebilir olması lazım çok fazla potansiyelli bir bölge olması lazım aynı zamanda sosyoekonomik statüsünün düşük olması lazım diye düşündük lokasyonları seçerken.”

İBB ve Denizli Büyükşehir Belediyesi’nde yapılan mülakatlar sonucunda kent lokantalarının ekonomik sıkıntılardan ve enflasyonist ortamdan doğduğu tespit edilmiştir. İBB personeli bu durumu “*Enflasyonla birlikte temel besin kaynağına ulaşamaması ve bunları temin etme konusundaki güçlükleri ilgili birimlere başvurduğu sırasında gözlemedik ve bu gözlemeleme opsiyon olabilir diye düşündük böylelikle birer lokanta kurup aslında daha ucuz yemek kaliteleri ucuz yemeği nasıl vatandaşlara sunabiliriz diye düşündük*” şeklinde ifade ederken BELTAş yönetimi ise “*Ekonomik sıkıntılar kaynaklı bir proje oldu ve ülke genelinde 300’ geçti*” şeklinde ifade etmiştir.

Kent lokantalarındaki bir diğer mesele ise lokantaların finanse edilmesi ve sürdürülebilirliği meselesidir. BELTAş yönetimi, kent lokantalarının belediyenin projesi olduğu için sürdürülebilirlik konusunda bir problem yaşamadığını belirtirken amacın toplumsal fayda olduğunun altını çizmiştir. Toplumsal faydayı sağlamaya yönelik kent lokantalarında kadın istihdamına önem verildiği ve çalışanların %95’inin de kadın olduğu BELTAş yetkililerince söylenmiştir. Kent lokantalarının toplumsal faydayı sağlamaya yönelik fonksiyonu, sürdürülebilirliğini sağlaması açısından da önemlidir. Ancak belediyelerin bütçesini iyi yönetmesi kent lokantalarının sürdürülebilirliğini sağlayacaktır. Zira İBB personeli:

“şöyle belediye burada merkezi hükümet tarafından ayrılan bütçeden sosyal yardım bütçesini kendisi belirliyor ve kendi sosyal bütçeyi orada kendine ayırıyor. Yani rnek veriyorum 10.000.000 TL merkezi hükümetten bir bütçe geldi bu bütçeyi belediye

aralarında daire başkanlıklarına bölüyor. Bu kent lokantaları ile başlayan süreçte mesela İBB'nin içerisinde Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığına düşen pay daha fazla olmaya başladı. Belediye bunu kendisi finanse ediyor diğer ve şeylerden daha fazla kesmeye başladı. Örnek veriyorum işte ulaşım Daire Başkanlığına 1.000.000 TL daha fazla verileceğine başka bir yere daha fazla aktarabiliyor. Hatta daha iyi örnek veriyorum Kültür Varlıkları Daire Başkanına işte 500.000 daha fazla vereceğini oradan kesip Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığına aktarıyor.

Merkezi hükümet, yerel yönetimlerin sunduğu kamu hizmetlerini yasal çerçeve ile çizmiştir. Bu hususta yerel yönetimlerin özellikle sosyal belediyecilik bağlamında sunduğu hizmetleri her belediyenin kendi belirlemesi gerekmiştir. Kent lokantaları da bu hizmetlerden biridir ve 2022 yılından itibaren CHP belediyelerince Türkiye genelinde yaygınlaşmıştır. Mülakatların yapıldığı kurucu aktörlerin genellikle ifade ettiği durum, kent lokantalarıyla dayanışma ve paylaşma kültürünün oluşturulmasıdır. Belediyeler kent lokantalarını kurarken özellikle dezavantajlı grupların çoğunluklu olduğu bölgeler seçmiştir. Böylece halk katılımının sağlanması amaçlanmıştır. Ancak kent lokantalarının sürdürülebilirliği, büyük ölçüde belediyenin teşekkülü ve bütçesini iyi yönetmesine bağlıdır.

7. Kent Lokantasına Düzenli Olarak Giden Kişilere Yönelik Analiz

Kent lokantasına düzenli olarak gidenlere yönelik iki hususa dikkat edilmiştir. Birincisi katılımcıların kent lokantalarına en az üç kere gitmesi, ikincisi ise katılımcıların farklı gruplardan seçilmesidir. Düzenlilik kriteri olarak üç sayısı belirlenmiştir ve mülakatlar öğrenciler ve çalışan kesime yapılmıştır. Öğrencilerin kent lokantalarına bakış açısındaki farkları ölçme adına mühendislik ve sosyal bilimler bölümlerinde öğrenim gören öğrenciler seçilmiştir. Çalışan kesim ise kamu ve özel sektör olarak ayrılmıştır. Çalışan kesimin yaş ortalaması 30 ve üzeriyken öğrenciler 20-23 yaş arasındadır. Böylece farklı yaş gruplarından katılımcıların kent lokantalarına yönelik algıları ölçülmeye çalışılmıştır.

Tüm katılımcıların kent lokantalarındaki ortak paydası lokantaların sosyal dayanışma ve paylaşmayı arttırdığına yöneliktir. Öyle ki kent lokantasının sunduğu hizmetten ve yemeğin kalitesinden şikayetçi olan bir katılımcı bile lokantada farklı kesimlerden insanların olduğunu, emeklilerin lokantada vakit geçirdiğini ve sosyalleştiğini ifade etmiştir. Düzenli olarak giden katılımcıların hepsi, farklı gelir gruplarından insanların kent lokantalarında yemek yediğine dikkat çekmiştir. Ancak mülakat yapılan bir öğrenci gelir

gruplarının farklılığından bahsederken, bu hizmetin yalnızca orta ve alt kesime yönelik olduğunu ve üst gelir grubundan veyahut temel besin kaynaklarına ulaşamayacak kadar yoksul insanların kent lokantasına ihtiyacının olmadığını altını çizmiştir. Sosyal belediyciliğin ve kent lokantalarının orta-alt gelir grubunu ve emekliyi hedeflemesi amaçlanmışken, bu hususun kentte dayanışma ve paylaşma kültürünü sekteye ugratma potansiyeli vardır. Belediyelerin kent lokantası gibi kamu hizmetleri, bütün gelir gruplarını kapsayıcı olmalıdır.

Katılımcıların kent lokantalarını nasıl keşfettiğine yönelik cevaplar ise farklılık göstermektedir. Katılımcılardan özellikle öğrenciler arkadaşları aracılığıyla veyahut rastlantısal şekilde keşfetmişken çalışan kesim birtakım sosyal medya haberlerinden ve panolardan Denizli kentinde kent lokantasının açıldığından haberdardır. Örneğin çalışan bir katılımcı:

“Yanlış hatırlamıyorsam 35 40 gün kadar önce keşfettim. 35-40 gün kadar önce billboard’da görmüştüm sanırım sonra geçerken de görünce kendi vatandaşın dedim hani zaten Down Kafeyi halihazırda biliyordum kent lokantasını görünce gittim acaba dedim yemeğiniz var mı hafta sonu olduğu için mi yemek yokmuş sonra dediler ki hafta içi gelebilirsen bu saatler oranının ortalama yardımcı olabiliriz. Sonradan gittiğimde yine aynı şekilde çok muazzam bir ilgiyle karşılaştım dedim ki ne kadar güzel ilgileniyorlar herkes işini çok seviyor ve yemekleri de çok bana hitap ediyordu sonunda sık gitmeye başladım”

Rastlantı itibarıyla kent lokantalarına gitmeye başlayan bir diğer katılımcı ise “...ilk yaklaşık bir buçuk ay önce falan bu otogardaki kendi lokantasının denk gelmişim yanlış hatırlamıyorsam evime Manisa’ya gidecektim. O gün aşırı aç olmasam bile fiyatından kaynaklı hem yemeğinde olan güzel olması sebebi hem denemek istedim o şekilde ilk defa denemiş oldum.” şeklinde ifade etmiştir. Bu husus Denizli Büyükşehir Belediyesi’nin kent lokantalarına yönelik görünürlük faaliyetlerini arttırması ihtiyacını doğurmuştur. Bununla birlikte katılımcıların kent lokantasına düzenli olarak gitme sebepleri fiyat ve hizmet kalitesi olmuştur. Öğrenciler, kent lokantasının fiyatları konusunda karmaşık fikirlere sahip iken çalışan kesim kent lokantası fiyatlarını uygun bulmuştur³. Öğrenciler, Yunus Emre Mahallesi Mahallesi’nde bulunan kent lokantasını Pamukkale Üniversitesi yemekhaneleriyle karşılaştırmıştır. Yemekhane fiyatları bazı katılımcılara uygun gelirken, kent lokantasının benzer bir hizmet

3 Denizli Kent Lokantalarında 4 çeşit yemek fiyatı 80 TL’dir. Menüde 1 kâse çorba, 1 sulu yemek, 1 yan ürün ve tatlı/ayran/yoğurt gibi destekleyici gıda bulunmaktadır. Pamukkale Üniversitesi’nde ise aynı menü fiyatı rezervasyonlu 25 TL, rezervasyonsuz ise 50 TL’dir.

sunması fiyatının yüksek olduğu algısını doğurmuştur. Ancak yemekhanede yemek yemeyen öğrenciler genellikle kent lokantasına yönelmiştir. Kent lokantasının menüsü ve sunduğu hizmetten memnun kalmayan bir öğrenci “*Mesela yukarıda bir yer ismi aklıma gelmiyor orada da ev yemekleri 100 TL. Ama tabağı görünce de doyuyorsun yiyince de şimdi kent lokantası 80 TL. Arada 20 TL fark var.*” ifadeleriyle fiyatının yüksek olduğunu belirtmiştir. Bu noktada kent lokantalarının menüleri ve gramajları özellikle öğrencilerde bir ayırım oluşturmuştur. Hizmetten memnun olan bir öğrenci ise “*Tavuk döner olmuş 100 lira. Ben burada 4 kap anne yemeği yiyorum hem fastfood yememiş oluyorum hem karnım doyuyor*” şeklinde bir yorumla kent lokantasına düzenli gittiğini belirtmiştir. Yine de bazı katılımcılar (öğrenciler) menü fiyatı olan 80 TL’yi fazla bulmuştur. Örneğin İstanbullu olan bir katılımcı, İstanbul kent lokantalarında 40 TL olan menü fiyatını örnek göstererek fiyatlarda düzenleme yapılabileceğini belirtmiştir.

Kent lokantalarındaki personelin tutum ve davranışlarını ve lokantada sunulan hizmetleri ise katılımcılar beğenmiştir. Böylece yerel halkla olan dayanışma duygusunun artacağı kanaatine varılmıştır. Lokantanın büyük bir alana yayılmaması sebebiyle, toplumun belirli kesimlerindeki insanların bir arada oturabileceği bir alan yaratılmıştır. Bir katılımcı, yaşadığı deneyimden bahsederken, bir emeklinin yanına oturduğunu, bölümünü sorduğunu ve yemek boyunca kendisiyle sohbet ettiğinden bahsetmiştir. Bu durum, kentin bütünleşmesini sağlayarak ilişkileri kuvvetlendirmeye olanak tanıyacaktır. Personelin davranışları ise memnuniyetle karşılanmıştır.

“Oradaki çalışan kesim genelde yaşça hani orta yaşlı ya da biraz daha orta yaşın üstünde bir kesim ve çalışanlar inanılmaz ilgili. Yaşlı diyebileceğimiz kesimden bir amca soru sormaya başladı ne yemeği var işte nasıl yaptınız cart curt birkaç tane böyle soru sorulmaya başladı arka arkaya ve çalışan hepsine çok güzel cevaplar verdi. Sonra amca sorulara durmaksızın devam etti muhtemelen bir hastalığı vardır. Ama çalışan hiç bozuntuya vermeden soruları cevapladı tek tek ilgilendi hepsini sana vereceğim dedi. Sonra da dedi ki yapabileceğim bir şey var mı sizin için işine devam etti mesela çok hoşuma gitti o anda.”

Lokantaya düzenli olarak gidenlerin genel motivasyonları fiyat ve kalitedir ancak verilen hizmetin kalitesi, personelin tutumu, fiyat istikrarı ve dayanışma/paylaşma dürtüsü düzenli gitmelerine olanak tanımıştır. Katılımcılar kent lokantalarının sürdürülebilirliğini de benzer ölçütlere dayandırmıştır. Fiyatın değişmemesi ve hatta ucuzlaması, yemek porsiyonlarının aynı kalması ve kalitesinin bozulmaması, çevre esnafıyla yarışacak bir fiyat/performans

skalasının oluşturulması katılımcıların bu hizmetin sürdürülebilirliğine yönelik düşüncelerindedir. Aynı zamanda katılımcılar, ilerleyen dönemlerde “öğrenci menüsü” ve lokantanın “kafe” olarak da -en azından yemek olmadığı saatlerde- işletilebilmesi tavsiyelerinde bulunmuştur.

8. Kent Lokantalarında Çalışanlara Yönelik Analiz

Yunus Emre Mahallesi Mahallesi Kent Lokantası'nda çalışan iki personele mülakat uygulanmıştır. Lokanta olmadan önce de aynı yerleşkede çalışan bir kadın personel, lokanta açıldıktan sonra çalışmaya devam etmiştir. Yunus Emre Mahallesi Mahallesinde bulunan kent lokantası, lokanta açılmadan önce “Down Cafe” isminde Down sendromlu özel çocukların çalıştığı bir işletme kimliği taşımaktaydı. Kent lokantası açıldıktan sonra bu kimlik korunmuş, yapılan saha araştırması esnasında Down sendromlu çocukların personele küçük yardımlarda bulunduğu gözlemlenmiştir.

Uygulanan mülakatlarda Down Cafe'nin yine belediyenin bir sosyal projesi olduğu söylenmiştir. 9 yıllık bir sosyal proje olduğu belirtilen kafe yerel seçimlerden sonra kent lokantası olarak hizmet vermeye başlamıştır. Down Cafe ismi ile çalışmaya başlanan ve mülakat uygulanan bir personel 10 yıldır BELTAŞ bünyesinde çalıştığını ifade etmiştir.

Personele uygulanan mülakatlarda iki personelin de çalışma koşullarından memnun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Belediyenin iştiraki konumunda olan BELTAŞ A.Ş.'nin kadrolu personeli statüsünde bulunan personelin sosyal haklarının korunduğu belirtilmiştir. Kent lokantası personeli, sabah dokuz akşam altı mesai saatleri içerisinde kadrolu çalışanlardır. Aynı zamanda personel, kent lokantasına düzenli olarak giden kişilerle etkileşim kurmuş ve gidenler tarafından tanınır hâle gelmiştir. Bu bağlamda kent lokantasının toplumla bağ kurduğunu söylemek mümkündür. Bu duruma örnek olarak mülakat uygulanan ve 10 senedir çalıştığını ifade eden personel yardıma muhtaç, engeli olan veyahut yaşlı bireylere yemeği masalarına kadar getirdiklerini söylemiştir⁴. Açıldığı 27 Ekim tarihinden itibaren müşterilere güler yüzlü, hijyenik ve kaliteli bir hizmet sunmayı amaçladıklarını ifade eden personel, müşterilerin de öncelikle ilgi, alaka ve saygı beklediklerini düşündüğünü belirtmiştir.

Belediyenin sosyal yardım ve sosyal hizmet sunumu ile ilgili sorulara gelindiğinde mülakat uygulanan iki personel, Denizli Büyükşehir Belediyesi Başkanı Bülent Nuri Çavuşoğlu'nun göreve geldiğinden itibaren sürekli bu konuya kafa yordüğünü belirtmiştir. Çavuşoğlu'nun, kent lokantasının

4 Kent lokantaları self-servis hizmet vermektedir.

eski ismi olan Down Cafe'ye yardımlarının olduğu ve Down sendromlu çocukların topluma katılımı için ekstra çaba sarf ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Belediyenin sosyal yardım ve hizmetlerinin yanı sıra vatandaşın da lokantada “askıda ekmek” gibi sosyal yardım projeleriyle dezavantajlı gruplara yardımlarda bulunduğu mülakatlarda ifade edilmiştir. Sosyal yardım ve hizmet çerçevesinde personel, kent lokantasını çevre esnafıyla rekabet etmeden, ancak daha uygun fiyatla yemek sunduğu gibi bir gayeye sahip olduğu düşüncesindedir. Kent lokantasının 80 TL gibi bir fiyatla hizmet sunmasını “*Biz bu fiyattan hizmet sundukça çevre esnafı da zam yapamıyor, bu hizmetten memnun olmayan tek grup çevre esnafı olabilir.*” ve “*İnşallah herkesin alım gücü olsun da böyle yerlere gerek kalmasin herkes fiyata bakmadan yiyip içebilsin*” ifadeleriyle desteklemiştir. Aynı zamanda personel, düzenli olarak kent lokantasına gidenlerin emekli, işçi ve ev hanımlarından oluştuğunu, hatta ev hanımlarının lokantada “gün” düzenlediklerini gözlemlemiştir. Esasen mülakatın bu aşamasında, öğrencilerin henüz kent lokantasına dair fazla fikir sahibi olmadıkları sonucuna ulaşılabılır. Zira öğrencilerle yapılan mülakatlar esnasında kent lokantalarının çoğunlukla “kulaktan kulağa” yayıldığını, pano ve afişlerde pek rastlanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu aşamada kent lokantaları, görünürlüğünü arttırmalıdır.

Personelin “*İlave bir şey ister misiniz*” ve “*İstedüğünüz bir şey olursa söyleyin*” şeklindeki pozitif yaklaşımları, lokantaya düzenli olarak gidenlerin de dikkatini çekmiştir. Zira yapılan görüşmelerde katılımcılar yemeğin kalitesinden çok hizmetin sunumundan hoşnut kalmıştır. Bu hususta Denizli örneğinde kent lokantalarının, personel ve müşteri arasında etkileşim kurduğu ve kemik bir müşteri kitlesinin oluştuğunu söylemek mümkündür.

9. Kent Lokantalarına Yakın Yerde Bulunan Çevre Esnafına Yönelik Analiz

Kent lokantasına yakın bir bölgede bulunan, 1 işletme sahibine mülakat uygulanmıştır. Mülakatta kent lokantalarının yerel ekonomi üzerindeki etkilerini ve çevredeki sosyal yapıyı işletme sahipleri perspektifinden değerlendirme amaçlanmıştır.

Yapılan mülakat sonucunda kent lokantasının henüz yeni açılması sebebiyle işletme sahiplerine ekonomik ve sosyal bir sonucunun olmadığı tespit edilmiştir. Ancak işletme sahibi, lokantanın etkilerini “uzun vadede ve ilerleyen dönemlerde görülebileceği” fikrine hâkimdir. Kent lokantalarının ilerleyen dönemde esnafın açısından olumsuz etki edebileceği en önemli konu, mal alım fiyatıdır. Belediyenin alım gücüyle işletme sahiplerinin aynı alım gücüne sahip olmaması nedeniyle ilerleyen dönemlerde çevre esnafına

olumsuz ekonomik yansımaları olma ihtimali vardır. Bu durumu “Onlar 5 liraya alıyorsa biz 10 liraya alacağız” şeklinde ifade eden işletme sahibi, “Maliyeti düşürdükleri için üzerine koydukları kâr da daha az olacaktır böylece daha ucuz bir hizmet sunabilecekler” cümlesiyle aslında rekabeti açıklamıştır. Böylece lokantaların kâr marjı aslında aynı kalarak hizmet sunacaktır. Maliyetlere ve toptan alımlara bağlı şekilde kent lokantalarının işletmelere ekonomik anlamda olumlu/olumsuz etkileri uzun vadede görülecektir. Bu noktada işletme sahibinin kent lokantalarının fiyatları ve hizmetleri hakkındaki fikirleri ise alım gücüne bağlı olarak olumludur.

“İnsanın temel ihtiyaçları barınma ve yeme içme olduğu için enflasyonist ortamda belediyenin ucuz şekilde yeme-içme hizmeti sunması, maliyetlerinin de daha düşük olması sebebiyle vatandaşın katkı sağlıyor. Ancak kâr amacı gütmedikleri için o fiyatları vermeleri normal.”

İlerleyen zamanlarda kent lokantalarının fiyat performansı ve hizmet kalitesini aynı şekilde sürdürdüğü sürece vatandaşın kent lokantalarında yemek yemeye devam edebileceğini söyleyen işletme sahibi, alım gücünün yüksek olduğu yerlerin veya kişilerin geleneksel esnaflardan alışveriş yapmaya devam edebileceğini ifade etmiştir. İşletme sahibi mülakat esnasında alım gücü ve maliyet oranlarına sık değinerek kent lokantalarının etkilerini bu çerçevede değerlendirmiştir.

Kent lokantalarının çevre esnafıyla rekabet edip edemeyeceği sorusuna ise işletme sahibi, esnafla iş birliğine gidilmesi takdirinde rekabetin oluşmayacağını, aksine fiyatların daha sabit kalacağını belirtmiştir. İşletme sahibi, belediyenin, tedarik zincirini tek bir noktaya çekebilmesi ve ham maddeyi daha ucuza sağlamanın yollarını bulması gibi yöntemlerle iş birliğinin gerekliliği ve sürekliliğinin altını çizmiştir. Çevre esnafının maliyetlerinin düşürülmesi, fiyat politikalarını da değiştirecektir. Kent lokantalarının ve belediyelerin bu noktada daha uygun fiyata ham madde sağlması, bölge genelinde fiyatları aşağı çekecektir. İşletme sahibinin üzerinde durduğu bir diğer konu, işletmelerin harcama kalemlerinin daha fazla olmasıdır. Elektrik, su, doğalgaz gibi fatura giderleri, maliye harcamaları, personel maaşları ve benzeri kalemlerden dolayı fiyatlar kent lokantalarına göre daha yukarıdadır. Bu noktada işletme sahibi, belediye ile Lokantacılar Odası'nın iş birliği ile ortak bir kalkınmaya gidilebileceğini düşünmüştür. Zira Lokantacılar Odası'nın belirlediği taban fiyata göre işletmeciler fiyatlarını belirlemektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, Denizli Kent Lokantası örneği üzerinden kent lokantalarının sosyal belediyecilik bağlamındaki rolü incelenmiştir. Elde edilen bulgular, bu projelerin yalnızca ekonomik zorluklarla mücadele eden bireyler için sağlıklı ve uygun fiyatlı yemek hizmeti sunmakla kalmadığını, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı ve yerel bağları güçlendirdiğini göstermektedir. Kent lokantaları, dar gelirli gruplara odaklanmakla birlikte, farklı sosyal kesimleri bir araya getirme potansiyeli taşımaktadır. Denizli özelinde yapılan mülakatlar, katılımcıların büyük çoğunluğunun bu hizmeti sosyal adaletin bir göstergesi olarak değerlendirdiğini ve bu tür projelerin sürdürülebilirliğinin belediyelerin kaynak yönetimi ve toplumsal katılımı doğrudan bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır.

Mülakat yapılan dört grup, kent lokantalarının sosyal dayanışma, sosyal adalet ve eşitlik temelli soruları yanıtlamıştır. Çalışmada mevcut kent lokantası uygulamalarından katılımcıların hoşnut kalıp kalmadıkları sorulmuş ve iyileştirilmesi için hangi politikaların uygulanabileceği tartışılmıştır. Bu tartışmanın uygulanabilmesi adına katılımcı grupları dörde ayrılmış ve kent lokantasının vizyonu, iç işleyişi, günlük kullanımı ve yerel ekonomi üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Kent lokantasının kurucu aktörlerini oluşturan ilk grup BELTAŞ yönetimi ve eski İBB personelidir. Çalışmanın Denizli özelinde bir analiz içermesine karşın, kent lokantalarının kuruluş felsefesinin anlaşılması açısından İBB personeliyle de görüşme sağlanmıştır. Kurucu aktörler, kent lokantasının kâr amacı gütmeyeceğini vurgulamış ve lokanta açılacak yerlerin sosyo-ekonomik durumlarının göz önünde bulundurulduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte belediyeler, kent lokantalarının bütçelerini kendi bütçelerinden finanse etmiştir. Analizler sonucunda ilgili belediyelerin Sosyal Hizmet Daire Başkanlıklarına ayrılan pay ile kent lokantalarını finanse ettiği sonucunda ulaşılmıştır.

Kent lokantasına düzenli olarak giden kişiler, projenin sosyal dayanışmayı ve yardımlaşmayı arttırdığını ifade etmiştir. Lokantalar emekli, işçi, ev hanımı, memur ve öğrencilerin düzenli olarak gittiği heterojen bir mozaik oluşturmuştur. Bu grubun lokantaya düzenli olarak gitmesini sağlayan temel husus belediyenin fiyat politikası ve hizmet sunumu olmuştur. Hizmet sunumdan büyük oranla memnun kalınmıştır. Çalışanlar ise kent lokantalarının ilgili iştirakinde istihdam edilen ve sabah dokuz akşam altı mesai saatlerini benimseyen personelden oluşmuştur. Personel, güler yüzlü bir hizmet ile hem işyeri hem müşteriyle bağ kurduklarını belirtmiştir. Çalışmada kent lokantalarının yerel ekonomiye olan etkilerini inceleme amacıyla çevre esnafına yönelik mülakat uygulanmıştır. Kent lokantasına

yakın bir konumda bulunan işletme sahibi, projenin henüz yeni bir uygulama olması sebebiyle yerel ekonomiyi ve çevredeki sosyal yapıyı gözlemleyemediğine değinmiştir. Bu sebeple sorular “gelecek projeksiyonu” olarak sorulmuştur. İşletme sahibi, ilerleyen dönemlerde belediyenin ham madde ve mal tedariki aşamasında yerel esnafla rekabet etmemesini, aksine iş birliği sağlaması gerektiğini ifade etmiştir. Ham madde ve mal tedarikinden dolayı fiyatların kent lokantasıyla yarışmadığını belirten işletme sahibi, gider kalemlerinin fazlalığı nedeniyle de lokantalarla rekabet edemeyeceklerini söylemiştir. Ancak işletme sahibi, enflasyonist ortam ve ekonominin istikrarsızlığı sebebiyle bu tarz alternatiflerin oluşabileceğini doğal bir durum olarak karşılamıştır.

Kent lokantalarının sosyal belediyeçilik mi yoksa toplumcu belediyeçilik mi olduğu sorusu, bu hizmetlerin temel amacına ve işlevine bağlı olarak değerlendirilmelidir. Sosyal belediyeçilik açısından bakıldığında, kent lokantaları yerel yönetimlerin dezavantajlı grupların temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirdiği yenilikçi sosyal yardımlar olarak öne çıkmaktadır. Özellikle ekonomik kriz dönemlerinde, bu projeler halkın refah düzeyini artırmayı hedefleyen sosyal belediyeçilik ilkelerine uygun bir yaklaşımdır. Diğer yandan, toplumcu belediyeçilik perspektifinden incelendiğinde, kent lokantalarının sistemin yarattığı eşitsizlikleri ele alırken bu eşitsizliklerin temelindeki yapısal sorunlara yönelik dönüşüm sağlamayı hedeflemediği görülmektedir. Kent lokantaları, toplumcu belediyeçiliğin kentsel dayanışmayı ve tabandan katılımı teşvik eden radikal dönüşüm odaklı anlayışından ziyade, mevcut sistemin sosyal destek mekanizmalarını güçlendiren bir role sahiptir.

Sonuç olarak, Denizli Kent Lokantası örneği, sosyal belediyeçiliğin modern bir uygulaması olarak değerlendirilebilmektedir. Ancak bu projelerin toplumcu belediyeçiliğe daha yakın bir modele dönüşebilmesi için, sadece hizmet sunmakla kalmayıp, kentsel eşitsizliklerin yapısal nedenlerine yönelik daha kapsayıcı ve dönüştürücü politikalar benimsemesi gerekmektedir.

Bu çalışmanın kent lokantası özelinde Türk yerel yönetimler literatürüne katkı sağlaması beklenmektedir. Kent lokantası projelerinin yaygınlaşmasıyla, ilgili alanlarda saha araştırmaları, literatür taramaları, nitel/nicel çalışmalar detaylandırılabilir. Kent lokantası literatürü, belirli kentler üzerinde incelenebilir ve Türkiye geneli bir çıkarım sağlanabilmektedir. Aynı zamanda, bu projenin öncülü konumunda olan İBB Kent Lokantalarıyla ilgili karşılaştırmalı analizleri içeren akademik çalışmaların da ilerleyen dönemlerde yapılması mümkündür.

Kaynakça

- Akdoğan, Y. (2002). *Ulusal Soruna Yerel Çözüm: Sosyal Belediyecilik*. Ekim 24, 2013 Tarihinde Eminönü Bülteni: <https://www.pendik.bel.tr/kalkinma/bpi.asp?caid=306&cid=2495> Adresinden Alındı
- Aydiner, T. (2020). Toplumcu Belediyecilik Deneyimi (1973-1980): Denizli Örneği/toplumcu Belediyecilik Deneyimi (1973-1980): Denizli Örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 353-368.
- Batuman, B. (2010). Toplumcu Bir Belediyecilik Modeli: “Yeni Belediyecilik Hareketi” 1973–1977. *Mülkiye Dergisi*, *Xxiv*(266), 223-241.
- Bayramoğlu, S. (2015). *Toplumcu Belediye Nam- I Diğer Belediye Sosyalizmi*. Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Beki, A. (2008). *Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları (Ümraniye Belediyesi Örneği)*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Berk, Z. (2010). *Kent Yoksulluğu Ve Sosyal Belediyecilik Uygulamaları: Kırıkkale Belediyesi Örneği*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Berkün, S. (2017). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Anlayışı. *E-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 582-598.
- Bozkurt, E. (2020). Toplumcu Belediyecilik Politikalarının Ovacık Belediyesi Örneği Üzerinden Değerlendirilmesi I. *Kent Ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 99-149.
- Ceren, A., & Erdem, T. (2018). Türkiye’de Yoksulluk Ve Sosyal Yardım Uygulamaları. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü E-Dergisi*, 6-24.
- Chp. (2024, Eylül 17). *Chp Genel Başkanı Özgür Özel, 49’uncu Kent Lokantasını Açtı: “Tüm Kent Lokantalarında Askıda Yemek Uygulaması Başlayacak”*. Cumhuriyet Halk Partisi Web Sitesi: <https://chp.org.tr/haberler/chp-genel-baskani-ozgur-ozel-49uncu-kent-lokantasinin-acil-tum-kent-lokantalarinda-askida-yemek-uygulamasi-baslayacak> Adresinden Alındı
- Cumhuriyet Gazetesi. (2022, Haziran 07). *İbb Tarihinde Bir İlk: ‘Kent Lokantası’ Açıldı, İmamoğlu Servis Yaptı*. Cumhuriyet Gazetesi Web Sitesi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/ibb-tarihinde-bir-ilk-kent-lokantasi-acildi-imamoglu-servis-yapti-1948372> Adresinden Alındı
- Demir, S. (2022). Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Sosyal Belediyecilik İlkesi Doğrultusunda Sosyal Ve Ekonomik Destek Uygulamaları: Çorum Belediyesi Gıda Bankası Ve Sosyal Destek Kartı Uygulaması. *Hittit Ekonomi Ve Politika Dergisi*, 2(1), 193-215.
- Çelik, A. (2014). Sosyal Belediyecilik Anlayışı: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(16), 1-20.

- Çoban, E. (2024, Ekim 15). *Ankara'da İlk Kent Lokantası Açıldı*. Cumhuriyet Gazetesi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/ankara-da-ilk-kent-lokantasi-acildi-2257914> Adresinden Alındı
- Demirkol, M. (2017). Türkiye'de Adem-İ Merkezizetçilik Açısından 1973 Seçimleri Öncesi Ve Sonrası Kentsel Siyasetin Önemi . *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi* , 142-149.
- Denizli Büyükşehir Belediyesi. (2024, Aralık 19). *Denizli Büyükşehir'in Dördüncü Kent Lokantası Hizmete Açılıyor*. Denizli Büyükşehir Belediyesi Web Sitesi: <https://www.denizli.bel.tr/default.aspx?K=Haber-Detay&Id=23358> Adresinden Alındı
- Güler, M. (2004). *Türkiye'de Toplumcu Belediyecilik Anlayışının Evrimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ve Siyaset Bilimi Kent Ve Çevre Bilimleri Anabilim Dalı.
- Günaydın, D. (2011). *Küreselleşmenin Refah Devleti Sağlık Politikalarına Etkileri: Türkiye Örneği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hamamcı, C. (2016). Toplumcu Belediyecilik. Ş. Özkan Erdoğan, & O. Zengin İçinde, *Prof. Dr. Oğuz Onaran'a Armağan* (S. 161-173). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Araştırma Ve Uygulama Merkezi.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sosyal Tesisleri. (2024). *Kent Lokantası*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sosyal Tesisleri: <https://tesislerimiz.ibb.istanbul/kent-lokantasi/> Adresinden Alındı
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2024, Haziran 13). *Kent Lokantası'nın İlki Kemeraltı'nda Açıldı*. İzmir Büyükşehir Belediyesi: <https://www.izmir.bel.tr/tr/haberler/kent-lokantasi-nin-ilki-kemeralti-nda-acildi/50389/156> Adresinden Alındı
- Kılvaaz, F., & Yüksel, C. (2017). Yerel Yönetimler Maliyesi Çerçevesinde Toplumcu Belediyecilik: Fatsa Ve Ovacık Örneği. *Toplum Ve Demokrasi*, 11(23), 121-138.
- Kesgin, B. (2012). Kentsel Yoksulluğa Yönelik Yerinden Ve Yerel Müdahale: Sosyal Belediyecilik. *SdÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(26), 169-180.
- Müftüoğlu, O. (2000). *Geçmişi Aşabilmek*. İstanbul: Birleşim Yayınları.
- Macit, A. (2022, Haziran 10). *İstanbul'da Bir İlk: İbb Kent Lokantası Açıldı*. Medyascope: <https://medyascope.tv/2022/06/17/istanbulda-bir-ilk-ibb-kent-lokantasi-acildi/> Adresinden Alındı
- Mermer, B., Şataf, C., & Negiz, N. (2016). Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Anlayışı: Denizli Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1299-1322.
- Övgün, B. (2005). Bir Zamanlar Belediyelerimiz. *Genel-İş Emek Araştırma Dergisi*(2), 49-54.

- Öz, C. S. (2010). *Sosyal Belediyecilik Bağlamında Evde Bakım Hizmetleri (İstanbul, Ankara, Kocaeli Büyükşehir Belediyeleri Örnekleri)*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özer, M. A. (2015). Sosyal Ekonomi Politikaları Kapsamında Sosyal Belediyecilik Anlayışı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*(35), 79-100.
- Özer, M. A., & Akçakaya, M. (2015). *Yerel Yönetimler. Mali Boyut*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Öztürk, H., & Gül, H. (2012). Sosyal Belediyecilik Sosyal Devlete Ve Sosyal Haklara Bir Alternatif Mi? *İv. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu* (S. 205-220). Muğla: Muğla Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Bölümü.
- Pektaş, E. K. (2010). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları Ve Temel Sorunlar. *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Akademik İncelemeler Dergisi*(5), 5-22.
- Resmi Gazete. (2005, Temmuz 13). *Belediye Kanunu*. Mevzuat Bilgi Sistemi: <https://www.mevzuat.gov.tr/Mevzuat?Mevzuatno=5393&Mevzuatur=1&Mevzuattertip=5> Adresinden Alındı
- Sezgin, S. (2017). Türkiye’de Toplumcu Belediyecilik: İzmit Örneği. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 51-66.
- Şataf, C., & Mermer, B. (2017). Avrupa’da Sosyal Belediyecilik Anlayışı Ve Türkiye. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 8(17), 13-33.
- Şenkal, A., & Sarıipek, D. B. (2007). Avrupa Birliği’nin Karşılaştırmalı Refah Modelleri Ve Sosyal Politikada Devletin Değişen Rolü. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(14), 146-175.
- Tekeli, İ. (1977). “Belediyeler ve Kent Yönetiminin Sınıfsal Yapısı”, *Mimarlık*, 15, 32-34
- Tekeli, İ., & Ortaylı, İ. (1978). *Türkiye’de Belediyeciliğin Evrimi*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Toprak, D., & Şataf, C. (2009). Türkiye’de Yerel Yönetimler Reformu Çerçevesinde Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 11-23.
- Uçaktürk, T., Uçaktürk, A., & Özkan, M. (2015, Mart 10). *Yerel Yönetimlerde Sosyal Sorumluluk Bağlamında Sosyal Belediyecilik: Biga Belediyesi Örneği*. <http://akademikpersonel.kocaeli.edu.tr/Ahmet.Ucakturk/Bildiri/Ahmet> Adresinden Alındı

Metropoliten Ölçekte Kırsal ve Kent Nüfusunun Tespiti: Ordu İli Araştırması (2013-2023)¹

Gamze Çürüksulu Usta²

Özet

Bu çalışmanın temel amacı il belediyesinden büyükşehir belediyesine dönüşen son il olan Ordu ilinde Türkiye İstatistik Kurumu'nun mahalle düzeyindeki verilerinin kullanılarak kırsal ve kent nüfusunun tespit edilmesidir. Böylelikle farklı boyut ve dönemleri kapsayan örnek il araştırmalarına 2013-2023 dönemini kapsayan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verileriyle literatüre katkı sağlamak hedeflenmektedir. Kırsal nüfusun hesaplanma yönteminde; il belediyesi döneminde “köy ve belde belediyesi” iken büyükşehir belediyesine dönüştükten sonra “mahalle” olarak tanımlanan idari birimler kent nüfusunu oluşturan mahallelerden ayrılmaktadır. Kırsal ve kentsel demografik değişimin daha gerçekçi olarak ortaya konularak gelecekteki çalışmalara referans olacağı inancıyla il belediyesinden büyükşehir belediyesine dönüşen son il olan Ordu ilinde Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2013-2023 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi mahalle düzeyindeki verileri kullanılarak 19 ilçenin tüm mahallelerinde ayrı ayrı kırsal ve kent nüfusu tek tek hesaplanarak kırsal ve kentsel nüfus değişimi ile kırsal ve kentsel nüfusun toplam nüfusa oranı yıl bazlı olarak ortaya konulmaktadır. Elde edilen bulgulardan Ordu'da kırsal mahallelerdeki nüfusun azalma eğilimindeyken kentsel mahallelerdeki nüfusun artma eğiliminde olduğu, dolayısıyla toplam kırsal nüfusunda büyük oranda azalma olduğu, 2013-2023 yılı Türkiye İstatistik Kurumu'nun Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verileri karşılaştırıldığında kırsal nüfusunun en fazla olduğu ilçe sıralamasında değişimin olduğu, ilin toplam nüfusunun kırsal ve kent nüfusuna oranında ise son on yıllık dönemde sürekli şekilde değişim yaşandığına ulaşılmaktadır. Dolayısıyla kırsal niteliğini devam ettiren mahallelerin kent nüfusuna dahil edilmesinin yerel kamusal stratejilerin

- 1 15/02/2025 tarihinde “IV. International Ordu Scientific Research Congress”de sunulan ve özet olarak yayınlanan bildirinin gözden geçirilmiş halidir.
- 2 Arş. Gör. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı, gamze.curuksulu@erdogan.edu.tr, ORCID 0000-0002-2831-0479

geliştirilmesinde, uygulanmasında ve sonuçlandırılmasında başarıyı önleyebilecek faktör olabilme ihtimali değerlendirilmekte, ilin toplam nüfusunun kent nüfusu olarak tanımlanmasının şehrin yerel politikalarının etkin ve verimli sonuçlar doğurmasında engel oluşturmaması için büyükşehir belediyelerindeki nüfusun daha doğru tespit edilmesi önerilmektedir.

Giriş

Türkiye’de kırsal ve kentsel alanların yönetilmesi konusundaki arayışlar Tanzimat dönemi öncesine dayanmaktadır. 1930 yılında çıkarılan Cumhuriyet’in ilk belediye kanunu olan 1580 sayılı Belediye Kanunu ile yerel yönetim mevzuatı tek elde toplanmış ve bu durum 1980’li yıllara kadar varlığını devam ettirmiştir. 1950’li yıllardan itibaren kırsal alanlardan kentsel alanlara yaşanan hızlı göçlerle birlikte hem kentsel nüfus hızla artmaya hem de kentsel alanlar hızla büyümeye başlamıştır. Hızla artan ve çeşitlenen ihtiyaçların giderilmesi doğrultusunda kentlerin değişen ve artan ihtiyaçlarına yönelik hizmet sunumunda yenilikler yapılması kaçınılmaz olmuştur.

Türkiye’de büyükşehir belediyelerinin kurulması 1982 Anayasasının 127. Maddesinde yer alan “*büyük yerleşim yerleri için özel yönetim biçimleri kurulabilir*” hükmü ile anayasal dayanağa kavuşturulmuştur. Ocak 1984 tarihli 2972 sayılı Kanun ile büyükşehirlerin kuruluşuna dair kriterler geliştirilmiş, 8 Mart 1984 tarihli 195 sayılı KHK ile büyükşehirler, “*belediye hudutları içinde birden fazla ilçe bulunan şehirler*” olarak tanımlanarak İstanbul, Ankara ve İzmir büyükşehir belediyesine dönüştürülmüştür. Ardından büyükşehir belediyelerinin yönetimini yasal dayanağa kavuşturmak amacıyla 27 Haziran 1984 tarihinde 3030 sayılı ilk Büyükşehir Belediye Kanunu kabul edilerek bir yerde büyükşehir belediyesi kurulma kriteri büyükşehir belediye sınırında birden fazla ilçe bulunmasına bağlanmış ve zaman içerisinde farklı düzenlemelerle büyükşehir belediye yapısında değişiklikler gerçekleştirilmiş ve yeni KHK’lar³ ile farklı il belediyeleri büyükşehir belediyesine dönüştürülmeye devam etmiştir (Çürüksulu Usta, 2022:114-116).

2000’li yıllarda başlatılan yerel yönetimlerde reform çalışmaları kapsamında 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu kaldırılarak yerine 2004 yılında kabul edilen 5216 sayılı yeni Büyükşehir Belediye Kanunu getirilmiştir. 2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı Kanun değişikliği⁴ ile 5216 sayılı Kanunda önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

3 1986’da Adana, 1987’de Bursa, Gaziantep ve Konya, 1988 yılında Kayseri, 1993 yılında Mersin, Eskişehir, Diyarbakır, Antalya, Samsun, İzmit ve Erzurum ve 2000 yılında ise Adapazarı büyükşehir belediyesi statüsü almıştır (6360 sayılı Kanun Genel Gereği, s:5-6).

4 6360 sayılı *On Dört İilde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*” <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6360&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

6360 sayılı Kanun ile getirilen ve çalışmanın kapsamı içinde değerlendirilecek önemli değişikliklerden birincisi büyükşehir belediyesi kurulma kriterinin tek bir kritere indirgenerek 750.000 nüfusuna sahip olan her bir ilin büyükşehir belediyesine dönüştürülmesi olmuştur. Böylelikle 16 olan büyükşehir belediye sayısı Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Kahramanmaraş, Mardin, Malatya, Manisa, Muğla, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van illerinin büyükşehir belediyesine dönüştürülmesiyle 29'a yükselmiştir. Ardından 14/03/2014 tarihinde kabul edilen 6447 sayılı Kanun ile Ordu ili de 750.000 nüfusu sağladığı gerekçesiyle büyükşehir belediyesine dönüştürülmüş ve toplam büyükşehir belediye sayısı 30'a yükselmiştir. 6360 sayılı Kanun ile idari yapıda gerçekleştirilen ve çalışma kapsamında değerlendirilen önemli değişikliklerden ikincisi, büyükşehir sınırları içindeki köy, belde ve bucakların tüzel kişiliğine son verilerek her birinin mahalleye dönüştürülmesi ve bağlı buldukları ilçenin belediyesine katılmasıdır. 6360 sayılı Kanun değişikliği ile idari yapıda gerçekleştirilen ve çalışma kapsamında değerlendirilen önemli değişikliklerden üçüncüsü ise büyükşehir belediye sınırının il mülki sınırına, büyükşehir ilçe sınırının ise ilçe mülki sınırına genişletilmesidir. ⁵

Çalışma kapsamında öne çıkarılan ilgili değişikliklerle büyükşehir belediye statüsüne sahip tüm illerdeki nüfusun tamamı kır ve kent ayrımı yapılmaksızın kent nüfusu olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) istatistiklerine göre il ve ilçe merkezlerinin nüfusları illerin kent nüfuslarını belirlemektedir. Ancak büyükşehir belediyesi olan illerde il ve ilçe merkezlerinin nüfuslarına erişim bulunmamaktadır. Nüfus verilerinin ilçe toplam nüfusu ve mahalle düzeyinde olması kır ve kent nüfusunun tespitini zorlaştırmaktadır (Özçağlar, 2016: 271). 6360 sayılı Kanun öncesinde belediye sınırları genel olarak il ve ilçe merkezini kapsadığı için belediye nüfusunun kent nüfusu ilan edilmesi idari kriter kapsamında her ne kadar yeterli görülme de çok büyük eleştiriler almamaktaydı (Dinç, 2022: 193; Türkan, 2021: 370). Ancak 6360 sayılı Kanun değişikliği sonrası il sınırlarının büyükşehir belediye sınırlarına genişletilmesiyle belediye nüfusu kent nüfusu olarak kabul edilmiş ve kırsal alanlarda yaşayanlarla birlikte il nüfusunun tamamı kentsel nüfus olarak tanımlanmıştır (Şenol, 2019: 55). Getirilen bu değişiklik sonrası oluşan kırsal ve kentsel alanlarda yaşanan sorunları tespit edebilmek, bu sorunlara kapsamlı çözüm önerileri geliştirebilmek amacıyla son yıllarda kır ve kent nüfusunu ayrı ayrı belirleyen çeşitli akademik araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Örneğin; Çopuroğlu (2017) çalışmasında 6360 sayılı Kanun'un uygulanmasıyla ülkede yaşayan

5 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6360&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

nüfusun kırsal ve kentsel yerleşmelere dağılımının belirsiz duruma geldiğini tespit ederken, Dinç (2022) Hatay'daki kentsel alanlar ile ilin kırsal ve kentsel nüfusunu coğrafi esaslara uygun şekilde belirlemektedir.

Kara ve Belge (2022), 6360 sayılı Kanun kapsamında il belediyesinden büyükşehir belediyesine dönüşen Denizli ilinde kır ve kent nüfusunu; Özçağlar (2016), Ankara ilinin kırsal ve kentsel mahalle listelerini inceleyerek kırsal mahalle olarak nitelendirilen yerleşmelerin kentsel doku dışında kalıp kalmadıklarını, Özçağlar ve Gökmen (2021), 6360 sayılı Kanun kapsamında il belediyesinden büyükşehir belediyesine dönüşen Balıkesir ilinin kır ve kent nüfusunu, Türkan (2021) kırsal ve kentsel nüfusu belirleme sorununu Adana ve Osmaniye illeri özelinde mahallelerin uydu görüntüleri ve saha çalışmalarıyla kentsel doku içinde olup olmadıklarını, Şenol (2019) 6360 sayılı Kanun kapsamında il belediyesinden büyükşehir belediyesine dönüşen Ordu ilinin 2017 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) verilerine dayalı kırsal nüfusunu tespit ederek bu nüfusun cinsiyet, yaş ve eğitim durumunun analizini yapmaktadır.

Bir şehrin yönetiminin ve yerel yönetimlerin kapsamlı planlanmasının başarısı büyük ölçüde mevcut nüfusun ve gelecek nüfus tahminlerinin doğruluğuna bağlıdır. Bir toplumdaki nüfus artış oranı, konut, yerel politikaların, kentsel stratejilerin, yerel kentsel hizmetlerin, ulaşım, rekreasyon, okul, diğer kamu ve özel tesisler için gelecekteki gereksinimleri belirleyecektir (Chapin ve Venegas, 2007: 2). Bu nedenle yerel yönetimlerin en uygun politika ve metodolojilerini kullanmasında kırsal ve kentsel alanlarda yaşayan nüfusun daha gerçekçi şekilde tespit edilmesi büyük önem taşımaktadır.

6360 sayılı Kanun değişikliğinin getirdiği düzenlemeler ve bir yerleşim alanının nüfusunun yerel yönetimlerdeki politika ve stratejilerin geliştirilmesindeki öneminden hareketle Ordu ilinde ortaya çıkan kır ve kent nüfusunun idari nüfus kriteri bakış açısıyla tartışılması bu çalışmanın motivasyonunu oluşturmaktadır. Buradan hareketle *bu çalışmanın amacı*; il belediyesinden büyükşehir belediyesine dönüşen son il olan Ordu ilinde Türkiye İstatistik Kurumu'nun mahalle düzeyindeki verilerinin kullanılarak kır ve kent nüfusunun tespit edilmesidir. Çalışmanın literatürdeki araştırmalardan ayrılan tarafı, en son büyükşehir belediye statüsü alan Ordu ilinin büyükşehir belediye statüsü aldıktan sonraki sürecini kapsayan 2013-2023 dönemindeki tüm yıllar için ayrı ayrı ve tüm mahalleler için tek tek nüfus verilerinin hesaplanmasıdır. Böylelikle Ordu ilinin il belediyesinden büyükşehir belediyesine dönüştükten sonra yaşadığı kırsal ve kentsel demografik değişimin yıl ve mahalle bazlı ortaya konularak hem

literatüre katkı sağlanması hem de gelecekteki çalışmalara politika ve strateji geliştirmede referans olması hedeflenmektedir.

1. Türkiye’de Kırsal ve Kent Nüfusu

Literatürde kırsal ve kentsel alanların tanımlanmasına yönelik tek bir ölçüt olmamakla birlikte yapılan araştırmalar kentlerin demografik, idari sınır, ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan bütüncül olarak değerlendirilmesinin önemine vurgu yapmaktadır (Çürüksulu Usta, 2022: 12-22). Türkiye’de kırsal ve kentsel nüfusun belirlenmesinde TÜİK ADNKS verileri kullanılmaktadır. TÜİK ADNKS veri tabanında il belediyelerinde köy, mahalle ve belediye düzeyinde nüfus verilerine ulaşılmaktadır. Ancak TÜİK’in kırsal ve kent nüfusunun hesaplanmasında 6360 sayılı Kanun’un getirdiği idari değişikliği kabul etmesiyle 30 büyükşehir belediyesinde resmi olarak köy bulunmadığından tüm yerleşmeler mahalle olarak tanımlanmaktadır. Bu durum büyükşehir belediye sınırlarında kırsal ve kentsel nüfusun tespitini zorlaştırırken, köy ve mahalle kavramları ile bunların sahip oldukları nüfusun ayrışmasında ve anlaşılmasında kargaşaya neden olmaktadır (Kara ve Belge, 2022: 71).

TÜİK verilerinde idari statü olarak ilçe merkezi konumunda olan yerleşimlerin büyük bir bölümünün kentsel nitelikte değerlendirilmesi durumu zorlaştırmaktadır. Bir diğer değerlendirme, yerleşimlerin belediye teşkilatına sahip olmalarının kentsel alan olduğu anlamına gelmemesidir. Son olarak, 6360 sayılı Kanun değişikliği ile 30 ilin sınırları içindeki tüm nüfusun kentsel nüfus olarak tanımlanması mevcut durumu iyice karmaşık hale getirmektedir (Çopuroğlu, 2017:22). Ortaya çıkan bu kargaşaya bir çözüm amacıyla 2020 yılında 5216 sayılı Kanun’a eklenen Ek-3. Madde ile kırsal mahalle tanımı getirilmiştir. Ancak getirilen bu düzenlemelerin literatürde kırsal ve kentsel nüfusun tespitinde bir çözüm üretmediği tespit edilmiştir. Dolayısıyla günümüzde kırsal ve kentsel alan tanımında uzlaşma bulunmadığını söylemek yanlış olmayacaktır (Çopuroğlu, 2017:22).

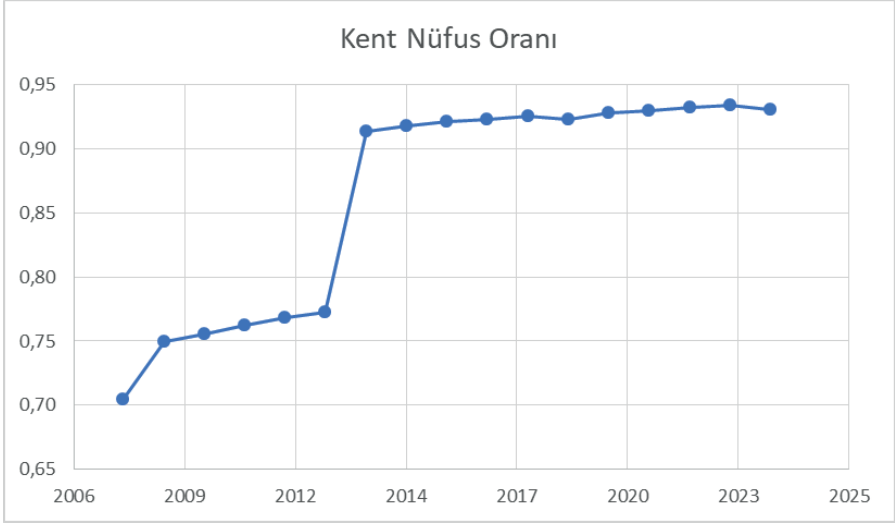
Tablo 1. Türkiye Geneli Köy-Kent Nüfusu ve Oranları (2007-2023)

Yıl	Köy Nüfusu	Kent Nüfusu	Toplam Nüfus	Köy Nüfus Oran	Kent Nüfus Oran
2007	20838397	49747859	70586256	%30	%70
2008	17905377	53611723	71517100	%25	%75
2009	17754093	54807219	72561312	%24	%76
2010	17500632	56222356	73722988	%24	%76
2011	17338563	57385706	74724269	%23	%77
2012	17178953	58448431	75627384	%23	%77
2013	6633451	70034413	76667864	%9	%91
2014	6409722	71286182	77695904	%8	%92
2015	6217919	72523134	78741053	%8	%92
2016	6143123	73671748	79814871	%8	%92
2017	6049393	74761132	80810525	%7	%93
2018	6337385	75666497	82003882	%8	%92
2019	6003717	77151280	83154997	%7	%93
2020	5878321	77736041	83614362	%7	%93
2021	5771642	78908631	84680273	%7	%93
2022	5666274	79613279	85279553	%7	%93
2023	5973085	79399292	85372377	%7	%93

Kaynak: TÜİK (15/11/2024).

Tablo 1'deki TÜİK'ten hesaplanan verilere göre 2007-2012 yıllarında toplam nüfus içindeki köy ve şehir nüfus oranları birbirine yakın oranda seyretmektedir. Türkiye'de nüfusun kırsal ve kentsel alanlara göre dağılımının 2012 yılından 2013 yılına geçişte hızlı bir değişim gösterdiği tespit edilmektedir. Verilere göre 2012 yılında yaklaşık 75 milyon olan toplam nüfus içindeki kentsel nüfus oranının yaklaşık %77 olduğu, 2013 yılında yaklaşık 76 milyon olan toplam nüfus içindeki kentsel nüfus oranının aniden artarak %91'e yükseldiği görülmektedir. 2012 yılı verilerine göre toplam nüfus içindeki kıy nüfus oranı %23 iken 2013 yılındaki ani düşüşle %9'a gerilediği görülmektedir. 2012 yılından 2013 yılına geçişte köy nüfus oranındaki ani düşüşün ve şehir nüfus oranındaki ani yükselişin nedeni 6360 sayılı Kanun değişikliği ile getirilen idari yapıdaki değişiklikler olduğu kaçınılmazdır.

Şekil 1. Türkiye Geneli Kent Nüfus Oranı Zaman Serisi (2007-2023)

Kaynak: TÜİK (15/11/2024)

Şekil 1, Türkiye geneli kent nüfus oranının 2007-2023 yılları itibarıyla zaman serisini grafik olarak yansıtmakta ve 6360 sayılı Kanun değişikliğinin 2012 yılından 2013 yılına yaşanan kentsel nüfus oranı üzerindeki kırılma noktasını belirgin olarak göstermektedir. Kentsel nüfus oranında yaşanan bu artış, 6360 sayılı Kanun değişikliğinin sonucu olup niteliksel anlamda kırsal ve kentsel nüfus ayrımını yansıtmamaktadır. Kırsal ve kentsel alanların kapsamlı değerlendirilmesi daha spesifik bir araştırmanın sonucunda mümkün görünmekle birlikte Türkiye'deki kırsal ve kentsel nüfus verilerinde daha net bir kır ve kent ayrımına duyulan ihtiyacın devam ettiği görülmektedir.

Tablo 2. 2012 Yılı TÜİK ADNKS Verilerine Göre 30 Büyükşehir Belediyesindeki Köy-Kent Nüfusu, Oranları, Sıralamaları

Sıra	İl	Köy	Şehir	Toplam	Köy Oranı	Şehir Oranı	Köy Sıra	Şehir Sıra
1	Adana	239011	1886624	2125635	%11	%89	23	8
2	Ankara	123406	4842136	4965542	%2	%98	29	2
3	Antalya	599863	1492674	2092537	%29	%71	17	14
4	Aydın	394695	611846	1006541	%39	%61	8	23
5	Balıkesir	448988	711743	1160731	%39	%61	9	22
6	Bursa	286159	2402012	2688171	%11	%89	25	6
7	Denizli	279745	670812	950557	%29	%71	16	15
8	Diyarbakır	436909	1155258	1592167	%27	%73	18	13
9	Erzurum	268721	509474	778195	%35	%65	11	20
10	Eskişehir	78920	710830	789750	%10	%90	26	5
11	Gaziantep	194625	1604933	1799558	%11	%89	24	7
12	Hatay	741084	742590	1483674	%50	%50	2	29
13	İstanbul	144228	13710512	13854740	%1	%99	30	1
14	İzmir	343529	3661930	4005459	%9	%91	27	4
15	Kahramanmaraş	387585	675589	1063174	%36	%64	10	21
16	Kayseri	158575	1116393	1274968	%12	%88	22	9
17	Kocaeli	107284	1527407	1634691	%7	%93	28	3
18	Konya	488418	1563863	2052281	%24	%76	20	11
19	Malatya	257573	504793	762366	%34	%66	12	19
20	Manisa	441649	904513	1346162	%33	%67	14	17
21	Mardin	314914	458112	773026	%41	%59	7	24
22	Mersin	354978	1327870	1682848	%21	%79	21	10
23	Muğla	477208	373937	851145	%56	%44	1	30
24	Ordu	318076	423295	741371	%43	%57	6	25
25	Sakarya	221630	680637	902267	%25	%75	19	12
26	Samsun	411323	840399	1251722	%33	%67	13	18
27	Şanlıurfa	786620	975455	1762075	%45	%55	4	27
28	Tekirdağ	263272	589049	852321	%31	%69	15	16
29	Trabzon	331016	426882	757898	%44	%56	5	26
30	Van	503258	548717	1051975	%48	%52	3	28

Kaynak: TÜİK (15/11/2024)

Tablo 2’de 2012 TÜİK ADNKS’den elde edilen Türkiye’deki 30 büyükşehir belediyesine ait kırsal ve kentsel nüfus verileri gösterilmektedir. Verilere göre en fazla kentsel nüfus oranına sahip il olan İstanbul’u (%99), Ankara (%98) ve Kocaeli (%93) takip etmektedir. Ordu, kentsel nüfus oranı açısından 30 büyükşehir belediyesinde 25. Sırada (% 57) yer almaktadır. En fazla kırsal nüfusa sahip üç büyükşehir belediye il sırasıyla Muğla (%56), Hatay (%50) ve Van (%48) iken Ordu ili 6. Sırada (%43) yer almaktadır.

2. Yöntem

Bu çalışmanın araştırma verileri TÜİK ADNKS veri tabanından elde edilmiştir. Ordu ilinin 2013-2023 dönemini kapsayan dönemde tüm yıllar için ayrı ayrı ve tüm mahalleler için tek tek nüfus verileri hesaplanmıştır. Verilerin hesaplanmasında yöntem olarak Şenol (2019) takip edilmiştir. Çalışmada merkez mahalleler kent nüfusunu ifade ederken, merkez dışı mahalleler kır nüfusunu ifade etmektedir.

3. Bulgular

3.1. Araştırma Alanı Hakkında Bilgiler

Ordu, Türkiye'nin kuzeyinde Karadeniz ile çevrilidir. Doğusunda Giresun, batısında Samsun, güneyinde Sivas ve Tokat ile komşudur (OBB Stratejik Plan 2025-2029: 57).

Şekil 2. Türkiye Haritasında Ordu'nun Coğrafi Konumu

Kaynak: Google Earth (06/11/2024)

Şekil 3. Ordu İl Mülki Sınır Haritası

Kaynak: Google Earth (06/11/2024)

12/11/2012 tarihli 6360 sayılı Kanun değişikliğinde, 14/03/2013 tarihinde yapılan 6447 sayılı Kanun değişikliğiyle Ordu ilinin Büyükşehir Belediye statüsü almasına karar verilmiştir. ^{6 7} Böylelikle Ordu Büyükşehir Belediyesinin sınırları il mülki sınırlarına ilçe belediyelerinin sınırları ilçe mülki sınırlarına genişletilmiştir. İl sınırları içindeki 479 köy mahalleye dönüştürülürken, 54 belde belediyesi kapatılmış ve toplam mahalle sayısı 772'ye yükselmiştir.⁸ Getirilen değişiklikler neticesinde Ordu ilindeki 772 mahalle kentsel mahalle olarak kabul edilmekte ve nüfusları kent nüfusu olarak değerlendirilmektedir.

6 12/11/2012 tarihli ve 6360 sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun başlığında yer alan “ON ÜÇ” ibaresi “ON DÖRT” olarak, “YİRMİ ALTİ” ibaresi “YİRMİ YEDİ” olarak değiştirilmiş ve 1 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Muğla”, ibaresinden sonra gelmek üzere “Ordu”, ibaresi eklenmiştir. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/03/20130322-2.htm> (11/05/2021)

7 Bu değişiklikle birlikte “Ordu ilinde, Ordu Belediyesi'nin mahalleleri merkez olmak üzere, Ordu merkez ilçe sınırları içerisindeki köyler ile belediyelerden oluşan Altınordu ilçesi ve aynı adla belediye kurulmuştur”. 6360 sayılı Kanun değişikliğinin ilgili maddesine dayanarak Ordu ili kent merkezinde bulunan 69 köy ve 1 belde belediyesi mahalleye dönüştürülmüş ve bu mahalleler mevcuttaki 22 mahalle ile birleştirilerek Altınordu adıyla yeni bir ilçe kurulmuştur. Böylelikle Ordu'nun toplam ilçe sayısı 19 olmuştur.

8 TÜİK Erişim Tarihi: 06/11/2024

3.2. Kır ve Kent Nüfusundaki Değişim (2013-2023)

Tablo 3. Türkiye Genelinin, Toplam 30 Büyükşehir Belediyeli İllerin ve Ordu İlinin Nüfus Verileri (2013-2023)

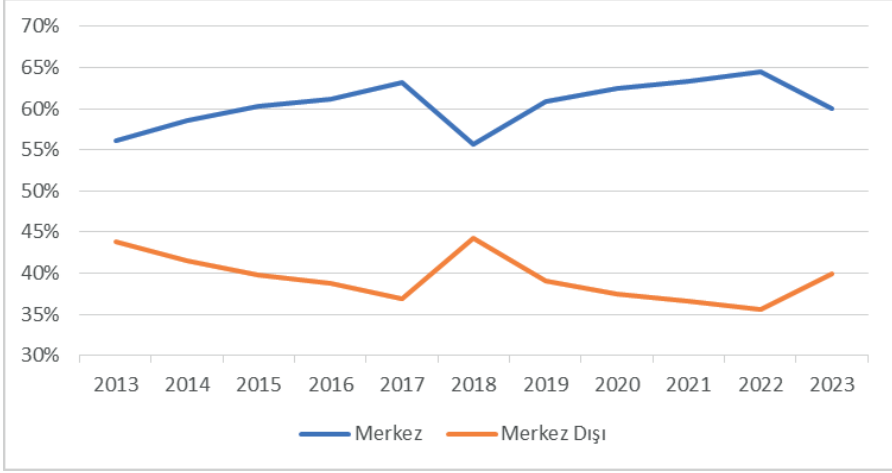
Yıllar	30 Büyükşehir Belediyeli İlin Toplam Nüfusu	Türkiye Toplam Nüfus	30 Büyükşehir Belediyeli İlin Türkiye'nin Toplam Nüfusuna Oranı	Ordu İlinin 30 Büyükşehir Belediyeli İlin Toplam Nüfusuna Oranı
2013	58999801	76667864	%77	%1.24
2014	59968496	77695904	%77	%1.21
2015	60962088	78741053	%77	%1.20
2016	61837649	79814871	%77	%1.21
2017	62717604	80810525	%77	%1.18
2018	63495314	82003882	%77	%1.22
2019	64669490	83154997	%77	%1.17
2020	65156232	83614362	%77	%1.17
2021	66092128	84680273	%78	%1.15
2022	66653949	85279553	%78	%1.15
2023	66489007	85372377	%77	%1.17

Kaynak: TÜİK (15/11/2024)

2023 yılı TÜİK ADNKS verilerine göre Ordu'nun toplam nüfusu 775793'tür. TÜİK ADNKS verilerine göre 2013 yılında 30 büyükşehir belediyesi kapsamındaki illerin toplam nüfusu yaklaşık 58 milyondan 2023 yılında yaklaşık 66 milyona yükselmiştir. Türkiye'nin toplam nüfusunun yaklaşık %77'sini 30 büyükşehir belediyesinin nüfusu oluşturmaktadır. Ordu ili ise 30 büyükşehir belediyesinin toplam nüfusunun yaklaşık %1.17'sini oluşturmakta ve bu oran toplam oran içinde önemli bir dağılım oluşturmaktadır. Bu oranın 2013-2023 döneminde yıllar itibariyle benzer oranlar gösterdiği anlaşılmaktadır.

Şekil 4. Ordu İlinin Kır (Merkez dışı) ve Kent (Merkez) Nüfusunun Toplam Nüfusa Oranı (%) (2013-2023)

Kaynak: TÜİK (15/11/2024)

Şekil 4, 2013-2023 dönemindeki tüm yıllara ait Ordu ilinin kır ve kent nüfusunun ilin toplam nüfusuna oranını göstermektedir. Şekil 4'e göre, 2013 yılında kır nüfusunun toplam nüfusa oranı %44 iken bu oran 2017 yılına kadar düşüş (%37) göstermiş, 2018 yılında yeniden yükselişe (%44) geçmiş ve 2022 yılına kadar yeniden azalış (%36) göstererek 2023 yılında tekrar yükselişe (%40) geçmiştir. Şekil 4'e göre 2013 yılında kent nüfusunun toplam nüfusa oranı %56 iken bu oran 2017 yılına kadar artış (%63) göstererek ilerlemiş, 2018 yılında azalış (%56) gösterirken, 2022 yılına kadar yeniden yükselişe (%64) geçmiş ve 2023 yılında yeniden azalış (%60) göstermiştir.

Tablo 4. İlçe Bazlı Kırsal ve Kent Nüfuslarının Karşılaştırması (2013-2023)

	İlçe	2013			2023		
		Kırsal (Merkez dışı)	Kent (Merkez)	Toplam	Kırsal (Merkez dışı)	Kent (Merkez)	Toplam
1	Akkuş	21839	4743	26582	18495	3961	22456
2	Altınordu	41366	144726	186092	50040	175302	225342
3	Aybastı	10104	14143	24247	8264	12702	20966
4	Çamaş	1839	8564	10403	1979	8253	10232
5	Çatalpınar	9422	5247	14669	8644	5370	14014
6	Çaybaşı	10328	4835	15163	5277	7348	12625
7	Fatsa	35569	70391	105960	40431	84968	125399
8	Gölköy	21051	11781	32832	17612	9358	26970
9	Gülyalı	5560	3556	9116	5641	3602	9243
10	Gürgentepe	8765	7467	16232	8741	6802	15543
11	İkizce	11394	5351	16745	9455	4558	14013
12	Kabadüz	5758	2554	8312	5435	2113	7548
13	Kabataş	6521	5760	12281	1961	9050	11011
14	Korgan	19561	12809	32370	16318	11826	28144
15	Kumru	19381	12887	32268	17831	11873	29704
16	Mesudiye	13977	2998	16975	13101	2256	15357
17	Perşembe	23098	9033	32131	22896	8382	31278
18	Ulubey	15994	4874	20868	18874	4159	23033
19	Ünye	39187	79014	118201	39080	93835	132915
	Ordu	320714	410733	731447	310075	465718	775793

Kaynak: TÜİK (15/11/2024)

Tablo 4, Ordu ilinin 19 ilçesinin her birinin kırsal ve kent nüfusunu 2013 ve 2023 yıllarının karşılaştırması özelinde sunmaktadır. 2013 yılı TÜİK ADNKS verilerine göre kırsal nüfusunun en fazla olduğu ilçeler sırasıyla; Altınordu, Ünye, Fatsa, Perşembe, Akkuş, Gölköy, Korgan, Kumru, Ulubey, Mesudiye, İkizce, Aybastı, Çatalpınar, Gürgentepe, Kabataş, Gülyalı ve Çamaş'dır. 2023 yılı TÜİK verilerine göre kırsal nüfusunun en fazla olduğu ilçe sıralamasında birinci sırada Altınordu nüfusunu artırarak sırasını korurken, ikinci sıraya Fatsa yerleşmiştir. Ünye üçüncü sıraya inerken, Perşembe kırsal nüfusundaki azalışa rağmen dördüncü sırasını korumuştur. Ulubey'in kırsal nüfusu 10 yıllık süreçte artarak kırsal nüfusu en fazla ilçelerden beşinci sıraya yerleşmiştir. Tablo 4'e göre Ordu il mülki sınırları içinde yer alan kırsal mahallenin nüfusu 2013 yılında 320714 iken 2023 yılında 310075'e gerilemiştir. Benzer şekilde kent nüfusunda da azalış görülmektedir. Diğer taraftan, 2023 yılında Ordu il mülki sınırları içinde yer alan kırsal mahallenin

nüfusu 310.075, kentsel mahallenin nüfusu 465.718'dir. Ancak idari nüfus kriterine ve TÜİK ADNKS verilerine göre kırsal mahallelerde yaşayan 310.075 kişilik toplam nüfus kent nüfusu olarak kabul edilmektedir.

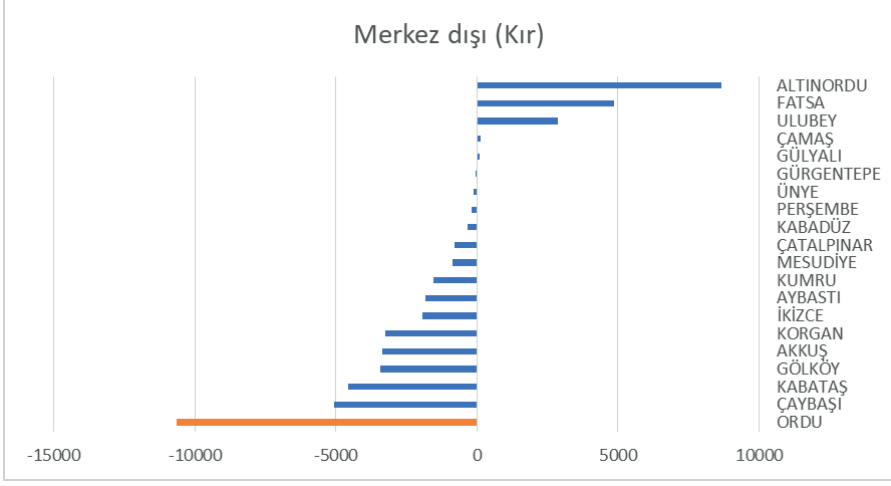
Tablo 5. Ordu İlindeki İlçelerin Kırsal Nüfusunun Karşılaştırmalı Sıralaması (2013-2023)

		2013			2023	
	İlçe	Kırsal Nüfusu (Merkez dışı)		İlçe	Kırsal Nüfusu (Merkez dışı)	
1.	Altınordu	41366		1.	Altınordu	50040
2.	Ünye	39187		2.	Fatsa	40431
3.	Fatsa	35569		3.	Ünye	39080
4.	Perşembe	23098		4.	Perşembe	22896
5.	Akkuş	21839		5.	Ulubey	18874
6.	Gölköy	21051		6.	Akkuş	18495
7.	Korgan	19561		7.	Kumru	17831
8.	Kumru	19381		8.	Gölköy	17612
9.	Ulubey	15994		9.	Korgan	16318
10.	Mesudiye	13977		10.	Mesudiye	13101
11.	İkizce	11394		11.	İkizce	9455
12.	Çaybaşı	10328		12.	Gürgentepe	8741
13.	Aybastı	10104		13.	Çatalpınar	8644
14.	Çatalpınar	9422		14.	Aybastı	8264
15.	Gürgentepe	8765		15.	Gülyalı	5641
16.	Kabataş	6521		16.	Kabadüz	5435
17.	Kabadüz	5758		17.	Çaybaşı	5277
18.	Gülyalı	5560		18.	Çamaş	1979
19.	Çamaş	1839		19.	Kabataş	1961
	Ordu Toplam Kırsal Nüfusu	320714			Ordu Toplam Kırsal Nüfusu	310075

Kaynak: TÜİK (15/11/2024)

Tablo 5, Ordu ilindeki ilçelerin doğrudan kırsal nüfuslarını ve ilçelerin nüfusa göre sıralamasını 2013 ve 2023 yılları karşılaştırması olarak göstermektedir. Sıralamalarda Altınordu, Perşembe, Mesudiye ve İkizce'nin sırasını koruduğu anlaşılırken, diğer ilçelerde sıralamanın değiştiği gözlemlenmektedir. 2013 ve 2023 yılı kırsal (merkez dışı) ve kent (merkez) nüfusları TÜİK ADNKS veri tabanında tek tek hesaplanmış ve oran olarak aşağıdaki Şekil 5'deki grafik oluşturulmuştur.

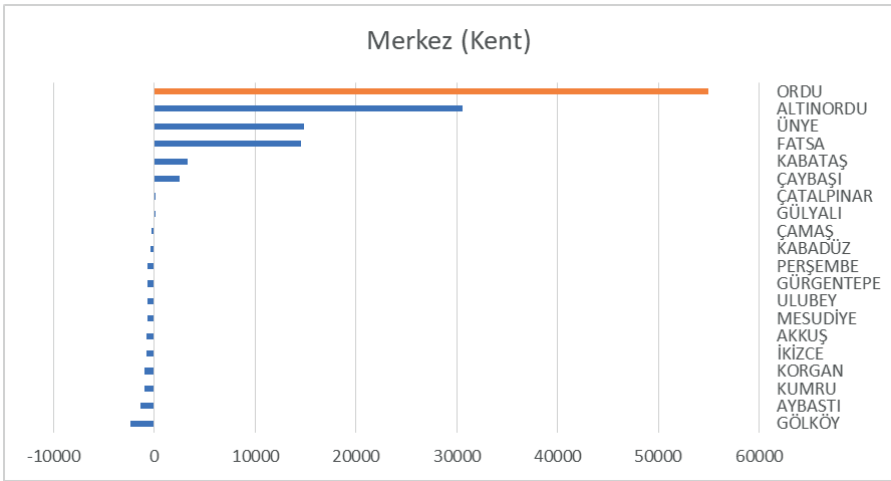
Şekil 5. Ordu İlindeki İlçelerin Kırsal Nüfus Farkındaki Değişim (2013 ile 2023 Yıllar Karşılaştırması)

Kaynak: TÜİK ADNKS verileriyle yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 5'e göre Ordu ilindeki 19 ilçenin 2013 yılı ve 2023 yılı kırsal nüfus verileri karşılaştırıldığında Altınordu, Fatsa ve Ulubey'de kırsal nüfusunun belirgin oranda artarken, Çamaş ve Gülyalı'da daha az oranda arttığı görülmekte, diğer ilçelerde ise kırsal nüfusunda azalış olduğu görülmektedir. Ordu'nun toplam kırsal nüfusu ise büyük oranda azalma eğilimindedir.

Şekil 6. Ordu İlindeki İlçelerin Kent Nüfus Farkındaki Değişim (2013 ile 2023 Yıllar Karşılaştırması)

Kaynak: TÜİK ADNKS verileriyle yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 6'ya göre Ordu ilindeki 19 ilçenin 2013 yılı ve 2023 yılı kent nüfus verileri karşılaştırıldığında Altınordu, Ünye, Fatsa, Kabataş ve Çaybaşı'nın kent nüfuslarının artış gösterdiği, Çatalpınar, Gülyalı ve Çamaş'ın kent nüfusundaki değişimin fazla olduğu, diğer ilçelerde ise kent nüfusundaki değişimin azalma yönünde seyrettiği görülmektedir. Ordu'nun toplam kent nüfusunda ise artış gözlemlenmektedir.

Sonuç

Türkiye'de 6360 sayılı Kanun değişikliği ile büyükşehir belediye kurulma kriteri 750.000 nüfus olarak belirlenmiş böylece büyükşehir sayısı 30'a yükselmiştir. Ayrıca büyükşehir sınırları içindeki köyler mahalleye dönüştürülmüş, sınırlar il ve ilçe mülki sınırlarına genişletilmiştir. 6360 sayılı Kanun değişikliğiyle birlikte 30 büyükşehir belediyesinde il mülki sınırı içinde kalan yerleşmelerin tamamı kır ve kent ayrımı yapılmaksızın kent nüfusu olarak kabul edilmeye başlanmıştır. TÜİK istatistiklerine göre il ve ilçe merkezlerinin nüfusları illerin kent nüfuslarını belirlemektedir. Ancak büyükşehir belediyesi olan illerde il ve ilçe merkezlerinin nüfuslarına erişim bulunmamaktadır. Nüfus verilerinin ilçe toplam nüfusu ve mahalle düzeyinde olması kır ve kent nüfusunun tespitini zorlaştırmaktadır.

2023 yılı TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerinden hesaplanan bir diğer bulguya göre Ordu'nun toplam nüfusu 775.793'tür. 2013-2023 döneminde 30 büyükşehir belediyesi kapsamındaki illerin toplam nüfusu yaklaşık 58 milyondan yaklaşık 66 milyona yükselmiştir. Dolayısıyla Türkiye'nin toplam nüfusunun yaklaşık %77'sini 30 büyükşehir belediyesinin nüfusu oluşturmaktadır. Ordu ili ise 30 büyükşehir belediyesinin toplam nüfusunun yaklaşık % 1.17'sini oluşturmakta ve bu oran toplam oran içinde önemli bir dağılım oluşturmaktadır.

TÜİK verilerine göre 2012 yılında yaklaşık 75 milyon olan toplam Türkiye nüfusunun yaklaşık %77'sinin kentsel alanlarda yaşadığı, 2013 yılında yaklaşık 76 milyon olan toplam Türkiye nüfusu içindeki kentsel nüfus oranının aniden artarak %91'e yükseldiği görülmektedir. 2012 yılı verilerine göre toplam nüfus içindeki kır nüfus oranı %23 iken 2013 yılında aniden düşerek %9'a gerilediği görülmektedir. TÜİK'in büyükşehir belediyelerinde kır ve kent nüfusunu ayırdığı son veri 2012 yılı verileridir. 2012 TÜİK ADNKS'den elde edilen Türkiye'deki 30 büyükşehir belediyesine ait kırsal ve kentsel nüfus verilerine göre en fazla kentsel nüfus oranına sahip il olan İstanbul'u (%99) Ankara (%98) ve Kocaeli (%93) takip etmektedir. Ordu, kentsel nüfus oranı açısından 30 büyükşehir belediyesi arasında 25. sırada (% 57) yer almaktadır. En fazla kırsal nüfusa sahip üç büyükşehir belediyesi

sırasıyla Muğla (%56), Hatay (%50) ve Van (%48) iken Ordu 6. sırada (%43) yer almaktadır. Bu durum, 6360 sayılı Kanun sonrası il belediyesinden büyükşehir belediyesine dönüştükten sonra Ordu il nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturan kırsal nüfusun kentli nüfus olarak algılanması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu durum büyükşehir belediye yerleşmelerindeki nüfusun kır ve kent nüfusu olarak ayrı ayrı hesaplanmasının halen bir ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada kentsel mahalle verileri olarak tanımlanan toplam nüfus; kırsal(merkez dışı) ve kentsel(merkez) mahalleler olarak yeniden tasnif edilmiştir.

Kırsal ve kentsel demografik değişimin daha gerçekçi olarak ortaya konularak gelecekteki çalışmalara referans olacağı inancıyla il belediyesinden büyükşehir belediyesine dönüşen son il olan Ordu ilinde TÜİK'in 2013-2023 ADNKS mahalle düzeyindeki verileri kullanılarak kır ve kent nüfusu tek tek hesaplanmıştır. Çalışmanın bulgularına göre 2013 yılında Ordu ilinin kır nüfusunun toplam nüfusa oranı %44 iken bu oran 2017 yılına kadar düşüş (%37) göstermiş, 2018 yılında yeniden yükselişe (%44) geçmiş ve 2022 yılına kadar yeniden azalış (%36) göstererek 2023 yılında tekrar yükselişe (%40) geçmiştir. Kent nüfusunun toplam nüfusa oranı ise 2013 yılında %56 iken bu oran 2017 yılına kadar artış (%63) göstererek ilerlemiş, 2018 yılında azalış (%56) gösterirken, 2022 yılına kadar yeniden yükselişe (%64) geçmiş ve 2023 yılında yeniden azalış (%60) göstermiştir.

2013 yılından 2023 yılına kadar tüm yıllara ait kır (merkez dışı) ve kent (merkez) nüfusları TÜİK veri tabanından hesaplanan sonuçlara göre; Ordu il mülki sınırları içinde yer alan kırsal mahalle nüfusu 310.075, kentsel mahalle nüfusu 465.718'dir. 2013 yılı TÜİK ADNKS verilerine göre kır nüfusunun en fazla olduğu ilk beş ilçe sırasıyla; Altınordu, Ünye, Fatsa, Perşembe ve Akkuş'tur. 2023 yılı TÜİK verilerine göre kır nüfusunun en fazla olduğu ilk beş ilçe ise sırasıyla; Altınordu, Fatsa, Ünye, Perşembe ve Ulubey olmuştur. Ordu ilindeki 19 ilçenin 2013 yılı ile 2023 yılı kır nüfus verileri karşılaştırıldığında toplam kır nüfusunda büyük oranda azalma olduğu anlaşılmaktadır.

Ordu ilindeki 19 ilçenin 2013 yılı ile 2023 yılı kent nüfus verileri karşılaştırıldığında Altınordu, Ünye, Fatsa, Kabataş ve Çaybaşı'nın kent nüfuslarının artış gösterdiği, Çatalpınar, Gülyalı ve Çamaş'ın kent nüfusundaki değişimin çok olduğu, diğer ilçelerde ise kent nüfusundaki değişimin azalma yönünde seyrettiği görülmektedir. Ordu ilindeki 19 ilçenin 2013 yılı ile 2023 yılı kent nüfus verileri karşılaştırıldığında ise toplam kent nüfusunda artış olduğu gözlemlenmektedir. Genel olarak ifade etmek gerekirse Ordu'da kırsal mahallelerdeki nüfusun azalma eğilimindeyken kentsel mahallelerdeki

nüfusun ise genel olarak artma eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır. Tespit edilen kırsal nüfusundaki azalışın ve kent nüfusundaki artışın nedenleri ve etkileri halen merak konusu olmakla birlikte gelecekteki çalışmalar için ilham oluşturmaktadır. Diğer taraftan, Ordu'da kırsal nüfusunun 2013-2023 döneminde neden dalgalı eğilim gösterdiği, dalgalı nüfus karşısında yerel yönetimlerin uyguladığı politikalarla birlikte yerel hizmetlerin ve bunların kapasitesinin araştırılması da gelecekteki araştırmalara ilham oluşturmaktadır. Dolayısıyla kırsal ve kentsel nüfus ayırımına göre ilçe özelindeki artan ve çeşitlenen ihtiyaçlara ne boyutta karşılık verildiği, özellikle de farklı yaş gruplarına yönelik yerel kamusal hizmet sunumunda ne tür yerel politikaların geliştirildiği ve bu hizmetlerin nüfus ile olan orantısı gelecek araştırmalar için ilham konusudur.

6360 sayılı Kanun değişikliği ile getirilen düzenlemelerin neticesinde kırsal niteliğini devam ettiren mahallelerin kent nüfusuna dahil edilmesi yerel kamusal strateji ve politikaların geliştirilmesinde, uygulanmasında ve sonuçlandırılmasında başarıyı önleyebilecek faktör olarak değerlendirilmekte, ilin toplam nüfusunun kent nüfusu olarak tanımlanması şehrin yerel politikalarının etkin ve verimli sonuçlar doğurmasında soru işareti oluşturmaktadır. Bu nedenle büyükşehir belediyelerindeki nüfusun daha doğru tespit edilerek sunulması önerilmektedir. Bu çalışmanın Ordu özelinde bu kargaşaya çözüm sunması ve gelecekteki çalışmalara bir zemin oluşturması hedeflenmektedir. Bir şehrin yönetiminin ve yerel yönetimlerin kapsamlı planlanmasının başarısı büyük ölçüde mevcut nüfusun ve gelecek nüfus tahminlerinin doğruluğuna bağlıdır. Nüfus tahmini bir yerleşimdeki tarım, hayvancılık, istihdam, eğitim, sağlık, altyapı gibi yerel politikaların, kentsel stratejilerin, yerel kentsel hizmetlerin gelecekteki gereksinimlerini belirleyebilmektedir. Bu nedenle yerel yönetimlerin en uygun politika ve metodolojilerini kullanmasında kırsal ve kentsel alanlarda yaşayan nüfusun daha gerçekçi şekilde tespit edilmesi büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Chapin, T. S. ve Venegas, C. D., (2007). Local Government Guide to Population Estimation and Projection Techniques: A Guide to Data Sources and Methodologies for Forecasting Population Growth, Florida Department of Community Affairs Division of Community Planning https://www.researchgate.net/publication/273693058_Local_Government_Guide_to_Population_Estimation_and_Projection_Techniques_A_Guide_to_Data_Sources_and_Methodologies_for_Forecasting_Population_Growth Erişim Tarihi: 01/11/2024
- Çopuroplu, M. A., (2017). Büyükşehir Belediye Sınırları İçinde Yer Alan Kırsal Yerleşmelerin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme, Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi, 2(2): 18-32.
- Çürüksulu Usta, G. (2022). Türkiye’de Büyükşehir Belediye Modelinde Hizmet ve Gelir Paylaşımı Analizi: Ordu ve Trabzon Örneği, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Dinç, Y., (2022). Büyükşehir Belediyeli İllerde Kentsel Alanların ve Kent-Kır Nüfusunun Belirlenmesi: Hatay Örneği, *Coğrafi Bilimler Dergisi/ Turkish Journal of Geographical Sciences*, 20 (1), 191-219, DOI: 10.33688/aucbd.1062360
- Kara, H. ve Belge, R., (2022). Büyükşehir Belediyesine Dönüştürülen İllerde Şehir ve Kır Nüfusunun Belirlenmesi: Denizli Örneği, *Türk Coğrafya Dergisi*, (81), 69-82. DOI: 10.17211/tcd.1121832
- Ordu Büyükşehir Belediyesi Stratejik Plan (2025-2029), <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/s/3287/Ordu+Buyuksehir+Belediyesi+2025-2029> (Erişim Tarihi: 04.03.2025).
- Ordu Büyükşehir Belediyesi, (2016). Ordu Turizm Rehberi. Ordu Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Kültür Yayınları 4, 2. Baskı.
- Öner, S., Şahnagil, S. (2020). 6360 Sayılı Kanun’un Yönetmelik Sonuçlarına Büyükşehir Belediye Meclis Üyelerinin Yaklaşımları: Balıkesir Örneği. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13 (4), 648-664. DOI: 10.25287/ohuiibf.702314
- Özçağlar, A. (2016). Büyükşehir Belediyeli İllerde Kır ve Kent Nüfusunun Tespiti Mümkün mü?, TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu *International Geography Symposium* 13-14 Ekim 2016 /13-14 October 2016, Ankara
- Özçağlar, A. ve Gökmen, Ö., (2021). Balıkesir İlinin İdari Coğrafyası ve Kır/Kent Nüfusunun Tespiti. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11 (1): 12-32. DOI:10.14230/jouhut905

Şenol, E. (2019). Büyükşehir Statüsündeki İllerde Kırsal Nüfusun Tespiti: Ordu İli Örneği, *Türk Coğrafya Dergisi*, (72), 53-63. DOI:10.17211/tcd.546150

Türkan, O., (2021). Kentsel ve Kırsal Nüfus Tespiti Sorunu: Adana ve Osmaniye İli Örneği, *Coğrafi Bilimler Dergisi/ Turkish Journal of Geographical Sciences*, 19(2), 368-404, DOI: 10.33688/aucbd.936093

Bağlantılar ve Mevzuat

<https://www.tuik.gov.tr> Erişim Tarihi: 15/11/2024

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> Erişim Tarihi: 15/11/2024

https://earth.google.com/web/@0,0,0a,22251752.77375655d,35y,0h,0t,0r/data=CgRCAggBQgIIAEoNCP_____wEQAA Erişim Tarihi: 06/11/2024

<https://www.harita.gov.tr/arama/urunler> Erişim Tarihi: 06/11/2024

442 sayılı Köy Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=442&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=3>

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>

5216 sayılı Kanun Genel Gereğe S. Sayısı:619, 3/3/2004, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c055/tbmm22055113ss0619.pdf>

5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5747&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

6360 sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6360&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

6360 sayılı Kanun Genel Gereğesi, <http://www.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0690.pdf>.

5393 sayılı Belediye Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5393&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

1982 Anayasası <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>

3030 sayılı Büyükşehir Kanunu, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc067/kanuntbmmc067/kanuntbmmc06703030.pdf

6447 sayılı Kanun, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/03/20130322-2.htm>

2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkındaki Kanun, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2972.pdf>

195 sayılı KHK, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18350.pdf>

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanun-bmmc067/kanuntbmmc067/kanuntbmmc06703030.pdf

1993 yılı 504 sayılı KHK, 2000 yılında 593 sayılı KHK <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.504.pdf>.

Yerel Yönetimlerde Entegre Raporlama ve Kadıköy Belediyesi

İsmail Melih Baş¹

Özet

Son yıllarda Kurumsal Yönetim için Entegre Raporlama bütünsel bir model olarak geliştirilmiş ve bu model tüm kâr amaçlı ya da kamusal kurumlarda kullanılmaya başlanmıştır. Bu kitap bölümünde bu model kısaca ele alınmış ve bir örnek olarak Kadıköy Belediyesi Entegre Raporları irdelenmiştir.

Giriş

İklim krizi, ekonomideki belirsizlikler, sosyal eşitsizlikler, hukuk ihlalleri gibi bir dizi olumsuzluklar içindeyiz. İnsana, doğaya, çevreye saygı, iyi yönetim, enerji verimliliği, sürdürülebilirlik gibi konulara her geçen gün daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır.

Yerel yönetimler; sürdürülebilir bir gelecek ve yaşam kalitesini iyileştirmede ön plana çıkmaktadır. İşte bu ortamda belediyeler için en önemli yaklaşımlardan biri ESG raporlaması olmaktadır.

Son yıllarda gerek kâr amaçlı kurumlarda gerekse kâr amacı gütmeyen kurumlarda ESG Raporlaması olağanüstü ölçüde önem kazanmıştır. Bu gelişmenin temelinde kurumların değer yaratma anlayışındaki değişiklik yatmaktadır. Hatta bu konuda birçok model ve standartlar ortaya konulmakta ve uygulama giderek yaygınlaşmaktadır. Bu bağlamda akademik camiada da önemli çalışmalar yapılmaktadır. Bunlardan önemli biri Hindistan'da CEPT Üniversitesi'nde yapılmıştır (Alagati vd., 2021).

Kurumların stratejik yönetiminde de bu konu esas çizgi olmaya başlamıştır. Rigby ve First Harvard Business Review dergisinde (Mart 2025 sayısında kapak olan) yayınladıkları 'Stratejik Uyumun Gücü: Sosyal

1 Prof. Dr., İstanbul Arel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme, melihbas@arel.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1455-9529.

Paydaşlara Değer Yaratmak' başlıklı makalelerinde stratejilerinin temel unsurlarını uyumlu hale getirmeyen kurumların paydaşları için uzun vadeli başarıyı sürdürmek için yeterli değeri yaratamayacaklarını saptıyorlar.

Şekil 1.: HBR Dergisi- Stratejik Başarının Yedi Temel Unsuru

Kaynak: HBR Business Review, March/April 2025

Yazarlar stratejik uyumun gücünü ortaya çıkaran uyumlu bir stratejinin nasıl oluşturulacağını gösteriyor ve yedi stratejik faktör tanımlıyorlar: zihinsel model, amaç ve hırslar, sosyal paydaş değeri yaratma, makro güçler, pazarlar ve ürünler, rekabet avantajları ve işletme modeli. Ve nasıl hizalandığını açıklıyorlar (Rigby ve First, 2025).

Bu uygulama ve standartlara örnek olarak 'Entegre Raporlama (IIRC: Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi)', 'Sürdürülebilirlik Raporlaması' ve 'ESG Raporlama' vb. gelişimleri sayılabilir. (Aktar ve Kırpık, 2021).

Bu anlayış değişikliğinin ana eksenini bütünsel düşünce olup, tüm paydaşların çıkarılarının bütünlük olarak ele alınmasına odaklanılmıştır. Bu amaçla kurumsal yönetim (governance) bağlamında hem sosyal paydaşların mevcut ve gelecekteki faydaları hem de mevcut ve gelecekteki riskleri hem kısa erimde hem de uzun erimde kapsama alınmaktadır.

1. Bütünsel Raporlama Tanımı

'Entegre raporlama kuruluşun mevcut raporlarında yer alan en önemli bilgileri bir araya getirirken bunların birbirleriyle bağlantısını kurar, bunların

kuruluşun bugün ve gelecekte değer yaratmasına nasıl etki ettiğini anlatır (Aras ve Sarioğlu, 2015).

King ve Roberts'a göre, entegre raporlama kurumsal raporlamanın gelişimi olup, bu raporda sadece finansal bilgiler değil, daha geniş kapsamlı (sosyal, çevresel-M.B.) bilgiler yer alır (King ve Roberts, 2017).

Entegre raporlamanın yedi ilkesinden söz edilmektedir. olarak da şunlar belirtilmektedir:

- a. Özlülük
- b. Önceliklendirme
- c. Bağlantısallık
- d. Paydaş ilişkileri
- e. Tutarlılık ve Karşılaştırılabilirlik
- f. Güvenilirlik
- g. Stratejik odaklılık ve gelecek yönetimi

2. Bütünsel Raporlamanın Gerekliği

Bütünsel raporlama tüm sosyal paydaşlar açısından gereklidir. Bu amaçla kurumsal yönetim (governance) bağlamında hem kısa erimde hem de uzun erimde tüm sosyal paydaşların mevcut ve gelecekteki faydaları aynı zamanda mevcut ve gelecekteki riskleriyle birlikte kapsama alınmaktadır.

3. Türkiye’de Bütünsel Raporlama ve Belediyeler

Türkiye’de bütünsel raporlama sadece özel şirketlerde değil, kamu kurumlarında da hayata geçmiştir.

Yerel yönetimlerden sadece Kadıköy Belediyesi’nin Argüden Yönetişim Akademisi’nin çalışmasıyla bu raporu yayınladığını gözlemliyoruz.

Bütünsel raporlamanın belediyelere çeşitli yararları söz konusudur.

Bütünsel yönetimi uygulamaları halinde belediyeler daha katılımcı ve veriye dayalı karar alma kalitesine ulaşacaklardır. Sürdürülebilir başarının bütünsel yönetimle sağlanabileceği aşikârdır.

“Tanımlarsan ölçersin, ölçersen iyi yönetirsin” Çin atasözünden yola çıkarsak; belediyeler için ölçülebilir faaliyetler ve güvenli hizmet sunumu olacaktır. Böylece;

- Katılım kalitesi artacak,

- Daha kapsayıcı belediyeçilik yapacaklar,
- Duyarlı ve adil yöntemler sunacaklar,
- Bilginin kalitesi artacak,
- Şeffaflık, hesap verebilirlik, tutarlılık ön plana çıkacaktır.

4. Örnek Olay: Kadıköy Belediyesi'nin 2018 ve 2020 Entegre Raporları

4.1. 2018 Yılında yayımlanan birinci Entegre Rapor (Kadıköy Belediyesi, 2018)

Rapor ARGE Danışmanlık şirketinin geliştirdiği Belediye Entegre Rapor Modeli© yaklaşımıyla hazırlanmıştır. Raporu 2017 yılında gerçekleştirilen faaliyetler kapsamıştır. Kapak tasarımı yapılmış ancak içindekiler sayfası yer almamıştır. Belediye başkanının sunuş yazısı ve Kadıköy'ün fiziki durumu, medeni hali, eğitim durumu, yüzölçümü, yaş aralığı gibi konularda bilgiler verilmiştir.

Kadıköy tanıtımı yetersizdir. Sadece 2017 den bakamayız. Kadıköy'de yaşam kalitesini arttıran uygulamalar eserler bu dönemle sabit değildir. Kadıköy denildiğinde Kadıköy'e değer katan unsurları göz ardı etmek kabul edilebilir bir yaklaşım değildir. Bunlardan;

- Osman Hamdi Bey ki, Kadıköy'ün ilk Belediye Başkanıdır, bir arkeolog, müzeci ve de bir ressam olarak çok büyük bir değerdir.
- Nazım Hikmet'in Göztepe'de, Taş mektepte okumuş ve ilk şiirlerini yazdığı ilçedir.
- Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın, Cemal Süreyya'nın Mario Levi'nin yaşadığı ilçedir.
- Süreyya Operası gibi kültürel varlıklara sahiptir.
- Caddebostan Kültür Merkezi, Kozyatağı Kültür Merkezi, Halis Kurtça, Barış Manço kültür merkezleri mevcuttur.
- Bağdat Caddesi, Bahariye Caddesi, Moda kültürel varlıkları mevcuttur.
- Yerel yönetimlerde Kadıköy ilklerin öncüsüdür. Kamuda kredi kartıyla ilk vergi tahsilatı, ilk numarataj uygulaması, ilk e-Tr ödülü, ilk gönüllü uygulaması, ilk atık yönetimi, AB'de bile mevzuatı henüz yokken ilk elektronik atık değerlendirme çalışmalarıyla Anadolu'da binlerce okula-köye yardımda bulunma gibi gelişmeler sağlanmıştır.
- Fenerbahçe spor kulübü ile ilgili bir kültürel miras söz konusudur.

- Özgürlük Parkı, Moda Deniz Kulübü, Büyük Kulüp, İstanbul Yelken, Marmara Yelken, Kalamış Yelken kulübü, Gaz Hane vd. birçok kültürel mirasa sahiptir.

“Kadıköy Belediyesi Çalışma Modeli” başlığıyla ortaya konan çalışma modelinde

‘Bütünleşik bakış, Paydaş katılımı, Kaynakların etkin kullanımı, Değer yaratma, Sermaye’ kavramları temel alınmıştır. Bu kavramlar esasen OECD’nin iyi yaşam endeksi, Avrupa Kalite Yönetim Federasyonu’nun EFQM modeli ve Birleşmiş Milletlerin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) yaklaşımında yer bulmuş kavramlardır. Ancak girdi-süreç-çıkı-sonuçlar itibariyle baktığımızda ARGE Danışmanlık tarafından yapılan kendi şirket raporundan neredeyse aynen alındığı görülmektedir. Yani hem Kadıköy Belediyesi hem ARGE danışmanlık entegre raporlarında aynı şeyi görmekteyiz.

Belediye Entegre Raporlama Modeli şemasında;

- Katılımcılık (Stratejik plan (SP) hazırlanırken yapılan toplantılar, yurttaş görüşü ve önceliği),
- Veri temelli karar alma süreçleri,
- SP ekibinin bunları değerlendirmesi, önemlilik, riskler, etki analizi, raporlamalar,
- Bu girdilerle planlama çalışmaları yapıldığı,
- Kaynak ihtiyacının bu planlama sonrası ortaya çıktığı konularını içermektedir.

Belediye kaynakları hakkında;

- İnsan kaynağı (belediyede çalışanlar hakkında bilgi, gönüllü sayısı ve iş sağlığı iş güvenliği çalışmalarına yer verilmiş),
- Mali kaynaklar (borçlanmadan yürüttüğü bilgisi hazır değerler ve bilanço yer almış) ,
- Sosyal ve ilişki sermayesi (paydaş matrisi, yurttaşlar, kardeş kentler, muhtarlar, birlikler vd)
- Doğal kaynaklar (kişi başına düşen yeşil alan m2,park sayısı),
- Üretilmiş sermaye (hizmet birimlerinin sayısı, hizmet için kullanılan araç sayısı,)

- Entelektüel sermaye (bilgi birikimleri ele alınmış, Kadıköy Akademi ismi ile bir kent düşünce merkezi, Tasarım Atölyesi Kadıköy (TAK), İ.D.E.A adında, açılımı “İşlik, Derslik, Etkinlik ve Aşlıktan” olan bir birim hakkında bilgiler söz konusu)

Raporda önemlilik matrisi kapsamında şu hususlarda özet açıklamalar mevcuttur:

‘Çevre ve yeşilin korunması, Paydaş beklentilerinin yönetimi, Katılımcılık, Hizmet kalitesinin devamlılığı, İnovasyon, Güçlü mali yapı, Değişen demografik yapı, Dış paydaş ilişkileri, İklim değişikliği’.

Raporda iklim değişikliği gibi güncel bir konunun ele alınmasına rağmen sürdürülebilirlik, enerji verimliliği, yeşil büyüme, karbon salımının azaltılması, akıllı kentleşme, dijital dönüşüm gibi konularında eksiklikler söz konusudur.

Kadıköy Belediyesi stratejisi ve değer yaratma modeli başlığında da hem ekonomik, hem çevresel hem de sosyal faydalarla Kadıköylülerin yaşam kalitesine değer katma amaçları ele alınmıştır. Belediyenin tüm hizmetleri ve eğitim dahil tüm etkinlikleri bu bağlamla ilişkilendirilmiştir. Bu ilişkilendirmede 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları’na (SKA) destek sağlama gözetilmiştir.

Faaliyetler SKA’larla örtüştürülmeye çalışılmıştır. Oysa ki, yapılması gereken SKA’lar ile belediye faaliyetlerini ilişkilendirmek ve örtüştürmeye çalışmak değil, stratejideki amaç ve bu konulardaki göstergeler olmalıydı. Bu konularda eksik davranıldığı izlenmektedir.

Ayrıca Kadıköy Belediyesi’nin bu konudaki samimiyetinin ölçüsü, BM SKH doğrultusunda üzerine düşen sorumluluğu almak için BM Küresel İlkeler Sözleşmesi’nin imzacısı olması gerekliliğidir. Belediye’nin BM Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri Ağı’na (United Nations Sustainable Development Solutions Network - UN SDSN) katılarak SKA’lara ulaşılması için kararlılık göstermesi gerekir. Bu konuda bir açıklamaya rastlanmamıştır.

Raporda risk analizine yer verilerek şu hususlar ele alınmıştır:

- Mali kaynakların yetersizliği,
- İnsan kaynağındaki yetersizlik,
- Yeşil alanların azaltılması,
- Yeni hizmet ve kültür merkezi kurma zorluğu,
- Hizmet kalitesinde sürekli gelişimin sağlanamaması,

- Merkezi yönetimle ilişkiler,
- Paydaş beklentilerinin iyi yönetilememesi,
- Yurttaş taleplerinin belediye de doğru yere ulaştırılamaması ve paydaş beklentilerinin iyi yönetilememesi,
- Paydaş istemlerine ilişkin veri toplama ve işleme kanallarındaki eksiklikler,
- Çevre mevzuatına ait faaliyetlerde aksama vb.

Rapor sağlıklı bir risk analizi yapıldığı izlenimini vermemektedir. Örneğe, mali kaynakların yetersizliği alanında, güçlü mali yapı (hem gelirler hem de merkezi bütçe katkıları) ve dış borç olmaması zikredilmiştir. Kadıköy gibi bir ilçe belediyesi için bu tanım son derece yanlış bir tahmin olmuştur. Çünkü Kadıköy’de, sahada mevcut olan yerel yönetimlerce tahsil edilen vergiler, resim ve harçlar gibi kalemleri ele aldığımızda merkezi idareden gelecek payın azalmasının bir öneminin olmayacağı açıktır. Ya belediyenin gelir sistemi iyi kavranmamış ya da yönetsel uzakgörmezlik söz konusudur. Diğer taraftan güçlü mali yapı ve belediyenin borcu olmamasından söz edilmektedir. Oysaki “Kadıköy Belediyesi’ne haciz” diye bir sorgulama yapıldığında farklı tarihlerde onlarca haciz haberlerine rastlamak olanaklıdır. Hem borç olmadığı ifade edilip, ardından haciz haberleriyle gündeme gelmek entegre yönetimin temel ilkelerinden birisi olan “tutarlılık” kavramı açısından sancılı bir durum oluşturmaktadır. Ayrıca bir kurumun, söylem ve eylemi uyumlu olmalıdır. Bu durumun bu raporu hazırlatan (hazırlayan) belediyenin (danışman şirketinin) kurumsal marka değerine ciddi zararlar verdiği açıktır.

Yeşil alanlarda azalma, çevre koruma faaliyetlerinde aksama kısmında da benzer yaklaşım söz konusudur. Çünkü istenirse yeşil alan üretilir, çevre korunur. Bu gün çatılar, balkonlar, arka bahçelerde yeşil alanlar oluşturularak dikey tarım inşası bile söz konusudur.

Raporda Kadıköylülerin istemlerinin iyi yönetilememesi gibi risk alanı belirlenmiştir. Bu da gösteriyor ki görev tanımı, süreç yönetimi konularında ciddi sıkıntılar mevcuttur. Bu alanda proje yürütüldüğünden bahsedilmektedir!

Raporda ayrıca hizmetlerin yaygınlaştırma yaklaşımı, mali bilgiler ve birimlere yer verilerek sonlandırılmıştır. Entegre raporun oluşmasında konunun başında belirttiğimiz yedi unsurun tam anlamıyla hayat bulduğunu söyleyemeyiz. Bunlardan özellikle kurumun performans göstergeleri ve gelecekteki görünümü hakkında doyurucu bilgi eksikliği izlenmiştir.

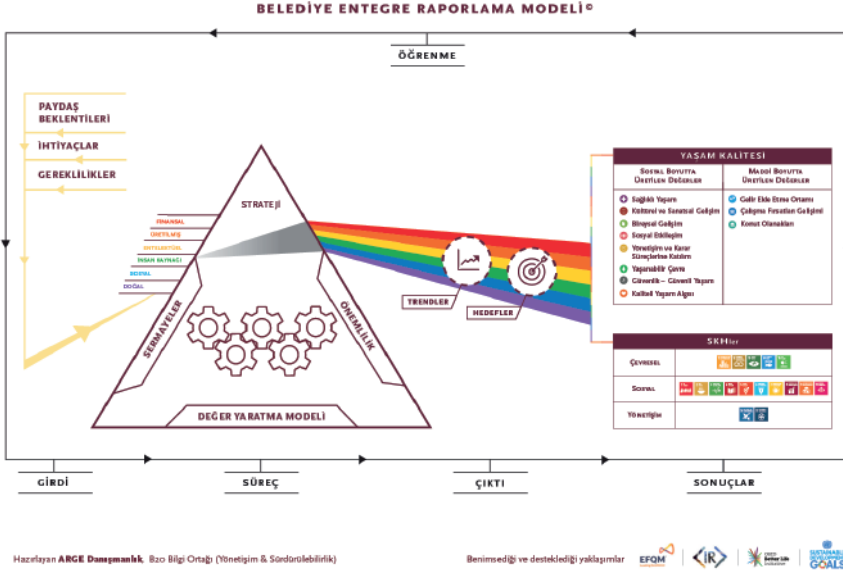
Sürdürülebilirlik performansının ölçülmesi olmazsa olmazlardan biridir (Hazır, 2018). Ancak bu konuda çıktıyla etkiyi karıştırmamak gerekir (Pucker, 2021).

4.2. 2020 yılında yayınlanan II. Entegre Rapor (Kadıköy Belediyesi, 2020)

Rapor, 'Bütüncül Bir Yaklaşımla Kadıköy Belediyesi 2020 Entegre Raporu' başlığıyla oluşturulmuştur. Bu raporda içindekiler kısmına yer verilmiş ve başkanın sunum yazısıyla başlanmıştır. Küreselden yerele ortak amaçlar ve entegre düşünce sistemi hakkında geniş açıklamalar yapılmıştır. Bu raporda da ARGE Danışmanlık şirketi tarafından geliştirilen Belediye Entegre Rapor Modeli© kullanılmıştır. Bu yeni raporda Kadıköy hakkında bilgi biraz daha fazla verilmeye çalışılsa da olayın özünden uzak adres tarif eder gibi ele alınmıştır. Sermayelerimiz, önemlilik matrisi, risk analizi birinci raporla benzerlik taşımaktadır. Değer modeli SKA'larla örtüştürülmüştür. 2020 Yılı faaliyetlerine ilişkin mali bilgiler verilmiş olup 2020 faaliyetlerine ilişkin Performans bilgisi ve faaliyetlerin bütçe payları görsellerle yer almıştır. Rapor, hedefler, sonuç ve değerlendirme bölümüyle sonuçlandırılmıştır.

Yenilikler yakından takip ederek, hizmetlerde etkinlik, verimlilik, işbirliği projeleri, insan kaynaklarının iyileştirilmesi, katılımçılık gibi genele şamil hedeflerle gelecek vizyonundan uzak bir yaklaşımla hedefler ele alınmıştır. Sonuç ve değerlendirme kısmında pandemi süreci, dirençlilik kavramı ve stratejik planın güncellenmesi gibi konularda bilgiler vererek rapor sonuçlandırılmıştır.

Şekil 2.: Belediye Entegre Raporlama Modeli

Kaynak: Kadıköy Belediyesi Entegre Rapor, 2020.

4.3. İki Raporun Birlikte Değerlendirilmesi

Bu açıklamalardan sonra iki raporu birlikte ele aldığımızda;

- Geçmişte ortaya konan planların çok boyutlu performansı ve
- Gelecekte çok boyutlu (ekonomik, sosyal, çevresel) değer yaratılabilmesine ilişkin düşüncelerin ortaya konduğunu görmekteyiz.

İki raporun olumlu yanlarına baktığımızda;

- İlk olarak entegre rapor hazırlama yaklaşımında bulunmalarından dolayı ve yerel yönetimlerde ilk ele alan belediye olmaları nedeniyle kutlamak gerektiği açıktır.
- Kadıköy halkına değer yaratma misyonu edinmeleri de takdir edilecek bir durumdur.

Sonuç ve Değerlendirme

Entegre raporlamanın kurumların (bu arada belediyelerin de) yönetiminde hem kısa hem de uzun erimde tüm sosyal paydaşlarının tüm boyutlarda (sosyal, çevresel ve ekonomik) fayda ve risklerinin performans

odaklı ele alındığı bir raporlama modeli olduğu yaygın kabul gören bir yaklaşım olmuştur.

Bu bağlamda amaçlar ve hedefler BM SKA'ları ve SKH'leri (SKA'lar için konulan hedefler) olmalıdır. Kullanılacak raporlama standartları için ise GRI (Global Reporting Initiative) Standartları'nı salık veriyoruz. Entegre Raporlama yaklaşımı kuramsal olarak anlamlı olmakla birlikte bir standardizasyona sahip değildir. Hatta bu noktada ESG Raporlamasının (GRI Standartları destekli) daha anlamlı olabileceğini savunuyoruz. Sürdürülebilirlik Raporlaması yaklaşımı da esasen kavramsal olarak ESG raporlamasına evrilmiştir.

Bu raporların, genel raporlama tekniklerine uygun olarak hazırlandığını ve Kadıköy Belediyesi'nin gelecek vizyonunu bütüncül bir yaklaşımla ele almaya çalıştıklarını söyleyebiliriz. Ancak bu tür raporların genellikle daha kapsamlı ve detaylı olması için sürekli iyileştirme ve güncelleme gerektiğini vurgulayalım. Belediyenin de bu konuda sürekliliği olmadığı ve son üç yıla ait bir rapor yayımlamadığı izlenmiştir.

Kadıköy Belediyesi'nin temel amacının insanların yaşam kalitesini artırmak olduğu vurgulanmaktadır ve belediyenin, stratejik yaklaşımın her zaman küresel amaçlarla uyumlu olduğunu ve bu amaçları desteklediği ifade edilmektedir. Ancak Kadıköy Belediyesi'nin Entegre Raporları ile hizmetlerin performansının ölçümü ve belediyenin kaynak tahsis ve kullanım performansının ölçülmesi oldukça güçtür.

Raporda kapsamlı ve değerli bilgiler içeriyor gibi görünse de, eksiklikleri şu şekilde ele alabiliriz:

Daha Ayrıntılı Veri Sunumu: Raporlarda daha ayrıntılı veri sunumu yapılabilir. Örneğin, projelerin etkisi, bütçe dağılımı ve hedef gerçekleştirme oranları daha detaylı açıklanabilirdi.

Ölçülebilir Hedefler: Raporlarda somut hedefler ve bu hedeflere ulaşma durumu daha net bir şekilde ifade edilebilir.

Paydaş Katılımı: Raporlarda paydaşların görüşleri ve katılımı daha fazla vurgulanabilirdi.

Gelecek Vizyonu: Raporlarda gelecek vizyonu daha net bir şekilde ifade edilebilir.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte yaşanan problemler ve değişen ihtiyaçlar çerçevesinde “dijital dönüşüm ve değişime uyum” vizyonu olmadığını görmekteyiz. Kurumun, değer yaratma becerileri arasında,

- Teknolojiyi etkin kullanma,
- Enerji verimliliği,
- Sürdürülebilirlik,
- Yeşil büyüme,
- Dijital dönüşüm
- Kapsayıcılık gibi konuları daha geniş biçimde ele almasında yararlar görmekteyiz.

Bu değerlendirmeler, belediyenin gelecekteki raporlarını daha kapsamlı ve etkili hale getirmek için kullanılabilir.

Bölümün başında vurguladığımız gibi, bir kurum raporlama yaparken

- Raporlama sürecinin şeffaf ve doğru bir şekilde yapılması,
- Raporlama sürecinde kullanılan verilerin doğru ve güvenilir olması,
- Raporlama sürecinde kullanılan verilerin tutarlı olması,
- Raporlama sürecinde kullanılan verilerin zamanında ve doğru bir şekilde toplanması,
- Raporlama sürecinde kullanılan verilerin doğru bir şekilde analiz edilmesi yer almalıdır.

Kadıköy Belediyesinin 2018 ve 2020 Yılında yayımladığı bu raporlarda olması gerekenlere ilişkin önerilerimiz ise şunlardır:

‘Raporların periyodik düzenli hazırlanıp yayınlanması; yurttaşlarla birebir iletişimin önemsenmesi; finansal raporlamanın özet ve anlaşılabilir yapılması (bu konuda oldukça yararlı yayınlar yapılmaktadır (Gögez A.B, 2022); hem ekonomik ama hem de çevresel ve sosyal performans ölçüm ve değerlendirmelerine (ekolojik ayak izleri ve ilgili yasal düzenlemelerdeki göstergeler ile) hem nitel hem de nicel olarak yer verilmesi; bu tür performans denetimlerinin hem iç hem de dış denetimle hazırlanması’.

Belediye yönetimi ile ilgili düzenlemelerde, 2004 yılından sonra getirilen ve kamunun yeniden yapılandırılması anlayışla “belediyeler yapar-yaptırır” şeklindeki yorumlar da dikkate alınarak varmış olduğumuz sonuç, bu raporlamanın ARGÜDEN Akademisi’ne yaptırıldığıdır. ARGÜDEN Akademisi daha sonra ‘Belediye Yönetişim Karnesi’ başlıklı bir yayın daha yayınlamıştır (ARGÜDEN Akademisi, 2024). Belediyenin bu çalışmaları kendi kaynaklarıyla yapmasının ve bu teknik bilgiye ait yapabilirliğe sahip olabilmesinin daha anlamlı olacağı kanaatindeyiz.

Kaynakça

Kitaplar

- Alagati vd. (2021). Possibilities of Using ESG Framework for Urban Governments, CEPT University, Faculty of Planning, Ahmedabad, India.
- Aktar A. Kırpık G. (2021). Entegre Raporlama, Efeakademi Yayınları.
- Aras G. ve Sarıoğlu G. (2015). Kurumsal Raporlamada Yeni Dönem: Entegre Raporlama, TÜSİAD.
- ARGÜDEN GOVERNANCE ACADEMY (2024). Belediye Yönetişim Karnesi, İstanbul.
- Göğez A.B. (2022). 1390 Test Sorusu Yerel Yönetimler Test Kitabı, Akfon Yayınevi
- Hazır Ç.A. (2018). Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilirlik Performansının Ölçümü, Türkmen Kitabevi.
- Kadıköy Belediyesi (2018) Entegre Raporu Dünyada Bir İlk, İstanbul.
- Kadıköy Belediyesi (2020). Bütüncül Bir Yaklaşımla Kadıköy Belediyesi Entegre Raporu, 2020.
- King M. Roberts L. (2017). Entegre Düşünce, Argüden Governance Academy, İstanbul.

MAKALELER

- Pucker K. (2021). 'Sürdürülebilirlik Raporlamasını Göklere Çıkarmak', Harvard Business Review Türkiye, Ağustos sayısı, ss. 43-50.
- Rigby D. ve First Z. (2025). 'The Power of Strategic Fit', Harvard Business Review, March.

İNTERNET KAYNAKLARI

- Dünyanın İlk Yerel Yönetim Entegre Raporu Kadıköy'den. <https://arguden.net/haberler/dunyanin-ilk-yerel-yonetim-entegre-raporu-kadikoyden/>.
- Entegre Raporlama Derneği Türkiye. <http://www.entegreraporlamatr.org/tr/entegre-raporlama/entegre-raporlama-nedir.aspx>.
- Entegre Raporlama - KPMG Türkiye. <https://kpmg.com/tr/tr/home/hizmetlerimiz/denetim-ve-guvence/denetim-ve-guvence-hizmetleri/guvence-hizmetleri/entegre-raporlama.html>.
- Entegre Raporlama Derneği Türkiye. <http://www.entegreraporlamatr.org/tr/entegre-raporlama/turkiyede-yayimlanan-entegre-raporlar.aspx>.
- Entegre Raporlama | Semtrio. <https://www.semtrio.com/entegre-raporlama>.
- Kadıköy Belediyesi 2020 Entegre Raporu Yayınlandı. <https://www.kadikoy.bel.tr/Haberler/kadikoy-belediyesi-2020-entegre-raporu-yayimlandi>.
- Kadıköy Belediyesi 2020 Entegre Raporu Yayınlandı. <https://www.cbelediye.info/rapor/kadikoy-belediyesi-2020-entegre-raporu-yayimlandi>.

Kadıköy Belediyesi entegre rapor çalışması yapan ilk belediye oldu. <https://artigercek.com/guncel/kadikoy-belediyesi-entegre-rapor-calismasi-yapan-ilk-belediye-oldu-88141h>.

Kadıköy Belediyesi'nin 2020 yılı karnesi | Haberler. <https://www.gazetekadikoy.com.tr/gundem/kadiky-belediyesinin-2020-yili-karnesi>.

Kadıköy Belediyesi 2020 Entegre Raporu Yayınlandı. <http://www.kadikoyakademi.org/kadikoy-belediyesi-2020-entegre-raporu-yayinlandi/>.

Yerel Yönetimlerin Tarım ve Gıda Stratejilerinde Yeni Gelişmeler: İzmir Karşıyaka Belediyesi Örneği

Melek Toprak¹

Özet

Bu çalışma, Türkiye’de belediyelerin tarım ve gıda politikalarına ilişkin strateji belgelerini incelemeyi amaçlamaktadır. 2000’li yılların başında yerel yönetimlerin tarım ve gıda konusundaki yetkileri sınırlıyken, son yıllarda yürürlüğe giren yasal düzenlemelerle tarım ve gıda alanında yeni stratejiler geliştirilmeye başlanmıştır. Çalışmada, belediyelerin gıda strateji belgelerinin temel çerçevesi incelenerek, bu politikaların oluşturulma süreçleri ve kentlerde yaşayan vatandaşların beslenmeye erişimi üzerindeki etkileri ele alınmaktadır. Bununla birlikte, sürdürülebilir tarım, iklim değişikliği ve çevre politikalarının belediyelerin strateji belgelerine nasıl yansıdığı tartışılacaktır. İzmir Karşıyaka Belediyesi örneği üzerinden yürütülen analizle, yerel yönetimlerin gıda politikalarındaki rolü değerlendirilecek ve gelecekteki olası yönelimler üzerine çıkarımlar yapılacaktır.

Giriş

Bu araştırma, belediyelerin gıda strateji belgeleri üzerine odaklanmaktadır. Araştırmanın temel amacı, 2000’li yılların başında mevcut olmayan ancak yeni yasal düzenlemelerle belediyelerce oluşturulan tarım ve gıda politikalarına ilişkin strateji belgelerini incelemektir. Ayrıca, bu politikalar oluşturulurken kentlerde yaşayan grupların katılımı ve beslenmeye erişiminin nasıl ele alındığı, sürdürülebilir tarım, iklim ve çevre konularının ne ölçüde dikkate alındığı da tartışılacaktır.

1 Doktorant, Melek Toprak, İstanbul Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, melek@toprakarastirma.com , Orcid: 0000-0003-1763-407X,

Tarım ve gıda, Türkiye’de yalnızca ekonomik ve çevresel boyutlarıyla değil, aynı zamanda sosyal adalet ve kamu sağlığı açısından da hayati öneme sahip temel konulardan biridir. Özellikle büyükşehir belediyelerinin gıda politikalarındaki rolü, 2014 yılında yürürlüğe giren yasal düzenleme ile resmiyet kazanmasına rağmen, yerel yönetimlerin bu alandaki faaliyetleri yeterince kurumsallaşamamıştır. *Temel Bir İnsan Hakkı Olan Gıdaya Erişim: Covid-19 Krizinde Kent Gıda İlişkisini 30 Büyükşehir Üzerinden Yeniden Düşünmek* başlıklı çalışmada, Türkiye’deki 30 büyükşehir belediyesinin faaliyet raporları ve strateji belgeleri incelenmiş ve belediyelerin önemli bir bölümünün gıda konusundaki yetkilerini etkin şekilde kullanmadığı tespit edilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre, Covid-19 süreci, kentlerde gıda erişiminin kırılabilirliğini gözler önüne sererken, büyükşehir belediyelerinin kriz dönemlerinde oynayabileceği kritik role de dikkat çekmiştir. Pandemi döneminde, bazı belediyeler sosyal yardım kapsamında gıda destekleri sunmuş olsa da, uzun vadeli gıda stratejilerinin geliştirilmediği görülmüştür. Kentlerin gıda sistemlerini daha dirençli hale getirmek için büyükşehir belediyelerinin tarımsal üretimi destekleme, kooperatiflerle iş birliği yapma, gıda yardımlarını sadece kriz anlarında değil sürdürülebilir politikalar çerçevesinde düzenleme gibi stratejiler geliştirmesi gerekmektedir (Kaşıkırık & Toprak, 2022).

Türkiye’de tarım açısından kritik öneme sahip olan toprak, su yönetimi, ölçek değişiklikleriyle doğrudan ilişkili olup, bu bağlamda 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı yasa önemli bir dönüm noktası olmuştur. Söz konusu yasa ile 14 ilde büyükşehir belediyesi kurulmuş ve 27 yeni ilçe teşkil edilmiştir. Bununla birlikte, bu illerde bulunan il özel idareleri, belde belediyeleri ve köy tüzel kişilikleri kaldırılmıştır (Resmi Gazete, 06.12.2012, Sayı: 28.489; 22.03.2013, Sayı: 28.595). Bu düzenleme ile Aydın, Balıkesir, Denizli, Muğla, Malatya, Kahramanmaraş, Manisa, Hatay, Mardin, Ordu, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van illerinde belediye yönetim yapısı büyükşehir sistemine geçirilmiştir. Resmî açıklamalarda bu dönüşümün, hizmetlerde etkinliği artırma, koordinasyonu sağlama ve halkın yaşam kalitesini yükseltme amacı taşıdığı belirtilmiştir (Tamer, 2015).

Resmi olarak belirtilen söylem “normal” olsa da, 6360 sayılı yasayla yapısal dönüşüm tarımsal yönetim açısından çeşitli eleştirilere de maruz kalmıştır. 2000’li yıllardan itibaren stratejik ve mekânsal planlama, ekonomik büyüme ve sermaye birikimi süreçlerinin temel araçlarından biri haline gelmiştir. Özellikle mekânsal planlama, tarım arazilerinin ve doğal alanların kullanım değerini piyasa odaklı bir değişim değeriyle bütünleştirerek, sermaye birikiminin hızlanmasını sağlayan bir mekanizma işlevi görmüştür. Bu süreçte, yasal düzenlemeler aracılığıyla meraların ve ormanlık alanların

imar dönüşüm alanlarına dahil edilmesi, mülkiyet yapılarının yeniden şekillendirilmesi ve hak transferlerinin gerçekleştirilmesi, küresel ve yerel sermaye için önemli fırsatlar sunmuştur. Mülkiyetin yeniden tanımlanması ve mekânsal dönüşüm süreçlerinin finansal dinamiklerle iç içe geçmesi, yalnızca kentleşme politikalarını değil, aynı zamanda kırsal alanların yönetiminde de köklü değişiklikler meydana getirmiştir (Tamer, 2015).

Bu yapısal değişimler, kırsal alanların yönetiminde yerel ölçekten uzaklaşarak büyükşehir belediyeleri ve merkezi yönetimin kontrolüne girmesine neden olmuştur. 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı yasa ile büyükşehir belediye sınırları genişletilmiş, il özel idareleri, belde belediyeleri ve köy tüzel kişilikleri kaldırılmıştır. Böylece kırsal alanlar, doğrudan büyükşehir yönetimine bağlanarak yerel yönetimlerin tarımsal destek politikalarında daha etkin bir rol oynamasının önü açılmıştır.

Diğer yandan, bu yapısal değişimlerin yaşandığı dönemde, küresel ölçekte tarım ve gıda sistemlerini derinden sarsan krizler giderek daha belirgin hale gelmiştir. İklim değişikliği, ekonomik dalgalanmalar, salgın hastalıklar, doğal afetler ve ekolojik bozulmalar, tarımsal üretimde ciddi aksamalara ve gıda tedarik zincirlerinde kırılmalara neden olmuştur. Türkiye’de de benzer sorunlar gözlemlenirken, bu krizler yaşanmadan önce bile sağlıklı ve yeterli gıdaya erişim konusunda ciddi eşitsizlikler bulunmaktaydı. Küresel gıda krizi, halihazırda dezavantajlı grupların gıda güvenliğini daha da tehdit etmiş, düşük gelirli hanelerin beslenme olanaklarını kısıtlamış ve sadece merkezi değil, aynı zamanda yerel yönetimlerin gıda politikaları üzerindeki sorumluluğunu artırmıştır.

Bu noktada, belediyelerin geliştirdiği gıda stratejileri, gıda krizine karşı nasıl bir çözüm sundukları açısından önem arz etmektedir. Belediyeler, kırsal ve kentsel tarımı destekleyen politikalar geliştirerek hem üreticiyi hem de tüketiciyi koruyabilecek mekanizmalar oluşturabilir. Ancak bu stratejilerin uygulanabilirliği ve etkisi, küresel ekonomik politikaların gıda sistemleri üzerindeki etkileri göz önünde bulundurulduğunda tartışmalı bir hal almaktadır.

Neoliberal politikalarla birlikte gıda ticaretinin artması, gıda fiyatlarının yükselmesine sebep olmuştur. Bunun yanı sıra, gıda krizi yalnızca iklim değişikliği ve ekolojik felaketler nedeniyle değil, aynı zamanda tarımsal üretimin ticarileşmesi ve piyasa dinamiklerinin üretici üzerindeki baskısı nedeniyle de derinleşmektedir. Küçük üreticiler, yeterli gelir elde edemedikleri için tarımsal faaliyetleri terk etmekte, kırsal alanlardan şehirlere göç etmekte ve tarım arazileri ya konut alanına dönüşmekte ya da atıl kalmaktadır. Ayrıca, üreticiler ile tüketiciler arasındaki aracılar, fiyatları daha da artırırken,

kimi üreticiler ürünlerini satamamakta ve protesto amaçlı olarak ürünlerini derelere, denizlere dökmekte ya da tarlada bırakıp hiç hasat etmektedir. (Kasalar dolusu kayısıyı dereye döktü, 2024)

Toprak ve tarımsal ürünler, tarihsel süreçte farklı ekonomik sistemlere göre çeşitli şekillerde değer kazanmış ve günümüzde büyük ölçüde birer meta haline gelmiştir. Tarımsal üretim, yalnızca temel bir gıda kaynağı sağlama işlevinden çıkarak, küresel piyasalarda alınıp satılan bir ekonomik varlık niteliği kazanmıştır. Bu süreç, tarımın geleneksel yapısını değiştirerek, finans, sanayi ve hizmet sektörleriyle daha önce hiç olmadığı kadar girift ilişkiler geliştirmesine yol açmıştır. Tarım artık yalnızca üretim faaliyetleriyle sınırlı bir sektör olmaktan çıkıp, küresel ekonomik dinamiklerle doğrudan etkileşim halinde olan bir yapıya evrilmiştir (Keyder & Yenal, 2018).

Özellikle neoliberal politikaların etkisiyle tarımsal arazilerin yönetimi, büyük ölçekli sermaye yatırımlarının ve tarım dışı sektörlerin etkisi altına girmiştir. (Harvey, 2015) Bu durum, tarımsal faaliyetlerin yerel ve küçük ölçekli üreticilerden büyük şirketlerin kontrolüne geçmesine neden olmuş, gıda üretim süreçlerini daha fazla endüstrileştirmiştir. Dolayısıyla, günümüz tarım politikaları, yalnızca gıda güvenliğini değil, aynı zamanda toprağın kullanım hakkı, ekolojik sürdürülebilirlik ve kırsal ekonomilerin geleceği gibi çok katmanlı meseleleri içeren bir dönüşüm sürecine girmiştir.

Yaşanılan bu süreç, belediyelerin gıda stratejilerinin yalnızca tüketiciye yönelik değil, aynı zamanda üreticiyi de destekleyen kapsayıcı politikalar içermesi gerektiğini göstermektedir. Belediyeler, yerel üreticiyi koruyan, gıda tedarik zincirini kısaltan ve kooperatifleşmeyi teşvik eden politikalar geliştirerek hem üreticilerin ekonomik sürdürülebilirliğini hem de düşük gelirli grupların gıdaya erişimini güvence altına alabilir.

Türkiye’de belediyelerin tarımsal faaliyetlerle ilgilenmeye başlamasının temelinde yasal altyapının oluşturulması yatmaktadır. 6360 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu çıkmadan önce, yani 2014 yılında yürürlüğe girmeden önce, belediyelerin kentlerin beslenmesi, gıda stratejileri ve tarım politikaları üzerine kapsamlı bir planlaması bulunmamaktaydı. Ancak bu yasal düzenleme ile büyükşehir belediyelerinin yetki alanları genişletilmiş ve tarımsal faaliyetler de belediyelerin sorumlulukları arasına dahil edilmiştir. Bu çalışmada, 2014 yılından itibaren belediyelerin neden tarım ve gıda stratejileri üzerine çalışmalara başladıkları ve bu stratejik faaliyetlerde tarım, gıda ve beslenme konularının nasıl ele alındığı tartışılacaktır.

Son yıllarda, yerel yönetimlerin tarım ve gıda politikalarına olan ilgisi artmış, belediyeler gıda güvenliği, sürdürülebilir tarım ve yerel üreticiyi

destekleme gibi konularda çeşitli stratejiler geliştirmeye başlamıştır (Morgan, 2009). Bu yönelimin temelinde, küresel ısınma, pandemi, ekonomik krizler ve artan kentsel nüfus gibi etmenler yatmaktadır. Özellikle pandemi döneminde gıda arzında yaşanan aksaklıklar, belediyeleri kentsel tarım ve gıda stratejilerine yönelmeye zorlamıştır (FAO Türkiye, 2021)

Türkiye’de belediyelerdeki bu gelişmelerin arkasında yalnızca yerel yasal düzenlemeler değil, aynı zamanda küresel gıda sistemindeki değişimler de etkili olmuştur. Küreselleşme ile birlikte gıda ürünlerinin uluslararası ticareti serbestleşmiş, böylece temel gıda maddelerinin ulusal sınırları aşarak daha geniş bir pazarda dolaşımı kolaylaşmıştır. Ancak bu serbestleşme, gıda güvenliği ve sürdürülebilirlik açısından çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir. Gıdanın giderek ticari mal olarak ele alınması, bazı ülkelerde üreticilerin piyasa baskıları altında ezilmesine ve tüketicilerin ise artan fiyatlar nedeniyle sağlıklı gıdaya erişimde zorluklar yaşamasına neden olmuştur.

Bu bağlamda, belediyelerin gıda stratejileri geliştirmesi, küresel piyasanın yarattığı risklere karşı yerel düzeyde bir önlem mekanizması olarak da değerlendirilebilir. Belediyelerin tarım ve gıda alanında oynadıkları rolün düzenleyici yasal çerçevesi ve uygulamaları, özellikle 6360 sayılı yasa ile yeniden şekillenmiştir. İzmir Karşıyaka Belediyesi gibi öncü yerel yönetimler, kentsel tarımı destekleyerek ve gıda strateji belgeleri oluşturarak bu değişime öncülük etmektedir.

Bu çerçevede araştırmamızda, İzmir Karşıyaka Belediyesi’nin Gıda Strateji Belgesi’nin analiz için seçilmesinin özel bir anlamı vardır. Türkiye’de ilk kez bir ilçe belediyesi, kapsamlı bir gıda strateji belgesi hazırlamış ve bu belge “Karşıyaka Kentsel Gıda Strateji Belgesi” adıyla literatürde yerini almıştır. İlçe belediyeleri ölçeğinde bir ilk olan bu belge, kentlerin beslenme süreçlerini planlamak açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Araştırmanın yöntemi olarak nitel araştırma deseni benimsenmiştir. Çalışma, Karl Polanyi’nin kuramsal bakış açısını temel alarak gıdanın yalnızca bir ticari meta değil, aynı zamanda bir kamu malı olduğunu ve kamu yararı perspektifinden ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu nedenle, araştırmada gıdayı salt ekonomik bir değer olarak değil, toplumsal olarak yaşamsal gereklilik ve temel bir hak bakış açısı benimsenmektedir.

Bununla birlikte, araştırmanın saha çalışması, büyükşehir belediyelerinin gıda temini süreçlerindeki rolünü analiz etmeye yöneliktir. Özellikle kriz durumlarında gıda tedarikinin güvence altına alınmasında yerel yönetimlerin oynadığı rol giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin, Karşıyaka Belediyesi tarafından hazırlanan gıda

strateji belgesi özelinde yaptığı çalışmalar, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Veriler, NVIVO14 nitel analiz programı kullanılarak temalar ve kodlar oluşturularak analiz edilmiş ve elde edilen bulgular ışığında büyükşehir belediyelerinin gıda politikaları konusundaki sorumlulukları tartışılmıştır.

Örneğin, İzmir’de Karşıyaka Belediyesi’nin Gıda Strateji Belgesi, kent içi tarımın desteklenmesi ve yerel halkın gıdaya erişimini kolaylaştırmaya yönelik bir yol haritası sunmaktadır. Bu belge, belediyenin gıda politikalarını nasıl şekillendirdiğini ortaya koyarken, aynı zamanda yerel üreticileri destekleme ve kentte sürdürülebilir bir gıda sistemi oluşturma hedeflerini içermektedir. Böylece, belediyenin gıda stratejisi, sadece tüketicilerin gıda güvenliğini sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda küçük ölçekli üreticileri güçlendirmeyi ve yerel ekonomiyi canlandırmayı amaçlamaktadır.

Benzer politikalar farklı büyükşehir belediyeleri tarafından da uygulanmaktadır. Kentlerde tarım ve gıda politikalarının şekillenmesi, büyükşehir belediyelerinin yetki ve sorumlulukları çerçevesinde giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Kentlerde Tarım ve Gıda Stratejisi: İstanbul Gıda Strateji Belgesi Analizi başlıklı çalışma, İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin (İBB) Gıda Strateji Belgesi’ni nitel içerik analizi yöntemiyle inceleyerek, metropol ölçeğinde gıda yönetimi stratejilerinin nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır. Çalışmada, Türkiye’de yerel yönetimlerin gıda politikalarındaki rolü, 6360 ve 5216 sayılı kanunlar bağlamında ele alınmış; kırsal hizmetlerin büyükşehir belediyelerine devredilmesiyle ortaya çıkan yönetsel ve finansal zorluklar analiz edilmiştir. Araştırma bulguları, İstanbul gibi büyük metropollerde gıda güvenliğinin sağlanması, tarımsal sürdürülebilirliğin korunması ve yerel kalkınmanın desteklenmesi açısından belediyelerin yenilikçi stratejiler geliştirmesi gerektiğine işaret etmektedir. (Toprak & Giritlioğlu, 2024)

Yerel yönetimlerin gıda güvenliği konusundaki artan sorumluluğu, kentlerde yaşayan nüfusun artması ve tarımsal üretimin giderek daha fazla piyasa koşullarına bağımlı hale gelmesiyle de doğrudan ilişkilidir. Kentlerin giderek kırdan kopması ve üretimden uzaklaşması, gıda sistemlerini daha kırılgan hale getirmektedir. Bu nedenle, belediyeler kent içi tarımı teşvik etmek, kooperatifleri desteklemek ve doğrudan üreticiden tüketiciye gıda tedarik zincirlerini oluşturmak gibi politikalar geliştirmeye yönelmektedir.

Bu girişimler, yerel yönetimlerin yalnızca altyapı ve sosyal hizmetler sağlayan kurumlar olmaktan öte, tarım ve kent beslenme ve gıdasını, ekonomik kalkınmayı destekleyen ve çevresel sürdürülebilirliği artıran önemli aktörler haline geldiğini göstermektedir. Belediyelerin tarım ve

gıda politikaları konusundaki rolü, küresel gıda krizleri, iklim değişikliği ve ekonomik dalgalanmalar gibi faktörler göz önünde bulundurulduğunda giderek daha kritik bir hale gelmektedir. Bu nedenle, yerel yönetimlerin gıda stratejileri, yalnızca mevcut gıda arzını korumakla sınırlı kalmamalı, aynı zamanda uzun vadeli sürdürülebilir gıda sistemleri oluşturmaya yönelik kapsamlı politikalar içermelidir.

Kavramsal Sorular

Birleşmiş Milletler (BM) Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) çerçevesinde açlıkla mücadele, sürdürülebilir tarım ve gıda güvenliği öncelikli hedefler arasında yer almaktadır. (Birleşmiş Milletler Türkiye, 2024) Benzer şekilde, Türkiye'nin 12. Kalkınma Planı'nda da tarımsal üretimin artırılması, gıda güvenliğinin sağlanması ve kırsal kalkınmanın desteklenmesi konularına odaklanan stratejik hedefler belirlenmiştir. (On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028), 2023) Bu bağlamda, yerel yönetimlerin tarım ve gıda alanında oynadığı rol giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

- Yerel yönetimlerin tarım ve gıda politikalarına yönelik faaliyetleri son 10 yılda başlamış ve gerçekten artış göstermiş midir? Belediyelerin tarımsal faaliyet yapması ve bu faaliyetlerin artış göstermesi önemli midir ve neden önemlidir?
- Belediyelere tarım ve gıda alanında yasal olarak hangi yetkiler tanınmıştır ve bu yetkiler kapsamında etkin politikalar geliştirilmiş midir? Bu politikalarda nelere değinilmektedir? Yerel yönetimlerin tarım politikalarındaki rolü, yasal düzenlemeler ışığında ele alınmalı ve uygulamada bu yetkilerin ne ölçüde kullanıldığı değerlendirilmelidir. Her ne kadar istatistiksel bir analiz yapılamayacak olsa da, niteliksel çerçevede saha araştırması kapsamında belediyelerin mevcut yasal düzenlemeler doğrultusunda nasıl hareket ettiği tartışmaya açılmak istenmektedir.

Bu sorular, yerel yönetimlerin tarımsal sürdürülebilirlik ve gıda güvenliği konularındaki sorumluluklarını, politika uygulamalarını ve gelecekte atılması gereken adımları değerlendirmek adına kritik bir perspektif sunmaktadır.

Bu araştırmanın birinci bölümünde, gıda sistemlerinin dönüşümü kuramsal, kavramsal ve tarihsel bağlamda ele alınarak, gıdanın ticarileşme süreci ve belediyelerin bu alandaki rolü incelenmiştir. İkinci bölümde ise iklim değişikliği, ekonomik krizler, doğal afetler ve salgın hastalıkların tarım ve gıda sistemleri üzerindeki etkileri değerlendirilmiş, bu krizlerin üretim süreçleri ve gıda güvenliği üzerindeki olumsuz yansımaları tartışılmıştır. Üçüncü bölümde ise saha araştırması kapsamında İzmir Karşıyaka

Belediyesi'nin Kentsel Gıda Strateji Belgesi incelenmiş, yerel yönetimlerin gıda politikaları konusundaki stratejik yaklaşımları ve uygulamaları analiz edilmiştir.

1. Kuramsal, Kavramsal ve Tarihsel Çerçeve

1.1. Gıdanın Ticarileşmesi ve Belediyelerin Rolü

Gıda politikaları, sadece ekonomik bir alanı çerçeveleyen bir konu olmanın ötesinde, toplumsal yapı ve sosyal adaletle yakından ilişkilidir. Karl Polanyi'nin piyasa ekonomisi üzerine yaptığı eleştiriler, gıdanın salt bir piyasa malı olarak değerlendirilmesinin toplumsal çıkarlarla çeliştiğini ortaya koyar (Polanyi, 2020). Polanyi'nin vurguladığı gibi, gıda ve toprak üzerindeki piyasa baskıları, ekonomik sistemin sosyal dokuları çözmeye potansiyelini göstermektedir.

Polanyi, geleneksel toplumlarda piyasanın doğrudan kontrol edilmesi gerektiğini ve bunun sosyal dengeyi korumak adına kritik bir unsur olduğunu belirtir. Tarihsel olarak bakıldığında, toplulukların gıdaya erişimde tüccar ve aracı sınıfların etkisini sınırlandırma yönelimleri olduğu görülmüştür (Polanyi, 2020, s. 110). Bu durum, piyasa dinamiklerinin toplum çıkarlarını baskılamaması için sosyal politikalarla desteklenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Günümüz belediyeçilik anlayışı da bu noktada önem kazanmakta; yerel yönetimlerin, gıdaya erişimde piyasa dışı mekanizmaları harekete geçirme potansiyeli giderek daha fazla tartışılmaktadır.

1.2. Gıda Tedarik Zincirinde Belediyelerin Konumu

Belediyeler, gıda tedarik zincirinde piyasa şartlarını düzenleyici ve alternatif mekanizmalar oluşturucu bir rol üstlenebilirler. Polanyi'nin gıdayı kamu malı olarak görmesi perspektifi, yerel yönetimlerin bu alandaki rolünü öne çıkarmaktadır. Piyasa ekonomisi, gıda arzının belirli sermaye gruplarının kontrolü altına girmesine neden olurken, kamu otoritelerinin bu sürece müdahil olması, gıdaya erişimde eşitlik sağlamak adına kritik bir faktördür (Polanyi, 2020, s. 255).

Serbest piyasanın gıda üreticileri ve tüketicileri üzerindeki etkisi, belediyelerin yerel tarım politikalarını ve destek programlarını şekillendirme zorunluluğunu ortaya koyar. Özellikle büyükşehir belediyeleri, kentlerdeki gıda sistemlerini piyasa dışı mekanizmalarla destekleyerek daha adil bir yapı oluşturabilirler. Kooperatif modelleri, doğrudan çiftçi destekleri ve belediye eliyle organize edilen gıda dağıtım mekanizmaları, gıdanın sadece bir ticari meta olmaktan çıkması için önemli araçlar arasındadır.

1.3. Gıda Bir Kamu Malı mı?

Polanyi'nin ekonomik antropoloji alanındaki çalışmaları, gıdayı sadece tüketim ürünü olarak değil, aynı zamanda bir kamu malı olarak ele almanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Piyasa şartları, tüketici ve üreticiler üzerinde ciddi baskılar oluştururken, kamu yönetimlerinin gıdayı bir kamu hizmeti olarak sunma potansiyeli üzerine yapılan tartışmalar artmaktadır (Polanyi, 2020).

Bu noktada belediyeler, gıda politikalarına ilişkin düzenlemeler yaparak yerel tarımı destekleyici mekanizmaları devreye sokabilirler. Tarım alanlarının korunması, küçük çiftçilerin piyasa baskısı altında ezilmesini önleyecek modellerin oluşturulması ve şhirlerdeki gıdaya erişim mekanizmalarının yeniden düzenlenmesi, bu bağlamda atılması gereken adımlardır.

Sonuç olarak, Polanyi'nin teorik yaklaşımı, gıda politikalarının serbest piyasa dışı mekanizmalarla düzenlenebileceğini ve belediyelerin bu süreçte etkin bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Karşıyaka Belediyesi gibi yerel yönetimlerin gıdaya erişim konusunda attığı adımlar, Polanyi'nin teorik çerçevesi ile de uyumludur ve bu bağlamda değerlendirilebilir.

2. Krizler, İklim Değişikliği, Doğal Afetler ve Salgın Hastalıkların Tarım ve Gıda Üzerindeki Etkileri

Günümüzde tarım ve gıda sistemleri, iklim değişikliği, doğal afetler ve küresel salgın hastalıklar gibi çok boyutlu krizlerle karşı karşıyadır. Tarımsal üretim büyük ölçüde çevresel faktörlere bağımlı olduğundan, sıcaklık değişimleri, aşırı hava olayları ve su kaynaklarının azalması gibi unsurlar üretim süreçlerini doğrudan etkilemektedir (Akalin, 2014)(IPCC, 2021). Bunun yanı sıra, doğal felaketler tarım alanlarının yok olmasına yol açarken, salgın hastalıklar gıda tedarik zincirlerinde aksamalara neden olmakta ve küresel gıda güvenliğini tehdit etmektedir (FAO, 2020). Bu araştırmada, söz konusu faktörlerin tarım ve gıda sistemleri üzerindeki etkileri ele alınarak, yerel yönetimlerin bu zorluklarla mücadelede son yıllarda oynadığı yeni roller incelenmektedir.

Doğal afetler, tarımsal üretimde ani kayıplara yol açarak hem ekonomik hem de sosyal boyutta önemli sorunlara neden olmaktadır. Sel, kuraklık, kasırga, orman yangınları ve toprak kaymaları gibi felaketler, tarım alanlarının zarar görmesine ve üretim süreçlerinin kesintiye uğramasına yol açmaktadır. Doğal afetlerin yol açtığı yıkım, yalnızca tarımsal üretimi değil, aynı zamanda gıda tedarik zincirlerini de aksatmaktadır. Ulaşım ağlarının zarar görmesi, ürünlerin pazara ulaşmasını engelleyerek gıda fiyatlarında dalgalanmalara yol açmaktadır. Bu süreçte, küçük ölçekli çiftçiler afetlerden

en fazla etkilenen gruplar arasında yer almakta ve ekonomik kayıplarla karşı karşıya kalmaktadır (FAO, 2023).

İklim değişikliğinin küresel ve bölgesel düzeyde çeşitli etkiler yaratması kaçınılmazdır. Bu süreç, yalnızca sıcaklık artışlarıyla sınırlı kalmayıp, tarım, orman ekosistemleri, bitki örtüsü, su kaynakları, deniz seviyeleri, enerji üretimi, insan sağlığı ve biyolojik çeşitlilik üzerinde geniş çaplı dönüşümler meydana getirmektedir (IPCC, 2021). Genel çerçevede değerlendirildiğinde, iklim değişikliğinin olumsuz sonuçları, potansiyel olumlu etkilerinden çok daha ağır basmaktadır.

Yukarıdaki paragraflarda bir çok araştırmacının değindiği gibi tarımsal üretim büyük ölçüde belirli iklim koşullarına bağımlıdır ve bu nedenle iklimde meydana gelen değişimler, üretim süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Bu faktörler, tarımsal verimlilik üzerinde baskı oluşturmakta, gıda arz güvenliğini tehdit etmekte ve kırsal ekonomileri derinden etkilemektedir. Buna ek olarak, aşırı hava olaylarının (kuraklık, sel, fırtına vb.) sıklığının ve şiddetinin artması, tarımsal üretimde öngörülemezliği artırarak çiftçilerin planlama süreçlerini zorlaştırmaktadır. Özellikle küçük ölçekli çiftçiler, bu belirsizliklere karşı daha kırılgan olup, adaptasyon kapasiteleri sınırlı kalmaktadır (IPCC, 2019). Bu durum, tarımsal üretimde sürdürülebilirliği sağlamak adına yerel yönetimler ve politika yapımcılar tarafından geliştirilecek uyum stratejilerinin önemini artırmaktadır.

Son yıllarda yaşanan küresel salgın hastalıklar, tarım ve gıda sektörleri üzerinde de önemli etkiler yaratmıştır. COVID-19 pandemisi, tarım sektöründeki iş gücü eksiklikleri, tedarik zincirlerinde yaşanan kesintiler ve gıda fiyatlarındaki dalgalanmalar nedeniyle dünya genelinde gıda arz güvenliğini tehdit etmiştir (Laborde, Martin, Swinnen, & Vos, 2021).

Sonuç olarak, salgın hastalıkların ve iklim değişikliğinin tarım sektörü üzerindeki etkileri göz önünde bulundurulduğunda, sürdürülebilir tarımsal üretim sistemlerinin geliştirilmesi, tarımsal ekosistemlerin dayanıklılığının artırılması, iklim değişikliğine karşı uyum politikalarının uygulanması, kısacası kentlerin daha dirençli hale getirilmesi gerekmektedir. Bu noktada, yerel yönetimlerin tarımsal politikaları, hem üreticilerin desteklenmesi hem de kentlerin gıda güvenliğinin sağlanması açısından kritik bir role sahiptir.

3. İzmir Karşıyaka Kentsel Gıda Strateji Belgesi Örneği

Bu bölümde Karşıyaka Kentsel Gıda Strateji Belgesi üzerin içerik analizi yapılmıştır. Gıda stratejisi belgesi projesinin temel hedefinde bütüncül bir kentsel gıda politikası vardır. **Karşıyaka Kentsel Gıda Stratejisi Belgesi Açıklama Raporu** incelendiğinde, bu hedefin ve gerekçelerinin şu şekilde

ifade edildiği görülmektedir: Bir yerleşim, tarımsal üretimle doğrudan ilişkili olup olmadığına bakılmaksızın, gıda krizi, su krizi, enerji krizi ve iklim değişikliği gibi küresel sorunların çözümüne katkı sağlamak zorundadır. Bu, günümüzde giderek daha belirgin hale gelen ve geleceği tehdit eden bilimsel veriler ışığında kaçınılmaz bir gereklilik haline gelmiştir. Bu bağlamda, Karşıyaka'nın özgün değerlerini koruyarak, bu değerleri onarıp geliştirerek, yerel ihtiyaçlara uygun bir biçimde mevcut gıda sistemini sürdürülebilir bir şekilde dönüştürecek bir strateji belgesine acilen ihtiyaç vardır. Bu gıda stratejisi belgesi projesinin temel amacı, bütüncül bir kentsel gıda politikası geliştirmektir. (KARŞIYAKA KENTSEL GIDA STRATEJİ BELGESİ)

Karşıyaka Kentsel Gıda Strateji Belgesinde Karşıyaka'nın tarihsel gelişimi, tarımsal üretimden hiper kentleşmiş bir bağımlı kent haline dönüşümünü yansıtırken, Karşıyakalıların ekosistem sağlığına, sağlıklı yaşama, sürdürülebilir uygulamalara ve ekolojik gıdaya erişimine verdiği önem vurgulanmaktadır. Geleneksel çarşı kültürü ve Karşıyaka çarşısının, gıdanın tüketimi ve alışverişi üzerindeki etkisi kamusallaştırılarak vurgulanırken, Karşıyaka'nın "vizyonunda" gıdanın birleştirici ve bağlayıcı bir rol oynadığı belirtilmektedir.

Şekil 1: İzmir Karşıyaka Kentsel Gıda Strateji Belgesi Kelime Bulutu

modellerinin karşıyakalıların oynadığı sistemini
sürecin koordinasyonu gerçekleştirilmesi kurmak sağlanması
sağlığına hedefler dönüştürmek ilke kentleşmiş
katılımına eylemlerin belirlenerek eylemlerle katılımıyla
kapsayıcı dönüşüme sürdürülebilir dönüşüm hiper
gelişime besleyici birleştirici gıdaya kültürü
son etkisi bağlayıcı karşıyaka'nın bağımlı erişilebilir
biyoçeşitliliğin strateji açık agroekolojik ekolojik rol
birlikte katılımcı gıdanın kentin belgenin kadar
haline almaktadır gerekmektedir yönetim etmek sivil
biçimlerini alışverişi adil gıda yerel atık belirlenecek
rolü birleşimini araçlar karşıyaka tarımsal diğer herkes
ihtiyaçların gelişimi ayrıca korunması arasında erişimine olması
sağlıklı kent birimlerinin belediyelerin belgesi'nin hakkının
dönüşümünü belirtmektedir ekosistem kendisinin
hedeflenmektedir geleneksel gerektirir kentsel sürekli
kısaltmak izlenmesi kamusallaştırılarak oluşturulması
pratikleri kurulması kuruluşları paydaşların sistemleri
stratejik planlama kuruluşları paydaşların

Bu kelime bulutu, İzmir Karşıyaka Kentsel Gıda Strateji Belgesi kapsamında yapılan nitel analiz sonuçlarını görselleştirmektedir. NVİVO 14

nitel araştırma analiz programı kullanılarak oluşturulan bu kelime bulutu, belgedeki en sık geçen ve vurgulanan kavramları ön plana çıkarmaktadır. Kelime bulutu analizine baktığımızda en sık kullanılan kelimeler en ortada ve daha büyük harfle yazılmış olanlardır. Bu kelimeler de gıda adaleti, sürdürülebilirlik, koruma, katılım, yerel, yerel yönetim, tarım gibi kelimeler olduğu görülmektedir.

Karşıyaka Kentsel Gıda Strateji Belgesi kelime bulutu nitel analiz ve yorumunu daha ayrıntılı şekilde aktaracak olursak;

1. Temel Temalar ve Kavramlar:

Sürdürülebilirlik ve Koruma: “sürdürülebilir”, “korunması”, “biyoçeşitlilik”, “ekolojik” gibi kelimeler, Karşıyaka’nın gıda sistemlerinde ekolojik ve sürdürülebilir bir yaklaşımı benimsediğini göstermektedir. Bu durum, kent tarımında çevresel duyarlılığın en azından belgelerde ön planda tutulduğunu işaret eder.

Katılımcılık ve Yerel Yönetim: “katılımcı”, “yönetim”, “kent”, “Karşıyaka’nın”, “belediyelerin” gibi terimler, yerel yönetimlerin gıda politikalarında etkin rol oynadığını ve sürecin paydaş katılımını öncelediğini göstermektedir.

Gıda Erişimi ve Adil Gıda: “adil gıda”, “erişilebilir”, “besleyici”, “gıda kültürü” gibi ifadeler, adil gıda erişimi ve sağlıklı beslenme olanaklarının geliştirilmesine yönelik politikaların öne çıktığını göstermektedir.

Tarım ve Yerel Üretim: “tarımsal”, “agroekolojik”, “yerel”, “gelişimi”, “biçimlerini” gibi kelimeler, kentsel tarımın güçlendirilmesi ve yerel gıda üretiminin desteklenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır.

2. Kelime Dağılımının Anlamı:

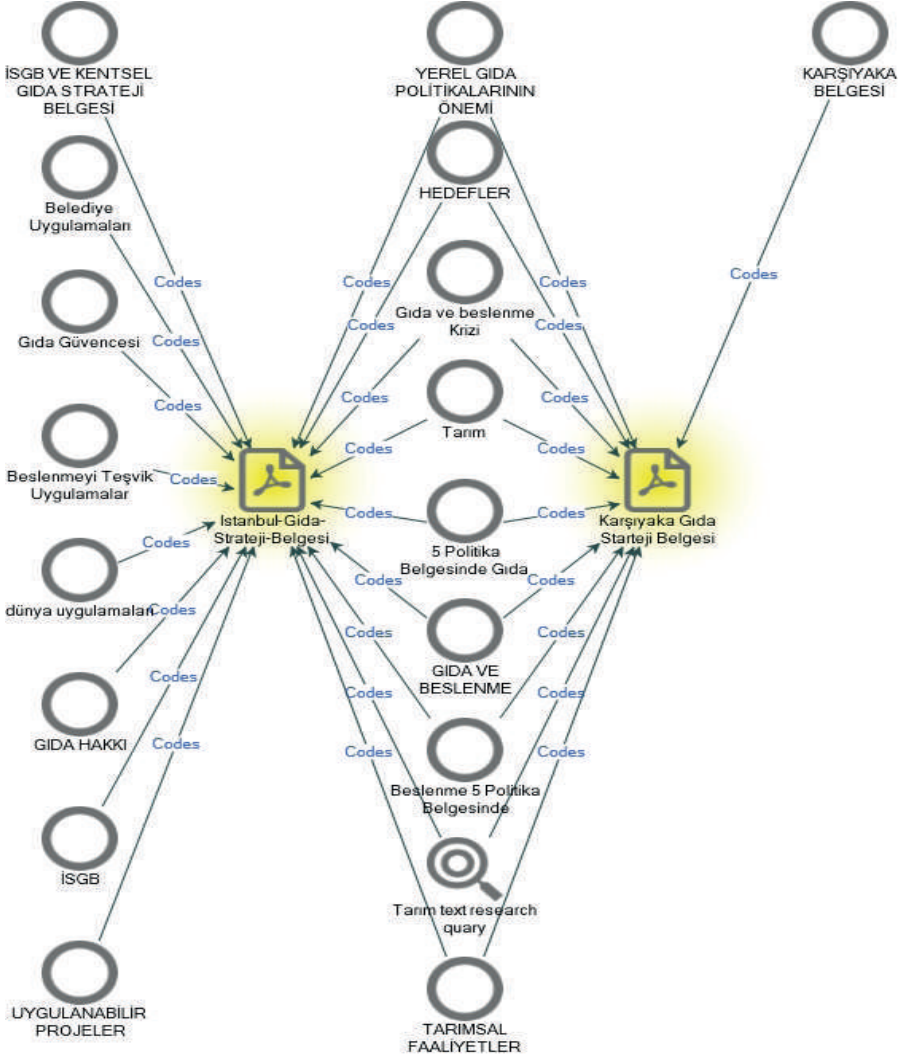
Öne Çıkan Kelimeler: “strateji”, “gerekir”, “açık”, “katılımcı”, “yerel” gibi kelimeler, stratejik planlamanın, şeffaflık ve katılımın önemli olduğunu göstermektedir.

Yerel Yönetimlerin Rolü: “Karşıyaka’nın”, “belediyelerin”, “planlama”, “kurulması” gibi kelimeler, belediyelerin kentsel gıda politikalarını yönlendirme konusundaki sorumluluğunu vurgulamaktadır.

Bu kelime bulutu analizi, Karşıyaka Belediyesi’nin gıda yönetimi stratejisinde **sürdürülebilirlik, katılımcı yönetim, ekolojik duyarlılık ve**

adil gıda erişimi konularını öne çıkardığını göstermektedir. Yerel yönetimin aktif rol aldığı, paydaşlarla birlikte oluşturulan bir strateji izlenimi ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, belediyenin sürdürülebilir tarım, kentli hakları ve sağlıklı beslenme politikalarını geliştirmeye yönelik kapsamlı bir strateji benimsediği söylenebilir.

Şekil 2: İstanbul ve Karşıyaka belgelerinin karşılaştırma diyagramı

Bu diyagram, İstanbul Gıda Strateji Belgesi (İGSB) ve Karşıyaka Gıda Strateji Belgesi'nin temel kodlar ve kavramlar üzerinden karşılaştırmalı bir analizini sunmaktadır. Görselde her iki belge, gıda güvenliği, beslenme

politikaları, tarımsal faaliyetler ve yerel uygulamalar gibi ortak temalar ekseninde ele alınmıştır. İGSB ve Karşıyaka Gıda Strateji Belgesi, yerel gıda politikalarının önemine ve gıda hakkına yönelik hedefler belirlerken, farklı odak noktalarına sahip olabilir. Örneğin, İGSB’de daha geniş kapsamlı kent politikalarına ve uluslararası uygulamalara vurgu yapılmaktadır. (İstanbul Gıda Strateji Belgesi, 2021) Karşıyaka Gıda Strateji Belgesi, daha yerel ve spesifik stratejilere odaklanmış görünmektedir.

Her iki belge, sürdürülebilir projeler, beslenme teşvik uygulamaları ve tarımsal faaliyetler gibi pratik çözümler sunarken, beslenme ve tarımın beş politika belgesindeki yerini de değerlendirir. Diyagram, bu belgeler arasındaki tematik benzerlikleri ve farklılıkları görselleştirerek, yerel yönetimlerin gıda stratejilerinde nasıl bir yol izlediğini akademik bir çerçevede tartışmak için güçlü bir zemin sağlamaktadır.

Karşıyaka Kentsel Gıda Strateji Belgesi’nin oluşturulması, teknik bir çalışma ile katılımcı planlama yaklaşımının birleşimiyle planlanmıştır. Belediyelerin ve diğer yerel yönetim birimlerinin koordinasyonu ve uygulamadaki rolü önemli olduğu kadar, sivil toplum kuruluşları, üreticiler, araçlar ve tüketicilerin de katılımıyla eylemlerin tasarlanması ve izlenmesi gerekmektedir. Bu süreçte, kentin gıda sistemini dönüştürmek için belirlenecek ilke, strateji ve eylemlerle birlikte belgenin kendisinin de sürekli gelişime ve dönüşüme açık olması hedeflenmektedir.

Karşıyaka Kentsel Gıda Strateji Belgesi’nin stratejik hedefler arasında agroekolojik üretim biçimlerini teşvik etmek, tedarik zincirini kısaltmak, sürdürülebilir tüketim pratikleri ve atık dönüşüm sistemleri kurmak yer almaktadır. Bu sürecin katılımcı, yerelci ve adil bir şekilde gerçekleştirilmesi için tüm paydaşların ve yurttaşların katılımına açık, kapsayıcı yeni yönetim modellerinin kurulması gerekmektedir. Ayrıca, yerel ihtiyaçların belirlenerek önceliklendirilmesi ve yerel tarımsal biyoçeşitliliğin korunması da önemlidir. Son olarak, herkes için adil, erişilebilir, yeterli ve besleyici gıdanın sağlanması ve kentin gıda hakkının korunması gerekmektedir.

Karşıyaka Kentsel Gıda Strateji Belgesi, yerel yönetimlerin gıda politikalarındaki rolünü güçlendiren, katılımcı planlama ve sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda şekillendirilmiş önemli bir politika belgesidir. Yapılan analizler, belgenin agroekolojik üretimi teşvik etmek, gıda tedarik zincirlerini kısaltmak, adil ve sürdürülebilir gıda sistemleri oluşturmak gibi temel hedefleri benimsediğini ortaya koymaktadır. Stratejik yaklaşımın en önemli bileşeni, belediye, sivil toplum kuruluşları, üreticiler ve tüketiciler arasındaki çok aktörlü iş birliği mekanizmalarının güçlendirilmesine dayanmaktadır. Bu doğrultuda, Karşıyaka Belediyesi’nin yerel gıda yönetiminde yalnızca

düzenleyici bir aktör olarak değil, aynı zamanda dönüştürücü bir aktör olarak konumlandığı görülmektedir. Kapsayıcı, dayanıklı ve adil bir gıda sistemi inşa etmeyi amaçlayan bu belge, yerel düzeyde yenilikçi politikalar geliştirilmesine katkı sunarken, aynı zamanda kentsel gıda stratejilerinin ulusal ve küresel ölçeklerde nasıl modellenebileceğine dair önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Yerel yönetimlerin tarım ve gıda politikalarındaki rolü, son yıllarda giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Gıdanın ticarileşmesi ve mekânsal dönüşüm süreçleri, tarım arazilerinin korunması ve küçük üreticilerin desteklenmesi açısından ciddi zorluklar yaratırken, aynı zamanda belediyeleri bu süreçlere müdahil olmaya zorlamaktadır. Özellikle büyükşehir yasasıyla birlikte kırsal alanların doğrudan büyükşehir belediyelerinin yönetimine girmesi, tarım politikalarının yerel düzeyde yeniden şekillendirilmesini gerektirmiştir. Ancak, bu süreçte yerel yönetimlerin etkili bir gıda ve tarım politikası üretmesi, yalnızca mevzuat değişiklikleriyle değil, aynı zamanda ekonomik, sosyal ve ekolojik faktörlerle de doğrudan bağlantılıdır.

İklim değişikliği, ekonomik krizler, salgın hastalıklar ve doğal afetler, tarım ve gıda sistemlerini küresel ölçekte kırılgan hale getirmiştir. Türkiye de bu süreçten etkilenmiş, özellikle düşük gelirli kesimler için gıda güvenliği daha büyük bir sorun haline gelmiştir. Tarımsal üretimde yaşanan aksaklıklar ve artan maliyetler, sadece üreticileri değil, tüketicileri de olumsuz etkilemiş, böylece belediyelerin sosyal politikaları içinde gıda temini ve dayanıklılık stratejileri daha fazla ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda, belediyelerin kırsal kalkınma, üretici destekleme ve tüketiciye sağlıklı gıda ulaştırma yönündeki stratejik adımları, krizlere karşı dayanıklılığı artırmak için kritik hale gelmiştir.

Bu çerçevede İzmir Karşıyaka Belediyesi'nin Kentsel Gıda Strateji Belgesi, yerel yönetimlerin tarım ve gıda konularında nasıl daha proaktif bir rol üstlenebileceğinin önemli bir örneğidir. Söz konusu belge, gıda üretimini destekleme, yerel çiftçileri koruma, kooperatifçilik ve topluluk temelli gıda girişimlerini teşvik etme gibi çok yönlü stratejileri içermektedir. Bunun yanı sıra, kentsel tarım uygulamalarının teşvik edilmesi, gıda atıklarının azaltılması ve gıda adaletinin sağlanması gibi konular da strateji belgesinde ele alınmaktadır. Karşıyaka Belediyesi'nin bu modeli, yalnızca yerel üretimi teşvik etmekle kalmayıp, aynı zamanda sosyal dayanışmayı güçlendiren ve gıda egemenliğini merkeze alan bir perspektif sunmaktadır.

Belediyeler, mahallelerde bulunan meraları ve tarım arazilerini yalnızca imar ve rant odaklı değerlendirmek yerine, kentsel tarımın desteklenebileceği

verimli alanlar olarak görmelidir. Her belediye, kapsamlı bir kentsel gıda stratejisi oluşturarak gıda üretim sürecine doğrudan katkı sağlamalıdır. Gıda politikaları, yalnızca sosyal yardım kapsamında ele alınmamalı, üretimi teşvik eden sürdürülebilir yaklaşımlar geliştirilmelidir.

Bu çerçevede, belediyeler tarafından hazırlanan faaliyet raporları ve Karşıyaka Belediyesi örneğinde olduğu gibi gıda strateji belgeleri, yalnızca bir doküman olarak kalmamalı, aynı zamanda öğretici, yönlendirici ve planlama süreçlerinde aktif olarak kullanılan dinamik rehberler haline getirilmelidir.

Yerel yönetimler, tarımsal destekleme programlarıyla küçük aile çiftçilerini önceliklendirerek üretimi artırmalı ve gıda fiyatlarındaki dalgalanmaları önlemeye yönelik politikalar geliştirmelidir. Tarımın geleneksel anlayışı olan “gıda için üretim” yaklaşımı merkeze alınarak, beslenme odaklı sürdürülebilir tarım projeleri teşvik edilmelidir.

Belediyeler gıda yardımlarını yalnızca tüketiciye yönelik bir destek mekanizması olarak görmemeli, üreticiyi güçlendiren ve gıda arz güvenliğini sağlayan kapsamlı programlarla yerel tarımsal üretimi desteklemelidir.

Sonuç olarak, yerel yönetimlerin tarım ve gıda politikalarındaki etkinliği, yalnızca yasal çerçevede tanımlanan yetkilerle sınırlı değildir. Belediyelerin, ekolojik sürdürülebilirlik, üretici hakları ve tüketicilerin sağlıklı gıdaya erişimi gibi konularda güçlü stratejiler geliştirmesi gerekmektedir. Karşıyaka Belediyesi'nin örneğinde olduğu gibi, yerel yönetimlerin tarımsal üretimi ve gıda güvenliğini destekleyen modeller geliştirmesi, hem ekonomik hem de toplumsal açıdan sürdürülebilir politikaların oluşturulmasına katkı sunacaktır. Bu tür uygulamaların yaygınlaştırılması, yerel yönetimlerin gelecekte gıda krizlerine karşı daha dirençli hale gelmesini sağlayabilir.

Kaynakça

- Akalın, M. (2014, 9 17). İklim Değişikliğinin Tarım Üzerindeki Etkileri: Bu Etkileri Gidermeye Yönelik Uyum ve Azaltım Stratejileri. *Hittit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(2), s. 351-377. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/86091> adresinden alındı
- Birleşmiş Milletler Türkiye*. (2024). 12 10, 2023 tarihinde Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları çalışmalarımız: <https://turkiye.un.org/tr/sdgs> adresinden alındı
- BİTGİN, H. E., & ASLAN, E. (2023). Yerel Yönetimlerin Tarım Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme: Gaziantep İli Örneği. *Türk Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4(1), s. 40-56. 11 23, 2024 tarihinde <https://www.sakajournals.org/ojs/index.php/tjmer/article/view/52> adresinden alındı
- FAO. (2023). *The Impact of Disasters on Agriculture and Food Security 2023*. Rome. 1 8, 2025 tarihinde <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/069ceb86-59b2-4b6e-90e0-b7bd26a58c76/content> adresinden alındı
- FAO Türkiye. (2021). 06 05, 2021 tarihinde <http://www.fao.org/turkey/news/detail-news/tr/c/1403536/> adresinden alındı
- Harvey, D. (2015). *Neoliberalizmin Kısa Tarihi* (A. Onacak, Çev., 2. b.). içinde İstanbul: Sel Yayıncılık.
- IPCC. (2019). *Climate Change and Land: an IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land*. 2022 16, 6 tarihinde <https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2019/11/SRCCL-Full-Report-Compiled-191128.pdf> adresinden alındı
- IPCC. (2021). *Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Intergovernmental Panel on Climate Change*. IPCC. 08 10, 2024 tarihinde <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/> adresinden alındı
- (2021). *İstanbul Gıda Strateji Belgesi*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi. 05 24, 2024 tarihinde https://tarim.ibb.istanbul/img/1551435102021__7928277850i.pdf adresinden alındı
- (tarih yok). *KARŞIYAKA KENTSEL GIDA STRATEJİ BELGESİ*. TMMOB ŞEHİR PLANCILARI ODASI . TMMOB ŞEHİR PLANCILARI ODASI . https://www.spo.org.tr/resimler/ekler/66d57a46838eaf2_ek.pdf adresinden alındı
- (2023). *Karşıyaka Kentsel Gıda Strateji Belgesi*. İzmir: Karşıyaka Belediyesi. 2024 10, 11 tarihinde <https://demoapi.karsiyaka.bel.tr/file-1692099383964.pdf> adresinden alındı
- Kasalar dolusu kayısıyı dereye döktü*. (2024, 07 19). <https://www.isikgazetesi.com/haber/20970093/kasalar-dolusu-kayisiyi-dereye-doktu> adresinden alındı

- Kaşıkırık, A., & Toprak, M. (2022). Temel Bir İnsan Hakkı Olan Gıdaya Erişim: Covid-19 Krizinde Kent Gıda İlişisini 30 Büyükşehir Üzerinden Yeniden Düşünmek. *Anadolu Strateji Dergisi*, 3(1), 77-88. 05 02, 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/anasamasd/issue/68779/1082930> adresinden alındı
- Keyder, Ç., & Yenal, Z. (2018). Artık Her Şey Metalaşıyor: Küreselleşen Türkiye’de Tarımsal Dönüşüm. Ç. Keyder, & Z. Yenal içinde, *Bildiğimiz Tarımın Sonu: Küresel İktidar ve Köylülük* (s. 49-102). İstanbul: İletişim.
- Laborde, D., Martin, W., Swinnen, J., & Vos, R. (2021). COVID-19 risks to global food security. *Science*, 369(6503), s. 500-502. 10 28, 2024 tarihinde <https://www.science.org/doi/10.1126/science.abc4765> adresinden alındı
- Morgan, K. (2009). Feeding the City: The Challenge of Urban Food. *International Planning Studies*, 14(4), 341-348. 07 13, 2020 tarihinde <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13563471003642852> adresinden alındı
- (2023). *On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)*. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Ankara. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf adresinden alındı
- Polanyi, K. (2020). *Büyük Dönüşüm Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri* (15 b.). (A. Buğra, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Polanyi, K. (2020). Piyasa ve Doğa. K. Polanyi içinde, *Büyük Dönüşüm Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri* (A. buğra, Çev., 15 b., s. 249-266). İstanbul: İletişim.
- Resmî Gazete*. (2012, 12 6). ON ÜÇ İLDE BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ VE YİRMİ ALTI İLÇE KURULMASI İLE BAZI KANUN VE KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELERDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN: <https://www.resmigazete.gov.tr/eski-ler/2012/12/20121206-1.htm> adresinden alındı
- Tamer, N. G. (2015). Neoliberal Politikalar, Çevre ve Kent Bağlamında Türkiye’de Su Yönetimi . *Yerel Yönetim Kent ve Ekoloji* (s. 193-229). içinde Ankara: İmge.
- Toprak, M., & Giritlioğlu, P. P. (2024, 12 31). Kentlerde Tarım ve Gıda Stratejisi: İstanbul Gıda Strateji Belgesi Analizi. *Uluslararası Eşitlik Politikası Dergisi*, 4(2), s. 1 - 21. 01 05, 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uepd/issue/89703/1611062> adresinden alındı

Güncel Kent, Çevre, Yerel Yönetim Politikaları ve Uygulamaları

Editör:

Dr. Öğr. Üyesi Sibel Çalışkan Ercan

 ÖZGÜR
YAYINLARI

ISBN 978-625-5958-62-4

9 786255 958624